श्रीशिवलीलामृत

75k0
Devo-7Dev

7360
De00/Dev
Comp
23V5
Konkani Language & Cultural Foundation (R.) ★ Mangaluru

॥ श्रीशिवलीलामृत ॥

अध्याय १ ते १५

Konkani Language & Cultural Foundation (R.) ★ Mangaluru

अध्याय पहिला
शंकर
गजानन
पार्वती
का. स्वा.
अप्सरा

श्री शि व ली ला मृ त

श्रीगणेशाय नमः। श्रीसरस्वत्यै नमः। श्रीगुरुभ्यो नमः। श्रीसांबसदाशिवाय नमः॥ ॐ नमोजी शिवा अपरिमिता। आदि अनादि मायातीता। पूर्णब्रह्मानंदा शाश्वता। हेरंबताता जगद्गुरो॥ १॥ ज्योतिर्मयस्वरूपा पुराणपुरुषा। अनादिसिद्धा आनंदवनविलासा। मायाचक्रचालका अविनाशा। अनंतवेषा जगत्पते॥ २॥ जय जय विरूपाक्षा पंचवदना। कर्माध्यक्षा शुद्धचैतन्या। विश्वंभरा कर्ममोचकगहना। मनोजदहना

मनमोहन जो ॥ ३ ॥ भक्तवल्लभ तूं हिमनगजामात । भाललोचन नीलग्रीव उमानाथ । मस्तकीं स्वर्धुनी विराजित । जातिसुमनहारवत जी ॥ ४ ॥ पक्षिरथप्रिय त्रिपुरांतक । यक्षपतिमित्र प्रतापार्क । दक्षमखविध्वंसक मृगांक । निष्कलंक तव मस्तकीं ॥ ५ ॥ विशाळभाळ कर्पूरगौरवर्ण । काकोलभक्षक निजभक्तरक्षण । विश्वसाक्षी भस्मलेपन । भयमोच[illegible] भवहारक जो ॥ ६ ॥ जो सर्गस्थित्यंतकारण । [illegible]पाणी शार्दूलचर्मवसन । स्कंदतात सुहास्यव[illegible] मायाविपिनदहन जो ॥ ७ ॥ जो सच्चिदानंद निर्मळ । शिव शांत ज्ञानघन अचळ । जो भानुकोटितेज अढळ । सर्वकाळ व्यापक जो ॥ ८ ॥ सकलकलिमलदहन

कल्मषमोचन। अनंतब्रह्मांडनायक जगरक्षण। पद्मजतातमनरंजन। जननमरणनाशक जो ॥ ९ ॥ कमलोद्भव कमलावर। दशशतमुख दशशतकर। दशशतनेत्र सुर भूसुर। अहोरात्र ध्याती ज्या ॥१०॥ भव भवांतक भवानीवर। श्मशानवासी गिरां अगोचर। जो स्वर्धुनीतीरविहार। विश्वेश्वर काशीराज जो ॥ ११ ॥ व्योमहरण व्यालभूषण। जो गजदमन अंधकमर्दन। ॐकार महाबलेश्वर आनंदघन। मदगर्वभंजन अज अजित जो ॥ १२ ॥ अमितगर्भ निगमागमनुत। जो दिगंबर अवयवरहित। उज्जयिनीमहाकाल कालातीत। स्मरणें कृतांतभय नाशी ॥१३॥ दुरितकाननवैश्वानर। जो निजजनचित्तचकोरचंद्र। वेणुनृपवरमहत्पापहर।

घृष्णेश्वर सनातन जो ॥१४॥ जो उमाहृदयपंजरकीर।
जो निजजनहृदयाब्जभ्रमर। जो सोमनाथ शशिशेखर।
सौराष्ट्रदेशविहारी जो ॥ १५ ॥ कैरवलोचन करुणा-
समुद्र। रुद्राक्षभूषण रुद्रावतार। भीम भयानक
भीमाशंकर। तपा पार नाहीं ज्याच्या ॥१६॥ नाग-
दमन नागभूषण। नागेंद्रकुंडल नागचर्मपरिधान।
ज्योतिर्लिंग नागनाथ नागरक्षण। नागाननजनक जो
॥ १७ ॥ वृत्रारिशत्रुजनकवरदायक। बाणवल्लभ
पंचबाणांतक। भवरोगवैद्य त्रिपुरहारक। वैजनाथ
अत्यद्भुत जो ॥ १८ ॥ त्रिनयन त्रिगुणातीत। त्रिताप-
शमन त्रिविधभेदरहित। त्र्यंबकराज त्रिदोषानलशांत।
करुणाकर बलाहक जो ॥ १९ ॥ कामसिंधुरविदारक

कंठीरव । जगदानंदकंद कृपार्णव । हिमनगवासी हैमवतीधव। हिमकेदार अभिनव जो ॥ २० ॥ पंचमुकुट मायामलहरण। निशिदिन गाती आम्नाय गुण। नाहीं जया आदि मध्य अवसान । मल्लिकार्जुन श्रीशैलवासी ॥ २१ ॥ जो शक्रारिजनकांतकप्रियकर। भूजासंतापहरण जोडोनि कर। जेथें तिष्ठत अहोरात्र। रामेश्वर जगद्गुरु ॥ २२॥ ऐसिया शिवा सर्वोत्तमा। अज अजित ब्रह्मानंदधामा। तुझा वर्णावया महिमा। निगमागमां अतर्क्य ॥ २३ ॥ ब्रह्मानंद म्हणे श्रीधर। तव गुणार्णव अगाध थोर । तेथें बुद्धि चित्त तर्क पोहणार। न पावती पार तत्त्वतां ॥ २४॥ कनकाद्रीसहित मेदिनीचें वजन । करावया ताजवा आणूं

कोठून । व्योम सांठवे संपूर्ण । ऐसें सांठवण कोठून आणूं ॥ २५ ॥ मेदिनीवसनाचें जळ आणि सिकता । कोणत्या मापें मोजूं आतां । प्रकाशावया आदित्या । दीप सरता केवीं होय ॥ २६ ॥ धरित्रीचें करूनि पत्र । कुधर कज्जल जलधि मषीपात्र । सुरद्रुम लेखणी विचित्र । करूनि लिहीत कंजकन्या ॥ २७ ॥ तेही तेथें राहिली तटस्थ । तरी आतां केवीं करूं ग्रंथ । जरी तूं मनीं धरिसी यथार्थ । तरी काय एक न होय ॥२८॥ द्वितीयेचा किशोर इंदु । त्यासी जीर्ण दशी वाहाती दीनबंधु । तैसे तुझे गुण करुणासिंधु । वर्णीतसें अल्पमती ॥२९॥ सत्यवती-हृदयरत्नमराळ । भेदीत गेला तव गुणनिराळ । अंत न कळेचि समूळ । तोही तटस्थ राहिला ॥ ३० ॥

तेथें मी मंदमति किंकर । केवीं क्रमूं शकें महिमांबर । परी आत्मसार्थक करावया साचार । तव गुणार्णवीं मीन झालों ॥३१॥ ऐसे शब्द ऐकतां साचार । तोषला दाक्षायणीवर । म्हणे शिवलीलामृत ग्रंथ परिकर । आरंभीं रस भरीन मी ॥ ३२ ॥ जैसा धरूनि शिशूचा हात । अक्षरें लिहवी पंडित । तैसे तव मुखें मम गुण समस्त । सुरस अत्यंत बोलवीन मी ॥ ३३ ॥ श्रोतीं व्हावें सावधचित्त । स्कंदपुराणीं बोलिला श्रीशुक-तात । अगाध शिवलीलामृत ग्रंथ । ब्रह्मोत्तरखंड जें ॥ ३४ ॥ नैमिषारण्यीं शौनकादि सुमती । सूताप्रती प्रश्न करिती । तूं चिदाकाशींचा रोहिणीपती । करीं तृप्ति श्रवणचकोरां ॥ ३५ ॥ तुवां बहुत पुराणें सुरस ।

श्रीविष्णुलीला वर्णिल्या विशेष। अगाध महिमा आसमास। दशावतार वर्णिले ॥ ३६ ॥ भारत रामायण भागवत। ऐकतां श्रवण झाले तृप्त। परी शिवलीलामृत अद्भुत। श्रवणद्वारें प्राशन करूं ॥ ३७ ॥ यावरी वेदव्यासशिष्य सूत। म्हणे ऐका आतां देऊनि चित्त। शिवचरित्र परमाद्भुत। श्रवणें पातकपर्वत जळती ॥३८॥ आयुरारोग्य ऐश्वर्य अपार। संतति संपत्ति ज्ञान-विचार। श्रवणमात्रें देणार। श्रीशंकर निजांगें ॥३९॥ सकळ तीर्थव्रतांचें फळ। महामखांचें श्रेय केवळ। देणार शिवचरित्र निर्मळ। श्रवणें कलिमल नासती ॥ ४० ॥ सकल यज्ञांमाजी जपयज्ञ थोर। म्हणाल जपावा कोणता मंत्र। तरी मंत्रराज शिवषडक्षर।

बीजसहित जपावा ॥ ४१ ॥ दुजा मंत्र शिवपंचाक्षर । दोहींचें फळ एकचि साचार । उतरी संसारार्णव पार । ब्रह्मादिसुरऋषी हाचि जपती ॥ ४२ ॥ दारिद्र्य दुःख भय शोक । काम क्रोध द्वंद्व पातक । इतुक्यांसही संहारक । शिवतारक मंत्र जो ॥ ४३ ॥ तुष्टिपुष्टिधृति-कारण । मुनिनिर्जरांसी हाचि कल्याण । कर्ता मंत्रराज संपूर्ण । अगाध महिमा न वर्णवे ॥ ४४ ॥ नवग्रहांत वासरमणि थोर । तैसा मंत्रांत शिवपंचाक्षर । कमलोद्भव कमलावर । अहोरात्र हाचि जपती ॥ ४५ ॥ शास्त्रांमाजी वेदान्त । तीर्थांमाजी प्रयाग अद्भुत । महाश्मशान क्षेत्रांत । मंत्रराज तैसा हा ॥ ४६ ॥ शस्त्रांमाजी पाशुपत । देवांमाजी कैलासनाथ ।

कनकाद्रि जैसा पर्वतांत । मंत्र पंचाक्षरी तेवीं हा
॥ ४७ ॥ केवळ परमतत्त्व चिन्मात्र । परब्रह्म हेंचि
तारक मंत्र । तीर्थव्रतांचे संभार । ओंवाळूनि टाकावे
॥४८॥ हा मंत्र आत्मप्राप्तीची खाणी । कैवल्यमार्गीचा
प्रकाशतरणी । अविद्याकाननदाहक ब्रह्माग्नी । सनका-
दिक ज्ञानी हाचि जपती ॥ ४९ ॥ स्त्री शूद्र आदि-
करूनी । हाचि जप मुख्य चहूं वर्णीं । गृहस्थ ब्रह्मचारी
आदिकरूनी । दिवसरजनीं जपावा ॥ ५० ॥ जागृतीं
स्वप्नीं येतां जातां । उभें असतां निद्रा करितां । कार्या
जातां बोलतां भांडतां । सर्वदाही जपावा ॥ ५१ ॥
शिवमंत्रध्वनिपंचानन । कर्णीं आकर्णितां दोषवारण ।
उभेचि सांडिती प्राण । न लागतां क्षण भस्म होती

॥ ५२ ॥ न्यास मातृकाविधि आसन । नलगे जपावा प्रीतीकरून । शिव शिव उच्चारितां पूर्ण । शंकर येऊनि पुढें उभा ॥ ५३ ॥ अखंड जपती जे हा मंत्र । त्यांसी निजांगें रक्षी त्रिनेत्र । आपुल्या अंगाची साउली करी पंचवक्त्र । अहोरात्र रक्षी तयां ॥ ५४ ॥ मंत्र-जपकांलागुनी । शिव म्हणे मी तुमचा ऋणी । परी तो मंत्र गुरुमुखेंकरूनी । घेइंजे आधीं विधीनें ॥५५॥ गुरु करावा मुख्यवर्ण । भक्ति वैराग्य दिव्यज्ञान । सर्वज्ञ उदार दयाळू पूर्ण । या चिन्हेंकरून मंडित जो ॥ ५६ ॥ मितभाषणी शांत दान्त । अंगीं अमानित्व अदंभित्व । अहिंसक अतिविरक्त । तोचि गुरु करावा ॥ ५७ ॥ वर्णानां ब्राह्मणो गुरुः । हा वेदवचनें निर्धारु ।

हा त्यापासोनि मंत्रोच्चारु। करूनि द्यावा प्रीतीनें ॥ ५८ ॥ जरी आपणांसी ठावुका मंत्र। तरी गुरुमुखें द्यावा निर्धार। उगाचि जपे तो अविचार। तरी निष्फळ जाणिजे ॥ ५९ ॥ कामक्रोधमदयुक्त। जे कां प्राणी गुरुविरहित। त्यांनीं ज्ञान कथिलें बहुत। परी त्यांचें मुख न पहावें ॥ ६० ॥ वेदशास्त्रें शोधून। जरी झालें अपरोक्षज्ञान। करी संतांसीं चर्चा पूर्ण। तरी गुरुविण तरेना ॥६१॥ एक म्हणती स्वप्नीं आम्हांतें। मंत्र सांगितला भगवंतें। आदरें सांगे लोकांतें। परी तो गुरुविण तरेना ॥६२॥ प्रत्यक्ष येऊनियां देव। सांगितला जरी गुह्यभाव। तरी तो न तरेचि स्वयमेव। गुरूसी शरण न रिघतां ॥ ६३ ॥ मौंजीबंधनेंविण गायत्रीमंत्र। जपे

तो भ्रष्ट अपवित्र । वराविण वऱ्हाडी समग्र । काय
व्यर्थ मिळोनी ॥ ६४ ॥ तो वाचक झाला बहुवस ।
परी त्याचे न चुकती गर्भवास । म्हणोनि सांप्रदाय-
युक्त गुरूस । शरण जावें निर्धारें ॥ ६५ ॥ जरी गुरु
केला भलता एक । परी पूर्णसांप्रदाय नसे ठाऊक ।
जैसें गर्भांधास सम्यक । वर्णव्यक्त स्वरूप न कळेचि
॥ ६६ ॥ असो त्या मंत्राचें पुरश्चरण । उत्तम क्षेत्रीं
करावें पूर्ण । काशी कुरुक्षेत्र नैमिषारण्य । गोकर्ण-
क्षेत्र आदिकरूनी ॥ ६७ ॥ शिव-विष्णुक्षेत्र सुगम ।
पवित्र स्थळीं जपावा सप्रेम । तरी येचिविषयीं
पुरातन उत्तम । कथा सांगेन ते ऐका ॥ ६८ ॥ श्रवणीं
पठणीं निजध्यास । आदरें धरावा दिवसेंदिवस ।

अनुमोदन देतां कथेस। सर्व पापास क्षय होय ॥६९॥ श्रवण मनन निजध्यास। धरितां साक्षात्कार होय सरस। ब्रह्मघ्न मार्गघ्न तामस। श्रवणें पावन सर्व होती ॥७०॥ तरी मथुरानाम नगर। यादववंशीं परम पवित्र। दाशार्हनामें राजेंद्र। अति उदार सुलक्षणी ॥७१॥ सर्व राजे देती करभार। कर जोडोनि नमिती वारंवार। त्यांच्या मुकुटरत्नकिरणें साचार। प्रपदें ज्याचीं उजळलीं ॥७२॥ मुकुटघर्षणें-करूनी। किणें पडलीं दिसती चरणीं। जेणें सत्ता-वसन पसरूनी। पालाणिली कुंभिनी हे ॥७३॥ उभारिला यशोध्वज। जेवीं शरत्काळींचा द्विजराज। सकल प्रजा आणि द्विज। चिंतिती कल्याण जयाचें

॥ ७४ ॥ जैसा शुद्धद्वितीयेचा हिमांश । तेवीं ऐश्वर्य चढे विशेष । जो दुर्बुद्धिदासीस । स्पर्श न करी कालत्रयीं ॥ ७५ ॥ सद्‌बुद्धिधर्मपत्नीसीं रत । स्वरूपासीं तुळिजे रमानाथ । दानशास्त्रें समस्त । याचकांचें दारिद्र्य निवटिलें ॥ ७६ ॥ भूभुजांवरी जामदग्न्य । समरांगणीं जेवीं प्रळयाग्न । ठाण न चळे रणींहून । कुठारघायें भूरुह जैसा ॥ ७७ ॥ चतुर्दश विद्या चौसष्टी कळा । आकळी जेवीं करतळींचा आंवळा । जेणें दानमेघें निवटिला । दारिद्र्यधुरोळा याचकांचा ॥ ७८ ॥ बोलणें अति मधुर । मेघ गर्जे जेवीं गंभीर । प्रजाजनांचे चित्तमयूर । नृत्य करिती स्वानंदें ॥ ७९ ॥ ज्याचा सेनासिंधु देखोनि अद्भुत ।

जलसिंधु होय भयभीत। निश्चळ अंबरींचा ध्रुव सत्य। वचन तेवीं न चळेचि ॥ ८० ॥ त्याची कांता रूपवती सती। काशीराजकुमारी नाम कलावती। जिचें स्वरूप वर्णी सरस्वती। विश्ववदनेंकरूनियां ॥ ८१ ॥ जे लावण्यसागरींची लहरी। खंजनाक्षी बिंबाधरी। मृदुभाषिणी पिकस्वरी। हंसगमना हरिमध्या ॥ ८२ ॥ शशिवदना भुजंगवेणी। अलंकारां शोभा जिची तनु आणी। दशन झळकती जेवीं हिरेखाणी। बोलतां सदनीं प्रकाश पडे ॥८३॥ सकलकलानिपुण। यालागीं कलावती नाम पूर्ण। जें सौंदर्यवैरागरींचें रत्न। जें निधान चातुर्यभूमीचें ॥ ८४ ॥ अंगींचा सुवास न माये सदनांत। जिचें मुखाब्ज

देखतां नृपनाथ। नेत्रमिलिंद रुंजी घालीत । धणी पाहतां न पुरेचि ॥८५॥ नूतन आणिली पर्णून। मनसिजें आकर्षिलें रायाचें मन। बोलावूं पाठविलें प्रीतीकरून। परी ते न येचि प्रार्थितां॥८६॥ स्वरूप-शृंगारजाळें पसरून। आकर्षिला नृपमानसमीन। यालागीं दाशार्हराजा उठोन। आपणाचि गेला तिज-पाशीं ॥८७॥ म्हणे शृंगारवल्ली शुभांगी। मम तनुवृक्षासी आलिंगीं। उत्तम पुत्रफल प्रसवसी जगीं। अत्यानंदें सर्वांदेखतां॥८८॥ तंव ते शृंगार-सरोवरमराळी। बोले सुहास्यवदना वेल्हाळी। म्हणे म्यां उपासिला शशिमौळी। सर्वकाळ व्रतस्थ असें ॥८९॥ जे स्त्री रोगिष्ठ अत्यंत। गर्भिणी किंवा

महत्पापें भस्म होती ॥ १ ॥ ती म्हणे हे भूभुजेंद्र। मज सांगावया नाहीं अधिकार। मी वल्लभा तूं प्राणेश्वर। गुरु निर्धारें तूं माझा ॥२॥ तरी यादवकुळीं गुरु वरिष्ठ। गर्गमुनि महाराज श्रेष्ठ। जो ज्ञानियांमाजी दिव्यमुकुट। विद्या वरिष्ठ तयाची ॥ ३ ॥ जैसे वसिष्ठ वामदेव ज्ञानी। तैसाच महाराज गर्गमुनी। त्यासी नृपश्रेष्ठा शरण जाऊनी। शिवदीक्षा घेइंजे ॥ ४ ॥ मग कलावतीसहित भूपाळ। गर्गाश्रमीं पातला तत्काळ। साष्टांग नमूनि करकमळ। जोडूनि उभा ठाकला ॥ ५ ॥ अष्टभावें दाटूनि हृदयीं। म्हणे शिवदीक्षा मज देईं। म्हणूनि पुढती लागे पायीं। मिती नाहीं भावार्था ॥ ६ ॥ यावरी तो गर्गमुनी।

कृतान्तभगिनीतीरा येऊनी। पुण्यवृक्षातळीं बैसोनी।
स्नान करवी यमुनेचें ॥७॥ उभयतांनीं करूनि
स्नान । यथासांग केलें शिवपूजन । यावरी
दिव्य रत्नें आणून। अभिषेक केला गुरूसी ॥८॥
दिव्याभरणें दिव्य वस्त्रें। गुरु पूजिला नृपें आदरें।
गुरुदक्षिणेसी भांडारें। दाशार्हरायें समर्पिलीं ॥९॥
तनुमनधनेंसीं उदार । गर्गचरणीं लागे नृपवर।
असोनि गुरूसी वंचिती जे पामर। ते दारुण निरय
भोगिती ॥११०॥ श्रीगुरूचे घरीं आपदा । आपण
भोगी सर्व संपदा। कैंचें ज्ञान त्या मतिमंदा। गुरु-
ब्रह्मानंदा न भजे जो ॥११॥ एक म्हणती तनु मन
धन। नाशिवंत गुरूसी काय अर्पून। परम चांडाळ
त्याचें शठज्ञान। कदा वदन न पहावें ॥१२॥ धिक्

विद्या धिक् ज्ञान । धिक् वैराग्य धिक् साधन । चतु-
र्वेद शास्त्रें आला पढून । धिक् पठण तयाचें ॥ १३ ॥
जैसा खरपृष्ठीवरी चंदन । षड्‍रसीं दर्वी व्यर्थ फिरून ।
जेवीं मापें तंदुल मोजून । इकडून तिकडे टाकिती
॥ १४ ॥ घाणा इक्षुरस गाळी । इतर सेविती रस
नव्हाळी । कीं पात्रांत शर्करा सांठविली । परी गोडी
न कळे तया ॥ १५ ॥ असो ते अभाविक खळ । तैसा
नव्हे तो दाशार्हनृपाळ । षोडशोपचारें निर्मळ । पूजन
केलें गुरूचें ॥ १६ ॥ उभा ठाकला कर जोडून । मग
तो गर्गें हृदयीं धरून । मस्तकीं हस्त ठेवून । शिव-
पंचाक्षर मंत्र सांगे ॥ १७ ॥ हृदयआकाशभुवनीं ।
उगवला निजबोधतरणी । अज्ञानतम तेच क्षणीं ।
निरसूनि नवल जाहलें ॥ १८ ॥ अद्भुत मंत्राचें माहि-

मान । रायाचिया शरीरामधून । कोट्यवधि काक
निघोन । पळते झाले तेधवां ॥ १९ ॥ कितीएकांचे
पक्ष जळाले । चडफडताचि बाहेर आले । अवघेचि
भस्म होऊनि गेले । संख्या नाहीं तयांतें ॥ १२० ॥
जैसा किंचित पडतां कृशान । दग्ध होय कंटकवन ।
तैसे काक गेले जळोन । देखोनि राव नवल करी ॥२१॥
गुरूसी नमूनि पुसे नृप । काक कैंचे निघाले अमूप ।
माझें झालें दिव्य रूप । निर्जरांहूनि आगळें ॥ २२ ॥
गुरु म्हणे ऐक साक्षेपें । अनंत जन्मींचीं महापापें ।
बाहेर निघालीं काकरूपें । शिवमंत्रप्रतापें भस्म
झालीं ॥ २३ ॥ निष्पाप झाला नृपवर । गुरुस्तवन
करी वारंवार । धन्य पंचाक्षरी मंत्र । तूं धन्य गुरु
पंचाक्षरी ॥ २४ ॥ पंचभूतांची झाडणी करून ।

सावध केलें मजलागून। चारी देह निरसून। केलें पावन गुरुराया ॥ २५ ॥ पंचवीस तत्त्वांचा मेळ। त्यांत सांपडलों बहुत काळ। क्रोधमहिषासुर सबळ। कामवेताळ धुसधुसी ॥ २६ ॥ आशा मनशा तृष्णा कल्पना। भ्रांति मुली इच्छा वासना। या जखिणी यक्षिणी नाना। विटंबीत मज होत्या ॥ २७ ॥ ऐसा हा अवघा मायामेळ। तुवां निरासिला तत्काळ। धन्य पंचाक्षरी मंत्र निर्मळ। गुरु दयाळ धन्य तूं ॥२८॥ सहस्रजन्मपर्यंत। मज ज्ञान झालें समस्त। पापें जळालीं असंख्यात। काकरूपें देखिलीं म्यां ॥ २९ ॥ सुवर्णस्तेय अभक्ष्यभक्षक। सुरापान गुरुतल्पक। परदारागमन गुरुनिंदक। ऐसीं नाना महत्पापें ॥३०॥ गोहत्या ब्रह्महत्या धर्मलोपक। स्त्रीहत्या गुरुहत्या

ब्रह्मछळक। परनिंदा पशुहिंसक। वृत्तिहारक अगम्य-
स्त्रीगमन ॥ ३१ ॥ मित्रद्रोही गुरुद्रोही। विश्वद्रोही
वेदद्रोही। प्रासादभेद लिंगभेद पाहीं। पंक्तिभेद
हरिहरभेद ॥ ३२ ॥ ज्ञानचोर पुस्तकचोर पक्षिघातक।
पाखांडमति मिथ्यावादक। भेदबुद्धि भ्रष्टमार्गस्थापक।
स्त्रीलंपट दुराचारी ॥ ३३ ॥ कृतघ्न परद्रव्यापहारक।
कर्मभ्रष्ट तीर्थमहिमाउच्छेदक। बकध्यानी गुरुछळक।
मातृहनक पितृहत्या ॥३४॥ दुर्बलघातक कर्ममार्गघ्न।
दीनहत्यारी पाहती पैशून्य। तृणदाहक पीडिती
सज्जन। गोत्रवध भगिनीवध ॥ ३५ ॥ कन्याविक्रय
गोविक्रय। हयविक्रय रसविक्रय। ग्रामदाहक
आत्महत्या पाहें। भ्रूणहत्या महापापें ॥ ३६ ॥ हीं
महापापें सांगितलीं। क्षुद्रपापें नाहीं गणिलीं। इतुकीं

काकरूपें निघालीं । भस्म झालीं प्रत्यक्ष ॥ ३७ ॥ कांहीं गांठीं पुण्य होतें परम । म्हणोनि नरदेह पावलों उत्तम । गुरुप्रतापें तरलों निःसीम । काय महिमा बोलूं आतां ॥३८॥ गुरुस्तवन करूनि अपार । ग्रामासी आला दाशार्ह नृपवर । सवें कलावती परम चतुर । केला उद्धार रायाचा ॥३९॥ जपतां शिवमंत्र निर्मळ । राज्य वर्धमान झालें सकळ । अवर्षणदोष दुष्काळ । देशांतूनि पळाले ॥ १४० ॥ वैधव्य आणि रोग मृत्य । नाहींच कोठें देशांत । आलिंगितां कलावतीसी नृपनाथ । शशीऐसी शीतळ वाटे ॥४१॥ शिवभजनीं लाविले सकळ जन । घरोघरीं होत शिवकीर्तन । रुद्राभिषेक शिवपूजन । ब्राह्मणभोजन यथाविधि ॥४२॥ दाशार्ह-रायाचें आख्यान । जे लिहिती एकती करिती

पठण। प्रतीतिकरूनि ग्रंथरक्षण। अनुमोदन देती जे ॥४३॥ सुफळ त्यांचा संसार। त्यांसी निजांगें रक्षी श्रीशंकर। धन्य धन्य तेचि नर। शिवमहिमा वर्णिती जे ॥४४॥ पुढें कथा सुरस सार। अमृताहूनि रसिक फार। ऐकोत पंडित चतुर। गुरुभक्त प्रेमळ ज्ञानी जे ॥४५॥ पूर्ण ब्रह्मानंद शूळपाणी। श्रीधरमुख निमित्त करूनी। तोचि बोलवीत विचारोनी। पाहावें मनीं निर्धारें ॥४६॥ श्रीधरवरद पांडुरंग। तेणें शिरीं धरिलें शिवलिंग। पूर्णब्रह्मानंद अभंग। नव्हे विरंग कालत्रयीं ॥४७॥ शिवलीलामृत ग्रंथ प्रचंड। स्कंद-पुराण ब्रह्मोत्तरखंड। परिसोत सज्जन अखंड। प्रथमोध्याय गोड हा ॥१४८॥

॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु ॥

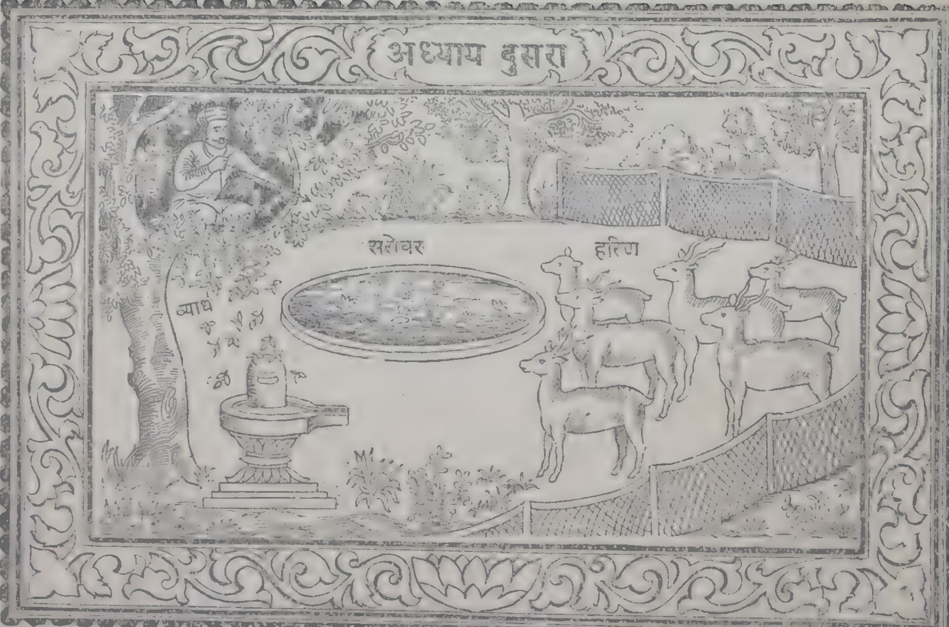
अध्याय दूसरा
सरोवर
हरिण
व्याध

श्रीगणेशाय नमः ॥ जेथें सर्वदा शिवस्मरण । तेथें भुक्ति मुक्ति सर्वकल्याण । नाना संकटें विघ्नें दारुण । न बाधती कालत्रयीं ॥ १ ॥ संकेतें अथवा हास्येंकरून । भलत्या मिसें घडो शिवस्मरण । न कळतां परिसासी लोह जाण । संघटतां सुवर्ण करी कीं ॥ २ ॥ न कळतां प्राशिलें अमृत । परी अमर करी कीं यथार्थ । औषधी नेणतां भक्षीत । परी रोग सत्य हरी कीं ॥३॥ शुष्कतृणपर्वत अद्भुत । नेणतां बाळक अकस्मात । अग्निस्फुलिंग टाकीत । परी भस्म यथार्थ करी कीं ॥ ४ ॥ तैसें न कळतां घडे शिवस्मरण । परी सकळ दोषां होय दहन । अथवा विनोदेंकरोन । शिवस्मरण घडो कां ॥ ५ ॥ हे कां व्यर्थ हांका फोडिती । शिव शिव

नामें आरडती । अरे कां हे उगे न राहाती । हरहर गर्जती वेळोवेळां ॥६॥ शिवनामाचा करिती कोल्हाळ । माझें उठविलें कपाळ । शिव शिव म्हणतां वेळोवेळ । काय येतें यांच्या हाता ॥७॥ ऐसी हेळणा करी क्षणक्षणीं । परी उमावल्लभनाम ये वदनीं । पुत्रकन्यानामेंकरूनी । शिवस्मरण घडो कां ॥८॥ महाप्रीतीनें करितां शिवस्मरण । आदरें करितां शिवध्यान । शिवस्वरूप मानूनि ब्राह्मण । संतर्पण करी सदा ॥९॥ ऐसी शिवीं आवडी धरी । त्याहीमाजी आली शिवरात्री । उपवास जागरण करी । होय बोहरी महत्पापा ॥१०॥ ते दिवशीं बिल्वदळें घेऊन । यथासांग घडलें शिवार्चन । तरी सहस्रजन्मींचें पाप

संपूर्ण । भस्म होऊन जाईल ॥ ११ ॥ नित्य बिल्वदळें शिवासी वाहत । त्याएवढा नाहीं पुण्यवंत । तो तरेल हें नवल नव्हे सत्य । त्याच्या दर्शनें बहुत तरती ॥ १२ ॥ प्रातःकाळीं घेतां शिवदर्शन । यामिनीचें पाप जाय जळोन । पूर्वजन्मींचे दोष गहन । माध्यान्हीं दर्शन घेतां नुरती ॥ १३ ॥ सायंकाळीं शिव पाहतां सप्रेम । सप्तजन्मींचें पाप होय भस्म । शिवरात्रीचा माहिमा परम । शेषही वर्णूं शकेना ॥ १४ ॥ कपिलाषष्ठी अर्धोदय संक्रमण । महोदय गजच्छाया ग्रहण । इतुकेही पर्वकाळ ओंवाळून । शिवरात्रीवरून टाकावे ॥ १५ ॥ शिवरात्रि आधींच पुण्यदिवस । त्याहीवरी पूजन जागरण विशेष । त्रिकाळ-

पूजा आणि रुद्रघोष । त्याच्या पुण्यासी पार
नाहीं ॥१६॥ वसिष्ठ-विश्वामित्रादि मुनीश्वर । सुरगण
गंधर्व किन्नर । सिद्ध चारण विद्याधर । शिवरात्रिव्रत
करिताती ॥ १७ ॥ यदर्थी सुरस कथा बहुत । शौनका-
दिकां सांगे सूत । ती श्रोतीं ऐकावी सावचित्त ।
अत्यादरेंकरूनियां ॥ १८ ॥ तरी मासांमाजी माघ-
मास । ज्याचा व्यास महिमा वर्णी विशेष । त्याही-
माजी कृष्णचतुर्दशीस । मुख्य शिवरात्र जाणिजे
॥ १९ ॥ विंध्याद्रिवासी एक व्याध । मृगपक्षिघातक
परमनिषिद्ध । महानिर्दय हिंसक निषाद । केले
अपराध बहु तेणें ॥ २० ॥ धनुष्यबाण घेऊनि करीं ।
पारधीस चालिला दुराचारी । पाश वागुरा कक्षेसी

धरी । कवच लेत हरितवर्ण ॥ २१ ॥ करीं गोधांगुलित्राण । आणिकही हातीं शस्त्रसामुग्री घेऊन । काननीं जातां शिवस्थान । शोभायमान देखिलें ॥ २२ ॥ तंव तो शिवरात्रीचा दिन । यात्रा आली चहूंकडून । शिवमंदिर शृंगारून । शोभा आणिली कैलासींची ॥ २३ ॥ शुद्धरजतलगटवर्ण । देवालय झळके शोभायमान । गगनचुंबित ध्वज पूर्ण । रत्नजडित कळस झळपताती ॥ २४ ॥ मध्यें मणिमय शिवलिंग । भक्त पूजा करिती सांग । अभिषेकधारा अभंग । विप्र धरिती रुद्रघोषें ॥२५॥ एक टाळ मृदंग घेऊन । सप्रेम करिती शिवकीर्तन । श्रोते करटाळी वाजवून । हरहर शब्दें घोष करिती ॥ २६ ॥ नाना परिमळद्रव्यसुवास ।

तेणें दशादिशा दुमदुमिल्या विशेष। लक्ष दीपांचे प्रकाश । जलजघोष घंटारव ॥ २७॥ शशिमुखा गर्जती भेरी। त्यांचा नाद न माये अंबरीं। एवं चतुर्विध वाद्यें नानापरी । भक्त वाजविती आनंदें ॥ २८॥ तों तेथें व्याध पातला । समोर विलोकी सर्व सोहळा। एक मुहूर्त उभा ठाकला । हांसत बोलिला विनोदें ॥ २९ ॥ हे मूर्ख अवघे जन । येथें द्रव्य काय व्यर्थ नासोन। आंत दगड बाहेर पाषाण। देवपण येथें कैंचें ॥ ३० ॥ उत्तम अन्न सांडून । व्यर्थ कां करिती उपोषण। ऐसिया चेष्टा करीत तेथून । कानमाप्रती जातसे ॥३१॥ लोक नामें गर्जती वारंवार । आपणही विनोदें म्हणे शिव हरहर। सहज सव्य घालूनि

शिवमंदिर। घोर कांतार प्रवेशला ॥ ३२॥ वाचेसी
लागला तोचि वेध। विनोदें बोले शिव शिव शब्द।
नामप्रतापें दोष अगाध। झडत सर्व चालिले ॥ ३३ ॥
घोरांदर सेवितां वन। नाढळतीच जीव लघु-दारुण।
तों वरुणदिग्वधूचें सदन। वासरमणि प्रवेशला ॥३४॥
निशा प्रवर्तली सबळ। कीं ब्रह्मांडकरंडां भरलें
काजळ। कीं विशाळ कृष्णकंबळ–। मंडप काय
उभारिला ॥ ३५ ॥ विगतधवा जेवीं कामिनी। तेवीं
न शोभे कदा यामिनी। जरी मंडित दिसे उडुगणीं।
परी पतिहीन रजनी ते ॥ ३६ ॥ जैसा पंडित गेलिया
सभेंतून। मूर्ख जल्पती पाखंडज्ञान। जेवीं अस्ता
जातां सहस्रकिरण। उडुगणें मागें झळकती ॥ ३७ ॥

असो ऐसी निशा दाटली सुबद्ध। अवघा वेळ उपवासी निषाद। तों एक सरोवर अगाध। दृष्टीं देखिलें शोधितां ॥३८॥ अनेक संपत्ति सभाग्यसदनीं। तेवीं सरोवरीं शोभती कुमुदिनी। तटीं बिल्ववृक्ष गगनीं। शोभायमान पसरला ॥ ३९ ॥ योगभ्रष्ट कर्मभूमीस पावती जनन। तेवीं बिल्वडाहाळिया गगनींहून। भूमीस लागल्या येऊन। माजी रविशशिकिरण न दिसे ॥ ४० ॥ त्यांत तम दाटलें दारुण। माजी बैसला व्याध जाऊन। शरासनीं शर लावून। कानाडी ओढोनि सावज लक्षी ॥ ४१ ॥ दृष्टीं बिल्वदळें दाटलीं बहुत। तीं दक्षिण हस्तें खुडोनि टाकीत। तों तेथें पद्मजहस्तें स्थापित। शिवलिंग दिव्य होतें ॥ ४२ ॥

त्यावरी बिल्वदळें पडत । तेणें संतोषला अपर्णानाथ । व्याधास उपवास जागरण घडत । सायास न करितां अनायासें ॥ ४३ ॥ वाचेसी शिवनामाचा चाळा । हर हर म्हणे वेळोवेळां । पापक्षय होत चालिला । पूजन स्मरण सर्व घडलें ॥ ४४ ॥ एक याम झालिया रजनी । तों जलपानालागीं एक हरिणी । आली तेथें ते गर्भिणी । परम सुकुमार तेजस्वी ॥ ४५ ॥ व्याध तिनें लक्षिला दुरून । कृतान्तवत परम दारुण । आकर्ण ओढिला बाण । देखोनि हरिणी बोलतसे ॥४६॥ म्हणे महापुरुषा अन्यायाविण । कां मजवरी लाविला बाण । मी तंव हरिणी आहें गर्भिण । वध तुवां न करावा ॥ ४७ ॥ उदरांत गर्भ सूक्ष्म अज्ञान । वधितां दोष

वधा सुरंग। सुधापानी धांवती कुरंग। मी भोगीं स्वर्गींचे दिव्य भोग। स्वरूपें न मानीं कोणासी ॥ ५९ ॥ मद अंगीं चढला बहुत। शिवभजन टाकिलें समस्त। शिवरात्रि सोमवार प्रदोषव्रत। शिवार्चन सांडिलें म्यां ॥ ६० ॥ सोडोनियां सुधापान। करूं लागलें मद्यप्राशन। हिरण्यनामा दैत्य दारुण। सुर सोडोनि रतलें त्यासीं ॥ ६१ ॥ ऐसा लोटला काळ अपार। मृगयेसी गेला तो असुर। त्या दुष्टासंगें अपर्णावर–। भजनपूजन विसरलें ॥६२॥ मनास ऐसें वाटलें पूर्ण। असुर गेला मृगयेलागून। इतक्यांत द्यावें शिवदर्शन। म्हणोनि गेलें कैलासा ॥६३॥ मज देखतां हिमनगजामात। परम क्षोभोनि शाप देत। तूं

परम पापिणी यथार्थ । मृगी होई मृत्युलोकीं ॥ ६४ ॥
तुझ्या सख्या दोघीजणी । त्या होतील तुजसवें
हरिणी । हिरण्य असुर माझिये भजनीं । असावध
सर्वदा ॥ ६५ ॥ तोही मृग होऊनि सत्य । तुम्हांसींच
होईल रत । एक व्याधा सावचित्त । मग म्यां शिव
प्रार्थिला ॥६६॥ हे पंचवदना विरूपाक्षा । सच्चिदानंदा
कर्माध्यक्षा । दक्षमखदलना सर्वसाक्षा । उःशाप
देई आम्हांतें ॥६७॥ भोळा चक्रवर्ती दयाळ । उःशाप
वदला पयःफेनधवल । द्वादश वर्षें भरतां तात्काळ ।
पावाल माझिया पदातें ॥६८॥ मग आम्ही मृगयोनीं ।
जन्मलों ये कर्मअवनीं । तरी मी गर्भिणी आहें
हरिणी । प्रसूतकाल समीप असे ॥ ६९ ॥ तरी मी

आपुल्या स्वस्थळा जाऊन । सत्वर येतें गर्भ ठेवून । मग तूं सुखें घेईं प्राण । सत्य वचन हें माझें ॥ ७० ॥ ऐसें मृगी बोलिली सावचित्त । त्यावरी तो व्याध काय बोलत । तूं गोड बोलसी यथार्थ । परी विश्वास मज न वाटे ॥७१॥ नानापरी असत्य बोलोन । करावें शरीराचें संरक्षण । हें प्राणिमात्रास आहे ज्ञान । तरी तूं शपथ वदें आतां ॥ ७२ ॥ महत्पापें उच्चारून । शपथ वदें यथार्थ पूर्ण । यावरी ते हरिणी दीनवदन । वाहत आण ऐका ते ॥ ७३ ॥ ब्राह्मणकुळीं उपजोन । जो न करी वेदशास्त्राध्ययन । सत्यशौचवर्जित संध्याहीन । माझे शिरीं पातक तें ॥ ७४ ॥ एक वेदाविक्रय करिती पूर्ण । कृतघ्न परपीडक नावडे भजन ।

एक दानासी करिती विघ्न । गुरुनिंदाश्रवण एक
करिती ॥७५॥ रमावर-उमावरांची निंदा । त्या पापाची
मज होय आपदा । दान दिधलें जें ब्रह्मवृंदा । हिरोनि
घेती माघारें ॥ ७६ ॥ एक यतिनिंदा करिती । एक
शास्त्रें पाहती द्वैत निर्मिती । नाना भ्रष्टमार्ग आचरती ।
स्वधर्म आपुला सांडूनियां ॥ ७७ ॥ देवालयामाजी
जाउनी । हरिकथापुराणश्रवणीं । जे बैसती विडा
घेउनी । ते कोडी होती पापिये ॥ ७८ ॥ जे देवळांत
करिती स्त्रीसंभोग । कीं स्त्री-भ्रतारांसी करिती वियोग ।
ते नपुंसक होऊनि अभाग्य । उपजती या जन्मीं
॥ ७९ ॥ वर्मकर्मे निंदा करीत । तो जगपुरीषभक्षक
काग होत । शिष्यांसी विद्या असोनि न सांगत ।

तो पिंगळा होत निर्धारें ॥ ८० ॥ अनुचित प्रतिग्रह ब्राह्मण घेती । त्यानिमित्तें गंडमाळा होती । परक्षेत्रींच्या गाई वळूनि आणिती । ते अल्पायुषी होती या जन्मीं ॥ ८१ ॥ जो राजा करी प्रजापीडन । तो या जन्मीं व्याघ्र कां सर्प होय दारुण । वृथा करी साधुछळण । निर्वंश पूर्ण होय त्याचा ॥ ८२ ॥ स्त्रिया व्रतनेम करीत । भ्रतारासी अव्हेरीत । धनधान्य असोनि वंचीत । त्या वाघुळा होती या जन्मीं ॥ ८३ ॥ पुरुष कुरूप म्हणोनियां त्यागिती । त्या या जन्मीं बालविधवा होती । तेथेंही जारकर्म करिती । मग त्या होती वारांगना ॥ ८४ ॥ ज्या भ्रतारासी निर्भर्त्सिती । त्या दासी किंवा कुलटा होती । सेवक

स्वामीचा द्रोह करिती । ते जन्मा येती श्वानाच्या ॥८५॥ सेवकापासून सेवा घेऊन । त्याचें न दे जो वेतन । तो अत्यंत भिकारी होऊन । दारोदारीं हिंडतसे ॥८६॥ स्त्री-पुरुष गुज बोलतां । जो जाऊनि ऐके तत्त्वतां । त्याची स्त्री दुरावे हिंडतां । अन्न न मिळे तयातें ॥८७॥ जे जारण-मारण करिती । ते भूत प्रेत पिशाच होती । यती उपवासें पीडिती । त्यांतें दुष्काळ जन्मवरी ॥८८॥ स्त्री रजस्वला होऊनी । गृहीं वावरे जे पापिणी । पूर्वज रुधिरीं पडती पतनीं । त्या गृहीं देव-पितृगण न येती ॥८९॥ जे देवाच्या दीपाचें तेल नेती । ते या जन्मीं निपुत्रिक होती । उघा रांधितां अन्न चोरोनि भक्षिती । त्या माजारी

होती या जन्मीं ॥ ९० ॥ ब्राह्मणांस कदन्न घालून। आपण भक्षिती षड्रस पक्वान्न । त्यांचे गर्भ पडती गळोन । आपुलिया कर्मवशें ॥ ९१ ॥ जो माता-पित्यांसी शिणवीत । तो ये जन्मीं मर्कट होत । सासू-श्वशुरां स्नुषा गांजीत । तरी बाळक न वांचे तियेचें ॥ ९२ ॥ मृगी म्हणे व्याधालागून । जरी मी न यें परतोन । तरी हीं महत्पापें संपूर्ण । माझ्या माथां बैसोत ॥ ९३ ॥ हे मिथ्या गोष्ट होय साचार । तरी घडो शिवपूजेचा अपहार । ऐसी शपथ ऐकतां निर्धार । व्याध शंकला मानसीं ॥९४॥ म्हणे पतिव्रते जाईं आतां । सत्वर येईं निशा सरतां । हरिणी म्हणे शिवपदासी तत्त्वतां । पुण्यवंता जाशील ॥ ९५ ॥

उदकपान करूनि वेगीं । निजाश्रमा गेली ते कुरंगी । इकडे व्याध दक्षिणभागीं । टाकी बिल्वदळें खुडूनियां ॥९६॥ दोन प्रहर झाली यामिनी । द्वितीय पूजा शिवें मानुनी । अर्धपाप जळालें मुळींहुनी । सप्तजन्मींचें तेधवां ॥९७॥ नामीं आवड जडली पूर्ण । व्याध करी शिवस्मरण । मृगीमुखें ऐकिलें निरूपण । सहज जागरण घडलें तया ॥९८॥ तों दुसरी हरिणी अकस्मात । पातली तेथें तृषाक्रांत । व्याधें बाण ओढितां त्वरित । करुणा भाकी हरिणी ते ॥९९॥ म्हणे व्याधा ऐक ये समयीं । मज कामानळें पीडिलें पाहीं । पतीस भोग देऊनि लवलाहीं । परतोनि येतें सत्वर ॥१००॥ व्याध आश्चर्य करी

मनांत । म्हणे शपथ बोलोनि जाईं त्वरित । धन्य
तुमचें जीवित्व । सर्व शास्त्रार्थ ठावुका ॥ १ ॥ वापी
तडाग सरोवर । जो पतित मोडी देवागार । गुरु-
निंदक मद्यपानी दुराचार । तीं पापें समग्र मस्तकीं
माझ्या ॥ २ ॥ महाक्षत्रिय आपण म्हणवीत । समरां-
गणीं मागें पळत । घृत्ति हरी सीमा लोटीत । ग्रंथ
निंदीत महापुरुषांचे ॥ ३ ॥ वेदशास्त्रांची निंदा करी ।
संत-भक्तांसीं द्वेष धरी । हरि-हरचरित्रें अव्हेरी ।
माझे शिरीं तीं पापें ॥४॥ धन धान्य असोनि पाहीं ।
पतीलागीं शिणवी म्हणे नाहीं । पति सांडोनि
निजे परगृहीं । तीं पापें माझिया माथां ॥ ५ ॥ पुत्र
स्नुषा सन्मार्गें वर्ततां । त्यांसी व्यर्थचि गांजिती जे

न पाहतां । ते कुरूप होती तत्त्वतां । हिंडतां भिक्षा न मिळेचि ॥ ६ ॥ बंधुबंधु जे वैर करिती । ते या जन्मीं मत्स्य होती । गुरूचें उणें जे पाहती । त्यांची संपत्ति दग्ध होय ॥ ७ ॥ जे मार्गस्थाचीं वस्त्रें हरिती । ते अतिशूद्र प्रेतवस्त्रें पांघरती । आम्ही तपस्वी म्हणोनियां अनाचार करिती । ते घुले होती मोकाट ॥ ८ ॥ दासी स्वामीची सेवा न करी । ती ये जन्मीं होय मगरी । जो कन्याविक्रय करी । हिंसकयोनीं निपजे तो ॥ ९ ॥ स्त्री भ्रताराची सेवा करीत । तीस जो व्यर्थचि गांजीत । त्याचा गृहभंग होत । जन्मजन्मांतरीं न सुटे ॥ ११० ॥ ब्राह्मण करी रसविक्रय । घेता देता मद्यपी होय । जो ब्रह्मवृंदा अपमानिताहे । तो होय

ब्रह्मराक्षस ॥११॥ एकें उपकार केला। जो नष्ट नाठवी त्याला। तो कृतघ्न जंत झाला। पूर्वकर्में जाणिजे ॥१२॥ विप्र श्राद्धीं जेवुनी। स्त्रीभोग करी ते दिनीं। तो श्वानसूकरयोनीं। उपजेल निःसंशयें ॥१३॥ व्यवहारीं दहांत बैसोन। खोटी साक्ष देई गर्जोन। पूर्वज नरकीं पावती पतन। असत्य साक्ष देतांचि ॥ १४ ॥ दोघी स्त्रिया करून। एकीचेंच राखी जो मन। तो गोचिड होय जाण। सारमेयशरीरीं ॥ १५ ॥ पूर्वजन्मीं कोंडी उदक। त्याचा मळमूत्रनिरोध देख। करितां साधुनिंदा आवश्यक। सत्वर दंत भग्न होती ॥ १६ ॥ देवालयीं करी भोजन। तरी ये जन्मीं होय क्षीण। पृथ्वीपतीची निंदा करितां जाण। उदरीं मंदाग्नि

होय पैं ॥ १७ ॥ ग्रहणसमयीं करी भोजन । त्यासी पित्तरोग होय दारुण । परबाळें विकी परदेशीं नेऊन । तरी सर्वांगीं कुष्ठ भरे ॥ १८ ॥ जी स्त्री करी गर्भपातन । ती उपजे वंध्या होऊन । देवालय टाकी पाडोन । तरी अंगभंग होय त्याचा ॥ १९ ॥ अपराधाविण स्त्री गांजिताहे । त्याचें ये जन्मीं एक अंग जाये । ब्राह्मणाचें अन्न हरिती पापिये । त्यांचा वंश न वाढे कधीं ॥२०॥ गुरु संत माता पिता । त्यांसी जो होय निर्भर्त्सिता । तरी वाचा जाय तत्त्वतां । अडखळे बोलतां क्षणक्षणां ॥ २१ ॥ जो ब्राह्मणांसी दंड मारी । त्यासी व्याधितिडका लागती शरीरीं । जो संतांसीं वादविवाद करी । दीर्घ दंत होती त्याचे

॥२२॥ देवद्वारींचे तरुवर । अश्वत्थादि वृक्ष साचार ।
तोडितां पांगुळ होय निर्धार । भिक्षा न मिळे हिंडतां
॥ २३ ॥ जो सूतकअन्न भक्षीत । त्याचे उदरीं नाना
रोग होत । आपणचि परिमळद्रव्य भोगी समस्त ।
तरी दुर्गंधी सत्य सर्वांगीं ॥ २४ ॥ ब्राह्मणाचें ऋण
न देतां । तरी बाळपणीं मृत्यु पावे पिता । जलवृक्ष-
छाया मोडितां । तरी एकही स्थळ न मिळे त्यातें ॥२५॥
ब्राह्मणासी आशा लावून । चाळवी नेदी कदा दान ।
तो ये जन्मीं अन्न अन्न । करीत हिंडे घरोघरीं ॥२६॥
जो पुत्रद्वेष करीत । आणि दारिद्र्याचें लग्न मोडीत ।
तरी स्त्रीस सल राहे पोटांत । वंध्या निश्चित संसारीं
॥२७॥ जेणें ब्राह्मण बांधिले निग्रहून । त्यासी सांडसें

ताडी सूर्यनंदन । जो नायके कथाग्रंथ पावन । बधिर
होय जन्मोजन्मीं ॥२८॥ जो पीडी माता-पितयांस ।
त्याचा सर्वदा होई कार्यनाश । एकास भजे निंदी
सर्व देवांस । तरी एकचि पुत्र होय त्यासी ॥ २९ ॥
जो चांडाळ गोवध करी । त्यासी मिळे कर्कशा नारी ।
वृषभ वधितां निर्धारीं । शतमूर्ख पुत्र होय त्यासी
॥ १३० ॥ उदकतृणेंवीण पशु मारीत । तरी मुक्याच
प्रजा होती समस्त । जो पतिव्रतेसी भोगूं इच्छीत ।
तरी कुरूप नारी कर्कशा मिळे ॥ ३१ ॥ जो पारधी
बहु जीव संहारी । तो फेंफरा होय संसारीं । गुरूचा
त्याग जो चांडाळ करी । तो उपजतांचि मृत्यु पावे
॥ ३२ ॥ नित्य अथवा रविवारीं मुने रवीसमोर ।

त्याचे बाळपणीं दंत भग्न केश शुभ्र । जे मृत बाळासाठीं रुदती निर्धार । त्यांस हांसतां निपुत्रिक होय ॥ ३३ ॥ हरिणी म्हणे व्याधालागून । मी सत्वर येतें पतीस भोग देऊन । न यें तरी हीं पापें संपूर्ण । माझ्या माथां बैसोत पैं ॥३४॥ व्याध मनांत शंकोन । म्हणे धन्य धन्य तुमचें ज्ञान । सत्वर येई गृहास जाऊन । सत्य संपूर्ण सांभाळीं ॥३५॥ जलपान करूनि वेगीं । आश्रमा गेली ते कुरंगी । तों मृगराज तेच प्रसंगीं । जलपानार्थ पातला ॥ ३६ ॥ व्याधें ओढिला बाण । तों मृग बोले दीन-वदन । म्हणे माझ्या स्त्रिया पतिव्रता सगुण । त्यांसी पुसोन येतों मी ॥ ३७ ॥ शपथ ऐकें त्वरित । कीर्तन करिती प्रेमळ भक्त । तो कथारंग मोडितां निर्वंश

होत । तें पाप सत्य मम माथां ॥ ३८ ॥ ब्रह्मकर्म वेदोक्त । शूद्र निजांगें आचरत । तो अधम नरकीं पडत । परधर्म आचरतां ॥३९॥ तीर्थयात्रेसी विघ्नें करी । वाटपाडी वस्त्र द्रव्य हरी । तरी सर्वांगीं व्रण अघोरी । नरकीं पडे कल्पपर्यंत ॥ १४० ॥ शास्त्रकोशीं नाहीं प्रमाण । कूटकविता करी क्षुद्र लक्षून । हरिती ब्राह्मणांचा मान । तरी संतान तयांचें न वाढे ॥ ४१ ॥ हरिदिनीं शिवदिनीं उपोषण । विधियुक्त न करी द्वादशी पूर्ण । तरी हस्त-पाद क्षीण । होती त्याचे निर्धारें ॥४२॥ एक शिवहरिप्रतिमा फोडिती । एक भगवद्भक्तां विघ्नें करिती । एक शिवमहिमा उच्छेदिती । नरकीं होती कीटक ते ॥ ४३ ॥ मातृद्रोही त्यासी व्याधी भरे ।

पितृद्रोही पिशाच विचरे। गुरुद्रोही तत्काळ मरे। भूतप्रेतगणीं विचरे तो ॥ ४४ ॥ विप्र आहार बहुत जेवित्ती। त्यांस जो हांसे दुर्मती। त्याचे मुखीं अरोचक रोग निश्चिती। न सोडिती जन्मवरी ॥४५॥ एक गोविक्रय करिती। एक कन्याविक्रय अर्जिती। ते नर मार्जार मस्त होती। बाळें भक्षिती आपुलीं ॥ ४६ ॥ जो कन्या भगिनी अभिलाषी। कामदृष्टीं न्याहाळी पतिव्रतेसी। प्रमेह रोग होय त्यासी। कीं खडा गुह्यांत दाटत ॥ ४७ ॥ प्रासादभंग लिंगभंग करी। देवांचीं उपकरणें अलंकार चोरी। देवप्रतिष्ठा अव्हेरी। पंडुरोग होय तेथें ॥ ४८ ॥ एक मित्रद्रोह विश्वासघात करिती। मातृ-पितृहत्या गुरूसी संकटीं पाडिती।

ब्रह्मवध गोवध न वारिती। अंगीं सामर्थ्य असोनियां
॥ ४९ ॥ ब्राह्मण बैसवोनि बाहेरी । उत्तमान्न जेवी
गृहांतरीं। सोयऱ्यांची प्रार्थना करी। संग्रहणी पोटशूळ
होती तया ॥१५०॥ एक कर्मभ्रष्ट पंचयज्ञ न करिती।
एक ब्राह्मणांचीं सदनें जाळिती। एक दीनासी मार्गीं
नागविती। एक संतांचा करिती अपमान ॥५१॥ एक
करिती गुरुछळण। एक म्हणती पाहों याचें लक्षण।
नाना दोष आरोपिती अज्ञान। त्यांचें संतान न वाढे
॥ ५२ ॥ जो सदा पितृद्वेष करी। जो ब्रह्मवृंदासी
अव्हेरी। शिवकीर्तन ऐकतां त्रासे अंतरीं। तरी पितृ-
वीर्य नव्हे तो ॥५३॥ शिवकीर्तनीं नव्हे सादर। तरी
कर्णमूळरोग निर्धार। नसत्याच गोष्टी जल्पे अपार।

तो दर्दुर होय निर्धारें ॥ ५४ ॥ शिवकीर्तन किंवा पुराणश्रवण । तेथें शयन करितां सर्प होय दारुण । एक अतिवादक छळक जाण । ते पिशाचयोनी पावती ॥ ५५ ॥ एका देवार्चनीं वीट येत । ब्राह्मण पूजावया कंटाळत । तीर्थप्रसाद अव्हेरीत । त्याच्या आंखुडती अंगशिरा ॥ ५६ ॥ मृग म्हणे ऐसीं पापें अपार । मम मस्तकीं होईल परम भार । मग पारधी म्हणे सत्वर । जाईं स्वस्थाना मृगवर्या ॥ ५७ ॥ व्याध शिव-नामें गर्जे ते क्षणीं । कंठ सद्गदित अश्रु नयनीं । मागुती बिल्वदळें खुडोनी । शिवावरी टाकीतसे ॥ ५८ ॥ चौंप्रहरांच्या पूजा चारी । संपूर्ण झाल्या शिवजागरीं । सप्तजन्मींचीं पापें निर्धारीं । मुळींहूनी भस्म झालीं

॥ ५९ ॥ तों पूर्वदिशा मुख प्रक्षाळीत । सुपर्णाग्रज उदय पावत । आरक्तवर्ण शोभा दिसत । तेंचि कुंकुम प्राचीचें ॥ १६० ॥ तों तिसरी मृगी आली अकस्मात । व्याध देखिला कृतान्तवत । म्हणे मारूं नको मज यथार्थ । बाळांसी स्तन देऊनि येतें मी ॥६१॥ व्याध अत्यंत हर्षभरित । म्हणे ही काय बोलेल शास्त्रार्थ । तो ऐकावया म्हणत । शपथ करूनि जाय तूं ॥ ६२ ॥ यावरी मृगी म्हणे व्याधा ऐक । जो तृणदाहक ग्रामदाहक । गोब्राह्मणांचें कोंडी उदक । क्षयरोग त्यासी न सोडी ॥६३॥ ब्राह्मणांचीं सदनें हरिती देख । त्यांचे पूर्वज रौरवीं पडती निःशंक । मातृ-पुत्रां विघडती एक । स्त्री-पुरुषां विघड पाडिती ॥६४॥ देव-ब्राह्मण देखोन ।

खालती न करिती कदा मान । निंदिती बोलती कठोर वचन । यम कर-चरण छेदी तयांचे ॥ ६५ ॥ परवस्तु चोरावया देख । अखंड लाविला असे रोंख । साधु-सन्मानें मानी दुःख । त्यास नेत्ररोगतिडका न सोडिती ॥६६॥ पुस्तकचोर ते मुके होती । रत्नचोरांचे नेत्र जाती । अत्यंत गर्वी ते महिष होती । पारधी निश्चित श्येनपक्षी ॥६७॥ भक्तांची जो निंदा करील । त्याचे मुखीं दुर्गंधी घाणील । जो माता-पितयांसी ताडील । लुला होत यालागीं ॥ ६८ ॥ जो अत्यंत कृपण । धन न वेंची अणुप्रमाण । तो महाभुजंग होऊन । धुसधुसीत बैसे तेथें ॥६९॥ भिक्षेसी यतीश्वर आला । तो जेणें रिता दवाडिला । शिव त्यावरी

जाण कोपला । संतति संपत्ति दग्ध होय ॥ १७० ॥
ब्राह्मण बैसला पात्रावरी । उठवूनि घातला बाहेरी ।
त्याहूनियां दुराचारी । दुसरा कोणी नसेचि ॥ ७१ ॥
ऐसा धर्माधर्म ऐकोन । पारधी सद्गद बोले वचन ।
स्वस्थळा जाईं जलपान करून । बाळांसी स्तन देऊन
येईं ॥ ७२ ॥ ऐसें ऐकोनि मृगी लवलाह्यां । गेली
जलप्राशन करूनियां । बाळें स्तनीं लावूनियां । तृप्त
केलीं तियेनें ॥ ७३ ॥ वडील झाली प्रसूत । दुसरी
पतीची कामना पुरवीत । मृगराज म्हणे आतां त्वरित ।
जाऊं चला व्याधापासीं ॥ ७४ ॥ मृगें पाडसांसहित
सर्वही । व्याधापासीं आलीं लवलाहीं । मृग म्हणे
ते समयीं । आधीं मज वधीं पाराधिया ॥ ७५ ॥ मृगी

म्हणे हा नव्हे विधी। आम्ही जाऊं पतीच्या आधीं। पाडसें म्हणती त्रिशुद्धी। आम्हांसी वधीं पारधिया ॥ ७६ ॥ त्यांचीं वचनें ऐकतां ते क्षणीं। व्याध सद्गद झाला मनीं। अश्रुधारा लोटल्या नयनीं। लागे चरणीं तयांच्या ॥ ७७ ॥ म्हणे धन्य जिणें माझें झालें। तुमचेनि मुखें निरूपण ऐकिलें। बहुतां जन्मींचें पाप जळालें। पावन केलें शरीर ॥ ७८ ॥ माता पिता गुरु देव। तुम्हीच आतां माझे सर्व। कैंचा संसार मिथ्या वाव। पुत्र-कलत्र सर्व लटकें ॥ ७९ ॥ व्याध बोले प्रेमेंकरून। आतां कधीं मी शिवपद पावेन। तों अकस्मात आलें विमान। शिवगण बैसले त्यावरी ॥१८०॥ पंचवदन दशभुज। व्याघ्रांबर नेसले महाराज।

अद्भुत तयांचें तेज । दिक्चक्रामाजीं न समाये ॥८१॥ दिव्य वाद्यें वाजविती किन्नर । आलाप करिती विद्याधर । दिव्य सुमनांचे संभार । सुरगण स्वयें वर्षती ॥८२॥ मृगें पावलीं दिव्य शरीर । व्याध करी साष्टांग नमस्कार । मुखें म्हणे जय जय शिव हर हर । तों शरीरभाव पालटला ॥८३॥ परिसीं झगटतां लोह होय सुवर्ण । तैसा व्याध झाला दशभुज पंचवदन । शिवगणीं बहुत प्रार्थून । दिव्य विमानीं बैसविला ॥८४॥ मृगें पावलीं दिव्य शरीर । तींही विमानीं आरूढलीं समग्र । व्याधाची स्तुति वारंवार । करिती सुरगण सर्वही ॥८५॥ व्याध नेला शिवपदाप्रती । तारामंडळीं मृगें राहती । अद्यापि गगनीं

झळकती । जन पाहती सर्व डोळां ॥ ८६ ॥ सत्यवती-
हृदयरत्नखाणी । रसभरित बोलिला लिंगपुराणीं । तें
सज्जन ऐकोत दिनरजनीं । ब्रह्मानंदैंक[illegible]नियां ॥ ८७ ॥
धन्य तें शिवरात्रिव्रत । श्रवणें पातक दग्ध होत । जे
हें पठण करिती सावचित्त । धन्य पुण्यवंत नर तेचि
॥ ८८ ॥ सज्जन श्रोते निर्जर सत्य । प्राशन करोत
शिवलीलामृत । निंदक असुर कुतर्की बहुत । त्यांस
प्राप्त कैंचें हें ॥ ८९ ॥ कैलासनाथ ब्रह्मानंद । तयाचें
पदकल्हार सुगंध । तेथें श्रीधर अभंग षट्पद । रुंजी
घालीत शिवनामें ॥१९०॥ शिवलीलामृत ग्रंथ प्रचंड ।
स्कंदपुराण ब्रह्मोत्तरखंड । परिसोत सज्जन अखंड ।
द्वितीयाध्याय गोड हा ॥ १९१ ॥

॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु ॥

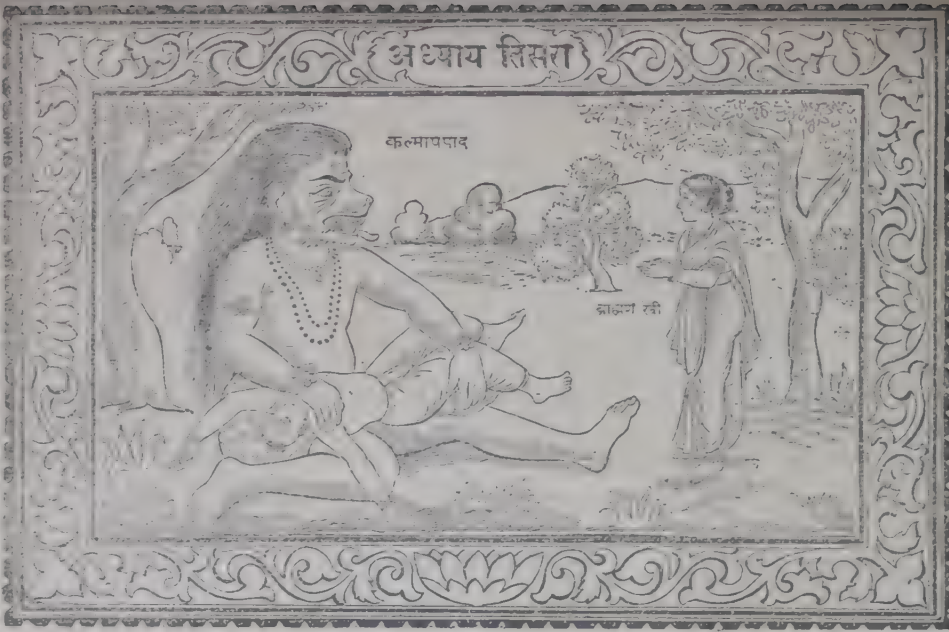
अध्याय तिसरा
कल्माषपाद
ब्राह्मण स्त्री

श्रीगणेशाय नमः ॥ जय जय शिव मंगलधामा ।
निजजनहृदयआरामा । चराचरफलांकितद्रुमा । नामा-
अनामातीत तूं ॥ १ ॥ इंदिरावरभगिनीमनरंजना ।
षडास्यजनका शफरीध्वजदहना । ब्रह्मानंदा भाल-
लोचना । भवभंजना त्रिपुरांतका ॥ २ ॥ हे शिव
सद्योजात वामघोरा । तत्पुरुषा ईशान ईश्वरा ।
अर्धनारीनटेश्वरा । गिरिजारंगा गिरीशा ॥ ३ ॥
गंगाधरा भोगिभूषणा । सर्वव्यापका अंधकमर्दना ।
परमातीता निरंजना । गुणत्रयविरहित तूं ॥ ४ ॥
हे पयःफेनधवल जगज्जीवन । द्वितीयाध्यायीं कृपा
करून । अगाध सुरस आख्यान । शिवरात्रिमहिमा
वर्णविला ॥ ५ ॥ यावरी कैसी कथेची रचना । वदवीं

पंचमुकुट पंचानना। शौनकादिकां मुनिजनां। सूत सांगे
नैमिषारण्यीं॥६॥इक्ष्वाकुवंशीं महाराज। मित्रसहनामें
भूभुज। वेदशास्त्रसंपन्न सतेज। दुसरा बिडौजा पृथ्वी-
वरी ॥७॥ पृतनावसनेंकरून। घातलें उर्वीस पालाण।
प्रतापसूर्य उगवला पूर्ण। शत्रुभगणें मावळलीं ॥ ८ ॥
तो एकदां मृगयाव्याजेंकरून। निघाला धुरंधर चमू
घेऊन। घोरांदर प्रवेशला विपिन। तों सावजें चहूं-
कडून ऊठलीं ॥ ९ ॥ व्याघ्र वृक रीस वनकेसरी। मृग
मृगी वनगौ वानर वानरी। शशक-जंबुकांच्या हारी।
संहारीत नृपवर ॥ १० ॥ चातक मयूर बदक।
कस्तूरीकुरंग जवादिबिडालक। नकुल राजहंस चक्र-
वाक। पक्षी श्वापदें धांवती ॥ ११ ॥ नृपें मारिले जीव

बहुव त । त्यांत एक मारिला राक्षस । महाभयानक तामस । गतप्राण होऊनि पडियेला ॥ १२ ॥ त्याचा बंधु परम दारुण । तो लक्षिता झाला दुरोन । मनीं कापट्य कल्पून । म्हणे सूड घेईन बंधूचा ॥ १३ ॥ मित्रसह पातला स्वनगरास । असुरें धरिला मानववेष । कृष्णवसनवेष्टित विशेष । दर्वी स्कंधीं घेऊनियां ॥ १४ ॥ नृपासी भेटला येऊन । म्हणे मी सूपशास्त्रीं परम निपुण । अन्न शाका सुवास करीन । देखोन सुर नर भूलती ॥ १५ ॥ रायें ठेविला पाकसदनीं । त्यावरी पितृतिथी लक्षुनी । गुरु वसिष्ठ घरालागुनी । नृपश्रेष्ठें आणिला ॥ १६ ॥ भोजना आला अब्जज-नंदन । तों राक्षसें कापट्य स्मरून । शाकांत नरमांस

शिजवून । ऋषीस आणून वाढिलें ॥ १७ ॥ त्रिकालज्ञानी वसिष्ठमुनी । सकळ ऋषींमाजी शिरोमणी । कापट्य सकळ जाणुनी । मित्रसह शापिला ॥ १८ ॥ म्हणे तूं वनीं होईं राक्षस । जेथें आहार न मिळे निःशेष । मी ब्राह्मण मज नरमांस । वाढिलें कैसें पापिया ॥ १९ ॥ राव म्हणे मी नेणें सर्वथा । बोलावा सूपशास्त्रीं जाणता । तंव तो पळाला क्षण न लागतां । गुप्तरूपें वना आपुल्या ॥ २० ॥ राव कोपला दारुण । मज शापिलें काय कारण । मीही तुज शापीन म्हणोन । उदक करीं घेतलें ॥ २१ ॥ तंव रायाची पट्टराणी । मदयंती नामें पुण्यखाणी । रूपें केवळ लावण्यहारिणी । चातुर्य उपमे जेवीं शारदा ॥ २२ ॥

मदयंती म्हणे राया । दूरदृष्टीं पाहें विचारूनियां ।
शिष्यें गुरूसी शापावया । अधिकार नाहीं सर्वथा
॥२३॥ गुरूसी शाप देतां निर्धारीं । आपण नरक भोगावे
कल्पवरी । राव म्हणे चतुर सुंदरी । बोललीस साच
तें ॥ २४ ॥ म्हणे हें उदक खालीं टाकूं जरी । तरी
पीक न पिके दग्ध होय धरित्री । मग आपुल्याच
प्रपदांवरी । जल टाकी मित्रसह ॥२५॥ तों जानूपर्यंत
चरण । दग्ध झाले कृष्णवर्ण । कुष्ठ भरला मग तेथून ।
कल्माषपाद नाम त्याचें ॥ २६ ॥ वसिष्ठें जाणोनि
वृत्तान्त । रायासी उःशाप देत । म्हणे द्वादशवर्षीं
होशील मुक्त । ऐसी स्वस्थाना आपुल्या ॥ २७ ॥
गुरु पावला अंतर्धान । मग कल्माषपाद राक्षस होऊन ।

क्षुधाक्रांत निशिदिन । वनीं भक्षी जीव सर्व ॥ २८ ॥
परम भयानक असुर । विशाळ देह कपाळीं शेंदुर ।
विक्राळ वदन बाहेर शुभ्र । दंतदाढा वाढलिया ॥२९॥
जीव भक्षिले आसमास । वनीं हिंडतां तो राक्षस ।
एक ब्राह्मणकुमर डोळस । द्वादशवर्षी देखिला ॥३०॥
सवें त्याची ललना चिमणी । दोघें क्रीडती कौतुकें
वनीं । तंव तो ब्राह्मणपुत्र राक्षसें धरूनी । भक्षावया
सिद्ध झाला ॥ ३१ ॥ तंव त्याची वधू काकुळती येत ।
अरे तूं मित्रसह राजा पुण्यवंत । गोब्राह्मणप्रतिपाळक
सत्य । माझा कांत मारूं नको ॥ ३२ ॥ गडबडां लोळे
सुंदरी । करुणा भाकी पदर पसरी । सवेंचि जाऊनि
चरण धरी । सोडीं झडकरी पति माझा ॥३३॥ पतीस

भक्षूं नको राजेंद्रा । महत्पाप घेऊं नको एकसरां । स्वर्गमार्ग तरी चतुरा । कैसा पावसी अंतकाळीं ॥ ३४ ॥ ऐसी करुणा आक्रितां कामिनी । निर्दयें भक्षिला तेचि क्षणीं । अस्थिपंजर टाकुनी । तियेपुढें दीधला ॥ ३५ ॥ तंव ती दुःखेंकरूनी । आक्रोशें कपाळ पिटी धरणीं । मृत्तिका घेऊनि घाली वदनीं । कोण वनीं सांवरी तीतें ॥ ३६ ॥ मग तिनें शाप दिधला राजातें । जो अलोट विधिहरिहरांतें । म्हणे मदयंतीसंगसुरतें । प्राण जाईल तेचि क्षणीं ॥ ३७ ॥ कोणे एके स्त्रीचा संगसोहळा । तुज न घडो रे चांडाळा । ऐसा शाप वदोनि ते वेळां । केल्या गोळा अस्थी पतीच्या ॥ ३८ ॥ तात्काळ प्रवेशली अग्नीं । इकडे द्वादशवर्षीं शापमुक्त

होऊनी । राव स्वनगरा येऊनी। वर्तमान सांगे स्त्रियेसी ॥३९॥ येरी कपाळ पिटी आक्रोशेंकरून । म्हणे झालें वंशखंडन । पतीस म्हणे ब्रह्मचर्य धरून । प्राण आपुला रक्षीं कां ॥४०॥ अनिवार अत्यंत मन । न करीं कोणे स्त्रियेसीं संभाषण। खादिरांगाराची सेज आजपासून । झाली तुजलागीं जाण पां ॥ ४१ ॥ परम तळमळी राजेंद्र । जैसा सांपळां कोंडिला व्याघ्र। कीं महाभुजंगाचे दंत समग्र। पाडोनि गारुडी दीन करी ॥ ४२ ॥ कीं नासिकीं वेसण घालून । महावृषभ करिती दीन । कीं वनीं निरंकुश वारण। धरून क्षीण करिती मग ॥ ४३ ॥ तैसा कल्माषपाद भूप । होऊनि राहिला दीनरूप। पुढें प्रकाशावया कुळदीप। आपण

धर्मशास्त्र पाहातसे ॥ ४४ ॥ तेथींचें पाहोनि प्रमाण। वासिष्ठें मदयंतीस भोग देऊन। अमोघ वीर्य पडतां पूर्ण। दिव्य पुत्र जाहला ॥४५॥ तेणें पुढें वंश चालिला। असो तो राव मृगयेस निघाला। यथारण्य तथा गृह वाटे नृपाला। भोग त्यजिले सर्वही ॥ ४६ ॥ मनांत मनोजाविकार उठत। विवेकांकुशें कामइभ आवरीत। म्हणे स्त्रीस वैधव्य मज मृत्य। तें कर्म सहसा न करावें ॥४७॥ आपुली कर्मगति गहन। प्राक्तन विचित्र दारुण। देवावरी काय बोल ठेवून। भोगिल्यावीण न सुटेचि ॥ ४८ ॥ ऐसा राव उदासयुक्त। वनीं हिंडतां मागें पाहात। तों पिशाच भयानक अत्यंत। रायापाठीं उभें सदा ॥४९॥ दंपत्यें पूर्वीं मारिलीं। ती ब्रह्महत्या

पाठीसीं लागली । राजा तीर्थें हिंडतां सकळीं । परी
कदाकाळीं न सोडी ॥५०॥ न सोडी स्वप्नीं जागृतींत ।
महाविक्राळ दांत करकरां खात । रायें व्रतें केलीं बहुत ।
दान देत बहुसाल ॥ ५१ ॥ ऐसा हिंडतां राव भागला ।
मिथुलानगरासमीप आला । वनश्री देखतां आनंदला ।
परी ब्रह्महत्या पाठीसीं उभी ॥५२॥ वृक्ष लागले बहुत ।
आम्रवृक्ष फळभारें डोलत । पोफळी रातांजन विराजित ।
केळी नारळी खर्जुरिया ॥५३॥ चंपक जाई जुई मालती ।
मोगरे पुन्नागराज शेवंती । मलयागर कृष्णागर जाती ।
जपा करवीर कोविदार ॥ ५४ ॥ वड पिंपळ औदुंबर ।
पारिजातक बकुल देवदार । कापित्थ बिल्व अंजीर ।
अर्जुन पिचुमंद कदंब ते ॥ ५५ ॥ ऐसिया वनामाजी

नृपती । क्षण एक पावला विश्रांती । परी ते पाठीसीं पापमती । ब्रह्महत्या उभी असे ॥ ५६ ॥ तों उगवला भाग्यवासरमणी । कीं निधान जोडे रंकालागुनी । कीं क्षुधितापुढें उचंबळोनी । क्षीराब्धि जैसा पातला ॥ ५७ ॥ कीं मरतियाच्या मुखांत । अकस्मात घातलें अमृत । कीं चिंताग्रस्तासी प्राप्त । चिंतामणी जाहला ॥ ५८ ॥ तैसा तापसियांमाजी मुकुटमणी । शिष्य-मांदी सवें घेऊनी । महाराज तपस्वी गौतममुनी । तये स्थानीं पातला ॥ ५९ ॥ रायें घातलें लोटांगण । दाटला अष्टभावेंकरून । उभा ठाकला कर जोडून । करी स्तवन प्रीतीनें ॥ ६० ॥ सहज होतां संतदर्शन । पापें संहारती संपूर्ण । तूं विलोकिसी जरी कृपा

करून । तरी रंक सहस्रनयन होय ॥ ६१ ॥ यावरी तो महाराज गौतम । कल्माषपादा पुसे कुशलक्षेम । राज्य राष्ट्र प्रजा अमात्य परम । सुखेंकरून नांदती कीं ॥ ६२ ॥ ब्राह्मण क्षत्रिय वैश्य शूद्र । स्वधर्म आचरती कीं समग्र । पशु सेवक पुत्र कलत्र । समस्त सुखरूप आहेत कीं ॥ ६३ ॥ राव म्हणे आपुले कृपें-करून । समस्त आहेत क्षेमकल्याण । परंतु आलासी वाटतें दुरून । आनंदघन दिसतोसी ॥ ६४ ॥ तुझ्या दर्शनें मज वाटे सत्वर । ब्रह्महत्या दूर होईल समग्र । मग पूर्वकर्म आपुलें दुस्तर । ऋषीप्रती निवेदिलें ॥६५॥ गौतम म्हणे परम पवित्र । भूकैलास गोकर्णक्षेत्र । तेथूनि मी आलों अपार । महिमा तेथींचा न वर्णवे

॥ ६६ ॥ ॐकाररूपें कैलासनाथ । भवानीसहित तेथें नांदत । सुर असुर किन्नर सेवीत । अर्धमात्रापीठ जें ॥ ६७ ॥ त्या गोकर्णीचें शिवदर्शन । ब्रह्मादिकां दुर्लभ जाण । तेथें इंदिरेसहित जनार्दन । तप गहन आचरत ॥ ६८ ॥ कोटिसूर्यांची प्रभा । मृडानीसहित शिव उभा । कैवल्यगर्भींचा पूर्ण गाभा । तेथींची शोभा न वर्णवे ॥ ६९ ॥ इंद्र सनकादिक ब्रह्मपुत्र । तेथेंचि वसती अहोरात्र । जेथींचे पाषाण तरुवर । समग्र निर्जर अवतरले ॥ ७० ॥ सत्यवतीहृदयरत्न । जेथें करी अनुष्ठान । वसिष्ठ भृगु जामदग्न्य । गोकर्णक्षेत्रीं सदा वसती ॥ ७१ ॥ पाहावया मृडानीनायक । मंडपघसणी होतसे देख । नारद तुंबरु गायक । जेथें

गाती शिवलीला ॥७२॥ गोकर्णाभोंवते समग्र । उभे अखंड देवांचे भार । मुखें गर्जती शिव हर हर । आनंद थोर होतसे ॥७३॥ ऋषि करिती वेदघोष । अष्टनायिकांचें नृत्य विशेष । किन्नर गंधर्व गायक सुरस । तोषविती महेशातें ॥७४॥ तें अति उत्तम स्थान । तेजोमय प्रकाश गहन । नाना वृक्ष लागले सघन । कैलासभुवन प्रत्यक्ष ॥७५॥ शुभ्र सिंहासन लखलखित । चारी द्वारें मणिमयखचित । ऐरावतारूढ अमरनाथ । पूर्वद्वारीं तिष्ठतसे ॥७६॥ दक्षिणेसी रक्षी सूर्यनंदन । पश्चिमेसी वारुणीरमण । उत्तरेसी वैश्रवण । प्राणमित्र शिवाचा ॥७७॥ कर्पूरगौर भवानीसहित । घवघवीत तेजें विराजित । भूकैलास

साक्षात । माहेर संत-साधकांचें ॥ ७८ ॥ त्या मूर्तीचें करावें ध्यान । त्याभोंवतें महासिद्धीचें पूजन । त्याभोंवतें कात्यायनीआवरण । अष्टभैरव पूजिजे ॥७९॥ द्वादश मित्र एकादश रुद्र । तेथेंचि वसती अहोरात्र । अष्टवसु दिक्पाळ समग्र । जोडोनि कर उभे तेथें ॥ ८० ॥ अष्टसिद्धि नवनिधि कर जोडुनी । अखंड आराधिती पिनाकपाणी । रायासी म्हणे गौतममुनी । मीहि वसतों सदा तेथें ॥ ८१ ॥ वरकड क्षेत्रीं लक्ष वरुषें जाण । तप आचरला निर्वाण । गोकर्णीं एक दिन । होय प्रसन्न सदाशिव ॥ ८२ ॥ अमावास्या संक्रांति सोमवार । प्रदोष पर्वकाळ शिववासर । समुद्रस्नान करितां समग्र । फळ होय सकळ तीर्थांचें

॥ ८३ ॥ रावण कुंभकर्ण बिभीषण। यांहीं पूर्वीं केलें तेथें अनुष्ठान। तें निर्वाणलिंग दशाननें जाण। कैलासाहूनि आणिलें ॥ ८४ ॥ गणेशें स्थापिलें तें लिंग। ऋषी म्हणती सूतातें कथा सांग। ऐकावया लीला सुरंग। श्रवण वाट पाहती ॥८५॥ यावरी सूत वक्ता निपुण। रावणमातेसी कैकसी अभिधान। ती नित्य लिंगपूजनाविण जाण। उदक प्राशन न करीच ॥ ८६ ॥ पंचधान्यांचें पिष्ट करून। लिंग करी कामना धरून। व्हावें रावणाचें कल्याण। जय संपूर्ण प्राप्त व्हावा ॥ ८७ ॥ शक्रें तिचें लिंग नेऊन। समुद्रीं टाकिलें द्वेषेंकरून। त्यालागीं रात्रंदिन। रावणमाता अन्न न घे ॥८८॥ रावण म्हणे मातेलागून। मी मुख्य

आत्मलिंग आणितों जाऊन। कैलासाप्रती द्विपंच-
वदन। जाता झाला साक्षेपें ॥ ८९ ॥ तप आचरला
दारुण। जो चतुःषष्टिकलाप्रवीण। जेणें वेदांचीं खंडें
करून। सारासार निवाडिलें ॥ ९० ॥ चतुर्दशविद्या-
पारंगत। शिवासी आवडे अत्यंत। दशमुखें गायन
अद्भुत। केलें त्यानें स्वामीपुढें ॥ ९१ ॥ आपुलें शिर
छेदून स्वहस्तें। शिरांच्या तंती करूनि स्वरयुक्त।
दशमुख गात प्रेमभरित। उमानाथ संतोषे जेणें ॥ ९२ ॥
राग उपराग भार्यांसहित। मूर्च्छना शरीर कंपित।
सप्तस्वर ताल संगीत। शास्त्रप्रमाण गातसे ॥ ९३ ॥
गद्यपद्यरचना नाना कळा। गीत प्रबंध अखंड
नाममाळा। गातां प्रीतीनें शिवलीला। शंभु तोषला

अद्भुत ॥ ९४ ॥ म्हणे प्रसन्न झालों दशमुखा । इच्छित माग तुज प्रिय जें कां । दशकद्वयनयन म्हणे कामांतका । आत्मलिंग मज देईं ॥ ९५ ॥ या त्रिभुवनांत जे सुंदर । ऐसी ललना देईं सुकुमार । ऐकूनि संतोषला कर्पूरगौर । भोळा उदारचक्रवर्ती ॥ ९६ ॥ कोटि चंद्र-सूर्यांची प्रभा पूर्ण । ऐसें लिंग काढिलें हृदयांतून । कीं ब्रह्मानंदरस मुरोन । दिव्य लिंग ओतिलें ॥ ९७ ॥ सहस्र बालसूर्य न पवती सरी । ऐसी प्रभा पडली दशदिशांतरीं । दिधलें रावणाचे करीं । जें अतर्क्य ब्रह्मादिकां ॥ ९८ ॥ जें मुनिजनांचें ध्येय ध्यान । जें सनकादिकांचें देवतार्चन । वेद शास्त्र पुराण । दिव्य लिंग वर्णिती ॥ ९९ ॥ जें त्रिगुणातीत परब्रह्म । जें

अज अजित अनाम। सच्चिदानंद निर्वाणधाम। योगी आराम पावती जेथें ॥१००॥ अनंत ब्रह्मांडें विचित्रें। जेणें रचिलीं इच्छामात्रें। ज्याकारणें भांडती वेदशास्त्रें। तें दिव्य लिंग पुरातन ॥ १ ॥ तें लिंग रावणें हातीं घेऊन। म्हणे हे त्रिलोचन त्रिदोषशमन। लावण्य-सागरींचें निधान। त्रिभुवनसुंदर ललना दे ॥ २ ॥ जी अपर्णेची अपर प्रतिमा। ऐसी देई मज सर्वोत्तमा। सच्चिदानंद पूर्णब्रह्मा। नामाअनामातीत तूं ॥३॥ शिव म्हणे इची प्रतिमा विशेष। निर्मूं न शके विधीश। भोळा चक्रवर्ती महेश। म्हणे हेचि नेई अपर्णा तूं ॥४॥ रावणें अवश्य म्हणोनी। स्कंधीं घेतली स्कंदजननी। दिव्यलिंग हातीं घेऊनी। लंकानाथ चालिला ॥ ५ ॥

दक्षिणपंथें जातां सत्वर । गजबजिले सकळ सुरवर ।
गजानन स्कंद वीरभद्र । नंदिकेश्वर तळमळती ॥ ६ ॥
म्हणती हे सदाशिव त्रिनयन । हें कैसें तुझें उदारपण ।
भवानी बैसलासी देऊन । पंचवदन हांसतसे ॥ ७ ॥
म्हणे तियेचा कैवारी वैकुंठनाथ । तो धांवेल आतां
स्नेहभरित । इकडे भवानी स्तवन करीत । हे पद्मज-
तात धांव वेगीं ॥ ८ ॥ वारिजनयना इंदिरावरा ।
निगमागमवंद्या सुहास्यवक्त्रा । हे नीलपयोधरगात्रा ।
धांव वेगीं सोडवीं मज ॥ ९ ॥ हे मधु-कैटभ-नरक-
मुरभंजना । हे दशावतारधरा पीतवसना । हे मदनां-
तकमानसरंजना । हे जनार्दना जगद्गुरो ॥ ११० ॥
हे कोटिमनोजतात श्रीधर । असुरमर्दन परम उदार ।

ऐसें स्तवन ऐकतां सर्वेश्वर । विप्ररूपें आडवा आला ॥ ११ ॥ म्हणे धन्य धन्य द्विपंचवदना । कोठें मिळविली ऐसी ललना । दशमुख म्हणे हे अपर्णा । सदाशिवें दीधली ॥ १२ ॥ विप्र म्हणे खालीं उतरून । न्याहाळूनि पाहें इचें वदन । रावण पाहे तंव ते कुलक्षण । अत्यंत कुरूप देखिली ॥ १३ ॥ भुवयांस आंठी अमंगळ पूर्ण । वृद्ध गाल बैसले दंतहीन । गदगदां विप्र हांसे देखून । टाकोनि रावण चालिला ॥ १४ ॥ मग रमाधवें तये स्थळीं । स्थापिली माता भद्रकाळी । इकडे असुर शिवाजवळी । म्हणे स्त्री अमंगळ कैसी दीधली ॥ १५ ॥ शिव म्हणे सत्य वचन । ते तुज नाटोपे कौटाळीण । अनंत ब्रह्मांडें

दावून । सर्वेचि लपवील तत्त्वतां ॥ १६ ॥ मग
श्रीधरें आंगींचीं मळी काढून । स्वहस्तें निर्मिली
रूपसंपन्न । मयासुराचे उदरीं जाण । उत्पन्न झाली
तेचि पैं ॥ १७ ॥ तिच्या स्वरूपाची प्रती । नाहीं नाहीं
त्रिजगतीं । आंगींच्या सुवासें धांवती । काद्रवेयचक्रें
प्रीतीनें ॥ १८ ॥ तिचें नाम मंदोदरी । तिची प्रतिमा
नाहीं उर्वीवरी । विंशतिनेत्राचे चत्वरीं । पट्टमहिषी
पतिव्रता ॥ १९ ॥ मयासुर करील कन्यादान । वरी
एक शक्ति देईल आंदण । सप्तकोटी मंत्रांचें गहन ।
सामर्थ्य असे जियेमाजी ॥ १२० ॥ ते निर्वाण-
सांगातीण शक्ती । तुज प्राप्त होईल लंकापती । महा-
शत्रूवरी निर्वाणीं ती । प्रेरावी त्वां सत्य पैं ॥ २१ ॥

ऐसें स्तवन ऐकतां सर्वेश्वर । विप्ररूपें आडवा आला ॥ ११ ॥ म्हणे धन्य धन्य द्विपंचवदना । कोठें मिळविली ऐसी ललना । दशमुख म्हणे हे अपर्णा । सदाशिवें दीधली ॥ १२ ॥ विप्र म्हणे खालीं उतरून । न्याहाळूनि पाहें इचें वदन । रावण पाहे तंव ते कुलक्षण । अत्यंत कुरूप देखिली ॥ १३ ॥ सुवयांस आंठी अमंगळ पूर्ण । वृद्ध गाल बैसले दंतहीन । गदगदां विप्र हांसे देखून । टाकोनि रावण चालिला ॥ १४ ॥ मग रमाधवें तये स्थळीं । स्थापिली माता भद्रकाळी । इकडे असुर शिवाजवळी । म्हणे स्त्री अमंगळ कैसी दीधली ॥ १५ ॥ शिव म्हणे सत्य वचन । ते तुज नाटोपे कौटाळीण । अनंत ब्रह्मांडें

दावून । सर्वेचि लपवील तत्त्वतां ॥ १६ ॥ मग
श्रीधरें आंगींचीं मळी काढून । स्वहस्तें निर्मिली
रूपसंपन्न । मयासुराचे उदरीं जाण । उत्पन्न झाली
तेचि पैं ॥ १७ ॥ तिच्या स्वरूपाची प्रती । नाहीं नाहीं
त्रिजगतीं । आंगींच्या सुवासें धांवती । काद्रवेयचक्रें
प्रीतीनें ॥ १८ ॥ तिचें नाम मंदोदरी । तिची प्रतिमा
नाहीं उर्वीवरी । विंशतिनेत्राचे घरीं । पट्टमहिषी
पतिव्रता ॥ १९ ॥ मयासुर करील कन्यादान । वरी
एक शक्ति देईल आंदण । सप्तकोटी मंत्रांचें गहन ।
सामर्थ्य असे जियेमाजी ॥ १२० ॥ ते निर्वाण-
सांगातीण शक्ती । तुज प्राप्त होईल लंकापती । महा-
शत्रूवरी निर्वाणीं ती । प्रेरावी त्वां सत्य पैं ॥ २१ ॥

ऐसें ऐकतांचि रावण। परतला लिंग घेऊन। पूर्व-
स्थळासी आला जाण। तों गजानन गाई राखी
॥ २२ ॥ गजाननाचें स्तवन। देव करिती कर जोडून।
म्हणती दिव्य लिंग सोडवून। स्थापीं अक्षयी
गणपती ॥ २३ ॥ ऐसा देवीं प्रार्थिला एकदंत। तंव
रावणासी मूत्र लागलें बहुत। पुढें पाऊल न घालवत।
चरफडीत मूत्रभरें ॥ २४ ॥ भूमीवरी लिंग न ठेवावें।
ऐसें पूर्वीं सांगितलें उमाधवें। हातीं घेऊनि लघुशंकेस
बैसावें। हेंही कर्म अनुचित ॥ २५ ॥ तंव तो सिद्धि-
बुद्धींचा दाता। विप्रवेषें गाई राखितां। त्यासी
लंकानाथ म्हणे तत्त्वतां। लिंग हातीं धरीं हें ॥ २६ ॥
विप्र म्हणे लंकापती। माझ्या गाई रानोरानीं पळती।

तुझ्या मूत्रशंकेस वेळ किती। लागेल हें न कळे मज
॥२७॥ रावण म्हणे न लागतां क्षण। येतों मूत्रशंका
करून। विप्र म्हणे तीन वेळां बाहीन। न येसी तरी
लिंग टाकीन भूमीवरी ॥२८॥ अवश्य म्हणे लंकापती।
लिंग देत विप्राच्या हातीं। दूर जाऊन एकांतक्षितीं।
लघुशंकेस बैसला ॥ २९ ॥ अगाध गजमुखाचें चरित्र।
जो साक्षात अवतरला इंदिरावर। शिवउपासना
करावया पवित्र। झाला पुत्र शंभूचा ॥ १३० ॥
असो रावणासी मूत्राचे पूर। लोटले न सांवरती
अनिवार। एक घटिका लोटतां इभवक्त्र। हांक
फोडी गर्जोनी ॥ ३१ ॥ माझ्या गाई गेल्या
दूरी। हें आपुलें लिंग घेईं करीं। रावण न

बोलेचि निर्धारीं । हस्तसंकेतें थांब म्हणे ॥३२॥ दुसरी घटिका झाली पूर्ण । हांक फोडी गजानन । एवं घटिका झाल्या तीन । कदापि रावण न उठेचि ॥ ३३ ॥ जैसें पाखंडियाचें कुमत । न सरेचि वारितां पंडित । तैसें रावणाचें मूत्र न सरे सत्य । पुनः एकदंत हांक फोडी ॥ ३४ ॥ राक्षसा आपुलें लिंग सांभाळीं । म्हणोनि ठेविलें भूमंडळीं । अक्षय स्थापिलें कदाकाळीं । ब्रह्मादिकां उपटेना ॥ ३५ ॥ पृथ्वीसहित अभंग । एकचि झालें दिव्य लिंग । रावण धांवे सवेग । अशौच अपवित्र क्रोधभरें ॥ ३६ ॥ लिंग उपटितां डळमळी कुंभिनी । महाबळें दशमुख पाहे उपटोनी । परी न उपटे तयालागुनी । अखंड अभंग जाहलें ॥ ३७ ॥

गुप्त जाहला गजानन । गाई पृथ्वींत जाती लपोन ।
रावणें एक गाईचा कर्ण । धांवोनियां धरियेला
॥ ३८ ॥ तोही न उपडे तयालागून । मग तेथेंच
केलें लिंगपूजन । गोकर्ण–महाबळेश्वर तेथून ।
नाम जाण पडियेलें ॥ ३९ ॥ रावणमाता तेथें
येऊन । ते नित्य करी शिवपूजन । आदिलिंग हें
जाणोन । करिती अर्चन सुरऋषी ॥ १४० ॥ रावण
कुंभकर्ण बिभीषण । तेथेंच करिती अनुष्ठान । त्याच्या
बळेंकरून । देव जिंकिले रावणें ॥ ४१ ॥ मयासुर
मंदोदरी आणि शक्ती । देता झाला रावणाप्रती । लक्ष
पुत्र नातू गणती । सवा लक्ष जयाचे ॥४२॥ इंद्रजिता-
ऐसा पुत्र । अष्टादशाक्षौहिणी सेनाभार । जेथींच्या

अनुष्ठानें अपार । रावण पावला संपत्ती ॥ ४३ ॥
गौतम म्हणे राजोत्तमा । ऐसा गोकर्णाचा थोर
महिमा । वर्णूं न शके मघवा ब्रह्मा । येणें आम्हां
तेथूनि जाहलें ॥ ४४ ॥ मिथुलेश्वराच्या यागाकारणें ।
आम्ही येत असतां त्वरेनें । अद्भुत एक वर्तलें तुज-
कारणें । कथा तेचि सांगतों ॥ ४५ ॥ एक वृक्ष न्यग्रोध
विशाळ । त्याखालीं आम्ही बैसलों सकळ । तों एक
चांडाळीण अमंगळ । अति अपवित्र देखिली ॥ ४६ ॥
सर्वरोगवेष्टित पूर्ण । जन्मांध गलितकुष्ठ भरलें जाण ।
किडे पडले सर्वांगीं व्रण । दुर्गंधी उठली चहूंकडे ॥४७॥
रक्तपिती भरोन । हस्त-पादबोटें गेलीं झडोन । परम
कुश्चित कुलक्षण । कैंचें अन्न उदक तियेतें ॥ ४८ ॥

दंतहीन कर्णहीन । गर्भींच तियेचे गेले लोचन । कर्ण
नासिका झडोन । किडे पडले बुचबुचित ॥ ४९ ॥
अंगींचें चर्म गेलें झडोन । वस्त्र पाडिलें गळोन ।
धुळींत लोळे चांडाळीण । पाप पूर्वींचें भोगीत ॥१५०॥
तिचा मरणकाळ जवळी आला जाण । वरतें पाहिलें
आम्हीं विलोकून । तों शिवें धाडिलें दिव्य विमान ।
तियेलागीं न्यावया ॥ ५१ ॥ दशभुज पंचवदन ।
शिवदूत बैसले चौघेजण । कोटिसूर्यतेज विराजमान ।
प्रभा शशीसमान एकाची ॥ ५२ ॥ कोणी अग्नितेजें
विराजत । भालचंद्र शोभिवंत । दिव्य विमान लख-
लखीत । वाद्यें वाजती चतुर्विध ॥ ५३ ॥ अष्टनायिका
नृत्य करिती । किन्नर गंधर्व शिवलीला गाती । गौतम

म्हणे एक नृपती । मग तयाप्रती पूसिलें ॥ ५४ ॥ हें दिव्य विमान घेऊन । कोणाचें करूं जातां उद्धरण । ते म्हणती तया चांडाळिणीलागून । शिवें आणूं पाठविलें निजपदा ॥ ५५ ॥ मग त्यां तयांसी पुसिलें । इणें पूर्वीं काय तप केलें । मग ते शिवदूत बोलिले । पूर्वजन्मींचा वृत्तांत ॥ ५६ ॥ पूर्वीं केकयनामा ब्राह्मण । त्याची कन्या सुमित्रा जाण । आपुल्या सौंदर्यगर्वें-करून । कोणासही मानीना ॥ ५७ ॥ ही बाळपणीं विधवा झाली । तारुण्यमदें स्वधर्म विसरली । जार-कर्म करूं लागली । बापें शिकाविल्या नायके ॥ ५८ ॥ तों हे जाहली गरोदर । लोक निंदा करिती समग्र । मग त्याणें केश धरूनि सत्वर । बाहेर घातलें इयेसी

[illegible] ब्रह्मांतर । काणाएक सं[illegible]
कुलक्षण । [illegible]धर । ब्रह्मानंदें कर्[illegible]ने सत्वर । समग्र [illegible]मी-
उच्छिष्ट [illegible]सा । ब्रह्मानंदा आदिपुरु[illegible] श्रीधरवरदा
मरोन । [illegible]वेलासा । कथारस वदवीं पुढें ॥ ९२ ॥ शिव-
लीलामृत ग्रंथ प्रचंड । स्कंदपुराण ब्रह्मोत्तरखंड ।
परिसोत सज्जन अखंड । तृतीयाध्याय गोड
हा ॥ १९३ ॥

॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु ॥

म्हणे ऐकें नृपती । मग तयांप्रती पूसिलें ॥ ५४ ॥ हें
दिव्य विमान घेऊन । कोणाचें करूं जातां उद्धरण ।
ते म्हणती तया चांडाळिणीलागून । शिवें आणूं
पाठविलें निजपदा ॥ ५५ ॥ मग म्यां तयांसी पुसिलें ।
इणें पूर्वीं काय तप केलें । मग ते शिवदूत बोलिले ।
पूर्वजन्मींचा वृत्तांत ॥ ५६ ॥ पूर्वीं केकयनामा ब्राह्मण ।
त्याची कन्या सुमित्रा जाण । आपुल्या सौंदर्यगर्वें-
करून । कोणासही मानीना ॥ ५७ ॥ ही बाळपणीं
विधवा झाली । तारुण्यमदें स्वधर्म विसरली । जार-
पूर्ववृत्त[illegible] लागली । बापें शिकविल्या नायकें ॥ ५८ ॥
ती दि[illegible]हली गरोदर । लोक निंदा [illegible] समग्र ।
[illegible] ॥ [illegible] यम [illegible]
तू गाळूण केश धरूनि सत्वर [illegible] ऐसी
[illegible] । गर्भांध [illegible] ।

गौरवा श्रीधर । ब्रह्मानंदें करूनियां ॥१९१॥ श्रीमद्भीमा-तटाविलासा । ब्रह्मानंदा आदिपुरुषा । श्रीधरवरदा कैलासविलासा । कथारस वदवीं पुढें ॥ १९२ ॥ शिव-लीलामृत ग्रंथ प्रचंड । स्कंदपुराण ब्रह्मोत्तरखंड । परिसोत सज्जन अखंड । तृतीयाध्याय गोड हा ॥ १९३ ॥

॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु ॥

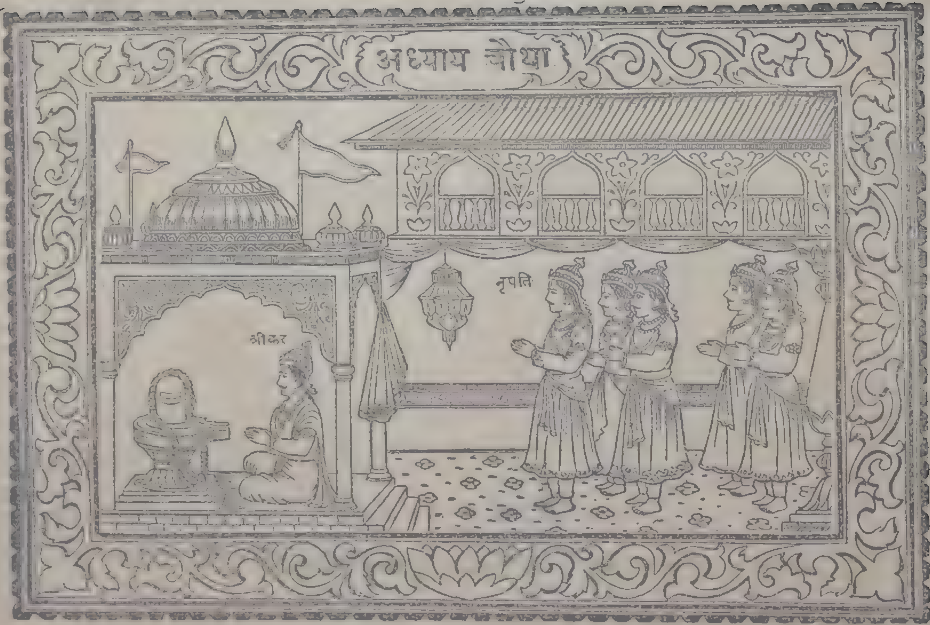
अध्याय चौथा
नृपति
श्रीकर

श्रीगणेशाय नमः ॥ धराधरेंद्रनंदिनीमानससरोवर । मराळ उदार कर्पूरगौर । अगम्य गुण अपार । तुझे वर्णिती सर्वदा ॥१॥ न कळे जयाचें मूळ मध्य अवसान । आपणचि सर्व कर्ता कारण । कोठें प्रकटेल ज्याचें आगमन । ठायीं न पडे ब्रह्मादिकां ॥ २ ॥ जाणोनि भक्तांचें मानस । तेथेंचि प्रकटे जगन्निवास । येचिविषयीं सूतें इतिहास । शौनकादिकांप्रती सांगितला ॥३॥ किरातदेशींचा राजा विमर्शन । परम प्रतापी शत्रुभंजन । मृगया करीत हिंसक दारुण । मद्य-मांसीं रत सदा ॥ ४ ॥ चतुर्वर्णांच्या स्त्रिया भोगीत । निर्दय अधर्मेंचि वर्तत । परी शिवभजनीं असे रत । विधीनें पूजित नित्य शिवासी ॥ ५ ॥ त्याचे स्त्रियेचें

नाम कुमुद्वती । परम चतुर गुणवती । पतीप्रति
पुसे एकांतीं । कापट्यरीति टाकोनियां ॥ ६ ॥
म्हणे शिवव्रतें आचरतां बहुवस । शिवरात्रि
सोमवार प्रदोष । गीत-नृत्य स्वयें करितां विशेष ।
शिवलीलामृत वर्णितां ॥ ७ ॥ दोषही घडती
तुम्हांपासून । इकडे शिवभजनीं सावधान । मग
तो राजा विमर्शन । वर्तमान सांगे पुरातन पैं ॥ ८ ॥
मी पूर्वीं पंपा नाम नगरीं । सारमेय होतों सुंदरी ।
तों माघ वद्य चतुर्दशी शिवरात्रीं । शिवमंदिरासमोर
आलों ॥ ९ ॥ शिवपूजा पाहिली समस्त । द्वारीं
उभे होते राजदूत । तिहीं दंड मारितां त्वरित ।
सव्य पळत प्रदक्षिणा करीं ॥ १० ॥ आणीक आलों

परतोनी। बलिपिंड प्राप्त होईल म्हणोनी। मागुती दटावितां त्यांनीं। प्रदक्षिणा केल्या शिवसदना ॥ ११ ॥ मागुती बैसलों येऊन। तंव तिहीं क्रोधें मारिला बाण। म्यां शिवलिंग पुढें लक्षून। तेथेंचि प्राण सोडिला ॥ १२ ॥ त्या पुण्यकर्मेंकरून। आतां राजदेह पावलों जाण। परी श्वानाचे दुष्ट गुण। नाना दोष आचरें ॥ १३ ॥ कुमुद्वती म्हणे तुम्हांसी पूर्वज्ञान। तरी मी कोण होतें सांगा मजलागून। मग तो बोले विमर्शन। कपोती होतीस पूर्वीं तूं ॥ १४ ॥ मांसपिंड नेतां मुखीं धरून। पाठीं लागला पक्षी श्येन। शिवालयास प्रदक्षिणा तीन। करूनि शिखरीं बैसलीस ॥ १५ ॥ तूं श्रमलीस अत्यंत। तुज श्येन

पक्षी मारीत । शिवसदनासमोर शरीर पडत । ती राणी सत्य झालीस तूं ॥ १६ ॥ मग कुमुद्वती म्हणे रायास । तुम्ही त्रिकाळज्ञानी पुण्यपुरुष । तुम्ही-आम्ही जाऊं कोण्या जन्मास । सांगा समस्त वृत्तांत हा ॥ १७ ॥ यावरी तो राव म्हणे । ऐकें मृगनेत्रे इभगमने । सिंधुदेशींचा नृप इंदुवदने । होईन पुढलिये जन्मीं मी ॥ १८ ॥ तूं जयानामें राजकन्या होसी । मजलागीं राजसे वरिसी । तिसरे जन्मीं सौराष्ट्रराव नेमेंसीं । होईन सत्य गुणसरिते ॥ १९ ॥ तूं कलिंगकन्या होऊन । मज वरिसी सत्य जाण । चौथे जन्मीं गांधारराव होईन । तूं मागधकन्या होऊन वरिसी मज ॥२०॥ पांचवे जन्मीं अवंतीराज । दाशार्ह-

कन्या तूं पावसी मज। सहावे जन्मीं आनर्तपति सहज। तूं ययातिकन्या गुणवती ॥२१॥ सातवे जन्मीं पांड्यराजा होईन। तूं पद्मराजकन्या वसुमती पूर्ण। तेथें मी बहुत ख्याती करून। शत्रु दंडीन शिवप्रतापें ॥ २२ ॥ महाधर्म वाढवीन। जन्मोजन्मीं शिवभजन करीन। मग त्या जन्मीं पुत्रास राज्य देऊन। तपास जाईन महावना ॥ २३ ॥ शरण रिघेन अगस्तीस। शैवदीक्षा घेऊनि निर्दोष। शुभवदने तुजसमवेत कैलास-। पद पावेन निर्धारें ॥ २४ ॥ सूत म्हणे शौनकादिकांप्रती। तितुकेही जन्म घेवोनि तो भूपती। ब्रह्मवेत्ता होऊनि अंतीं। अक्षय शिवपद पावला ॥ २५ ॥ ऐसा शिवभजनाचा महिमा।

वर्णूं न शके द्रुहिण सुत्रामा । वेदशास्त्रांसी सीमा । न कळे ज्याची वर्णावया ॥ २६ ॥ ऐकूनि शिवगुण-कीर्तन । सद्गद न होय जयाचें मन । अश्रुधारा नयन । जयाचे कदा न वाहती ॥ २७ ॥ धिक् त्याचें जिणें धिक् कर्म । धिक् विद्या धिक् धर्म । तो वांचोनि काय अधम । दुरात्मा व्यर्थ संसारीं ॥ २८ ॥ ऐका शिवभजनाची थोरी । उज्जयिनी नामें महानगरी । राव चंद्रसेन राज्य करी । न्यायनीतीकरूनियां ॥ २९ ॥ ज्योतिर्लिंग महाकाळेश्वर । त्याचे भजनीं रत नृपवर । मित्र एक नाम मणिभद्र । प्राणसखा रायाचा ॥ ३० ॥ मित्र चतुर आणि पवित्र । देशिक सर्वज्ञ दयासागर । शिष्य भाविक आणि उदार ।

पूर्वसुकृतें प्राप्त होय ॥ ३१ ॥ गृहिणी सुंदर आणि पतिव्रता। पुत्र भक्त आणि सभाग्यता। व्युत्पन्न आणि सुरस वक्ता। होय विशेष सुकृतें ॥३२॥ दिव्य हिरा आणि परीस। मुक्ताफळ सुढाळ सुरस। पिता ज्ञानी गुरु तोचि विशेष। हें अपूर्व त्रिभुवनीं ॥ ३३ ॥ ऐसा तो राव चंद्रसेन। मित्र मणिभद्र अति सुजाण। तेणें एक मणि दिधला आणोन। चंडकिरण दूसरा ॥३४॥ अष्टधातूंचा होतां स्पर्श। होय चामीकर बावनकस। सर्पव्याघ्रतस्करवास। राष्ट्रांत नसे त्याकारितां ॥३५॥ त्या मण्याचें होतां दर्शन। सर्व रोग जाती भस्म होऊन। दुर्भिक्ष शोक अवर्षण। दारिद्र्य नाहीं नगरांत ॥ ३६ ॥ तो कंठीं बांधितां प्रकाशवंत। राव

दिसे जैसा पुरुहूत । समरांगणीं जय अद्भुत । न ये
अपयश कालत्रयीं ॥ ३७ ॥ जे करावया येती वैर । ते
आपणाचि होती प्राणमित्र । आयुरारोग्य ऐश्वर्य
अपार । चढत चालिलें नृपाचें ॥ ३८ ॥ भूप तो
सर्वगुणीं वरिष्ठ । कीं शिवभजनीं गंगेचा लोट । कीं
विवेकभावरत्नांचा मुकुट । समुद्र सुभट चातुर्याचा
॥ ३९ ॥ कीं वैराग्यसरोवरींचा मराळ । कीं शांति-
उद्यानींचा तपस्वी निर्मळ । कीं ज्ञानामृताचा विशाळ ।
कूपचि काय उचंबळला ॥४०॥ ऐश्वर्य वाढतां प्रबळ ।
द्वेष करिती पृथ्वीचे भूपाळ । मणि मागों पाठविती
सकळ । स्पर्धा बळें वाढविती ॥ ४१ ॥ बहुतांसी
असह्य झालें । अवनीचे भूभुज एकवटले । अपार

दळ घेवोनि आले। वेढिलें नगर रायाचें ॥ ४२ ॥ इंदिरावर कमलदलनयन । त्याचे कंठीं कौस्तुभ जाण। कीं मृडानीवरमौळीं रोहिणीरमण। प्रकाशघन मणि तैसा ॥ ४३ ॥ तो मणि आम्हांसी दे त्वरित। म्हणोनि नृपांनीं पाठविले दूत। मग राव विचारी मनांत। कैसा अनर्थ ओढवला ॥ ४४ ॥ थोर वस्तूंचें संग्रहण। तेंचि अनर्थासी कारण। ज्याकारणें जें भूषण। तेंचि विदूषणरूप होय ॥ ४५ ॥ अतिरूप अतिधन । अतिविद्या अतिप्रीति पूर्ण। अतिभोग अतिभूषण। विघ्नासी कारण तेंचि होय ॥ ४६ ॥ बोले राव चंद्रसेन । मणि जरी द्यावा यांलागून। तरी जाईल क्षात्रपण। युद्ध दारुण न करवे ॥४७॥ आतां

स्वामी महाकाळेश्वर । करुणासिंधु कर्पूरगौर । जो
दीनरक्षण जगदुद्धार । वज्रपंजर भक्तांसी ॥ ४८ ॥
त्यासी शरण जाऊं ये अवसरीं । जो भक्तकाज-
कैवारी । जो त्रिपुरांतक हिमनगकुमारी- । प्राणवल्लभ
जगदात्मा ॥ ४९ ॥ पूजासामग्री सिद्ध करून ।
शिवमंदिरीं बैसला जाऊन । सकळ चिंता सोडोन ।
विधियुक्त पूजन आरंभिलें ॥ ५० ॥ बाहेर सेना घेऊन
प्रधान । युद्ध करीत शिव स्मरून । महायंत्रांचे
नगरावरून । मार होती अनिवार ॥ ५१ ॥ सर्व चिंता
सोडूनि चंद्रसेन । चंद्रचूड आराधी प्रीतीकरून ।
करी श्रौतमिश्रित त्र्यंबकपूजन । मानसध्यान
यथाविधि ॥ ५२ ॥ बाहेर झुंजती पृथ्वीचे भूपाळ ।

परी चिंतारहित भूपति प्रेमळ । देवद्वारीं वाद्यांचा कल्लोळ । चतुर्विध वाद्यें वाजताती ॥ ५३ ॥ राव करीत महापूजन । पौरजन विलोकिती मिळोन । त्यांत एक गोपगृहिणी पतिहीन । कुमार कडिये घेऊन पातली ॥ ५४ ॥ सहा वर्षांचा बाळ । राजा पूजा करितां पाहे सकळ । निरखोनियां बाढवेळ । गोपगृहिणी आली घरा ॥ ५५ ॥ कुमार कडेखालता उतरोन । आपण करी गृहींचें कारण । शेजारीं उद्वस तृणसदन । बाळ जाऊनि बैसला तेथें ॥ ५६ ॥ लिंगाकृति पाषाण पाहून । मृत्तिकेची वेदिका करून । दिव्य शिवप्रतिमा मांडून । करी स्थापन प्रीतीनें ॥ ५७ ॥ कोणी दुजें नाहीं तेथ ।

लघुपाषाण आणोनि त्वरित । पद्मासनीं पूजा यथार्थ । पाषाणाचि वाहे प्रीतीनें ॥ ५८ ॥ राजपूजा मनांत आठवून । पदार्थमात्राविषयीं वाहे पाषाण । धूप दीप नैवेद्य पूर्ण । तेणेंचिकरून करीतसे ॥ ५९ ॥ आर्द्र तृण पुष्प सुवासहीन । तेंचि वाहे आवडीकरून । नाहीं ठावुकें मंत्र ध्यान आसन । प्रेमभावें पूजीतसे ॥ ६० ॥ परिमळद्रव्यें कैचीं जवळी । शिवावरी मृत्तिकाच उधळी । मृत्तिकाच घेऊनि करकमळीं । पुष्पांजळी समर्पीत ॥ ६१ ॥ एवं रायाऐसें केलें पूजन । मग मानसपूजा कर जोडून । ध्यान करी नेत्र झांकून । शंकरीं मन दृढ जडलें ॥ ६२ ॥ मातेनें स्वयंपाक करून । ये बा पुत्रा करीं

भोजन । बहु वेळां हांक फोडोन । पाचारितां नेदी प्रत्युत्तर ॥ ६३ ॥ म्हणोनि बाहेर येवोनि पाहे । तंव शून्यगृहीं बैसला आहे । म्हणे अर्भका मांडिलें काये । चाल भोजना झडकरी ॥ ६४ ॥ परी नेदी प्रत्युत्तर । मातेनें क्रोधेंकरूनि सत्वर । त्याचें लिंग आणि पूजा समग्र । निरखूनियां झुगारिलीं ॥ ६५ ॥ चाल भोजना त्वरित । म्हणोनि हस्तकीं धरूनि ओढीत । बाळ नेत्र उघडोनि पाहात । तंव शिवपूजा विदारिली ॥ ६६ ॥ अहा शिव शिव म्हणोन । घेत वक्षःस्थळ बडवून । दुःखें पडला मूर्च्छा येऊन । म्हणे प्राण देईन मी आतां ॥६७॥ गालिप्रदानें देऊन । माता जाऊनि करी भोजन । जीर्ण वस्त्र पांघरून । तृणशेजे पहुडली

॥ ६८ ॥ इकडे पूजा भंगली म्हणून । बाळ रडे शिवनाम घेऊन । तंव तो दयाळ उमारमण । अद्भुत नवल पैं केलें ॥ ६९ ॥ तृणगृह होतें जें जर्जर । झालें रत्नखचित शिवमंदिर । हिऱ्यांचे स्तंभ वरी शिखर । नानारत्नांचे कळस झळकती ॥ ७० ॥ चारी द्वारें रत्नखचित । मध्यें मणिमय दिव्य लिंग विराजत । चंद्रप्रभेहूनि अमित । प्रभा ज्योतिर्लिंगाची ॥ ७१ ॥ नेत्र उघडोनि बाळ पाहात । तंव राजोपचारें पूजा दिसत । सिद्ध करोनि ठेविली समस्त । बाळ नाचत ब्रह्मानंदें ॥७२॥ यथासांग महापूजन । बाळें केलें प्रीती-करून । षोडशोपचारें पूजा समर्पून । पुष्पांजळी वाहतसे ॥ ७३ ॥ शिवनामावली उच्चारीत । बाळ

कीर्तनरंगीं नाचत । शिव म्हणे माग त्वरित । प्रसन्न झालों बाळका रे ॥७४॥ बाळक म्हणे ते वेळीं । मम मातेनें तुझी पूजा भंगिली । तो अन्याय पोटांत घालीं । चंद्रमौळी अवश्य म्हणे ॥ ७५ ॥ मातेसी दर्शना आणितों येथ । म्हणोनि गेला आपुले गृहांत । तंव तें देखिलें रत्नखचित । माता निद्रिस्त दिव्यमंचकीं ॥ ७६ ॥ पहिलें स्वरूप पालटून । झाली ते नारी पद्मीण । सर्वालंकारेंकरोन । शोभायमान पहुडली ॥ ७७ ॥ तीस बाळकें जागें करोन । म्हणे चाल घेईं शिवदर्शन । तंव ती पाहे चहूंकडे विलोकून । अद्भुत करणी शिवाची ॥ ७८ ॥ हृदयीं धरूनि दृढ बाळ । शिवालया आली तात्काळ । म्हणे धन्य तूं

शिव दयाळ। धन्य बाळ भक्त हा ॥ ७९ ॥ गोपद्वारा गेली राजगृहा धांवून । चंद्रसेना सांगे वर्तमान । राव वेगें आला प्रीतीकरून । धरी चरण बाळकाचे ॥८०॥ शंकराची अद्भुत करणी । राव आश्चर्य करूनि पाहे नयनीं । नागरिक जनांच्या श्रेणी । धांवती बाळ पाहावया ॥८१॥ दिगंतरीं गाजली हांक बहुत । बाळकासी पावला उमानाथ । अवंतीनगरा येती धांवत । जन अपार पाहावया ॥८२॥ चंद्रसेन रायाप्रती । नृप अवनीचे सांगोनि पाठविती । धन्य धन्य तुम्ही भक्ती । गिरिजावर प्रसन्न तूतें ॥ ८३ ॥ आम्ही टाकूनि द्वेष दुर्वासना । तुझ्या भेटीस येऊं चंद्रसेना । तो बाळ पाहूं नयना । कैलासराणा प्रसन्न ज्यासी ॥ ८४ ॥ ऐसें

ऐकतां चंद्रसेन । प्रधानासमवेत बाहेर येऊन । सकळ रायांस भेटून । आला मिरवत घेऊनी ॥ ८५ ॥ अवंतीनगरीची रचना । पाहतां आश्चर्य वाटे मना । सप्तपुरींत श्रेष्ठ जाणा । उज्जयिनी नाम तियेचें ॥८६॥ राजे सकळ कर जोडून । शिवमंदिरापुढें घालिती लोटांगण । त्या बालकासी वंदून । आश्चर्य करिती सर्वही ॥ ८७ ॥ म्हणती जैं शिव प्रसन्न । तैं तृणकुटी होय सुवर्णसदन । शत्रु ते मित्र होऊन । वोळंगती सर्वस्वें ॥ ८८ ॥ गृहींच्या दासी सिद्धि होऊन । न मागतां पुरविती इच्छिलें पूर्ण । आंगणींचे वृक्ष कल्पतरु होऊन । कल्पिलें फळ देती ते ॥ ८९ ॥ मुका होईल पंडित । पांगुळ पवनापुढें धांवत । जन्मांध

रत्नें पारखीत । मूढ अत्यंत होय वक्ता ॥ ९० ॥
रंक-भणंगा भाग्य परम । तोचि होईल सार्वभौम ।
न करितां सायास दुर्गम । चिंतामणि येत हाता
॥९१॥ त्रिभुवनभरी कीर्ति होय । राजे समग्र वंदिती
पाय । जेथें जेथें खणूं जाय । तेथें तेथें निधानें
सांपडती ॥ ९२ ॥ अभ्यास न करितां बहुवस ।
सांपडे वेदांचा सारांश । सकळ कळा येती हातास ।
उमाविलास भेटे जेव्हां ॥ ९३ ॥ गोपति म्हणे
गोरक्षबाळा । तुजसी गोवाहन प्रसन्न झाला । गोविप्र
प्रतिपाळीं सोहाळा । धन्य नृपराज चंद्रसेन ॥ ९४ ॥
यात्रा दाटली बहुत । सर्व राजे आश्चर्य करीत । तों
तेथें प्रकटला हनुमंत । वायुसुत अंजनीप्रिय जो ॥९५॥

जो राघवचरणारविंदभ्रमर । भूगर्भरत्नमानससंताप-
हर । वृत्रारिशत्रुजनकनगर- । दहन मदनदमन जो
॥ ९६ ॥ द्रोणाचळउत्पाटन । उर्मिलाजीवनप्राणरक्षण।
ध्वजस्तंभीं बैसोन । पाळी तृतीयनंदन पृथेचा ॥ ९७॥
ऐसा प्रकटतां मारुती । समस्त क्षोणीपाळ चरणीं
लागती । राघवप्रियकर बाळाप्रती । हृदयीं धरोनि
उपदेशी ॥ ९८ ॥ शिवपंचाक्षरी मंत्र । उपदेशीत
साक्षात रुद्र । न्यास मातृका ध्यानप्रकार । प्रदोष
सोमवार व्रत सांगे ॥ ९९ ॥ हनुमंतें मस्तकीं ठेविला
हात । झाला चतुर्दशविद्यावंत । चतुःषष्टि कळा
आकळीत । जैसा आमलक हस्तकीं ॥ १०० ॥ त्याचें
नाम श्रीकर । ठेविता झाला वायुकुमर । सकळ राव

करिती जयजयकार । पुष्पें सुरवर वर्षती ॥ १ ॥ यावरी अंजनीहृदयाब्जमिलिंद । श्रीकरास म्हणे तुज हा आनंद । तुझे आठवे पिढीस नंद । जन्मेल गोपराज गोकुळीं ॥२॥ त्याचा पुत्र पीतवसन । होईल श्रीकृष्ण कंसदमन । शिशुपालांतक कौरवमर्दन । पांडवपालक गोविंद ॥ ३ ॥ श्रीहरीच्या अनंत अवतारपंक्ती । मागें झाल्या पुढेंही होती । जेंवी जपमाळेचे मणी परतोन येती । अवतारस्थिति तैसीच ॥४॥ कीं संवत्सर मास तिथि वार । तेचि परतती वारंवार । तैसा अवतार धरी श्रीधर । श्रीकरा सत्य जाण पां ॥ ५ ॥ ऐसें हरिकुळभूषण बोलून । पावला तेथेंचि अंतर्धान । सर्व भूभुज म्हणती धन्य धन्य । सभाग्यपण

श्रीकराचें ॥६॥ ज्याचा श्रीगुरु हनुमंत । त्यासी काय न्यून पदार्थ । श्रीकर चंद्रसेन नृपनाथ । बोळवीत सर्व भूपांतें ॥७॥ वस्त्रें भूषणें देऊनी । बोळविले पावले स्वस्थानीं । मग सोमवार प्रदोष प्रीतीकरूनी । श्रीकर चंद्रसेन आचरती ॥८॥ शिवरात्रिउत्साह करिती । याचकांचें आर्त पुरविती । शिवलीलामृत श्रवण करिती । अंतीं शिवपदाप्रती पावले ॥९॥ हा अध्याय करितां पठण । संतति–संपत्ति–आयुष्यवर्धन । शिवार्चनीं रत ज्याचें मन । विघ्नें भीती तयासी ॥१००॥ शिवलीलामृत ग्रंथ वासरमणी । देखोनि विकासती सज्जनकमलिनी । जीव-शिव चक्रवाकें दोनी । ऐक्या येती प्रीतीनें ॥११॥ निंदक दुर्जन

अभक्त । ते अंधारीं लपती दिवाभीत । शिवनिंद-
कांसी वैकुंठनाथ । महानरकांत नेऊनि घाली ॥ १२ ॥
विष्णुनिंदक जे अपवित्र । त्यांसी कुंभीपाकीं घाली
त्रिनेत्र । एवं हरि-हरनिंदकांसी सूर्यपुत्र । नानाप्रकारें
जाच करी ॥ १३ ॥ ब्रह्मानंदा यतिवर्या । श्रीभक्त-
कैलासाचलनिवासिया । श्रीधरवरदा मृडानीप्रिया ।
तुझी लीला वदवीं तूं ॥ १४ ॥ शिवलीलामृत ग्रंथ
प्रचंड । स्कंदपुराण ब्रह्मोत्तरखंड । परिसोत सज्जन
अखंड । चतुर्थाध्याय गोड हा ॥ ११५ ॥ ॥

॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु ॥

अध्याय पांचवा
शुचिव्रत
अंशुमती

श्रीगणेशाय नमः ॥ सदाशिव अक्षरें चारी । सदा उच्चारी ज्याची वैखरी । जो नित्य शिवार्चन करी । तो उद्धरी बहुतां जीवां ॥ १ ॥ बहुत प्रायश्चित्तांचे निर्धार । शास्त्रवक्ते करिती विचार । परी जे शिवनामें शुद्ध साचार । कासया इतर साधनें त्यां ॥ २ ॥ नामाचा महिमा परमाद्भुत । त्यावरी प्रदोषव्रत आचरत । त्यासी सर्वसिद्धि प्राप्त होत । सत्य सत्य त्रिवाचा ॥ ३ ॥ तुष्टि पुष्टि धृति आयुष्यवर्धन । संतति संपत्ति दिव्य ज्ञान । पाहिजे तिंहीं प्रदोषव्रत पूर्ण । यथासांग करावें ॥ ४ ॥ प्रदोषव्रत भावें आचरतां । या जन्मीं प्रचीत पाहावी तत्त्वतां । दारिद्र्य आणि महद्व्यथा । निःशेष पळती षण्मासांत ॥ ५ ॥

एक संवत्सरें होय ज्ञान । द्वादशवर्षीं महद्भाग्य पूर्ण । हें जो असत्य मानील व्यासवचन । त्यासी बंधन कल्पांतवरी ॥ ६ ॥ त्याचा गुरु लटिकाच जाण । त्याची दांभिक भक्ति लटिकेंच ज्ञान । उमावल्लभ-चरणीं ज्याचें मन । त्याहूनि पावन कोणी नाहीं ॥७॥ मृत्यु गंडांतरें दारुण । प्रदोषव्रतें जाती निरसोन । येविषयीं इतिहास जाण । सूत सांगे शौनकादिकां ॥८॥ विदर्भदेशींचा भूभुज । सत्यरथनामें तेजःपुंज । सर्व-धर्मरत पराक्रमी सहज । बंदीजन वर्णिती सदा ॥९॥ बहुत दिवस राज्य करीत । परी शिवभजनीं नाहीं रत । त्यावरी शाल्व देशींचा नृपनाथ । बळें आला चालूनियां ॥१०॥ आणिक त्याचे आप्त । क्षोणीपाळ

साह्य झाले बहुत । सप्त दिवसपर्यंत । युद्ध अद्भुत जाहलें ॥ ११ ॥ हा एकला ते बहुत । समरभूमीसी सत्यरथ । धारातीर्थीं पावला मृत्य । शत्रु नगरांत प्रवेशले ॥ १२ ॥ राजपत्नी गरोदर राजस । पूर्ण झाले नवमास । एकलीच पायीं पळतां वनवास । थोर अनर्थ ओढवला ॥१३॥ परम सुकुमार लावण्यहरिणी । कंटक-सराटे रुतती चरणीं । मूर्च्छना येऊनि पडे धरणीं । उठोनि पाहे मागेंपुढें ॥१४॥ शत्रु धरितील अकस्मात । म्हणोनि पुढती उठोनि पळत । किंवा ते विद्युल्लता फिरत । अवनीवरी वाटतसे ॥ १५ ॥ वस्त्रें-अलंकार-मंडित । हिऱ्यांऐसे दंत झळकत । जिचा मुखेंदु देखतां रतिकांत । तन्मय होवोनि नृत्य करी ॥ १६ ॥

अहा कर्माची गति गहन । जिच्या अंगुष्ठीं न पडे सूर्यकिरण । ते गरोदर हिंडे विपिन । मृगनेत्री गजगामिनी ॥ १७ ॥ वनीं हिंडे महासती । जेवीं नैषधरायाची दमयंती । कीं भिल्लीरूपें हैमवती । दुस्तरवनीं तैसी हिंडे ॥ १८ ॥ कर्मनदीच्या प्रवाहीं जाण । पडली तीस काढील कोण । असो एका वृक्षाखालीं येऊन । परम व्याकुळ पडियेली ॥ १९ ॥ शतांचीं शतें दासी । ओळंगती सदैव जियेपासीं । इंदुमती नाम जियेसी । ते भूमीवरी लोळत ॥ २० ॥ चहूंकडे पाहे दीनवदनी । जिव्हा-मुख वाळलें न मिळे पाणी । तों प्रसूत झाली तेच क्षणीं । दिव्य पुत्र जन्मला ॥ २१ ॥ तृषेनें तळमळी अत्यंत । कोण उदक देईल

तेथ । बाळ टाकूनि उठत बैसत । गेली एका सरोवरा ॥२२॥ उदकांत प्रवेशली तेच क्षणीं । अंजुळी भरोनि घेतलें पाणी । तंव ग्राहें नेली ओढोनी । विदारुनी भक्षिली ॥ २३ ॥ घोर कर्माचें विंदान । वनीं एकला रडे राजनंदन । तंव उमानामक विप्रपत्नी जाण । विगतधवा पातली ॥ २४ ॥ माता पिता बंधु पाहीं । तियेलागीं कोणी नाहीं । एक वर्षाचा पुत्र तीसही । कडिये घेवोनि आली तेथें ॥ २५ ॥ तों नाहीं केलें नालच्छेदन । ऐसें बाळ उमा देखोन । म्हणे अहा रे ऐसें पुत्ररत्न । कोणीं टाकिलें दुस्तर वनीं ॥ २६ ॥ म्हणे कोण याती कोण वर्ण । मी कैसें नेऊं उचलून । जावें जरी टाकून । वृक व्याघ्र भक्षितील कीं ॥ २७ ॥

स्तनीं दाटूनि फुटला पान्हा । नेत्रीं ढाळीत अश्रु-
जीवना । बाळ पुढें घेऊनि ते ललना । मुखकमळीं
स्तन लावी ॥ २८ ॥ संशयसमुद्रीं पडली वेल्हाळ ।
म्हणे नेऊं कीं नको बाळ । तंव तो कृपाळु पयःफेन-
धवल । यतिरूप धरूनि पातला ॥ २९ ॥ उमेलागीं
म्हणे त्रिपुरारी । बाळ नेईं संशय न धरीं । महद्भाग्य
तुझें सुंदरी । क्षत्रिय राजपुत्र तुज सांपडला ॥ ३० ॥
कोणासी न सांगें हे मात । समान पाळीं दोघे सुत ।
भणंगासी परीस होय प्राप्त । तैसें तुज जाहलें ॥३१॥
अकस्मात निधि जोडत । कीं चिंतामणि पुढें येऊनि
पडत । कीं मृताच्या मुखांत । पडे अमृत पूर्वदत्तें ॥३२॥
ऐसें बोलोनि त्रिपुरारी । गुप्त झाला ते अवसरीं । मग

दोघे पुत्र घेवोनि ते नारी । देशग्रामांतरीं हिंडत
॥ ३३ ॥ ब्रह्मपुत्राचें नाम शुचिव्रत । राजपुत्राचें नाम
ठेविलें धर्मगुप्त । घरोघरीं भिक्षा मागत । कडिये खांदीं
घेऊनियां ॥ ३४ ॥ लोक पुसतां उमा सांगत । माझे
पोटींचे दोघे सुत । ऐसी हिंडत हिंडत । एकचक्रनगरा
पातली ॥ ३५ ॥ घरोघरीं भिक्षा मागत । तों शिवा-
लय देखिलें अकस्मात । आंत द्विज दाटले बहुत ।
शांडिल्य त्यांत मुख्य ऋषि ॥ ३६ ॥ शिवाराधना
करिती विधियुक्त । तों उमा आली शिवालयांत ।
क्षण एक पूजा विलोकीत । तों शांडिल्य ऋषि
बोलिला ॥ ३७ ॥ अहा कर्म कैसें गहन । हा
राजपुत्र हिंडे दीन होऊन । कैसें विचित्र प्राक्तन ।

उमा वचन ऐकती जाहली ॥ ३८ ॥ ऋषीचे चरण उमा धरीत । म्हणे याचा सांगा पूर्ववृत्तांत । त्रिकाळज्ञानी महासमर्थ । भूतभाविष्यज्ञान तुम्हां ॥ ३९ ॥ याचीं मातापिता कोण । आहेत कीं पावलीं मरण । यावरी शांडिल्य सांगे वर्तमान । याचा पिता जाण सत्यरथ ॥ ४० ॥ तो पूर्वी होता नृप जाण । प्रदोषसमयीं करी शिवार्चन । तों शत्रु आले चहूंकडोन । नगर त्याचें वेढिलें ॥४१॥ शत्रूंची गजबज ऐकून । उठिला तैसीच पूजा सांडोन । तंव प्रधान आला पुढें धांवोन । शत्रु धरोनि आणिले ॥४२॥ त्यांचा शिरच्छेद करून । पूजा पूर्ण न करितां उन्मत्तपणें । तैसाच जाऊनि करी भोजन । नाहीं

स्मरण विषयांधा ॥४३॥ त्याकारितां या जन्मीं जाण। सत्यरथ अल्पायुषी होऊन। अल्पवयांत गेला मरोन। म्हणोनि पूजन न सोडावें ॥ ४४ ॥ याच्या मातेनें सवत मारिली। ती जळीं विवशी झाली। पूर्ववैरें ओढोनि नेली। क्रोधें भक्षिली विदारुनी ॥ ४५ ॥ हा राजपुत्र धर्मगुप्त। याणें कांहींच केलें नाहीं शिवव्रत। म्हणोनियां मातापितारहित। अरण्यांत पडियेला ॥ ४६ ॥ याकारितां प्रदोषकाळीं। अव्यग्र पूजावा इंदुमौळी। पूजन सांडूनि कदाकाळीं। सर्वथाही न उठावें ॥ ४७ ॥ भवानीस बैसवूनि कैलासनाथ। प्रदोषकाळीं पुढें नृत्य करीत। वाग्देवी वीणा वाजवीत। वेणु पुरुहूत वाजवीतसे ॥ ४८ ॥ अंबुजसंभव ताल

सांवरी। भार्गवी गातसे मधुरस्वरीं। मृदंग वाजवी मधुकैटभारी। नृत्यगती पाहूनियां ॥ ४९ ॥ यक्षपति शिवप्राणमित्र। हस्त जोडोनि उभा समोर। यक्षगण गंधर्व किन्नर। सुरासुर उभे असती ॥ ५० ॥ ऐसा प्रदोषकाळींचा महिमा। अगोचर निगमागमां। मग काय बोले उमा। मम पुत्र दरिद्री कां झाला ॥ ५१ ॥ तुझ्या पुत्रें प्रतिग्रह बहुत। पूर्वीं घेतले दुष्ट अमित। दान केलें नाहीं किंचित। शिवार्चन न करी कदा ॥५२॥ परान्नें जिव्हा दग्ध यथार्थ। दुष्ट प्रतिग्रहें दग्ध हस्त। स्त्रीअभिलाषें नेत्र दग्ध होत। मंत्रासी सामर्थ्य मग कैचें ॥ ५३ ॥ मग उमेनें पुत्र दोन्ही। घातले ऋषीचे चरणीं। तेणें पंचाक्षर मंत्र उपदेशुनी। प्रदोषव्रत

उपदेशिलें ॥ ५४ ॥ पक्षप्रदोष शनिप्रदोष । महिमा
वर्णिला अतिविशेष । निराहार असावें त्रयोदशीस ।
दिवसा सत्कर्म आचरावें ॥ ५५ ॥ तीन घटिका
झालिया रजनी । प्रदोषपूजा आरंभावी प्रीतीकरूनी ।
गोमयें भूमि सारवूनी । दिव्य मंडप उभारिजे ॥५६॥
चित्रविचित्र वितान । कर्दळीस्तंभ इक्षुदंडेंकरून ।
मंडप कीजे शोभायमान । रंगमाळा नानापरी ॥५७॥
शुभ्र वस्त्र नेसावें आपण । शुभ्र गंध सुवाससुमन ।
मग शिवलिंग स्थापून । पूजा करावी विधियुक्त ॥५८॥
प्राणायाम करूनि देखा । अंतर्बाह्य न्यास मातृका ।
दक्षिणभागीं पूजावें मुरांतका । सव्यभागीं अग्नि
तो ॥ ५९ ॥ वीरभद्र गजानन । अष्ट महासिद्धि अष्ट

भैरव पूर्ण । अष्ट दिक्पालपूजन । सप्तावरणीं शिवपूजा
॥ ६० ॥ यथासांग शिवध्यान । मग करावें पूजन ।
राजोपचारें सर्व समर्पून । करावें स्तवन शिवाचें
॥ ६१ ॥ जय जय गौरीनाथ निर्मळ । जय जय
कोटिचंद्र सुशीतळ । सच्चिदानंदघन अढळ । पूर्ण-
ब्रह्म सनातन ॥ ६२ ॥ ऐसें प्रदोषव्रत ऐकून ।
बाळ उपदेशिले दोघेजण । मग ते एकमनेंकरून । राहते
झाले एकचक्रीं ॥ ६३ ॥ चार महिनेपर्यंत । दोघेही
आचरती प्रदोषव्रत । गुरुवचनें यथार्थ । शिवपूजन
करिती पैं ॥ ६४ ॥ शिवपूजा न द्यावी सर्वथा ।
न घ्यावें प्रसादतीर्था । शत ब्रह्महत्यांचें पाप माथां ।
होय सांगता शांडिल्य ॥ ६५ ॥ सर्व पापांहूनि

पाप थोर । शिवपूजेचा अपहार । असो ते दोघे किशोर । सदा सादर शिवभजनीं ॥ ६६ ॥ ब्रह्मपुत्र शुचिव्रत । एकला नदीतीरीं क्रीडत । दरडी ढांसळतां अकस्मात । द्रव्यघट सांपडला ॥ ६७ ॥ घरासी आला घेऊन । माता संतोषली देखोन । म्हणे प्रदोष-व्रताचा महिमा जाण । ऐश्वर्य चढत चालिलें ॥ ६८ ॥ राजपुत्रास म्हणे ते समयीं । अर्ध द्रव्यविभाग घेई । येरू म्हणे सहसाही । विभाग न घेई अग्रजा ॥ ६९ ॥ या अवनींतील धन । आमुचेंच आहे संपूर्ण । असो ते दोघे शिवध्यान शिवस्मरण । न विसरती कदाही ॥ ७० ॥ यावरी एकदां दोघे जण । गेले वनविहारा-लागून । तों गंधर्वकन्या येऊन । क्रीडतां दृष्टीं

देखिल्या ॥ ७१ ॥ दोघे पाहती दुरूनी । परम सुंदर लावण्यखाणी । शुचिव्रत म्हणे राजपुत्रालागोनी । परदारा नयनीं न पाहाव्या ॥ ७२ ॥ दर्शनें हरती चित्त । स्पर्शनें बळवीर्य हरीत । कौटिल्यदंभसंयुक्त । महाअनर्थकारिणी ॥ ७३ ॥ ब्रह्मसुतास तेथें ठेवून । राजपुत्र चालिला सुलक्षण । स्वरूप सुंदर मन्मथाहून । आकर्णनयन कोमलांग ॥ ७४ ॥ जवळी येवोनि पाहात । तंव मुख्य नायिका विराजित । अंशुमती नामें विख्यात । गंधर्वकन्या पद्मिनी ॥ ७५ ॥ कोद्रविण नामा गंधर्वपती । त्याची कन्या अंशुमती । पिता पुसे महेशाप्रती । हे कन्या अर्पूं कोणातें ॥ ७६ ॥ मग बोले हिमनगजामात । धर्मगुप्त

सत्यरथाचा सुत । तो माझा परम भक्त । त्यासी देई
अंशुमती ॥ ७७ ॥ हें पूर्वींचें शिववचन । असो यावरी
अंशुमती पाहे दुरोन । न्याहाळीत राजनंदन । वाटे
पंचबाण दूसरा ॥ ७८ ॥ क्षीरसिंधूंत रोहिणीरमण ।
काय आला कलंक धुवोन । तैसें राजपुत्राचें वदन ।
अंशुमती न्याहाळी ॥ ७९ ॥ बत्तीसलक्षणसंयुक्त ।
आजानुबाहु चापशरमंडित । विशाळ वक्षःस्थळ
चालत । करिनायक ज्यापरी ॥८०॥ ऐसा तो गुणाढ्य
देखूनि त्वरित । अंशुमती सखयांप्रती सांगत । तुम्हीं
दुज्या वनाप्रती जाऊनि समस्त । सुमनें आणावीं
सुवासें ॥८१॥ अवश्य म्हणोनि त्या ललना । जात्या
झाल्या आणिका वना । अंशुमती एकली जाणा ।

राजपुत्रा खुणावीत ॥ ८२ ॥ भूरुहपल्लव पसरून ।
एकांतीं घातलें आसन । वरी घृक्षडाहाळिया भेदून ।
भूमीवरी पसरल्या ॥ ८३ ॥ असो तेथें बैसला येऊन ।
राजपुत्र सुहास्यवदन । विशाळभाळ आकर्णनयन ।
आरक्त ओष्ठ सुकुमार ॥ ८४ ॥ मंजुळभाषिणी
नेत्रकटाक्षबाणीं । विंधिली ते लावण्यहरिणी ।
मनोजमूर्च्छना सांवरूनी । वर्तमान पुसे तयातें ॥८५॥
शृंगारसरोवरा तुजपासीं । मी वास करीन राजहंसी ।
देखतां तव वदन दिव्यशशी । मम मानसचकोर
नृत्य करी ॥ ८६ ॥ तव मुखाब्ज देखतां आनंद ।
झेंपावती मम नेत्रमिलिंद । कीं तव वचन गर्जतां
अंबुद । मम चित्तशिखी नृत्य करी ॥ ८७ ॥

कवि-गुरूहून तेज विशाळ । आत्मकंठींची काढिली मुक्ताफळमाळ । कंठीं सूदली तत्काळ । चरणीं भाळ ठेवीत ॥ ८८ ॥ म्हणे मी कायावाचामनेंकरून । तुम्ही ललना झालें पूर्ण । यावरी धर्मगुप्त वचन । काय बोलता जाहला ॥८९॥ मी जनकजननीविरहित । राज्यभ्रष्ट दरिद्री अत्यंत । तव पित्यासी कळतां मात । घडे कैसें वरानने ॥ ९० ॥ यावरी म्हणे अंशुमती । तीन दिवसां येईन या स्थळाप्रती । तुम्हीं यावें शीघ्रगती । लग्नसिद्धी साधावया ॥ ९१ ॥ ऐसें बोलूनि ते चातुर्यराशी । वेगें आली पितयापाशीं । झालें वर्तमान सांगे त्यासी । तो परम मानसीं संतोषला ॥ ९२ ॥ राजपुत्र गेला परतोन । बंधूप्रती

सांगे सर्व वर्तमान। शांडिल्यगुरूचें वचन स्मरून।
म्हणती प्रसाद पूर्ण त्याचा हा ॥ ९३ ॥ गुरु-
चरणीं ज्याचें मन । त्यासी ऐश्वर्यासी काय न्यून ।
काळमृत्युभयापासून । सर्वदा रक्षी देशिक तो ॥९४॥
यावरी ते दोघे बंधु येऊन । मातेसी सांगती वर्तमान ।
येरी म्हणे धन्य धन्य शिवभजन । फल देत चालिलें
॥ ९५ ॥ यावरी तिसरे दिवशीं । दोघेही गेले त्या
वनासी । गंधर्वराज सहपरिवारेंसीं । सर्व सामुग्री
घेऊनि आला ॥ ९६ ॥ दृष्टीं देखतां जामात । गंधर्व
आनंदसमुद्रीं पोहत । छत्र सेना सुखासन त्वरित ।
धाडूनि उमा आणविली ॥ ९७ ॥ यावरी यथासांग
लग्न । चारी दिवस झालें पूर्ण । कांहीं एक पदार्थ

न्यून । पडिला नाहीं तेधवां ॥ ९८ ॥ स्वर्गींच्या दिव्य वस्तु अमोलिक सतेज । विहिणीस देत गंधर्वराज । लक्ष रथ दहा सहस्र गज । तेजःपुंज एक लक्ष वाजी ॥ ९९ ॥ एक लक्ष दासदासी । अक्षय कोश रत्नराशी । अक्षय भाते देत शक्तीसी । दिव्य चाप बहुसाल ॥१००॥ अपार सेना संगें देत । एक सेनापति गंधर्व बळिवंत । उमा दोघां पुत्रांसमवेत । मान देवोनि बोळविली ॥ १ ॥ सुखासनारूढ अंशुमती । पतीसवें चालिली शीघ्रगती । कनकवेत्रपाणी पुढें धांवती । वाहनासवें जियेच्या ॥ २ ॥ चतुर्विध वाद्यांचे गजर । चतुरंग चालिला दळभार । येऊनि वेढिलें विदर्भनगर । सत्यरथपितयाचें ॥ ३ ॥ नगरदुर्गा-

वरूनि अपार । उल्हाटयंत्रांचा होत भांडमार । परी गंधर्वांचें बळ फार । घेतलें नगर क्षणार्धें ॥ ४ ॥ जेणें पूर्वीं पिता मारिला जाण । त्याचें नाम दुर्मर्षण । तो जिताचि धरूनि जाण । आपला करून सोडिला ॥५॥ देशोदेशींचे प्रजाजन । धांवती करभार घेऊन । उत्तम मुहूर्त पाहून । सिंहासनारूढ जाहला ॥ ६ ॥ माता उमा बंधु शुचिव्रत । त्यांसमवेत राज्य करीत । दहा सहस्त्र वर्षैंपर्यंत । यशवंत राज्य केलें ॥७॥ शांडिल्य गुरु आणून । शतपद्म अर्पिलें धन । रत्नाभिषेक करून । अलंकार वस्त्रें दीधलीं ॥८॥ दुर्भिक्ष जलशोष अवर्षण । आधि व्याधि वैधव्य मरण । दुःख शोक कलह विघ्न । राज्यांतूनि पळालीं ॥ ९ ॥ प्रजा भूदेव दायाद ।

देती रायासी आशीर्वाद । कोणासही नाहीं खेद ।
सदा आनंद घरोघरीं ॥११०॥ ऐसा अंशुमतीसमवेत ।
धर्मगुप्त राज्य करीत । यौवराज्य शुचिव्रतातें देत ।
पारिपत्य सर्व करी ॥ ११ ॥ ऐसें दहा सहस्र वर्षें
राज्य करून । सुदत्तपुत्रासी राज्य देऊन । चिंतितां
मनीं उमाधवचरण । दिव्य विमान धाडिलें ॥ १२ ॥
दिव्य देह पावोनि नृपती । माता-बंधूंसमवेत अंशु-
मती । शिवविमानीं बैसती । करीत स्तुति शिवाची
॥ १३ ॥ कैलासपदासी जाऊन । जगदात्मा शिव
विलोकून । जयजयकार करून । लोटांगणें घातली
॥ १४ ॥ दीनबंधु जगन्नाथ । पतितपावन कृपावंत ।
हृदयीं धरूनि समस्त । अक्षयपदीं स्थापिलीं ॥ १५ ॥

हें धर्मगुप्ताचें आख्यान। करिती जे श्रवण पठन।
लेखन रक्षण अनुमोदन। तरी पंचवदन रक्षी तयां
॥१६॥ सकळ पापां होय क्षय। जेथें जाय तेथें विजय।
धनधान्यवृद्धि होय। ऋण जाय निरसूनी ॥ १७॥
प्रदोषमाहिमा अद्भुत। जे आचरती ऐकूनि ग्रंथ। तेथें
कैंचें दारिद्र्य मृत्य। सत्य सत्य त्रिवाचा ॥ १८॥
ज्याच्या घरीं शिवलीलामृत ग्रंथ। त्याची शिव पाठी
राखीत। सदा हिंडे उमाकांत। अंतीं शिवपद प्राप्त
तया ॥ १९॥ हा ग्रंथ आम्रवृक्ष सुरस। पद्यरचना-
फळें आलीं पाडास। कुतर्कवादी जे वायस। मुखरोग
त्यांस नावडे ॥१२०॥ जय जय ब्रह्मानंदा विरूपाक्षा।
श्रीधरवरदा सर्वसाक्षा। दुष्टकर्ममोचका कर्माध्यक्षा।

न येसी लक्षा निगमागमां ॥ २१ ॥ शिवलीलामृत ग्रंथ प्रचंड । स्कंदपुराण ब्रह्मोत्तरखंड । परिसोत सज्जन अखंड । पंचमाध्याय गोड हा ॥ १२२ ॥ ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु ॥

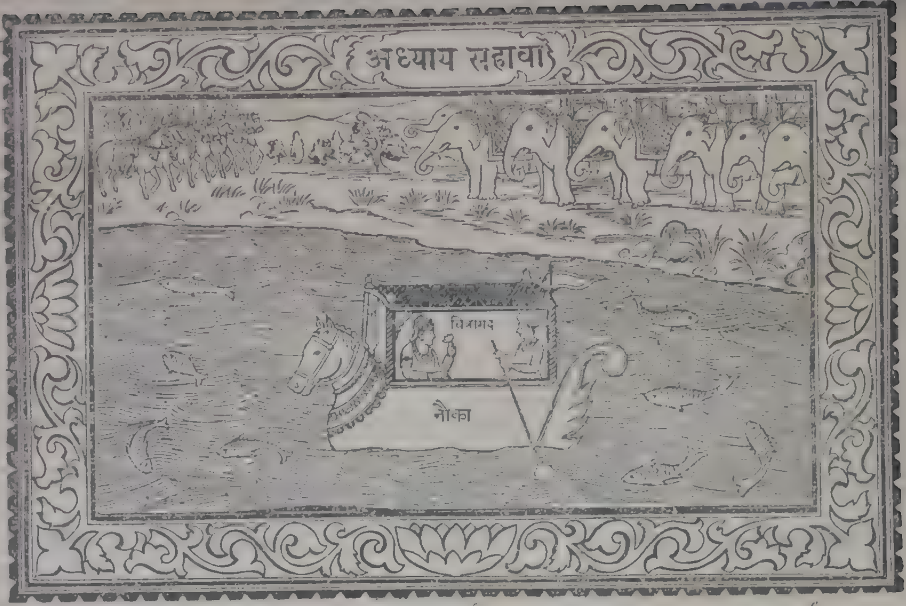
अध्याय सहावा
चित्रांगद
नौका

श्रीगणेशाय नमः ॥ जयजय मदनांतका मनमोहना ।
मदमत्सरकाननदहना । हे भवभयपाशनिकृंतना ।
भवानीरंजना भयहारका ॥ १ ॥ हिमाद्रिजामाता
गंगाधरा । सिंधुरवदनजनका कर्पूरगौरा । पद्मनाभ-
मनरंजना त्रिपुरहरा । त्रिदोषशमना त्रिभुवनेशा ॥२॥
नीलग्रीवा सुहास्यवदना । नंदीवहना अंधकमर्दना ।
गजांतका दक्षक्रतुदलना । दानवदमना दयानिधे ॥ ३ ॥
अमितभक्तप्रियकरा । ताटिकांतकपूज्य त्रितापहरा ।
तुझे गुण वर्णावया दशशतवक्त्रा । शक्ति नव्हेचि
सर्वथा ॥४॥ नित्य शांत निर्विकल्प निरंजना । आशा-
पाशरहित विरक्त पूर्णा । निजभक्तपाशविमोचना ।
जन्ममरणां मोचक जो ॥ ५ ॥ जे विषयकामनायुक्त ।

तुज स्वामी अनन्य भजत । त्यांसी पुरविसी विषय-
पदार्थ । जे जे इच्छित सर्वही ॥ ६ ॥ सकामासी
कामना पुरवून । तूं निजध्यानीं लाविसी मन । तेचि
परम विरक्त होऊन । पद निर्वाण पावती ॥ ७ ॥
सोमवार शिवरात्रि प्र[illegible] तरले असंख्य
स्त्रीपुरुष । येचंविषयीं [illegible]
शौनकादिकां ॥ ८ ॥ आर्यावर्ते देशीं पवित्र पुरी । [illegible]
चित्रवर्मा नाम नृपवर । जैसे पूर्वी नल हरिश्चंद्र ।
तैसा पुण्यशील प्रतापी ॥ ९ ॥ जैसा जनक रक्षी
बाळ स्नेहाळ । तैसा गोविप्रपाळक नृपाळ । दुष्ट
दुर्जन शत्रु खळ । त्यांसी काळ दंडावया ॥ १० ॥
प्रयत्नाविषयीं जैसा भगीरथ । बळासी उपमिजे

वायुसुत । समरभूमीस भार्गव अजित । विरोचनात्मज दानाविषयीं ॥ ११ ॥ शिव आणि श्रीधर । यांच्या भक्तीसी तत्पर । त्यास झाले बहुत पुत्र । पितयातुल्य प्रतापी ॥ १२ ॥ बहुत नवस करितां पंचवदना । एक कन्या झाली शुभानना । सुलोचना नैषधअंगना । उपमेस तिच्या न पुरती ॥ १३ ॥ तारकारिजनकशत्रुप्रिया । वृत्रारिशत्रुजनकजाया । उपमा देतां द्विजराजभार्या । बहुत वाटती हलुवट ॥ १४ ॥ ते अपर प्रतिमा भार्गवीची । उपमा साजे हैमवतीची । कीं द्रुहिणजाया पुत्री मित्राची । उपमा साची द्यावी तीतें ॥ १५ ॥ कलंकरहित रोहिणीधव । तैसा मुखशशी अभिनव । त्रैलोक्यसौंदर्य गाळूनि

सर्व । ओतिलीं वाटे कमलोद्भव ॥ १६ ॥ तिच्या
जन्मकाळीं द्विज सर्व । जातक वर्णिती अभिनव ।
चित्रवर्मा रायासी अपूर्व । सुख वाटलें बहुताचि ॥१७॥
एक द्विज बोले सत्य वाणी । ही होईल पृथ्वीची
स्वामिणी । दहा सहस्र वर्षें कामिनी । राज्य करील
अवनीचें ॥ १८ ॥ ऐकतां तोषला राव बहुत । द्विजांस
धन वस्त्रें अलंकार देत । ज्याणें जें मागितलें तें
पुरवीत । नाहीं नेदीं न म्हणेचि ॥ १९ ॥ तिचें नाम
सीमंतिनी । सीमा स्वरूपाची झाली तेथूनी । लावण्य-
गंगा चातुर्यखाणी । शारदेऐसी जाणिजे ॥ २० ॥ राव
संतोषें कोंदला बहुत । तों अमृतांत विषबिंदु पडत ।
तैसा एक पंडित । भविष्यार्थ बोलिला ॥ २१ ॥

चवदावे वर्षीं सीमंतिनीसी । वैधव्य येईल निश्चयेंसीं । ऐसें ऐकतां राव मानसीं । उद्विग्न बहुत जाहला ॥ २२ ॥ वाटे वज्र पडिलें अंगावरी । कीं सौदामिनी कोसळली शिरीं । किंवा काळिजीं घातली सुरी । तैसें झालें रायासी ॥ २३ ॥ पुढती बोले तो ब्राह्मण । राया शिवदयेंकरून । होईल सौभाग्यवर्धन । सत्य सत्य त्रिवाचा ॥ २४ ॥ विप्र सदना गेले सवेग । रायासी लागला चिंतारोग । तंव ती शुभांगी उद्वेग-। रहित उपवर जाहली ॥ २५ ॥ सकळकळाप्रवीण । चातुर्यखाणीचें दिव्यरत्न । तिचें ऐकतां सुस्वर गायन । धरिती मौन कोकिळा ॥ २६ ॥ आंगींचा सुवास पाहून । कस्तुरीमृग घेती रान ।

पितयास आवडे प्राणाहून । पाहाता नयन न धाता ॥ २७ ॥ वदन पाहूनि रतिपति लज्जित । कटी देखोनि हरि वदन न दाखवीत । गमन देखोनि लपत । मराळ मानससरोवरीं ॥ २८ ॥ क्षण एक चाले गजगती । देखोनि शंकला करिपती । कुरळ केश देखोनि भ्रमरपंक्ती । रुंजी घालिती सुवासा ॥ २९ ॥ कमळ मृग मीन खंजन । लज्जित देखोनि जिचे नयन । वेणीची आकृती पाहून । भुजंग विवरीं दडाले ॥ ३० ॥ या वृक्षावरूनि त्या वृक्षीं देख । शुक पळती पाहतां नासिक । बिंबफळें अतिसुरेख । लज्जित अधर देखतां ॥ ३१ ॥ पक्वदाडिंबबीज सुरंग बहुत । त्यांस लाजविती जिचे दंत । कुच देखोनि कमंडलु

शंकित । स्वरूप अद्भुत वर्णू किती ॥ ३२ ॥ तनू
सुवास अत्यंत । जाय दशयोजनपर्यंत । सूर्यप्रभेसम कांति भासत । शशिसम मनोरमा ॥ ३३ ॥ झाली असतां उपवर । तिच्या पद्मिणी सख्या सुंदर । किन्नरकन्या मनोहर । गायन करिती तिजपाशीं ॥ ३४ ॥ त्यांच्या मुखेंकरोनी । वार्ता ऐके सीमंतिनी । चतुर्दश-वर्षी आपणालागुनी । वैधव्य कथिलें ऋषीनें ॥ ३५ ॥ परम संताप पावली ते समयीं । याज्ञवल्क्याची स्त्री मैत्रेयी । तिचे पाय धरूनि लवलाहीं । पुसे सद्गद होवोनियां ॥ ३६ ॥ सौभाग्यवर्धनव्रत । माये कोणतें सांग त्वरित । कोणतें पूजूं दैवत । कोणत्या गुरूसी शरण जाऊं ॥ ३७ ॥ सांगितला सकल

वृत्तांत । चौदावे वर्षी वैधव्य यथार्थ । मग मंत्रयां बोलत । धरीं व्रत सोमवार ॥ ३८ ॥ सांगे शिवमंत्र पंचाक्षरी । तांत्रिक क्रिया सर्व श्रुत करी । निशी झालिया पूजावा त्रिपुरारी । षोडशोपचारें सप्रेम ॥३९॥ म्हणे तुज दुःख झालें जरी प्राप्त । तरी न सोडीं हें व्रत । ब्राह्मणभोजन दंपत्य बहुत । पूजीं माये अत्यादरें ॥४०॥ पडिले दुःखाचे पर्वत । तरी टाकूं नको हें व्रत । उबग न धरीं मनांत । बोल न ठेवीं व्रतातें ॥ ४१ ॥ त्यावरी नैषधराज नळ जाण । त्याचा पुत्र इंद्रसेन । त्याचा तनय चित्रांगद सुजाण । केवळ मदन दूसरा ॥ ४२ ॥ चतुःषष्टिकळायुक्त । जैसा पितामह नळ विख्यात । सर्वलक्षणीं दिसे मंदिन । त्रिदंव्य

तैसाचि ॥ ४३ ॥ कुंभिनी शोधिली [illegible]
त्याहूनि नाहीं सुंदर । तो तीस योजिला वर । राशि
नक्षत्र पाहूनि ॥ ४४ ॥ इकडे सीमंतिनी आचरे व्रत ।
सांगितल्याहूनि विशेष करीत । आठ दिवसां
अकरा शत । दंपत्यें पूजीत वस्त्रालंकारें ॥ ४५ ॥
आणिकही ब्राह्मणभोजन । आल्या अतीता देत अन्न ।
सांग करी शिवपूजन । जागरण सोमनिशीं ॥ ४६ ॥
पंचसूत्री शिवलिंग । मणिमय शिवसदन सुरंग ।
कोणी एक न्यून प्रसंग । न घडे सीमंतिनीपासूनी
॥ ४७ ॥ शिवास अभिषेकितां पापसंहार । शिवपूजनें
साम्राज्य अपार । गंधाक्षता माळा परिकर । सौभाग्य-
वर्धन त्याकरितां ॥ ४८ ॥ शिवापुढें धूप जाळितां बहु-

वस । तेणें आंग होय सुवास । धूप चालवितां वश ।
वर्धमान होय पैं ॥ ४९ ॥ आणिकही दीपाचा गुण ।
कांति विशेष आयुष्यवर्धन । नैवेद्यें भाग्य पूर्ण ।
वर्धमान लक्ष्मी होय ॥ ५० ॥ तांबूलदानें यथार्थ ।
सिद्ध चारी पुरुषार्थ । नमस्कारें आरोग्य होत ।
प्रदक्षिणें भ्रम नासे ॥ ५१ ॥ जपें साधे महासिद्धी ।
होमहवनें होय कोशवृद्धी । कीर्तन करितां कृपानिधी ।
सांब ठाके पुढें उभा ॥ ५२ ॥ ध्यानें होय महाज्ञान ।
श्रवणें आधिव्याधिहरण । नृत्य करितां जन्म-
मरण । धूर्जटी दूर करीतसे ॥ ५३ ॥ तंत वितंत
घन सुस्वर । शिवप्रीत्यर्थ करितां वाद्य समग्र ।
तेणें कंठ सुरस कीर्ति अपार । रत्नदानें नेत्र दिव्य

होती ॥ ५४ ॥ एवं सर्व अलंकार वाहतां । सर्वां ठायीं जयलाभ तत्त्वतां । ब्राह्मणभोजन करितां । वर्णिलें सर्व प्राप्त होय ॥ ५५ ॥ मैत्रेयीनें पूर्वीं व्रत । सीमंतिनीसी सांगितलें समस्त । त्याहूनि ते विशेष आचरत । शिव पूजीत आदरें ॥ ५६ ॥ त्यावरी नैषधाचा पौत्र । चित्रांगद नामें गुणगंभीर । त्यासी आणोनियां सादर । सीमंतिनी दीधली ॥५७॥ चारी दिवसपर्यंत । सोहळा झाला जो अद्भुत । तो वर्णितां ग्रंथ यथार्थ । पसरेल समुद्राऐसा ॥ ५८ ॥ सहस्र अर्बुदें धन जाणा । रायें दिधली वरदक्षिणा । वस्त्रें अलंकार नवरत्नां । गणना कोणा न करवे ॥ ५९ ॥ अश्वशाळा गजशाळा । रत्नखचित यानें विशाळा । चित्रशाळा नृत्यशाळा ।

आंदण दिधलें जामाता ॥ ६० ॥ चारी दिवसपर्यंत । चारी वर्ण केले तृप्त । विप्रां दक्षिणा दिधली अपरिमित । नेतां द्विज कंटाळती ॥ ६१ ॥ आश्रमा धन नेतां ब्राह्मण । वाटेस टाकिती न नेववे म्हणून । याचकां-मुखीं हेंचि वचन । पुरे पुरे किती न्यावें ॥६२॥ रायाचा औदार्यकृशान । दारिद्र्यरान टाकी जाळून । दुराशा-दुष्कंटकवन । दग्ध झालें मुळींहुनी ॥ ६३ ॥ धनमेघ वर्षतां अपार । दारिद्र्यधुरोळा बैसला समग्र । याचक-तृप्तितृणांकुर । टवटवीत विरूढले ॥ ६४ ॥ असो नैषधपुरींचे जन । पाहती सीमंतिनीचें वदन । इंदुकळा षोडश चिरून । द्विज ओतिले बत्तीस ॥ ६५ ॥ कलंक काढूनि निःशेष । द्विजसंधी भरल्या राजस ।

मुखींचे निघतां श्वासोच्छ्वास । सुगंधराज तोचि वाटे ॥६६॥ जलजमुखी जलजकंठ । जलजमाला तेज वरिष्ठ । जलजनिंबपत्रें करूनि एकवट । ओंवाळून टाकिती शशिमुखा ॥ ६७ ॥ असो साडे झालिया पूर्ण । नैषधदेशा गेला इंद्रसेन । सकल वऱ्हाडी अनुदिन । सौंदर्य वर्णिती सीमंतिनीचें ॥ ६८ ॥ विजयादशमी दीपावळी लक्षून । जामात राहविला मानेंकरून । कितीएक दिवस घेतला ठेवून । चित्र-वर्मा राजेंद्रें ॥ ६९ ॥ जैसा श्रीरंग आणि इंदिरा । तैसा जोडा दिसे साजिरा । नाना उपचार वधूवरां । समयोचित करी बहु ॥ ७० ॥ कोणे एके दिवशीं चित्रांगद । सवें घेऊनि सेवकवृंद । धुरंधर सेना

अगाध । जात मृगयेलागूनी ॥ ७१ ॥ वनीं खेळतां श्रमला फार । घर्म आला तप्त शरीर । जाणोनि नौका सुंदर । यमुनाडोहीं घातली ॥ ७२ ॥ त्यांत मुख्य सेवक घेऊन । बैसला चित्रांगद गुणनिधान । आवले अवलोकिती चहूंकडून । कौतुक भाषण करिताती ॥ ७३ ॥ कृतांतभगिनीचें उदक । कृष्णवर्ण भयानक । त्या उदकाचा अंत सम्यक । कधीं कोणीं न घेतला ॥ ७४ ॥ तों प्रभंजन सुटला अद्भुत । नौका तेथें डळमळीत । आवले आक्रोशें बोलत । नौका वुडाली म्हणोनियां ॥ ७५ ॥ भयभीत झाले समस्त । नौका वुडाली अकस्मात । एकचि वर्तला आकांत । नाहीं अंत महाशब्दा ॥ ७६ ॥ तीरीं सेना होती अपार । तिच्या

दुःखासी नाहीं पार । चित्रांगदाचे पाठिराखे वीर । आक्रांत करिती एकसरें ॥ ७७ ॥ सेवक धांवती हांक फोडीत । चित्रवर्म्यासी जाणविती मात । राव वक्षःस्थळ बडवीत । चरणीं धांवत यमुनातीरीं ॥ ७८ ॥ शिबिकेमाजी बैसोनी । मातेसमवेत सीमंतिनी । धांवत आली तेच क्षणीं । पडती धरणीं सर्वही ॥ ७९ ॥ दुःखार्णवीं पडलीं एकसरी । तेथें कोणासी कोण सांवरी । सीमंतिनी पडली अवनीवरी । पिता सांवरी तियेसी ॥ ८० ॥ माता धांवोनि उठाउठीं । कन्येच्या गळां घाली मिठी । शोक करी तेणें सृष्टीं । आक्रांत एकचि वर्तला ॥ ८१ ॥ सीमंतिनीचा शोक ऐकोनी । डळमळूं लागली कुंभिनी । मेदिनीवसनाचें पाणी ।

तप्त झालें एकसरें ॥ ८२ ॥ पशु पक्षी वनचर समस्त ।
वृक्ष गुल्म लता पर्वत । त्यांसही शोक अत्यंत ।
सीमंतिनीसी पाहतां ॥ ८३ ॥ शोकें मूर्च्छना येऊनी ।
निचेष्टित पडली सीमंतिनी । तों इंद्रसेनासहित
गृहिणी । आली वार्ता ऐकोनियां ॥८४॥ अवघीं झालीं
एकत्र । दुःखार्णवाचा न लागे पार । स्नुषेतें देखोनि
श्वशुर । शोकाग्नीनें कवाळिला ॥ ८५ ॥ चित्रांगदाची
माता पडली क्षितीं । तिचें नाम लावण्यवती । सकळ
स्त्रिया सांवरिती । नाहीं मिती शोकासी ॥ ८६ ॥
मृत्तिका घेवोनि हस्तकीं । लावण्यवती घाली मुखीं ।
म्हणे गहन पूर्वकर्म कीं । शोक झाला यथार्थ ॥८७॥
माझा एकुलता एक बाळ । चित्रांगद परम स्नेहाळ ।

पूर्वपापाचें हें फळ। कालिंदी काळ झाली आम्हां ॥ ८८ ॥ माझी अंधाची काठी पाहीं। कोणें बुडविली यमुनाडोहीं। मज अनाथाची गांठी पाहीं। कोणें सोडिली निर्दयें ॥ ८९ ॥ माझा दावा गे राजहंस। कोणें नेलें गे माझें पाडस। माझा चित्रांगद डोळस। कोणें चोरूनि नेला गे ॥ ९० ॥ म्हणे म्यां पूर्वीं काय केलें। प्रदोषव्रत मध्येंच टाकिलें। कीं शिवरात्रीस अन्न घेतलें। कीं व्रत मोडिलें सोमवार ॥ ९१ ॥ कीं रमाधव उमाधव। यांत केला भेदभाव। कीं हरिहर-कीर्तनगौरव। कथारंग उच्छेदिला ॥९२॥ कीं पंक्तिभेद केला निःशेष। कीं संतमहंतां लाविला दोष। कीं परधनाचा अभिलाष। केला पूर्वीं म्यां वाटे ॥ ९३ ॥

कीं दान देतें म्हणवून । ब्राह्मणासी चाळाविलें बहुत दिन । कीं दाता देतां दान । केलें विघ्न म्यां पूर्वीं ॥९४॥ कोणाच्या मुखींचा घांस काढिला । कीं गुरुद्रोह पूर्वीं मज घडला । कीं पात्रीं ब्राह्मण बैसला । तो बाहेर घातला उठवूनी ॥ ९५ ॥ कीं कुरंगी-पाडसां विघडविलें । कीं परिव्राजकाप्रती निंदिलें । तरी ऐसें निधान गेलें । त्याच दोषास्तव वाटे ॥ ९६ ॥ असो प्रधानवर्गीं सांवरूनी । सहपरिवारें चित्रवर्मा सीमंतिनी । स्वनगरासी नेवोनी । निजसदनीं राहविलीं ॥ ९७ ॥ इंद्रसेन लावण्यवती । शोकें संतप्त नगरा जाती । तंव दायाद येऊनि पापमती । राज्य सर्व घेतलें ॥ ९८ ॥ मग इंद्रसेन लावण्यवती ।

देशांतरा पळूनि जाती । तेथूनिही शत्रु धरूनि आणिती । बंदीं घालिती दृढ तेव्हां ॥ ९९ ॥ इकडे सीमंतिनी व्रत । न सोडी अत्यादरें करीत । एकादशशत दंपत्य । पूजी संयुक्त विधीनें ॥१००॥ सर्वही भोग वर्जूनि जाण । यामिनी-दिनीं नित्य करी शिवस्मरण । तीन वर्षें झालीं पूर्ण । यावरी वर्तमान ऐका पुढें ॥ १ ॥ इकडे चित्रांगद यमुनेंत बुडाला । नागकन्यांनीं पाताळीं नेला । नागभुवनींची पाहतां लीला । तटस्थ झाला राजपुत्र ॥ २ ॥ दिव्य नारी देखिल्या नागिणी । पद्मिनी हस्तिनी चित्रिणी । शंखिनी अतिचतुर भामिनी । सुवास अंगीं ज्यांचिया ॥ ३ ॥ ज्यांच्या पद्मनखीं निरंतर । गुंजारव करिती भ्रमर ।

ज्यांचा देखतां वदनचंद्र । तपस्वांचकार वघल ॥ ४ ॥
नवरत्नांचे खडे । पसरले तेथें चहूंकडे । स्वर्गसुखाहूनि
आवडे । पाताळभुवन पाहतां ॥ ५ ॥ तक्षक
नागराज प्रसिद्ध । त्यापुढें उभा केला चित्रांगद ।
साष्टांग नमीत सद्गद । होवोनि स्तुति करीतसे ॥६॥
निर्भय तेथें राजसुत । तक्षक वर्तमान पुसत । जें जें
वर्तलें समस्त । केलें श्रुत चित्रांगदें ॥ ७ ॥ मागुती
नागराज झाला बोलता । तुम्ही कोणत्या दैवतासी
भजतां । यावरी शिवमहिमा तत्त्वतां । झाला वर्णिता
चित्रांगद ॥ ८ ॥ प्रकृति पुरुष दोघें जणें । निर्मिलीं
इच्छामात्रें जेणें । अनंत ब्रह्मांडें प्रीतीनें । रचियेलीं
हेळामात्रें ॥ ९ ॥ इच्छा परततां जाण । अनंत

ब्रह्मांडें टाकी मोडून । प्रकृतिपुरुषांत होती लीन । पंचभूतें तत्त्वांसहित ॥ ११० ॥ मग दोघें एकप्रीतीं । आदिपुरुषामाजी सामावती । तो सदाशिव निश्चितीं । आम्ही भजतों तयातें ॥ ११ ॥ ज्याच्या मायेपासून । झाले हे त्रिमूर्ति त्रिगुण । त्या सत्त्वांशेंकरून । विष्णु जेणें निर्मिला ॥ १२ ॥ रजांशें केलें विरंचीस । तमांशें रुद्र तामस । तो शिव पुराणपुरुष । आम्ही भजतों सर्वदा ॥ १३ ॥ पाताळ अंतरिक्ष दशादिशा त्रिभुवन । पंचतत्त्व सरिता मेदिनीवसन । भस्म लोष्ट अष्टधातु व्यापून । उरला तो शिव भजतों आम्ही ॥ १४ ॥ अष्टादश वनस्पती सर्व बीजें । आकारा आलीं सहजें । व्यापिलें जेणें कैलासराजें ।

त्याचे उपासक आम्ही असों ॥ १५ ॥ ज्याचे नेत्र सूर्य जाण । रोहिणीवर ज्याचें मन । रमारमण ज्याचें अंतःकरण । बुद्धि द्रुहिण जयाची ॥ १६ ॥ अहंकार ज्याचा रुद्र । पाणी जयाचे पुरंदर । कृतांत दाढा तीव्र । विराटपुरुष सर्वही जो ॥ १७ ॥ एवं जितुकें देवताचक्र । ते शिवाचे अवयव समग्र । एकादश रुद्र द्वादश मित्र । उभे त्यापुढें कर जोडूनी ॥ १८ ॥ ऐसे ज्याचे गुण अपार । मीं काय वर्णू मानव पामर । त्याच्या दासांचे दास किंकर । आम्ही असों कश्यपात्मजा ॥ १९ ॥ ऐसें वचन ऐकूनि सतेज । परम संतोषला दंदशूकराज । क्षेमालिंगन देऊनि कद्रुतनुज । नाना कौतुकें दाखवी तया ॥ १२० ॥ म्हणे देवांस जे

दुर्लभ वस्त । ते येथें आहे समस्त । तूं मज आवडसी बहुत । राहावें स्वस्थ मजपासीं ॥ २१ ॥ चित्रांगद म्हणे महाराजा । शिवकर्णभूषणा सतेजा । जननी-जनकांसी वेध माझा । एवढाच मी पोटीं तयांच्या ॥२२॥ चौदा वर्षांची सीमंतिनी । गुणनिधान लावण्यखाणी । प्राण देईल ते नितंबिनी । बोलतां नयनीं अश्रु आले ॥२३॥ मातापितयांचे चरण । खंती वाटते कधीं पाहीन । माझी माता मजविण कष्टी जाण । नेत्रीं प्राण उरलासे ॥ २४ ॥ तरी मज घालवीं नेऊन । म्हणोनि धरिले नागेंद्राचे चरण । तक्षक होऊन प्रसन्न । देत अपार वस्तूतें ॥ २५ ॥ म्हणे द्वादशसहस्र नागांचें बळ । दिधलें तुज होईल सुफळ । तैसाचि झाला

तत्काळ। चित्रांगद वीर तो ॥ २६ ॥ तू करशाल जेव्हां स्मरण। तेव्हां तुज संकटीं पावेन। मनोवेग वारू आणून। चिंतामणी सवें दिधला ॥२७॥ दुर्लभ रत्नें भूमंडळीं। देत अमूल्य तेजागळीं। पर्वताकार मोट बांधिली। शिरीं दिधली राक्षसाच्या ॥२८॥ देत दिव्य वस्त्रें अलंकार। सवें एक दिधला फणिवर। मनोवेगें यमुनातीर। क्रमूनि बाहेर निघाला ॥ २९ ॥ झाले तीन संवत्सर। चहूंकडे पाहे राजपुत्र। तेच समयीं सीमंतिनी स्नानासी सत्वर। कालिंदीतीरा पातली ॥१३०॥ एकाकडे एक पाहती। आश्चर्य वाटे ओळख न देती। दिव्यरत्नमंडित नृपती। चित्रांगद दिसतसे ॥ ३१ ॥ फणिमस्तकींचीं मुक्तें सतेज विशेष। भुजे-

पर्यंत डोले अवतंस । गजमुक्तांच्या माळा राजस । गळां शोभती जयाच्या ॥ ३२ ॥ पाचा जडल्या कटिमेखलेवरी । तेणें हिरवी झाली धरित्री । मृगपशु धांवती एकसरी । नवें तृण वाढलें म्हणोनियां ॥३३॥ मुक्ताफळें देखोनि तेजाळ । धांवताचि येती मराळ । देखोनि आरक्त रत्नांचे ढाळ । कीर धांवती भक्षावया ॥ ३४ ॥ अंगीं दिव्य चंदनसुगंध । देखोनि धांवती मिलिंद । दशदिशा व्यापल्या सुबद्ध । घ्राणदेवता तृप्त होती ॥ ३५ ॥ विस्मित झाली सीमंतिनी । भ्रमचक्रीं पडली विचार मनीं । चित्रांगदही तटस्थ होऊनी । क्षणक्षणां न्याहाळीत ॥३६॥ कंठभूषणें रहित मंगलसूत्र । हरिद्राकुंकुमाविरहित वक्त्र । अंजनविव-

र्जित नेत्र। राजपुत्र पाहातसे ॥३७॥ न्याहाळितां तटस्थ स्वरूपासी। वाटती रंभा उर्वशी दासी। कुचकमंडलु यांसी। उपमा नाहीं द्यावया ॥ ३८ ॥ तप्तचामीकर-वर्ण डोळस। चिंताक्रांत अंग झालें कृश। कीं चंद्रकळा राजस। ग्रहणकाळीं झांकोळती ॥ ३९ ॥ मग तियेपासीं येऊन। पुसे साक्षेपें वर्तमान। म्हणे तूं आहेस कोणाची कोण। मुळापासून सर्व सांग ॥ १४० ॥ मग आपुल्या जन्मापासून। सांगितलें चरित्र संपूर्ण। बोलतां आंसुवें नयन। भरूनियां चालिले ॥४१॥ अश्रुधारा स्रवती खालत्या। लाविल्या पयोधरलिंगास गळत्या। दंत जियेचे बोलतां। नक्षत्रांऐसे लखलखती ॥ ४२ ॥ सीमंतिनीच्या सख्या

चतुर । राजपुत्रा सांगती समाचार । तीन वर्षें झालीं इचा भ्रतार । बुडाला येथें यमुनाजळीं ॥ ४३ ॥ इचीं सासूश्वशुर दोनी । शत्रूंनीं घातलीं बंदीखानीं । हे शुभांगी लावण्यखाणी । ऐसी गती इयेची ॥ ४४ ॥ कंठ दाटला सद्गदित । चित्रांगद खालीं पाहात । आरक्त रेखांकित नेत्र । वस्त्रें पुसीत वेळोवेळां ॥ ४५ ॥ सीमंतिनी सख्यांस सांगे खूण । कोण कोठील पुसा वर्तमान । सख्या पुसती येणें कोठून । झालें खूण नाम सांगा ॥ ४६ ॥ तो म्हणे आम्ही सिद्धपुरुष । जातों चिंतिलिया ठायास । क्षणें स्वर्ग क्षणें पाताळास । गमन आमुचें त्रिलोकीं ॥ ४७ ॥ कळतें भूत-भविष्य-वर्तमान । मग सीमंतिनीस हातीं धरून । कानीं

सांगे अमृतवचन । भ्रतार तुम्हा जिवंत असे ॥ ४८ ॥
आजि तीन दिवसां भेटवीन । लटिकें नव्हे कदापि
जाण । श्रीसदाशिवाची आण । असत्य नव्हे
कल्पांतीं ॥ ४९ ॥ सौभाग्यगंगे चातुर्यविलासिनी ।
तुझें ऐश्वर्य चढेल येथूनी । परी ही गोष्टी कोणालागूनी ।
दिवसत्रय प्रकटवूं नको ॥ १५० ॥ ऐसें सांगोनि
परमस्नेहें । येरी चोरदृष्टीं मुख पाहे । म्हणे वाटतें
चित्रांगद होये । ऐसें काय घडूं शके ॥ ५१ ॥ मृत्यु
पावला तो येईल कैसा । मग आठवी भवानीमहेशा ।
करुणाकरा पुराणपुरुषा । न कळे लीला अगम्य
तुम्ही ॥ ५२ ॥ हा परपुरुष जरी असता । तरी मज
कां हातीं धरिता । स्नेह उपजला माझिया चित्ता ।

परम आप्त वाटतसे ॥ ५३ ॥ काय प्राशूनि आला अमृत । कीं काळें गिळोनि उगळिला सत्य । हे मदनांतक षडास्यतात । तुझें कर्तृत्व न कळे मज ॥ ५४ ॥ जगन्निवासा हें करशील सत्य । तरी अकरा लक्ष पूजीन दंपत्य । तितुक्याच वात्ती यथार्थ । बिल्वदळें अर्पीन ॥ ५५ ॥ यावरी बोले राजपुत्र । सुकुमारे सदनासी जाईं सत्वर । तुझी सासू आणि श्वशुर । त्यांसी सांगूं जातों आतां ॥ ५६ ॥ तुमचा पुत्र येतो म्हणोन । शुभ समाचार त्यांस सांगेन । येरी करून हास्यवदन । निजसदनाप्रती गेली ॥५७॥ सख्या बोलती आण वाहून । तुझा भ्रतार होय पूर्ण । ऐसा पुरुष आहे कोण । जो तुझा हात धरूं

शके ॥ ५८ ॥ तुम्हीं वचनें ऐकून । त्याच्या नेत्रीं आलें जीवन । सीमंतिनी म्हणे वर्तमान । फोडूं नका गे उगया रहा ॥ ५९ ॥ सीमंतिनीच्या मुखकमळीं । सौभाग्यकळा दिसूं लागली । सुखासनारूढ सदना गेली । कोठें कांहीं न बोले ॥१६०॥ मनोवेगाच्या वारू-वरी त्वरित । आरूढला सीमंतिनीकांत । निजनगरा-बाहेर उपवनांत । जाऊनियां उतरला ॥ ६१ ॥ नागें मनुष्यवेष धरून । शत्रूंस सांगे वर्तमान । द्वादशसहस्र नागांचें बळ घेऊन । चित्रांगद आला असे ॥ ६२ ॥ तुम्ही कैसे वांचाल सत्य । तंव ते समस्त झाले भयभीत । येरू म्हणे इंद्रसेन लावण्यवती यथार्थ । सिंहासनीं स्थापा वेगीं ॥ ६३ ॥ मग नाग जाऊन ।

मातापितयांसी सांगे वर्तमान । त्यांसी आनंद झाला पूर्ण । त्रिभुवनांत न समाये ॥ ६४ ॥ तों शत्रु होवोनि शरणागत । उभयतांसी सिंहासनीं स्थापीत । दायाद कर जोडोनि समस्त । म्हणती आम्हां रक्षा सर्वस्वें ॥ ६५ ॥ मग सर्व दळभार सिद्ध करून । भेटीस निघाला इंद्रसेन । वाद्यनादें संपूर्ण । भूमंडळ डळमळी ॥ ६६ ॥ माता पिता देखोन । सप्रेम धांवे चित्रांगद सुजाण । धरूनि पितयाचे चरण । क्षेमालिंगनीं मिसळला ॥ ६७ ॥ मग लावण्यवती धांवत । चित्रांगदाच्या गळां मिठी घालीत । जैसा कौसल्येसी रघुनाथ । चतुर्दश वर्षांनंतरें ॥ ६८ ॥ हारपलें रत्न सांपडलें । कीं जन्मांधासी नेत्र आले । कीं प्राण

जातां पडलें । मुखामाजी अमृत ॥ ६९ ॥ करभार
घेऊनि अमूप । धांवती देशोदेशींचे भूप । पौर-
जनांचे भार समीप । येऊनियां भेटती ॥ १७० ॥
हनुमंतें आणिला गिरिद्रोण । जेवीं उठविला ऊर्मिला-
रमण । आनंदमय झालें त्रिभुवन । तैसेंच पूर्ण पैं झालें
॥ ७१ ॥ मातापितयांसमवेत । चित्रांगद चालिला
मिरवत । नैषधपुर समस्त । शृंगारिलें तेधवां ॥ ७२ ॥
चित्रवर्म्यासी सांगावया समाचार । धांवताती सेवक-
भार । महाद्वारीं येतां साचार । मात फुटली चहूंकडे
॥ ७३ ॥ हेर जाऊनि रायास वंदीत । उठा जी तुमचे
आले जामात । राव गजबजिला धांवत । नयनीं
लोटत आनंदाश्रु ॥ ७४ ॥ कंठ झाला सद्गदित ।

रोमांच अंगीं उभे ठाकत । समाचार आणिला त्यांसी आलिंगीत । धन वस्त्र देत सीमेहूनि ॥ ७५ ॥ अपार भरूनि रथ । शर्करा नगरांत वांटीत । मंगळतुरें अद्भुत । वाजों लागलीं एकसरें ॥ ७६ ॥ धांवले अपार भूसुर । रायें कोश दाविले समग्र । आवडे तितुकें धन न्यावें सत्वर । सुखासी पार नाहीं माझ्या ॥ ७७ ॥ जय जय शिव उमानाथ । म्हणोनि राव उडत नाचत । उपायनें घेऊनि धांवत । प्रजाजन नगरींचे ॥ ७८ ॥ सीमंतिनीसी बोलावून । दिव्य अलंकार लेववून । जयजयकार करून । मंगळसूत्र बांधिलें ॥ ७९ ॥ दिव्य कुंकुम नेत्रीं अंजन । हरिद्रा सुमनहार चंदन । सौभाग्य लेवविती जाण । त्रयोदशगुणी विडे देती ॥ १८० ॥ एक शृंगार

सांवारिती । एक पीकपात्र पुढें करिती । नगरींच्या नारी धांवती । सीमंतिनीसी पहावया ॥ ८१ ॥ माता धांवली सद्गदित । सीमंतिनीसी हृदयीं धरीत । माये तुझा सौभाग्यपर्वत । असंभाव्य उचंबळला ॥ ८२ ॥ ऐश्वर्यद्रुम गेला तुटोन । पुढती विरूढला भेदीत गगन । तुझी सौभाग्यगंगा भरून । अक्षय चालिली उतरेना ॥ ८३ ॥ धन्य धन्य सोमवारव्रत । अकरा लक्ष पूजिलीं दंपत्य । जितवन करावयास जामात । बोलावूं धाडिलें त्वरेनें ॥ ८४ ॥ मातापितयांसमवेत । चित्रांगद नगरा येत । चित्रवर्मा नृपति त्वरित । सामोरा येत तयांसी ॥ ८५ ॥ जामाताच्या कंठीं । धांवोनि श्वशुरें घातली मिठी । ब्रह्मानंदें भरली सृष्टी । पुष्पवृष्टी करिती देव ॥ ८६ ॥ नगरामाजी

आणिलीं मिरवत । पुनः विवाह केला अद्भुत । मग एकांतीं चित्रांगद नृपनाथ । बोलावीत सीमंतिनीसी ॥ ८७ ॥ पाताळींचे अलंकार अद्भुत । सीमंतिनीलागीं लेववीत । नवरत्नप्रभा फांकली अमित । पाहतां तटस्थ नारीनर ॥ ८८ ॥ पाताळींचा सुगंधराज निगुती । आत्महस्तें लेववी सीमंतिनीप्रती । नाना वस्तु अपूर्व क्षितीं । श्वशुरालागीं दीधल्या ॥ ८९ ॥ सासूश्वशुरांच्या चरणीं । मस्तक ठेवी सीमंतिनी । माये तुझा सौभाग्योदधि उचंबळोनी । भरला असो बहु काळ ॥१९०॥ पुत्र-सीमंतिनीसहित । इंद्रसेन नैषधपुरा जात । अवनीचे राजे मिळोनि समस्त । छत्र देत चित्रांगदा ॥ ९१ ॥ समस्त राज्यभार समर्पून । तपासी गेला इंद्रसेन । तेथें करूनियां शिवार्चन ।

शिवपदासी पावला ॥९२॥ आठ पुत्र पितयासमान ।
सीमंतिनीसी झाले जाण । दहा सहस्र वर्षें निर्विघ्न ।
राज्य केलें नैषधपुरीं ॥९३॥ जैसा पितामह
नळराज । परमपुण्यश्लोक तेजःपुंज । तैसाच चित्रांगद
भूभुज । न्यायनीतीं वर्ततसे ॥९४॥ शिवरात्रि
सोमवार प्रदोषव्रत । सीमंतिनी चढतें करीत । तिची
ख्याती अद्भुत । सूत सांगे शौनकादिकां ॥९५॥
सीमंतिनीआख्यान सुरस । ऐकतां सौभाग्यवर्धन
स्त्रियांस । अंतरला भ्रतार बहुत दिवस । तो भेटल
परतोनी ॥९६॥ विगतधवा ऐकती । त्या जन्मांतरीं
दिव्य भ्रतार पावती । शिवचरणीं धरावी प्रीती ।
सोमवारव्रत न सोडावें ॥९७॥ ऐसें ऐकतां आख्यान ।
अंतरला पुत्र भेटल मागुतेन । आयुरारोग्य ऐश्वर्य पूर्ण ।

होय ज्ञान विद्या बहु ॥९८॥ गंडांतरें मृत्यु निरसोनि जाय । गतधन प्राप्त शत्रुपराजय । श्रवणें पठणें सर्व कार्य । भावें सिद्धी येणेंचि ॥ ९९ ॥ सीमंतिनी-आख्यान प्रयाग पूर्ण । भक्तिमाघमासीं करितां स्नान । त्रिविध दोष जाती जळोन । शिवपद प्राप्त शेवटीं ॥ २०० ॥ सीमंतिनीआख्यान सुधारस । प्राशन करिती सज्जनत्रिदश । निंदक असुर तामस । अहं-कारमद्य सेविती ॥ १ ॥ अपर्णाहृदयारविंदामिलिंद । श्रीधरस्वामी पूर्ण ब्रह्मानंद । अभंग अक्षय अभेद । न चळे न ढळे कदाही ॥ २ ॥ शिवलीलामृत ग्रंथ प्रचंड । स्कंदपुराण ब्रह्मोत्तरखंड । परिसोत सज्जन अखंड । षष्ठाध्याय गोड हा ॥ २०३ ॥ ❀ ❀

॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु ॥

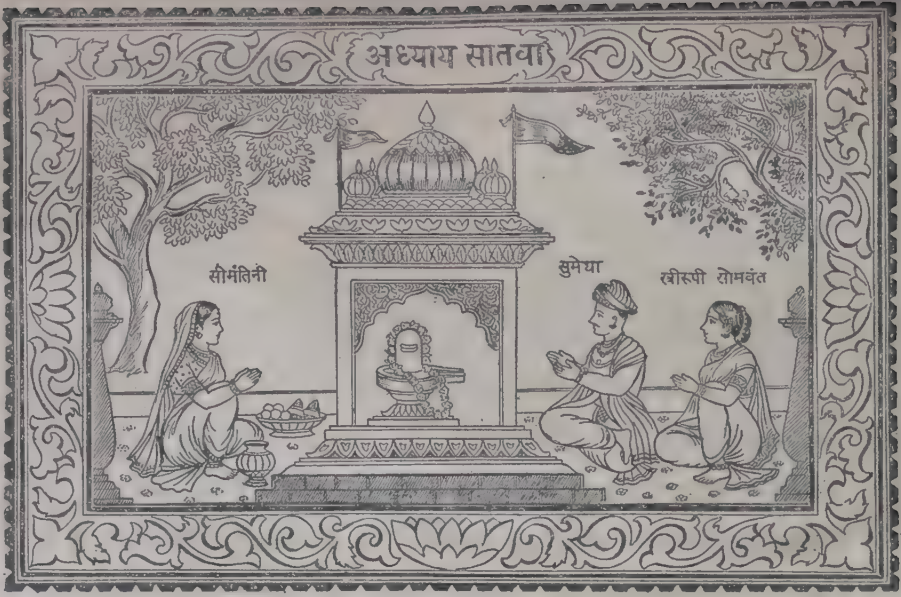
अध्याय सातवाँ
सीमंतिनी
सुमेधा
स्त्रीरूपी सोमवंत

श्रीगणेशाय नमः ॥ जय जय किशोरचंद्रशेखरा । उर्वीधरेंद्रनंदिनीवरा । भुजंगभूषणा सप्तकरनेत्रा । लीला विचित्रा तूझिया ॥ १ ॥ भानुकोटितेज अपरिमिता । विश्वव्यापका विश्वनाथा । रमाधवप्रिया भूताधिपते अनंता । अमूर्तमूर्ती विश्वपते ॥ २ ॥ परमानंदा पंचवक्त्रा । परात्परा पंचदशनेत्रा । परमपावना पयःफेनगात्रा । परममंगला परब्रह्मा ॥ ३ ॥ मंदस्मितवदन दयाळा । षष्ठाध्यायीं अतिनिर्मळा । सीमंतिनीआख्यानलीला । स्नेहाळा तूं वदलासी ॥ ४ ॥ श्रीधरमुख निमित्त करून । तूंचि वदलासी आपुले गुण । व्यासरूपें सूतास स्थापून । रसिक पुराण सांगविसी ॥ ५ ॥ ऐसें ऐकतां दयाळ ।

वदता झाला श्रीगोपाळ । विदर्भनगरीं एक सुशाळ । वेदमित्रनामें द्विज होता ॥ ६ ॥ तो वेदशास्त्रसंपन्न । त्याचा मित्र सारस्वतनामें ब्राह्मण । वेदमित्रास पुत्र सगुण । सुमेधा नामें जाहला ॥ ७ ॥ सारस्वतसुत सोमवंत । उभयतांचें मित्रत्व अत्यंत । दशग्रंथी ज्ञान बहुत । मुखोद्गत पुराणें ॥८॥ संहिता पद क्रम अरण ब्राह्मण । छंद निघंटु शिक्षा जाण । ज्योतिष कल्प व्याकरण । निरुक्त पूर्ण दशग्रंथी ॥ ९ ॥ ऐसा विद्याभ्यास करितां । षोडश वर्षें झालीं तत्त्वतां । दोघांचे पिते म्हणती आतां । भेटा नृपनाथा वैदर्भासी ॥१०॥ विद्या दावूनि अद्भुत । मेळवावें द्रव्य बहुत । मग वधू पाहूनि यथार्थ । लग्नें करूं तुमचीं ॥ ११ ॥ यावरी ते

ऋषिपुत्र। विदर्भरायासी भेटले सत्वर। विद्याधनाचें भांडार। उघडोनि दाविती नृपश्रेष्ठा ॥ १२ ॥ विद्या पाहतां तोषला राव। परी विनोद मांडिला अभिनव। म्हणे मी एक सांगेन भाव। धरा तुम्ही दोघेही ॥१३॥ नैषधपुरीचा नृपनाथ। त्याची पत्नी सीमंतिनी विख्यात। मृत्युंजयमृडानीप्रीत्यर्थ। दंपत्यपूजा करी बहु ॥ १४ ॥ तरी तुम्ही एक पुरुष एक नितंबिनी। होऊनि जावें ये क्षणीं। दिव्य अलंकार बहुत धनीं। पूजील तुम्हांकारणें ॥१५॥ तेथोनि यावें परतोन। मग मीही देईन यथेष्ट धन। मातापितागुरुनृपवचन। कदा अमान्य करूं नये ॥ १६ ॥ तंव बोलती दोघे किशोर। हें अनुचित कर्म निंद्य फार। पुरुषास स्त्रीवेष देऊनां

साचार । सचैल स्नान करावं ॥ १७ ॥ पुरुषासी नारीवेष देखतां । पाहणार जाती अधःपाता । वेष घेणारही तत्त्वतां । जन्मोजन्मीं स्त्री होय ॥ १८ ॥ हेंही परत्रीं कर्म अनुचित । तैसेंचि शास्त्र बोलत । त्याहीवरी आम्ही विद्यावंत । धन अमित मेळवूं ॥१९॥ आमुची विद्यालक्ष्मी सतेज । तोषवूं अवनीचे भूभुज । आमुचे नमूनि चरणांबुज । धन देती प्रार्थूनियां ॥ २० ॥ पंडितांची विद्या माय सद्गुणी । विद्या अकाळीं फळदायिनी । विद्या कामधेनु सांडुनी । निंद्य कर्म न करूं कदा ॥ २१ ॥ मातापित्यांहूनि विद्या आगळी । संकटीं प्रवासीं प्रतिपाळी । पृथ्वीचे प्रभु सकळी । देखोनियां जोडिती कर ॥ २२ ॥

विद्याहीन तो पाषाण देख । जिताचि मृत तो शतमूर्ख । त्याचें न पाहावें मुख । जननी व्यर्थ श्रमविली ॥ २३ ॥ राव म्हणे दोघांलागून । माझें मान्य करावें एवढें वचन । परम संकट पडलें म्हणून । अवश्य म्हणती तेधवां ॥ २४ ॥ रायें वस्त्रें अलंकार आणून।सोमवंतासी स्त्रीवेष देऊन।सोमवारीं यामिनी-माजी जाण। पूजासमयीं पाठविलें ॥ २५ ॥ जे सकळ प्रमदांची ईश्वरी । जिची प्रतिमा नाहीं कुंभिनीवरी । जीस देखोनि नृत्य करी । पंचशर प्रीतीनें ॥ २६ ॥ रंभा उर्वशी चातुर्यखाणी । परी लज्जा पावती जीस देखोनी । रेणुका जानकी श्रीकृष्णभगिनी । उपमा शोभे जियेसी ॥ २७ ॥ तिणें हें दंपत्य देखोनी ।

कृत्रिम पाहूनि हांस मनीं । परा भावार्थ वरून
चातुर्यखाणी । हरभवानी म्हणोनि पूजीत ॥ २८ ॥
अलंकार वस्त्रें यथेष्ट धन । षड्रसअन्नें देत भोजन ।
शिवगौरी म्हणोन । नमस्कार करून बोळवी ॥ २९ ॥
जातां ग्रामपंथ लक्षूनी । पुढें भ्रतार मागें कामिनी ।
नाना विकार चेष्टा भाषणीं । बहुत बोले तयासीं ॥३०॥
म्हणे आहे हें एकांतवन । वृक्ष लागले निबिड सघन ।
मी कामानळेंकरून । गेलें आहाळून प्राणपति ॥३१॥
तूं वर्षोनि सुरतमेघ । शीतळ करीं ममांग । मी
नितंबिनी झालें अभंग । जवळी पाहें येऊ-
नियां ॥ ३२ ॥ तो म्हणे कां चेष्टा करिसी
विशेष । फेडीं वस्त्र होय पुरुष । विनोद करिसी

आसमास । हांसती लोक मार्गींचे ॥ ३३ ॥ तंव ते कामें होवोनि मूर्च्छित । मेदिनीवरी आंग टाकीत । म्हणे प्राणनाथा धांव त्वरित । करीं शांत कामज्वरातें ॥ ३४ ॥ तंव तो परतोनि आला सवेग । म्हणे हें नसतें काय मांडिलें सोंग । तुम्ही आम्ही गुरुबंधु निःसंग । ब्रह्मचारी विद्यार्थी ॥ ३५ ॥ येरी म्हणे बोलसी काये । माझे अवयव चांचपोनि पाहें । गेलें पुरुषत्व लवलाहें । भोगीं येथें मज आतां ॥ ३६ ॥ हातीं धरूनि तयासी । आडमार्गें नेलें एकांतासी । वृक्ष गेले गगनासी । पल्लव भूमीसी पसरले ॥ ३७ ॥ साल तमाल देवदार । आम्र कदंबादि तरुवर । त्या वनीं नेऊनि सत्वर । म्हणे शंका सांडीं सर्वही ॥३८॥

मी स्त्री तूं भ्रतार निर्धार । नाहीं येथें दुसरा विचार ।
येरू म्हणे हें न घडे साचार । तुम्ही आम्ही गुरुबंधु
॥ ३९ ॥ शास्त्र पढलासी सकळ । त्याचें काय हेंचि
फळ । परत्रसाधन सुकृत निर्मळ । विचार करूनि
पाहें पां ॥ ४० ॥ आधींच स्त्री वरी तारुण्य । परम
निर्लज्ज एकांतवन । भिठी घाली गळां धांवून । देत
चुंबन बळेंचि ॥ ४१ ॥ घेऊनियां त्याचा हात । म्हणे
पाहें हे पयोधर कमंडलुवत । तंव तो झिडकारूनि
मागें सारीत । नसता अनर्थ करूं नको ॥ ४२ ॥ धन्य
धन्य ते पुरुष जनीं । परयोषिता एकान्त वनीं ।
सभाग्य सधन तरुणी । प्रार्थितां मन चळेना ॥ ४३ ॥
वृत्तीस नव्हे विकार । तरी तो नर केवळ शंकर ।

त्यापाशीं तीर्थं समग्र । येवोनि राहती सेवेसी ॥४४॥ जनरहित घोर वनीं । द्रव्यघट देखिला नयनीं । देखतां जाय ओसंडोनी । तरी तो शंकर निर्धारें ॥४५॥ सत्यवचनीं सत्कर्मीं रत । निगमागमविद्या मुखोद्गत । इतुकें असोनि गर्वरहित । तरी तो शंकर निर्धारें ॥४६॥ आपणा देखतां वर्म काढूनी । निंदक बिंधिती वाग्बाणीं । परी खेदरहित आनंद मनीं । तरी तो शंकर निर्धारें ॥४७॥ दुसारियाचे कूटदोषगुण । देखे ऐके जरी अनुदिन । परी ते मुखास नाणी गेलिया प्राण । तरी तो शंकर निर्धारें ॥४८॥ न दिसे स्त्रीपुरुषभान । गुरुरूप पाहे चराचर संपूर्ण । न सांगे आपुलें सुकृत तप दान । तरी तो शंकर निर्धारें ॥४९॥ पैल मूर्ख हा पंडित । निवडूं नेणे

समान पाहात । कीर्ति वाढवावी नावडे मनांत । तरी तो शंकर निर्धारें ॥ ५० ॥ अभ्यासिलें न मिरवी लोकांत । शिष्य करावे हा नाहींच हेत । कोणाचा संग नावडे आवडे एकान्त । तरी तो शंकर निर्धारें ॥ ५१ ॥ विरोनि गेल्या चित्तवृत्ती । समाधी अखंड गेली भ्रांती । अर्थ बुडालियाची नाहीं खंती । तरी तो शंकर निर्धारें ॥ ५२ ॥ श्रीधर म्हणे ऐसे पुरुष । ते ब्रह्मानंद परमहंस । त्यांच्या पायींच्या पादुका निःशेष । होऊनि राहावें सर्वदा ॥५३॥ वेदमित्रपुत्र साधु परम । धैर्यशास्त्रें निवटोनि काम । म्हणे ग्रामास चला जाऊं उत्तम । विचार करूं या गोष्टीचा ॥५४ ॥ ऐसें बोलोनि सारस्वतपुत्र । स्त्रीरूपें सदना आणिला सत्वर । श्रुत

केला समाचार । गतकथार्थ वर्तला जो ॥ ५५ ॥ सारस्वतें मांडिला अनर्थ । रायाजवळी आला वक्षःस्थळ बडवीत । म्हणे दुर्जना तुवां केला घात । हत्या करीन तुजवरी ॥५६॥ वेदशास्त्रसंपन्न । ऐवढाच पुत्र मजलागून । अरे तुवां निर्वंश केला पूर्ण । काळें वदन झालें तुझें ॥५७॥ विदर्भ अधोगतमुख पाहात । म्हणे कृत्रिम कैसें झालें सत्य । शिवमाया परम अद्भुत । अघटित कर्तृत्व तियेचें ॥५८॥ रायें मेळवूनि सर्व ब्राह्मण । म्हणे सतेज करा अनुष्ठान । द्यावें यासी पुरुषत्व आणून । तरीच धन्य होईन मी ॥५९॥ विप्र म्हणती हे ईश्वरी कळा । आम्हुचेनि न पालटे भूपाळा । तेव्हां विदर्भराव तये वेळां । आराधिता झाला

देवीतें ॥ ६० ॥ हवन मांडिलें दुर्धर । राव सप्तादन निराहार । देवी प्रसन्न झाली म्हणे माग वर । मग बोले विदर्भ तो ॥ ६१ ॥ म्हणे हा सोमवंत स्त्रीवेष । यासी पुनः करीं पुरुष । देवी म्हणे ही गोष्ट निःशेष । न घडे सहसा कालत्रयीं ॥ ६२ ॥ निःसीम पतिव्रता सीमंतिनी । परम भक्त सद्गुणखाणी । तिचें कर्तृत्व माझेनी । न मोडवे सहसाही ॥ ६३ ॥ या सारस्वतासी दिव्य नंदन । होईल सत्य वेदपरायण । ईस सुमेधा वर जाण । लग्न करूनि देईंजे ॥ ६४ ॥ देवीच्या आज्ञेंकरून । त्यासींच दिधलें लग्न करून । अंबिकेचे वचनें जाण । पुत्र जाहला सारस्वता ॥ ६५ ॥ धन्य सीमंतिनीची शिवभक्ती । उपमा नाहीं त्रिजगतीं ।

जिचें कर्तृत्व हैमवती । मोडूं न शके सर्वथा ॥ ६६ ॥
सूत म्हणे ऐका सावधान । अवंतीनगरीं एक ब्राह्मण ।
अत्यंत विषयी नाम मदन । शृंगारसुगंधमाल्यप्रिय
॥ ६७ ॥ पिंगलानामें वेश्या विख्यात । तिसीं झाला
सदा रत । सांडूनि ब्रह्मकर्म समस्त । मातापिता
त्यागिलीं ॥ ६८ ॥ धर्मपत्नी टाकूनि दुराचारी ।
तिच्याच घरीं वास करी । मद्यमांसरत अहोरात्रीं ।
कामकर्दमीं लोळत ॥ ६९ ॥ करावया जगदुद्धार ।
आपणचि अवतरला शंकर । ऋषभनामें योगीश्वर ।
होवोनि विचरत महीवरी ॥ ७० ॥ आपुले जे जे
निर्वाणभक्त । त्यांचीं दुःखें संकटें निवारीत । पिंगलेच्या
सदना अकस्मात । पूर्वपुण्यास्तव पातला ॥ ७१ ॥ तो

शिवयोगींद्र दृष्टीं देखोन। दोघेंही धांवती धरिती
चरण। षोडशोपचारेंकरून। सप्रेम होऊनि पूजिती
॥ ७२ ॥ शुष्क सुपक्व स्निग्ध विदग्ध। चतुर्विध अन्नें
उत्तम स्वाद। भोजन देऊनि बहुविध। अलंकारवस्त्रें
दीधलीं ॥७३॥ करूनियां दिव्य शेज। निजाविला तो
शिवयोगिराज। तळहातें मर्दिती दोघें चरणांबुज।
सुपर्णाग्रजउदय होय तों ॥७४॥ एक निशी क्रमोनि
जाण। शिवयोगी पावला अंतर्धान। दोघें म्हणती
उमारमण। देऊनि दर्शन गेला आम्हां ॥ ७५ ॥ मग
पिंगला आणि मदन। कालांतरीं पावलीं मरण। परी
गांठीस होतें पूर्वपुण्य। शिवयोगीपूजनाचें ॥ ७६ ॥
दाशार्हदेशींचा नृपती। वज्रबाहुनामें विशेषकीर्ती।

त्याची पट्टराणी नामें सुमती। जैंवी दमयंती नळाची ॥७७॥ तो मदननामें ब्राह्मण। तिच्या गर्भीं राहिला जाऊन। सीमंतिनीच्या पोटीं कन्यारत्न। पिंगला वेश्या जन्मली ॥७८॥ कीर्तिमालिनी तिचें नांव। पुढें कथा ऐका अभिनव। इकडे सुमतीचे पोटीं भूदेव। असतां विचित्र वर्तलें ॥ ७९ ॥ तिच्या सवती होत्या अपार। ही पट्टराणी ईस होईल पुत्र। त्यांहीं तीस विष दुर्धर। गर्भिणी असतां घातलें ॥ ८० ॥ तीस तत्काळ व्हावा मृत्य। परी रोग लागला झाली प्रसूत। विष अंगावरी फुटलें बहुत। बाळकासहित जननीच्या ॥८१॥ क्षतें पडलीं झाले व्रण। रक्त पू गळे रात्रंदिन। रायें बहुत वैद्य आणून। औषधें देतां

बरें नोहे ॥ ८२ ॥ रात्रंदिवस रडे बाळ । सुमंत राणा
शोकें विव्हळ । मृत्यूही नोहे व्यथा सबळ । बरी
नव्हेचि सर्वथा ॥८३॥ लेंकरूं सदा करी रुदन । रायासी
निद्रा न लागे रात्रंदिन । कंटाळला मग रथावरी
घालून । घोर काननीं सोडिलीं ॥८४॥ जेथें मनुष्याचें
नाहीं दर्शन । वसती व्याघ्र सर्प दारुण । सुमति
बाळ कडे घेऊन । सव्य-अपसव्य हिंडतसे ॥ ८५ ॥
कंटक पाषाण रुतती चरणीं । मूर्च्छा येऊनि पडे
धरणीं । आक्रंदे रडे परी न मिळे पाणी । व्रणेंकरूनी
अंग तिडके ॥ ८६ ॥ म्हणे जगदात्मा कैलासपती ।
जगद्वंद्या ब्रह्मानंदमूर्ती । भक्तवज्रपंजरा तुझी कीर्ती ।
सदा गाती निगमागम ॥८७॥ जयजय त्रिदोषशमना

त्रिनेत्रा । जगदंकुरकंदा पंचवक्त्रा । अज अजिता पयःफेनगात्रा । जन्मयात्रा चुकवीं कां ॥ ८८ ॥ अनादिसिद्धा अपरिमिता । मायाचक्रचालका सद्गुण-भरिता । विश्वव्यापका गुणातीता । धांव आतां जगद्गुरो ॥ ८९ ॥ ऐसा धांवा करितां सुमती । तंव वनीं सिंह व्याघ्र गर्जती । परम भयभीत होऊनि चित्तीं । बाळासहित क्षितीं पडे ॥९०॥ श्रावणारितनयें नेऊन । वनीं सांडिलें उर्वीगर्भरत्न । कीं वीरसेनस्नुषा घोर कानन । पतिवियोगें सेवी जैसें ॥९१॥ सुमतीची करुणा ऐकून । पशुपक्षी करिताती रुदन । धरणीं पडतां मूर्च्छा येऊन । वृक्ष पक्षी छाया करिताती ॥९२॥ चंचु भरूनियां जळ । बाळावरी शिंपिती वेळोवेळ ।

एकीं मधुर रस आणोनि स्नेहाळ । मुखीं घालोनि तोषविती ॥९३॥ वनगाई स्वपुच्छेंकरूनी । वारा घालिती रक्षिती रजनीं । असो यावरी ते राजपत्नी । हिंडतां अपूर्व वर्तलें ॥९४॥ तों वृषभभार वणिक घेवोनी । पंथें जातां देखे नयनीं । त्याचिया संगेंकरूनी । वैश्यनगरा पातली ॥ ९५ ॥ तेथील अधिपति वैश्य साचार । त्याचें नांव पद्माकर । परम सभाग्य उदार । रक्षक नाना वस्तूंचा ॥९६॥ तेणें सुमतीस वर्तमान । पुसिलें तूं कोठील कोण । तिणें जें वर्तलें मुळींहून । श्रुत केलें तयातें ॥ ९७ ॥ तें ऐकूनि पद्माकर । त्याचे अश्रु-धारा स्रवती नेत्र । श्वासोच्छ्वास टाकूनि घोर । म्हणे गति थोर कर्माची ॥ ९८ ॥ वज्रबाहूची पट्टराणी ।

पतिव्रता अवनीची स्वामिनी। अनाथापरी हिंडे वनीं।
दीनवदन आली येथें ॥ ९९ ॥ मग पद्माकर म्हणे
सुमती। तूं माझी धर्मकन्या निश्चितीं। शेजारीं घर
देऊनि अहोरात्रीं। परामर्श करी तियेचा ॥१००॥ बहुत
वैद्य आणून। देता झाला रसायन। केले बहुत प्रयत्न।
परी व्याधि न राहेचि ॥ १ ॥ सुमति म्हणे ताता।
श्रीशंकर वैद्य न होतां। कवणासही हे व्यथा। बरी
न होय कल्पांतीं ॥२॥ असो पुढें व्यथा होतां कठिण।
गेला राजपुत्राचा प्राण। सुमति शोक करी दीनवदन।
म्हणे रत्न गेलें माझें ॥ ३ ॥ पद्माकर शांतवी बहुतां
रीतीं। नगरजन मिळाले सभोंवतीं। तों निशांतीं
उगवला गभस्ती। तेवीं शिवयोगी आला तेथें ॥ ४ ॥

जैसें दुर्बळाचें सदन शोधीत । चिंतामणि ये अकस्मात । कीं क्षुधेनें प्राण जात । तों क्षीराब्धि पुढें धांविन्नला ॥ ५ ॥ पद्माकरें धरिले चरण । पूजिला दिव्यासनीं बैसवून । त्यावरी सुमतीप्रति दिव्य निरूपण । शिवयोगी सांगता झाला ॥६॥ म्हणे वत्से सुमति ऐक । कां हो रडसी करिसी शोक । तुझे पूर्व-जन्मींचे पति पुत्र जनक । कोठें आहेत सांग पां ॥७॥ आलीस चौऱ्यायशीं लक्ष योनी फिरत । तेथींचे स्वजन सोयरे आप्त । आले कोठून गेले कोठें त्वरित । सांग मजपाशीं वृत्तान्त हा ॥ ८ ॥ तूं नानायोनी फिरसी । पुढेंही किती फेरे घेसी । कोणाचे पुत्र तूं कां रडसी । पाहें मानसीं विचारूनी ॥ ९ ॥ शरीर

धरावें ज्या ज्या वर्णीं । त्या त्या कुलाभिमानें नाचती प्राणी । परी आपण उत्पन्न कोठूनी । ते विचारूनी न पाहती ॥ ११० ॥ त्वां पुत्र आणिला कोठून । कोणत्या स्थळा गेला मृत्यु पावोन । तूं आणि हे अवघे जन । जातील कोठें कवण्या देहा ॥११॥ आत्मा शिव शाश्वत । शरीर क्षणभंगुर नाशवंत । तरी तूं शोक करिसी व्यर्थ । विचारूनि मनीं पाहें पां ॥ १२ ॥ आत्मा अविनाशी शाश्वत । तो नव्हे कोणाचा बंधु सुत । शरीराकारणें शोक करिसी व्यर्थ । तरी पडलें प्रेत तुजपुढें ॥ १३ ॥ जळीं उठती तरंग अपार । सवेंचि फुटती क्षणभंगुर । मृगजळचि मिथ्या समग्र । तरी बुडबुडे सत्य कैसेनी ॥१४॥ चित्रींच्या वृक्षच्छाये बैसला

कोण। चित्राग्नीनें कोणाचें जाळिलें सदन। तथ गगा लिहिली सहित मीन। कोण वाहोनि गेला तेथें ॥१५॥ वंध्यासुतें द्रव्य आणून। भीष्मकन्या मारुतीस देऊन। गंधर्वनगरींचे वऱ्हाडी आणून। लग्न कोणें लाविलें ॥ १६ ॥ वाऱ्याचा मंडप शिवून। सिकता-दोरें बांधिला आंवळून। शुक्तिकारजताचें पात्र करून। खपुष्पें कोणीं भरियेलें ॥ १७ ॥ कांसवीचें घालूनि घृत। मृगजळींचे मीन पाजळती पोत। ते चरणीं नूपुरें बांधोनि नाचत। जन्मांध पाहात बैसले ॥ १८ ॥ अहिकर्णींचीं कुंडलें हिरोनी। चित्रींचे चोर आले घेवोनी। हा प्रपंच लटिका मुळींहूनी। तो साच कैसा जाणावा ॥१९॥ मुळींच लटिकें अशाश्वत।

त्याचा शोक करणें व्यर्थ । केशतरूचें उद्यान समस्त । शरीर हें उद्भवलें ॥ १२० ॥ सकल रोगांचें भांडार । कृमिकीटकांचें माहेर । कीं पापाचा समुद्र । कीं अंबर भ्रांतीचें ॥ २१ ॥ मूत्र श्लेष्म मांस रक्त । अस्थींची मोळी चर्मवेष्टित । मातेचा विटाळ पितृरेत । अपवित्र असत्य मुळींच हें ॥ २२ ॥ ऐसें हें शरीर अपवित्र । तें पशुमूत्रें झालें पवित्र । क्षुरें मूर्धज छेदिले समग्र । इतुकेनि पावन कैंवी होय ॥ २३ ॥ शरण न जाती देशिकाप्रती । तरी कैसेनि प्राणी तरती । कल्पकोटी फेरे घेती । मुक्त होती कधीं हे ॥ २४ ॥ सुमति तूं सांगें सत्वर । तुझे जन्मोजन्मींचे कोठें आहेत भ्रतार । अवघा हा मायापूर । सावध सत्वर होईं कां ॥ २५ ॥

जयाचें हें सकळ लेणें । मागतां देतां लाजिरवाणें । तनुघर बांधिलें त्रिगुणें । पांच वांसे आणोनियां ॥२६॥ याचा भरंवसा नाहीं जाण । केधवां लागेल न कळे अग्र । कीं हें झालें वस्त्र जीर्ण । ऋणानुबंध तंव तगे ॥२७॥ मिथ्या जैसें मृगजळ । कीं स्वप्नींचें राज्य ढिसाळ । अहा प्राणी पापी सकळ । धन धान्य पुत्र इच्छिती ॥२८॥ गंगेमाजी काष्ठें मिळती । एकवट होती मागुती विघडती । तैसीं स्त्रीपुरुषें बोलिजेती । खेळ मुळींच असत्य हा ॥ २९ ॥ वृक्षावरी पक्षी येती । कितीएक बैसती कितीएक जाती । आणिकया तरूवरी बैसती । अपत्यें तैसीं जाण पां ॥ १३० ॥ पथिक वृक्षातळीं बैसत । उष्ण सरलिया उठूनि जात ।

सोयरे बंधु आप्त। तैसेचि जाण निर्धारें ॥ ३१ ॥
मायामय प्रपंचवृक्षीं। जीव शिव बैसले दोन पक्षी।
शिव सावधान सर्वसाक्षी। जीव भक्षी विषयफळें
॥३२॥ तीं भक्षितांच भुलोनि गेला। आपण आपणासी
विसरला। ऐसा अपरिमित जीव भ्रमला। जन्ममरण
भोगीतसे ॥ ३३ ॥ त्यांमाजी एकादा पुण्यवंत।
सद्गुरूसी शरण रिघत। मग तो शिव होवोनि भजत।
शिवालागीं अत्यादरें ॥३४॥ ऐसें ऐकतां दिव्य निरूपण।
पद्माकर सुमति उठोन। अष्टभावें दाटोन। वंदिती
चरण तयाचे ॥ ३५ ॥ म्हणती येवढें तुझें ज्ञान। काय
न करिसी इच्छेंकरून। तूं साक्षात उमारमण।
भक्तरक्षणा धांवलासी ॥ ३६ ॥ मग मृत्युंजयमंत्र

राजयोगी । सुमतीस सांगे शिवयोगा । मंत्रून भस्म लावितां अंगीं । व्यथारहित जाहली ते ॥ ३७ ॥ रंभाउर्वशींहूनि वहिलें । दिव्य शरीर तिचें झालें । मृत्युंजयमंत्रें भस्म चर्चिलें । बाळ उठिलें तत्काळ ॥ ३८ ॥ व्रणव्यथा जावोनि सकळ । बत्तीसलक्षणी झाला बाळ । मग शिवध्यान उपासना निर्मळ । सुमतिबाळ उपदेशिलें ॥ ३९ ॥ परीस झगडतां पूर्ण । लोह तत्काळ होय सुवर्ण । तैसीं दोघें दिव्यरूप जाण । होतीं झालीं ते काळीं ॥ १४० ॥ आश्चर्य करी पद्माकर । म्हणे धन्य गुरु धन्य मंत्र । काळमृत्युभय अपार । त्यापासूनि रक्षी गुरुनाथ ॥ ४१ ॥ गुरुचरणीं रत होती सदा । त्यांसी कैंची

भवभयआपदा । धनधान्यांसी नाहीं मर्यादा । भेद-खेदां वारिलें ॥ ४२ ॥ बाळ चरणांवरी घालोनी । सुमति लागे सप्रेम चरणीं । म्हणे सद्गुरु तुजवरूनी । शरीर सांडणें हें माझें ॥ ४३ ॥ या शरीराच्या पादुका करून । तुझिया दिव्यचरणीं लेववीन । तरी मी नव्हें उत्तीर्ण । उपकार तुझे गुरुमूर्ती ॥४४॥ मग शिवयोगी बोलत । आयुरारोग्य ऐश्वर्य अद्भुत । तुझिया पुत्रासी होईल प्राप्त । राज्य पृथ्वीचें करील हा ॥ ४५ ॥ त्रिभुवनभरी होईल कीर्ती । निज-राज्य पावेल पुढती । भद्रायु नाम निश्चितीं । याचें ठेविलें मीं जाण ॥ ४६ ॥ थोर होय भद्रायु बाळ । तंववरी क्रमीं येथेंचि काळ । [illegible]

त्रिकाळ । निष्ठा धरूनि करात जा ॥४७॥ हा राजपुत्र निश्चित । लोकांत प्रकटों नेदीं मात । हा होईल विद्यावंत । चतुःषष्टिकळाप्रवीण ॥ ४८ ॥ ऐसें शिवयोगी बोलोन । पावला तेथेंचि अंतर्धान । गुरुपदांबुज आठवून । सुमति सद्गद क्षणक्षणां ॥४९॥ पद्माकरासी सुख अत्यंत । सुनय पुत्राहूनि बहुत । भद्रायु त्यासी आवडत । सदा पुरवील लाड त्याचा ॥ १५० ॥ पद्माकरें आपुली संपत्ति वेंचून । दोघांचें केलें मेखलाबंधन । दोघांसी भूषणें समान । केलें संपन्न वेदशास्त्रीं ॥५१॥ द्वादश वर्षांचा झाला बाळ । धीर गंभीर परम सुशीळ । मातेच्या सेवेसी सदाकाळ । जवळी तिष्ठत सादर ॥ ५२ ॥ पदरीं पूर्वसुकृताचे

पर्वत । शिवयोगी प्रकटला अकस्मात । सुमति भद्रायु
धांवत । पाय झाडीत मुक्तकेशीं ॥ ५३ ॥ नयनोदकें
चरणक्षालन । केशवसनें पुसिले पूर्ण । जें सुगंधभरित
जाण । स्नेह तेंचि लाविलें ॥ ५४ ॥ वारंवार करिती
प्रदक्षिण । दाटती अष्टभावेंकरून । षोडशोपचारें
पूजन । सोहळा करिती अपार ॥५५॥ स्तवन करीतसे
तेव्हां सुमती । तुझिया प्रसादेंकरून मी पुत्रवंती ।
यावरी भद्रायूसी नीती । शिवयोगी शिकवीतसे ॥५६॥
श्रुतिस्मृतिपुराणोक्त पाहीं । धर्मनीतीं वर्तत जाईं ।
मातापितागुरुपायीं । निष्ठा असों दे सर्वदा ॥ ५७ ॥
गोभूदेवप्रजापाळण । सर्वांभूतीं पहावा उमारमण ।
वर्णाश्रमस्वधर्माचरण । प्राणांतीही न सांडावें ॥ ५८ ॥

विचार केल्यावाचूनियां । सहसा न करावी जाण क्रिया । मागें पुढें पाहोनियां । शब्द बोलावा कुशलत्वें ॥ ५९ ॥ काळ कोण मित्र किती । कोणी द्वेषी शत्रु किती । आय काय खर्च किती । पाहावें चित्तीं विचारूनियां ॥ १६० ॥ माझें बळ किती काय शक्ती । आपुले सेवक कैसे वर्तती । यश कीं अपयश देती । पहावें चित्तीं विचारूनी ॥६१॥ अतिथी देव मित्र । स्वामी वेद अग्निहोत्र । पशु कृषि धन विद्या सर्वत्र । घ्यावा समाचार क्षणक्षणां ॥ ६२ ॥ लेंकरूं भार्या अरि दास । सदन गृहवार्ता रोगविशेष । येथें उपेक्षा करितां निःशेष । हानि क्षणांत होत पैं ॥ ६३ ॥ ज्या पंथें गेले विद्वज्जन । आपण जावें

तोचि पंथ लक्षून । माता-पिता-यतिनिंदा जाण । प्राणांतींही न करावी ॥ ६४ ॥ वैश्वदेवसमयीं अतिथी । आलिया त्यासी न पुसावी याती । अन्न वस्त्र सर्वांभूतीं । द्यावें प्रीत्यर्थ शिवाचिया ॥ ६५ ॥ परोपकार करावा पूर्ण । परपीडा न करावी जाण । करावें गोब्राह्मणरक्षण । सत्य सुजाण म्हणती तया ॥ ६६ ॥ निंदा वाद टाकोन । सर्वदा कीजे शिवस्मरण । तेंच म्हणावें मौन । शिवसेवन तप थोर ॥ ६७ ॥ परदारा आणि परधन । हें न पहावें जेवीं वमन । करावें शास्त्रश्रवण । शिवपूजन यथाविधी ॥ ६८ ॥ स्नान होम जपाध्ययन । पंचयज्ञ गोविप्रसेवन । श्रवण मनन निजध्यास पूर्ण । अहाळसें करावीं ॥ ६९ ॥ [illegible]

निद्रा भोजन। येथें असावें प्रमाण। दान सत्कर्म
अभ्यास श्रवण। आळस येथें न करावा ॥ १७० ॥
काम पूर्ण धर्मपत्नीसीं। निषिद्ध जाण परयोषितेसीं।
क्रोधें दंडावें शत्रूंसी। साधुविप्रांसी नमिजे सदा ॥७१॥
द्वेषियांसीं धरावा मद। संत-भक्तांसीं नम्रता अभेद।
संसाररिपूसीं मत्सर प्राद्धिस। असावें निर्मत्सर सर्वां-
भूतीं ॥७२॥ दुर्जनासीं दंभ दाविजे। भल्याचे पदरज
वंदिजे। अहंकारें पृथ्वी जिंकिजे। निरहंकार द्विजांसीं
॥ ७३ ॥ वाचा सावध शिवस्मरणीं। पाणी सार्थक
दानेंकरूनी। पाद पावन देवालययात्रागमनीं। नित्य
शिवध्यानीं बैसावें ॥७४॥ पुराणश्रवणीं श्रोत्र सादर।
त्वचा संतआलिंगनीं पवित्र। सार्थक शिवध्यानीं

नेत्र । जिव्हेनें स्तोत्र वर्णावें ॥७५॥ शिवनिर्माल्यवास घेईजे घ्राणीं । ये रीतीं इंद्रियें लावावीं भजनीं । दीन अनाथ अज्ञान देखोनी । त्यांवरी कृपा कीजे ॥ ७६ ॥ ईश्वरीं प्रेम संतांसीं मैत्री । देवांचे द्वेषी त्यांची उपेक्षा करीं । युक्तनिद्रा युक्ताहारी । मृगया करीं परम नीतीनें ॥ ७७ ॥ अतिविद्या अतिमैत्री । अतिपुण्य अतिस्मृती । उत्साह धैर्य दान धृती । वर्धमान असावीं ॥ ७८ ॥ आपुलें वित्त आयुष्य गृहच्छिद्र । मैथुन औषध सुकृत मंत्र । दान मान अपमान हीं सर्वत्र । गुप्त असावीं जाणिजे ॥ ७९ ॥ नष्ट पाखंडी शठ धूर्त । पिशुन तस्कर जार पतित । चंचळ कपटी नास्तिक अनृत । ग्राम्य सभेसी नसावे ॥ १८० ॥

निंदक शिवभक्तिउच्छेदक । मद्यपान गुरुतल्पक । मार्गपाडक कृतघ्न धर्मलोपक । त्यांचें दर्शन न व्हावें ॥८१॥ दारा धन आणि पुत्र । यांसीं आसक्त नसावें अणुमात्र । अलिप्तपणें संसार । करोनि असक्त असावें ॥ ८२ ॥ बंधु सोयरे श्वशुर स्वजन । यांसीं स्नेह असावा साधारण । भलता विषय देखोन । आसक्ती तेथें न करावी ॥ ८३ ॥ करावें रुद्राक्षधारण । मस्तकीं कंठीं दंडीं करभूषण । गेलिया प्राण शिवपूजन । सर्वथाही न सांडावें ॥ ८४ ॥ शिवकवच सर्वांगीं । लेऊं शिकवी शिवयोगी । भस्म चर्चितां रणरंगीं । शस्त्रास्त्रबाधा न होय ॥८५॥ काळमृत्युभयापासून । रक्षी मृत्युंजयऔपासन । आततायी मार्गघ्न ब्रह्मघ्न ।

यांसी जीवें मारावें ॥ ८६ ॥ सोमवार व्रत शिवरात्र प्रदोष । विधियुक्त आचरावें विशेष । शिवहरिकीर्तन निर्दोष । सर्व सांडूनि ऐकावें ॥८७॥ महापर्व कुयोग श्राद्धदिनीं । व्यतीपात वैधृति संक्रमणीं । न प्रवर्तावें मैथुनीं । ग्रहणीं भोजन न करावें ॥ ८८ ॥ सत्पात्रीं देतां दान । होय ऐश्वर्य वर्धमान । अपात्रीं दानें दारिद्र्य पूर्ण । शास्त्रप्रमाण जाणिजे ॥८९॥ वेद शास्त्र पुराण कीर्तन । गुरुब्राह्मणमुखें करावें श्रवण । दान दिधल्याचें पाळण । करितां पुण्य त्रिगुण होय ॥१९०॥ अपूज्याचें पूजन । पूज्य त्याचा अपमान । तेथें भय दुर्भिक्ष मरण । होतें जाण विचारें ॥९१॥ महाडोहीं उडी घालणें । महापुरुषासीं विग्रह करणें । बलवंतासीं स्पर्धा बांधणें । हीं

द्वार अन्नार्थी ॥ ९२ ॥ दान शोभे सदा हस्तां । कंकणें
मुद्रिका भार समस्त । श्रवणीं कुंडलें काय व्यर्थ ।
श्रवणसार्थक श्रवणेंचि ॥९३॥ ज्याची वाचा रसवंती ।
भार्या रूपवती सती । औदार्य गुणसंपत्ती । सफळ
जीवित्व तयाचें ॥ ९४ ॥ देईन अथवा नाहीं सत्य ।
हें वाचेसी असावें व्रत । विद्यापात्रें येती अमित ।
सद्यः दान त्यां दीजे ॥९५॥ विपत्तिकाळीं धैर्य धरीं ।
वादीं जयवंत वैखरी । युद्धामाजी पराक्रम करीं ।
याचकांसी पृष्ठी न दाविजे ॥ ९६ ॥ ब्राह्मणमित्रपुत्रां-
समवेत । तेंच भोजन उत्तम यथार्थ । गजतुरंगांसहित
पंथ । चालणें तेंचि श्रेष्ठ होय ॥९७॥ ज्या लिंगाचें
नाहीं पूजन । तेथें साक्षेपें पूजा करावी जाऊन ।

अनाथप्रेतसंस्कार जाण । करणें त्या पुण्यासी पार नाहीं ॥ ९८ ॥ ब्रह्मद्वेषाएवढें विशेष । मारक नाहीं कदा विष । सत्समागम रात्रंदिवस । तुच्छ सुधारस त्यापुढें ॥ ९९ ॥ प्रतापें न व्हावें संतप्त । परसौख्यें हर्षभरित । सद्वार्ता ऐकतां सुख अत्यंत । तोचि भक्त शिवाचा ॥२००॥ पाषाण नाम रत्न व्यर्थ । चार रत्नें आहेत पृथ्वींत । अन्न उदक सुभाषित । औदार्य रत्न चौथें पैं ॥ १ ॥ वर्म कोणाचें न बोलावें । सद्भक्तांचे आशीर्वाद घ्यावे । भाग्याभाग्य येत स्वभावें । स्वधर्मध्रुव न ढळावा ॥ २ ॥ पूर्वविरोधी विशेष । त्याचा न धरावा विश्वास । गर्भिणी पाळी गर्भास । तेवीं प्रजा पाळीं कां ॥ ३ ॥ गुरु आणि सदाशिव ।

यांसीं न करावा भेदभाव । भाग्य-विद्यागर्व सर्व । सोडोनि द्यावा जाण पां ॥ ४ ॥ नराची शोभा स्वरूप पूर्ण । स्वरूपाचें सद्गुण आभरण । गुणाचे अलंकार ज्ञान । ज्ञानाचें भूषण क्षमा शांति ॥ ५ ॥ कुल शील विद्या धन । राज्य तप रूप यौवन । या अष्टमदेंकरून । मन भुलों न द्यावें ॥ ६ ॥ ऐसा नानापरी शिवयोगी । बोधिता झाला भद्रायूलागीं । हे नीति ऐकतां जगीं । सांकडें न पडे सर्वथा ॥ ७ ॥ सातवा अध्याय गिरि कैलास । यावरी वास्तव्य करी उमाविलास । पारायण-प्रदक्षिणा करिती विशेष । निर्दोष यश जोडे तयां ॥ ८ ॥ कीं हा अध्याय हिमाचळ । भक्तिभवानी कन्या वेल्हाळ । तिसी वरोनि पयःफेनधवल । श्वशुरगृहीं

राहिला ॥९॥ पुढिले अध्यायीं कथा सुरस । शिवयोगी दया करील भद्रायूस । ब्रह्मानंद निशिदिवस । श्रवण करोत विद्वज्जन ॥ २१० ॥ भवगजविदारक मृगेंद्र । श्रीधरवरद आनंदसमुद्र । तो शिव ब्रह्मानंद यतींद्र । जो जगद्गुरु जगदात्मा ॥ ११ ॥ शिवलीलामृत ग्रंथ प्रचंड । स्कंदपुराण ब्रह्मोत्तरखंड । परिसोत सज्जन अखंड । सप्तमाध्याय गोड हा ॥ २१२ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥

अध्याय आठवा
भद्रायु राजा
कीर्तिमालिनी
ब्राह्मण
ब्रा. स्त्री
व्याघ्र

श्रीगणेशाय नमः ॥ जय जय शिव ब्रह्मानंदमूर्ती । वेदवंद्य तूं भोळा चक्रवर्ती । शिवयोगिरूपें भद्रायूप्रती । अगाध नीति प्रकटविली ॥ १ ॥ तुझिया बळें विश्वव्यापका । सूत सांगे शौनकादिकां । भद्रायूसी शिवकवच देखा । श्रीगुरूनें शिकविलें ॥२॥ मृत्युंजयमंत्र उत्तम । सर्वांगीं चर्चिलें भस्म । रुद्राक्षधारण सप्रेम । करी भद्रायु बाळ तो ॥ ३ ॥ एक शंख उत्तम देत । ज्याच्या नादें शत्रु होती मूर्च्छित । खड्ग दिधलें अद्भुत । त्रिभुवनांत ऐसें नाहीं कीं ॥ ४ ॥ तें शस्त्र शत्रूतें दावितां नग्न । जाती एकदांच भस्म होऊन । द्वादशसहस्र इभबळ गहन । तत्काळ दिधलें कृपेनें ॥ ५ ॥ देणें शिवाचें अद्भुत । म्हणे होई ऐश्वर्यवंत ।

आयुरारोग्य विख्यात। सर्व रायांत श्रेष्ठ तूं ॥ ६ ॥
चिरकाल विजयी होऊनी। संतोषरूपें पाळीं मेदिनी।
निष्काम दानेंकरूनी। माजेल त्रिभुवनीं कीर्ति-
घोष ॥ ७ ॥ भाग्यलक्ष्मी असो तव सदनीं।
भूतकारुण्यलक्ष्मी हृदयभुवनीं। दानलक्ष्मी येवोनी।
करकमळीं राहो सदा ॥ ८ ॥ सर्वांगीं वसो लक्ष्मी
सौम्य। दोर्दंडीं वीरलक्ष्मी उत्तम। दिगंतरीं कीर्ति
परम। सर्वदाही वसो तुझी ॥९॥ शत्रुलक्ष्मी खड्गाग्रीं
वसो। साम्राज्यलक्ष्मी सदा असो। विद्यालक्ष्मी
विलसो। सर्वदाही तुजपाशीं ॥ १० ॥ ऐसें शिव-
योगी बोलोन। तेथेंचि पावला अंतर्धान। भद्रायु
सुमति गुरुचरण। सर्वदाही न विसंबती ॥ ११ ॥

इकडे भद्रायूचा पिता निरुती। दाशार्हदेशींचा नृपती।
वज्रबाहु महामती। शत्रु त्यावरी पातले ॥ १२ ॥
मगधदेशाधिपति हेमरथ। तेणें देश नागविला
समस्त। धन धान्य हरूनि नेत। सर्व करीत
गोहरण ॥ १३ ॥ स्त्रिया पुरुष धरोनि समस्त। बळें
नेऊनि बंदीं घालीत। मुख्य राजग्राम वेष्टीत। बाहेर
निघत वज्रबाहु ॥ १४ ॥ युद्ध झालें दशदिनपर्यंत।
हा एकला शत्रु बहुत। मग त्यासी धरोनियां जित।
रथीं बांधिती आकर्षोनी ॥ १५ ॥ वज्रबाहूचे अमात्य
धरोन। तेही चालविले बांधोन। सर्व ग्रामप्रजा
लुटून। राजस्त्रिया धरियेल्या ॥ १६ ॥ ऐसें हरोनि
समस्त। घेवोनि चालिला हेमरथ। वज्रबाहु

सचिवांसहित । मागें पुढें पाहातसे ॥ १७ ॥ पुत्र ना
बंधु आम्हांस । कोण कैवारी या समयास । आम्हीं
पहावी कवणाची आस । सोडवील कोण दुःखार्णवीं
॥ १८ ॥ तो समाचार कळला भद्रायूसी । कीं शत्रु
नेती पितयासी । गुरुस्मरण करूनि मानसीं । अंगीं
कवच लेइलें ॥ १९ ॥ मृत्युंजयमंत्र परम । सर्वांगीं
चर्चिलें भस्म । शंख खड्ग घेऊनि उत्तम । मातेलागीं
नमस्कारी ॥ २० ॥ म्हणे माते शत्रु बहुत । ग्राम
हरूनि पितयास नेत । तरी मी गुरुदास तुझा सुत ।
संहारीन समस्तांतें ॥२१॥ माते तुझ्या सुकृतेंकरून ।
कृतांत समरीं करीन चूर्ण । पृथ्वीचे राजे जिताचि
धरून । आणीन तुझिया दर्शना ॥ २२ ॥ निर्दोष

यशाचा ध्वज। उभवीन आज तेजःपुंज । शरत्काळींचा द्विजराज । सोज्ज्वळ जैसा शोभत ॥ २३ ॥ पद्माकर-पुत्र सुनय वीर । सवें घेतला सत्वर । सर्पाचा माग काढी विनतापुत्र । तैसे दोघे धांवती ॥२४॥ इभ आहे कोणते कांतारीं । शोधीत धांवती दोघे केसरी । कीं जनकजेचे कैवारी । लहु-कुश पुत्र जैसे ॥ २५ ॥ पायीं क्रमिती भूमि सत्वर । शोभती धाकुटे वयें किशोर । जवळी देखोनि शत्रूंचे भार। सिंहनादें गर्जिन्नले ॥२६॥ म्हणती उभे रहा रे तस्कर समस्त । वज्रबाहूऐसी दिव्य वस्त । चोरोनि नेतां त्वरित । शिक्षा लावीन तुम्हांतें ॥ २७ ॥ तस्करांसी हेचि शिक्षा जाण । छेदावे कर्ण नासिका कर चरण। एवढा अन्याय करून ।

कैसे वांचून जाल तुम्ही ॥२८॥ अवघे माघारे जंव
पाहती । तंव दोघे किशोर धांवती । म्हणती एक
रमापती एक उमापती । येती निजभक्तकैवारें ॥ २९ ॥
एक मृगांक एक मित्र । एक वसिष्ठ एक विश्वामित्र ।
एक वासुकी एक भोगींद्र । तेवीं दोघे भासती ॥३०॥
असंख्यात सोडिती बाण । जैशा धारा वर्षे घन ।
वीर खिळिले संपूर्ण । मयूराऐसे दीसती ॥ ३१ ॥
परतले शत्रूंचे भार । वर्षती शस्त्रास्त्रें समग्र । वाद्यें
वाजती भयंकर । तेणें दिशा व्यापिल्या ॥ ३२ ॥ तों
जलज वाजविला अद्भुत । धाकें उर्वी डळमळत ।
पाताळीं फणिनाथ । सांवरीत कुंभिनीतें ॥३३॥ दिशा
कोंदल्या समस्त । दिग्गज थरथरां कांपत । शत्रु पडिले

मूर्च्छित । रिते रथ धांवती ॥ ३४ ॥ त्यांतील दिव्य
रथ घेवोनि दोनी । दोघे आरूढले तेच क्षणीं । चापीं
बाण लावूनी । सोडिती प्रलयविद्युद्वत ॥ ३५ ॥
वज्रबाहूचे वीर बहुत । भारासमवेत गज रथ ।
भद्रायूभोंवते मिळत । कैवारी आपुला म्हणवूनी ॥३६॥
वाद्यें वाजवूनियां दळ । भद्रायूभोंवतें मिळालें सकळ ।
म्हणती हा कैवारी या वेळ । आला न कळे कोठोनी
॥ ३७ ॥ पाठिराखा देखोनि समर्थ । वीरांस बळ
चढलें अद्भुत । हेमरथाची सेना बहुत । संहारिली ते
काळीं ॥ ३८ ॥ वज्रबाहूसहित प्रधान । रथीं बांधले
पाहती दुरून । म्हणती त्रिपुरारी मुरारी दोघेजण ।
किशोरवेषें पातले ॥ ३९ ॥ एका गुरुनें शिकविलें

पूर्ण। दिसे दोघांची विद्या समान। त्यांत मुख्य
राजनंदन। देखोनि स्नेह वाटतो ॥४०॥ कोण आहेत
न कळे सत्य। मज वाटती परम आप्त। हृदयीं
धरूनि यथार्थ। द्यावें चुंबन आवडीनें ॥ ४१ ॥
मांडिलें घोरांदर रण। रक्तपूर चालिले जाण। वज्रबाहू
दुरून। प्रधानासहित पाहातसे ॥ ४२ ॥ अनिवार
भद्रायूचा मार। शत्रु केले तेव्हां जर्जर। समरभूमि
माजली थोर। बाणें अंबर कोंदलें ॥ ४३ ॥ ऐसें देखोनि
हेमरथ। लोटला तेव्हां कृतांतवत। दोघांसीं युद्ध
अद्भुत। चार घटिका जाहलें ॥ ४४ ॥ शत्रु थरथरां
कांपत। म्हणती भीम कीं हनुमंत। किंवा आला
रेवतीनाथ। मुसळ नांगर घेऊनी ॥ ४५ ॥ शत्रूचा

देखोनि उत्कर्ष बहुत। भद्रायूनें शिवयोगिदत्त। खड्ग काढिलें तेज अद्भुत। सहस्रमार्तंडांसमान ॥ ४६ ॥ काळाग्नीची जिव्हा कराळ। कीं प्रळयविजांचा मेळ। कीं काळसर्पाची गरळ। तेवीं खड्ग झळकतसे ॥४७॥ तें शस्त्र झळकतां तेजाळ। मागधदळ भस्म झालें सकळ। मागें होता हेमरथ तत्काळ। समाचार श्रुत जाहला ॥ ४८ ॥ कीं काळशस्त्र घेतां हातीं। देखतांचि दळें संहारती। मग पळूं लागला पवनगती। उरल्या दळासमवेत ॥ ४९ ॥ प्रधानासहित वज्रबाहूसी टाकून। पळती शत्रु घेतलें रान। तें भद्रायूनें देखोन। धरिला धांवून हेमरथ ॥ ५० ॥ धरिला तो दृढ केशीं। ओढूनि पाडिला भूमीसी। लत्ताप्रहार

देतां हृदयदेशीं । अशुद्ध ओकीत भडभडा ॥ ५१ ॥
रथीं बांधिला आकर्षोन । मंत्रिप्रधानांसहित जाण ।
क्षुरमुखशर घेऊन । पांच पाट काढिले ॥ ५२ ॥
अर्धखाड धर्ममिशी भादरून । माघारें चालवी
संपूर्ण । राजस्त्रिया अपार कोश धन । घेत हिरोन
तेधवां ॥ ५३ ॥ देश नागविला होता सकळ ।
वस्तुमात्र आणाविल्या तत्काळ । गोभार परतविला
सकळ । जेथींचा तेथें स्थापिला ॥ ५४ ॥ अमात्य-
समवेत पिता । सोडवोनि पायीं ठेविला माथा ।
वज्रबाहु होय बोलता । त्याजकडे पाहूनि ॥ ५५ ॥
नयनीं लोटल्या अश्रुधारा । तूं कोण आहेस सांग
कुमारा । मज अपयशसमुद्रांतून त्वरा । काढिलें उडी

घालुनी ॥५६॥ जळतां शत्रुदावाग्नींत। वर्षलासी जलद अद्भुत। मज वाटे तूं कैलासनाथ। बाळवेषें आलासी ॥५७॥ कीं वाटे वैकुंठनायकें। रूपें धरिलीं बाळकांचीं कौतुकें। कीं सहस्राक्षें येणें एकें। केलें धांवणें वाटतसे ॥५८॥ सकळ राजस्त्रिया धांवोन। उतरिती मुखावरूनि निंबलोण। म्हणती बाळा तुजवरून। जाऊं ओंवाळून सर्वही ॥५९॥ भद्रायु म्हणे नगरांत। चला शत्रु घेवोनि समस्त। बंदीं घालूनि रक्षा बहुत। परमयत्नेंकरोनियां ॥६०॥ नगरांत पिता नेऊनी। बैसविला दिव्य सिंहासनीं। जयवाद्यांचा ध्वनी। अपार वाजों लागला ॥६१॥ नगर श्रृंगारिलें एकसरां। रथीं भरूनि वांटिती

शर्करा । नगरजन धांवती त्वरा । वज्रबाहूसी भेटावया ॥ ६२ ॥ वज्रबाहु म्हणे सद्गद होऊन । जेणें मज सोडविलें धांवून । त्या कैवारियाचे चरण । धरा जाऊन ये वेळां ॥ ६३ ॥ भद्रायु म्हणे पितयालागून । शत्रूंस करा बहुत जतन । तीन दिवसां मी येईन । परतोनि जाणा तुम्हांपासीं ॥ ६४ ॥ मी आहें कोणाचा कोण । कळेल सकळ वर्तमान । ऐसें बोलोनि दोघे जण । रथारूढ पैं झालें ॥ ६५ ॥ मनोवेगेंकरून । येऊनि वंदिले मातेचे चरण । मग तिनें करूनि निंबलोण । सुखावे पूर्ण पद्माकर ॥ ६६ ॥ असो यावरी शिवयोगी दयाघन । चित्रांगद-सीमंतिनींसी भेटोन । जन्मादारभ्य वर्तमान ।

त्यांसी सांगे भद्रायूचें ॥६७॥ पिता सोडवूनि पुरुषार्थ। केला तो ऐकिला कीं समस्त। तरी तो तुम्हीं करावा जामात। कीर्तिमालिनी देऊनियां ॥६८॥ ऐकतां ऐसा मधुर शब्द। सीमंतिनी आणि चित्रांगद। दृढ धरिती चरणारविंद। पूजिती मग षोडशोपचारें ॥६९॥ म्हणती तुझें वचन प्रमाण। वर आणावा आतांचि आहे लग्न। मग दळभार वाहनें पाठवून। दिधलीं वैश्यनगराप्रती ॥७०॥ सुनयपुत्रासहित समग्र। नाना संपत्ति घेऊनि अपार। लग्नासी चालिला पद्माकर। वाद्यें अपार वाजती ॥७१॥ भद्रायु बैसला सुखासनीं। तैसीच माता शिबिकायानीं। चित्रांगद सामोरा येवोनी।

घेऊनि गेला मिरवीत ॥७२॥ वर पाहूनि जन तटस्थ।
म्हणती कायसा यापुढें रतिनाथ । पृथ्वीचे राजे
समस्त । आणविले लग्नासी ॥ ७३ ॥ त्यांत वज्रबाहू
सहपरिवारें । लग्नालागीं पा[illegible] [illegible]वें । [illegible] पाहे
सादरें । तंव [illegible] [illegible]री ओळखिला ॥ ७४ ॥ पाय
त्या[illegible] [illegible]वया धांविन्नला । भद्रायूनें वरच्यावरी
धरिला । आलिंगन देतां वेळोवेळां । कंठ दाटले
उभयतांचे ॥ ७५ ॥ नयनीं चालिल्या विमलांबुधारा ।
अभिषेक करिती येरयेरां । मग वज्रबाहु पुसे वरा ।
देश तुझा कवण सांग ॥ ७६ ॥ फेडीं संशय तत्त्वतां ।
सांग कवण मातापिता । गोत्र ग्राम गुरु आतां ।
सर्व सांग मजप्रती ॥ ७७ ॥ मग भद्रायूनें एकांतीं

नेऊन । सांगितलें साद्यंत वर्तमान । हा शिवयोगि-
याचा महिमा पूर्ण । उपासना शिवाची ॥ ७८ ॥
अनंतपुण्य कोट्यनुकोटी । तैं शिवयोगियाची होय
भेटी । तो साक्षात धूर्जटी । त्याचें चरित्र जाण हें
॥ ७९ ॥ मग ते सुमति पट्टराणी । भेटविली एकांतीं
नेऊनी । वज्रबाहु खालतें पाहुनी । रुदन करी तेघवां
॥ [illegible] ॥ म्हणे ऐसीं निधानें वरिष्ठें । म्यां घोरबनीं
टाकिलीं [illegible] एवढा अन्यायी कोठें । पृथ्वी
शोधितां नसेल ॥ ८१ ॥ [illegible] अद्भुत ।
आठवूनि रडे सद्गदित । म्हणे शिवयोगी गुरुनाथ । तेणें
कृतार्थ केलें आम्हां ॥८२॥ मग सीमंतिनी चित्रांगद ।
उभयतांशीं करूनि ऐक्यवाद । वज्रबाहु बोले सद्गद ।

धन्य सुमति राणी तूं ॥ ८३ ॥ विदूचा सिंधु करून।
मज त्वां दाविला आणोन। सर्षप कनकाद्रीहून।
श्रेष्ठ केला गुणसरिते ॥८४॥ त्वां माझा केला उद्धार।
मज अभाग्यास कैंचा पुत्र। हें राज्य तुम्हींचि समग्र।
सुतासहित त्वां दीधलें ॥८५॥ ऐसें बोलोनि त्वरित।
वज्रबाहु बाहेर येत। भद्रायु धांवोनि सद्गदित।
साष्टांगें नमीत पितयातें ॥ ८६ ॥ वज्रबाहु देत आलिं-
गन। जेंवी भेटती शिव आणि षडानन। कीं वाचस्पति
आणि कच निधान। संजीवनी साधितां आलिंगिती
॥८७॥ मस्तक अवघ्राणून झडकरी। सप्रेम बैसविला
अंकावरी। कीर्तिमालिनी स्नुषासुंदरी। दक्षिणांकीं
बैसविली ॥ ८८ ॥ तंव राजे समस्त आश्चर्य करिती।

धन्य वज्रबाहु नृपती । मग पद्माकर सुनय यांप्रती ।
भद्रायु भेटवी पितयातें ॥ ८९ ॥ गगनीं न समाये
ब्रह्मानंद । ऐसा झाला सकळां मोद । मग चारी
दिवस सानंद । यथासांग लग्न झालें ॥ ९० ॥ आंदण
दिधलें अपार । दोन लक्ष वाजी अयुत कुंजर ।
दास दासी भांडार । भरूनि द्रव्य दीधलें ॥९१॥ सवें
घेऊनि कीर्तिमालिनी । पद्माकरासहित जनक-जननी ।
निजनगरा तेच क्षणीं । जातीं झालीं तेधवां ॥ ९२ ॥
गगनगर्भीं न समाये हरिख । ऐसें मातापितयांसी
झालें सुख । पट्टराणी सुमति देख । केलें आधीन सर्व
तिच्या ॥ ९३ ॥ मग सकळ शत्रु सोडोन । प्रतिवर्षीं
करभार नेमून । करूनि आपणांआधीन । जीवदान

दिधलें तयां ॥ ९४ ॥ भद्रायूऐसा पुत्र प्राप्त । होय असल्या पुण्य बहुत । जरी जन्मोजन्मीं हिमनग-जामात । पूजिला असेल प्रेमभरें ॥९५॥ स्त्री पतिव्रता चतुर सुंदर । पुत्र पंडित सभाग्य पवित्र । गुरु सर्वज्ञ उदार थोर । पूर्वदत्तें प्राप्त होय ॥ ९६ ॥ मग त्या भद्रायूवरी छत्र । वज्रबाहूनें उभवूनि सत्वर । स्त्रीसुमतीसहित तप अपार । हिमकेदारीं करिता झाला ॥९७॥ करितां शिवआराधन । त्रिकाळ ज्योतिर्लिंगाचें पूजन । मागें भद्रायु बहुत दिन । राज्य करील पृथ्वीचें ॥९८॥ शिवकवच भस्मधारण । रुद्राक्षमहिमा अपार पूर्ण । धन्य गुरु शिवयोगी सुजाण । शिष्य भद्रायु धन्य तो ॥९९॥ असो भद्रायु नृपनाथ । कीर्ति-

मालिनीसमवेत। चालिला वनविहारार्थ। अवलोकीत वनश्रियेतें ॥ १०० ॥ छाया सघन शीतळ। पाट वाहती जल निर्मळ। तेथें बैसतां सूर्यमंडळ। वरी कदापि दिसेना ॥ १ ॥ नारळी केळी पोफळी रातांजन। मलयागर सुवास चंदन। अशोकवृक्ष खर्जूरी सघन। आंबे जांभळी खिरणिया ॥ २ ॥ वट पिंपळ कडवे निंब। डाळिंब सेवरी मंदार कदंब। अंजीर औदुंबर पारिभद्र नभ। भेदीत गेले गगनमार्गें ॥ ३ ॥ चंपक मोगरे जाई जुई। मालती सेवंती बकुळ ठायीं ठायीं। शतपत्र जपा अगस्ति वृक्ष पाहीं। वेष्टोनि वरी चालिले ॥ ४ ॥ कनकवेली नागवेली परिकर। पोंवळवेली नाना लता सुवासकर।

द्राक्षद्वीप द्राक्षतरु सुंदर । जायफळा डालता फळभारें ॥ ५ ॥ बदकें चातक मयूर । कस्तूरीमृग जवादी मार्जार । चक्रवाक नकुळ मराळ परिकर । सरोवरतीरीं क्रीडती ॥ ६ ॥ असो तया वनांत । कीर्तिमालिनीसमवेत । क्रीडत असतां अकस्मात । एक अपूर्व वर्तलें ॥ ७ ॥ दूरवरी भद्रायु विलोकीत । तों स्त्रीपुरुष येती धांवत । ऊर्ध्व करोनियां हस्त । दीर्घस्वरें बोभाती ॥ ८ ॥ पाठी लागला महाव्याघ्र । आक्रोशें बोभात विप्र । म्हणे नृपा स्त्री पतिव्रता थोर । मागें सुकुमार राहिली ॥ ९ ॥ गजबजोनि धांविन्नला नृप । शर लावोनि ओढिलें चाप । तंव तो व्याघ्र काळरूप । स्त्रियेसी नेत धरूनियां ॥ ११० ॥

रायें शर सोडिले बहुत । परी तो न गणी तैसाचि जात ।
विजूऐसे शर अद्भुत । अंगीं भेदिले तयाच्या ॥ ११ ॥
गिरिकंदरें ओलांडून । व्याघ्र गेला स्त्रीस घेऊन ।
विप्र रायापुढें येऊन । शोक करी आक्रोशें ॥ १२ ॥
अहा ललने तुजविण । गृह वाटतें महा अरण्य ।
रायासी म्हणे ब्राह्मण । धिक् क्षत्रियपण धिक्
जिणें ॥ १३ ॥ तुज देखतां सत्य । माझ्या स्त्रीनें
केला आकान्त । अहा कांत पडलें व्याघ्रमुखांत ।
सोडवीं मज यापासूनी ॥ १४ ॥ तुजही हांका
फोडिल्या बहुत । धांव धांव हे जगतीनाथ । धिक्
तुझीं शस्त्रें समस्त । खड्ग व्यर्थ गुरूनें दीधलें ॥ १५ ॥
[illegible] । धिक् मंत्र [illegible] ।

क्षतापासोनि सोडवा तत्काळ। शरणागत। रक्षी तोचि क्षत्रिय ॥ १६ ॥ धिक् आश्रम धिक् ग्राम। जेथें नाहीं सत्समागम। धिक् श्रोता धिक् वक्ता सप्रेम। नाहीं कीर्तन शिवाचें ॥ १७ ॥ धिक् संपत्ति धिक् संतती। द्विज न रक्षी न भजे उमापती। ते धिक् नारी पापमती। पतिव्रता जे नव्हे ॥ १८ ॥ मातापितयांसी शिणवीत। धिक् पुत्र वांचला व्यर्थ। धिक् शिष्य जो गुरुभक्त। नव्हेचि मतवादी पैं ॥१९॥ गुरूची झांकोनि पदवी। आपुला महिमा विशेष मिरवी। धिक् पार्थिव जो न सोडवी। संकटीं प्राण गेलिया ॥ १२० ॥ भद्रायु बोले उद्विग्न। मी तुज इच्छिलें देईन। करीं पुढती उत्तम लग्न। अथवा

राज्य दान घे माझें ॥ २१ ॥ विप्र म्हणे कासया लग्न । स्त्रीहीनास कासया धन । जन्मांधासी दर्पण । व्यर्थ काय दावूनी ॥ २२ ॥ मूढास कासया उत्तम ग्रंथ । तरुणास संन्यास देणें हें अनुचित । जरेनें कवळिला अत्यंत । त्याचें लग्न व्यर्थ जैसें ॥ २३ ॥ तृषाक्रांतासी पाजिलें घृत । क्षुधातुरासी माळा गंधाक्षत । चिंतातुरापुढें व्यर्थ । गायन नृत्य कासया ॥ २४ ॥ यालागीं नलगे तुझें राज्य धन । दे माझी स्त्री आणोन । राव म्हणे जा कीर्तिमालिनी घेवोन । दिधली म्यां तुजप्रती ॥ २५ ॥ रायाचें सत्त्व पाहे ब्राह्मण । म्हणे दे कीर्तिमालिनी मज दान । माझें तप मेरुपर्वताहून । उंच असे न सरे कधीं ॥ २६ ॥ मी पापासी भीत

नाहीं जाण । आगकारल तुम्ह स्वारत्न । सागरा
ढेंकुळ पडलें येऊन । तरी सागर काय डहुळेल ॥ २७ ॥
धुळीनें न मळे आकाश । तैसा मी सदा निर्दोष ।
राव म्हणे हें अपयश । थोर आलें मजघरीं ॥२८॥ माझें
बळ गेलें तेच क्षणा । व्याघ्रें नेली विप्रललना । आतां
स्त्री देवोनि ब्राह्मणा । अग्निकाष्ठें भक्षीन मी ॥ २९ ॥
विप्रापुढें संकल्प करूनी। दान दिधली कीर्तिमालिनी ।
विप्र गुप्त झाला तेच क्षणीं । रायें अग्नी चेतविला
॥१३०॥ ज्वाळा चालिल्या आकाशपंथें । मग स्नान
केलें नृपनाथें। भस्म चर्चिलें सर्वांगातें। रुद्राक्षधारण पैं
केलें ॥३१॥ आठवूनि गुरुचरण । शिवमंत्र शिवध्यान ।
प्रदक्षिणा करूनि तीन । अग्निकुंडा भोंवत्या ॥ ३२ ॥

जयजय शंकर उमारंगा। मदनांतका भक्तभवभंगा। विश्वव्यापका आराध्यालिंगा। नेईं वेगें तुजपाशीं ॥३३॥ उडी टाकों जातां ते वेळीं। असंभाव्य चेतला ज्वालामाळी। तंव त्यामधून कपालमौळी। अपर्णेसहित प्रकटला ॥३४॥ दशभुज पंचवदन। कर्पूरगौर पंचदशनयन। पंचविंशतितत्त्वांहून। पंचभूतांवेगळा जो ॥ ३५ ॥ भद्रायूसी हृदयीं धरूनि सत्वर। म्हणे सखया इच्छित माग वर। तुझी भक्ति निर्वाण थोर। देखोनि प्रकट झालों मी ॥३६॥ भद्रायु बोले सद्गदित। म्हणे विप्रस्त्री आणूनि दे त्वरित। तें ऐकोनि हांसिन्नला गजमुखतात। विप्र तो मीच झालों होतों ॥३७॥ व्याघ्र मीच होऊन। गेलों भवानीस घेऊन।

तुझी भक्ति पहावया निर्वाण । दायहा आम्हा प्रकटलों ॥ ३८ ॥ तुझी हे घे कीर्तिमालिनी । म्हणोनि उभी केली तेच क्षणीं । देव सुमनें वर्षती गगनीं । राव चरणीं लागतसे ॥३९॥ शिव म्हणे रे गुणवंता । अपेक्षित वर मागें आतां । येरू म्हणे वज्रबाहु पिता । सुमति माता महासती ॥ १४० ॥ पद्माकर गुणवंत । कैलासीं न्यावा स्त्रीसमवेत । इतुक्यांस ठाव यथार्थ । तुजसमीप देईजे ॥ ४१ ॥ तुझिया पार्श्वभागीं सकळ । असोत स्वामी अक्षयी अढळ । यावरी बोले पयःफेनधवल । कीर्तिमालिनी तूं माग आतां ॥ ४२ ॥ ती म्हणे माता सीमंतिनी । पिता चित्रांगद पुण्यखाणी । तुजसमीप राहोत अनुदिनीं । शूलपाणी तथास्तु

म्हणे ॥ ४३ ॥ तुम्हीं उभयतांनीं मागितलें । तें म्यां सर्व दीधलें । माझें चित्त गुंतलें । तुम्हांपासीं सर्वदा ॥ ४४ ॥ मग कीर्तिमालिनीसमवेत । दहा सहस्र वर्षेंपर्यंत । भद्रायु राजा राज्य करीत । हरिश्चंद्रासारिखें ॥ ४५ ॥ मग त्यावरी सकळी । दिव्यदेह अवघीं झालीं । दिव्य विमानीं कपालमौली । नेता झाला संनिध ॥ ४६ ॥ चित्रांगद सीमंतिनी । वज्रबाहु सुमति राणी । अवघीं विमानारूढ होवोनी । पावलीं शिवपद शाश्वत ॥ ४७ ॥ स्त्रीपुत्रांसमवेत पद्माकर । भद्रायु कीर्तिमालिनी सुकुमार । त्यांसी विमान धाडूनि श्रीशंकर । आपुल्या स्वरूपीं मेळविलें ॥ ४८ ॥ हें भद्रायुआख्यान । परम यशोदायक आयुष्यवर्धन । ऐकतां

लिहितां जाण । विजय कल्याण सर्वदा ॥ ४९ ॥ ए
आख्यान जे म्हणत । ते सर्वदा वादीं जयवंत ।
विजय धैर्य अत्यंत । कीर्तिवंत सर्वांठायीं ॥ १५० ॥
भद्रायुआख्यानपुण्य आगळें । पदरचना हीं बिल्वदळें ।
उमावल्लभा वाहती भावबळें । ते तरती संसारीं ॥५१॥
भद्रायुआख्यान कैलासगिरी । जो कां पारायण-
प्रदक्षिणा करी । त्याचा बंध तोडोनि मदनारी ।
निष्पाप करी सर्वदा ॥ ५२ ॥ ब्रह्मानंदा सुखदायका ।
श्रीधरवरदा कैलासनायका । भक्तकामकल्पद्रुम गजां-
तका । न येसी तर्का निगमागमा ॥ ५३ ॥ शिव-
लीलामृतग्रंथ प्रचंड । स्कंदपुराण ब्रह्मोत्तरखंड ।
परिसोत सज्जन अखंड । अष्टमाध्याय गोड हा ॥१५४॥

॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥

अध्याय नववा
वामदेव
राक्षस

श्रीगणेशाय नमः ॥ जेथें शिवनामघोष निरंतर । तेथें कैंचे जन्ममरणसंसार । तिंहीं कळिकाळ जिंकिला समग्र । शिवशिवछंदेंकरूनियां ॥ १ ॥ पाप जळावया निश्चितीं । शिवनामीं आहे ज्याची आसक्ती । त्यासी नाहीं पुनरावृत्ती । तो केवळ शिवरूप ॥ २ ॥ जैसें प्राणियाचें चित्त । विषयीं गुंतलें अत्यंत । तैसें शिवनामीं होतां रत । तरी बंधन कैंचें तया ॥ ३ ॥ धनइच्छा धरूनि चित्तीं । धनाढ्याची करिती स्तुती । तैसे शिवनामीं प्रवर्तती । तरी जन्ममरण कैंचें तयां ॥ ४ ॥ राज्यभांडारींचें धन । साधावया करिती यत्न । तैसें शिवचरणीं जडलें मन । तरी संकट विघ्न कैंचें तयां ॥ ५ ॥ धन्य ते शिवध्यानीं रत । येचिविषयीं

कथा अद्भुत । नैमिषारण्यीं सांगत । सूत शौनका-
दिकांप्रती ॥६॥ वामदेव नामें महाज्ञानी । शिवध्यानीं
रत विचरे काननीं । एकाकी निर्मोह शांत दांत जनीं ।
त्रिविधभेदरहित जो ॥७॥ दिशा जयाचें अंबर ।
भस्मचर्चित दिगंबर । निराहार निरंतर । एकलाचि
हिंडतसे ॥८॥ काय करावें कोठें जावें । काय घेवोनि
काय त्यजावें । विश्व शिवमय आघवें । खेद मोह
भेद नाहीं ॥ ९ ॥ अक्रोध वैराग्य इंद्रियदमन । क्षमा
दया कृपा समान । निर्लोभ दाता भय शोक मान ।
काळत्रयीं न धरीच ॥१०॥ गृहापत्यदारावर्जित ।
योगी एक परिग्रह नाहीं सत्य । काया-वाचा-
मनोदंडयुक्त । मौनी न बोले इतरांसीं ॥११॥ ज्ञानचर्चा

शिवस्मरण । त्यावीण नेणेचि भाषण । या नांव
बोलिजे मौन । भेदाभेदरहित जो ॥ १२ ॥ सर्वांच्या
अनुग्रहास्तव । तें स्वरूप धरोनि विचरे शिव ।
जडजीव तारावया सर्व । विचरे सृष्टीं स्वइच्छें ॥१३॥
कार्याकार्य सारूनि कारण । आत्मस्वरूपीं पावला
समाधान । देहत्रयरहित विधिनिषेधहीन । प्रवृत्ति-
निवृत्तीवेगळा ॥ १४ ॥ निरंकुश जो निःसंग । जैसा
ब्रह्मारण्यीं विचरे मातंग । तयाची रीति अभंग ।
वेदशास्त्रें वर्णिती ॥१५॥ तो स्वरूपीं सदा समाधिस्थ ।
गगन तेंही अंगासी रुतत । म्हणूनि तेंही परतें सारीत ।
हेतुदृष्टांतवर्जित जो ॥ १६ ॥ तेणें तेजाचें दाहकत्व
जाळिलें । उर्वीचें कठिनत्व मोडिलें । चंचलत्व

हिरोनि घेतलें। प्रभंजनाचें तेणें पैं ॥१७॥ आर्द्रत्व पूर्ण निरसोन। धुवोनि शुद्ध केलें जीवन। एवं पिंडब्रह्मांड जाळून। भस्म अंगीं चर्चिलें ॥ १८ ॥ ऐसा तो अमूर्तामूर्त। केवळ शुक कीं जडभरत। क्रौंचारण्यीं विचरत। सर्वही देखत शिवरूप ॥ १९ ॥ तों एक ब्रह्मराक्षस धांवत। महाभयानक शरीर अद्भुत। कपाळीं शेंदूर जिव्हा लळलळित। भयानक मुखाबाहेरी ॥ २० ॥ खदिरांगार तैसे नेत्र। बहुत जीव भक्षिले अपरिमित। क्षुधित तृषित पापी कुपात्र। अकस्मात पातला ॥ २१ ॥ महाहिंसक सर्वभक्षक। तेणें वामदेव देखिला पुण्यश्लोक। धांवोनियां एकाएक। कंठीं घालीत मिठी त्याच्या ॥ २२ ॥ लोह

परिसासी झगटतां पूर्ण । तत्काळ होय दिव्य सुवर्ण । तेवीं त्याच्या अंगस्पर्शेंकरून । मति पालटली तयाची ॥ २३ ॥ वामदेवअंगींचें भस्म । त्याच्या अंगीं लागलें उत्तम । सत्त्ववृत्ति झाली परम । असुरभाव पालटला ॥ २४ ॥ आपुल्या अंगीं झगटोन । उद्धरला पिशिताशन । हें त्यासी नाहींच भान । समाधिस्थ सर्वदा ॥ २५ ॥ नेणे सुखदुःख शीतोष्ण । लोक निंदिती कीं वंदिती पूर्ण । शरीरीं भोग कीं रोग दारुण । हेंही नेणे कदा तो ॥ २६ ॥ मी हिंडतों देशीं कीं विदेशीं । हेंही स्मरण नाहीं त्यासी । तो ब्रह्मानंद सौख्यराशी । विधिनिषेधीं स्पर्शेना ॥ २७ ॥ ऐसा तो योगींद्र निःसीम । त्याच्या

अंगस्पर्शें पापें झालीं भस्म । दिव्यरूप होवोनि सप्रेम । चरणीं लागला तयाच्या ॥ २८ ॥ सहस्रजन्मींचें झालें ज्ञान । त्यासी आठव झाला संपूर्ण । मानससरोवरीं उदकपान । करितां काक हंस होय ॥ २९ ॥ कीं हाटकनदीतीरीं देख । पडतां पाषाण काष्ठादिक । दिव्य कार्तस्वर होय सुरेख । तेवीं राक्षस पैं झाला ॥ ३० ॥ कीं करितां सुधारसपान । तेथें सहजचि आलें देवपण । कीं शशिकिरणस्पर्शेंकरून । द्रवे जैसा चंद्रकांत ॥ ३१ ॥ कीं रवि उगवतां निःशेष । निशा सरे प्रकटे प्रकाश । तैसा उद्धरला राक्षस । स्तवन करी तयाचें ॥ ३२ ॥ म्हणे गुरुवर्या एक पूर्ण ।

मी तव दर्शनें झालों पावन । तुजसी कारतां संभाषण । वाटतें पावेन शिवपदा ॥ ३३ ॥ मज सहस्त्रजन्मींचें झालें ज्ञान । परी पंचवीस जन्मांपासून । पापें घडलीं जीं दारुण । तीं अनुक्रमें सांगतों ॥३४॥ पूर्वीं मी राजा दुर्जय । यौवनमदें अति निर्दय । परम दुराचारी होय । ब्राह्मण प्रजा पीडीत ॥ ३५ ॥ प्रजेसी नित्य करीं मार । आवडे तैसा विचरें स्वेच्छाचार । वेद पुराण शास्त्र । कैसें आहे मी नेणें ॥ ३६ ॥ स्वप्नींही नेणें कदा धर्म । ब्रह्महत्यादि पापें केलीं परम । नारी अपूर्व आणून उत्तम । नित्य नूतन भोगीं मी ॥ ३७ ॥ ऐशा स्त्रिया असंख्य भोगून । बंदीं घालोनि केलें रक्षण । सर्व देश धुंडोन ।

स्त्रिया नूतन आणवीं ॥ ३८ ॥ एकदां भोग देऊन । दुसऱ्यानें तिचें न पाहें वदन । त्या बंदीं रडती आक्रंदून । शाप देती मजलागीं ॥ ३९ ॥ विप्र पळाले राज्यांतून । पट्टणें ग्रामें खेटकें जाण । इतुकींही धुंडोन । स्त्रिया धरून आणिल्या ॥ ४० ॥ भोगिल्या तीन शतें द्विजनारी । चार शतें क्षत्रियकुमारी । वैश्यास्त्रिया सुंदरी । दहा शतें भोगिल्या ॥ ४१ ॥ शूद्रांच्या सहस्र ललना । चांडाळनारी चार शतें जाणा । त्यावरी अपवित्र मातंगकन्या । सहस्र एक भोगिल्या ॥४२॥ चर्मककन्या पांच शत । रजकांच्या चार शतें गणित । वारांगना असंख्यात । मिती नाहीं तयांतें ॥४३॥ पांच शतें महारिणी । तितुक्याच वृषली

नितंबिनी । यांवेगळया कोण गणा । इतर वर्ण अष्टादश ॥४४॥ इतुक्या कामिनी भोगून । तृप्त नव्हे कदा मन । नित्य करीं मद्यपान । अभक्ष्य तितुकें भक्षिलें ॥४५॥ ऐसे भोगितां पापभोग । मज लागला क्षयरोग । मृत्यु पावलों सवेग । कृतांतदूत धरोनि नेती ॥ ४६ ॥ यमपुरींचें दुःख अपार । भोगिलें म्यां अतिदुस्तर । तप्तताम्रभूमि त्यावर । मजलागीं चालविलें ॥ ४७ ॥ लोहस्तंभ तप्त करून । त्यासी नेऊन देवविती आलिंगन । माझें घोर कर्म जाणून । असिपत्रवनीं हिंडविती ॥ ४८ ॥ कढईत तेल झालें तप्त । त्यांत नेऊन बुडवीत । तोंडीं घालिती नरक मूत । पाप बहुत जाणोनि ॥ ४९ ॥ महाक्षार

कडुरस आणोनी । मुखीं घालिती पासलें पाडुनी । तीक्ष्ण चंचूचे गृध्र येवोनी । नेत्र फोडिती एकसरें ॥ ५० ॥ कुंभीपाकीं घालोनि शिजविती । कर्णी तप्त लोहदंड दडपिती । अहा तेथींची जाचणी किती । सांगों आतां गुरुवर्या ॥ ५१ ॥ तेथें रक्तकुंड रेतकुंड दारुण । त्यांत पचविती कित्येक दिन । मांस तोडिती सांडसेंकरून । वरी शिंपिती क्षारोदक ॥५२॥ जिव्हा नासिक आणि कर्ण । तीक्ष्ण शस्त्रें टाकिती छेदून । हस्त पाद खंडून । पोट फोडिती क्रूर शस्त्रें ॥ ५३ ॥ अंगाचा काढिती भाता । तप्त शस्त्रें रोंविती माथां । शिश्न छेदून गुदद्वारीं अवचितां । तप्त अर्गळा घालिती ॥ ५४ ॥ सर्वांगासी टिपऱ्या लावून । सर्वेंच करिती

पाशबंधन । पृष्ठीकडे वांकवून । चरणीं ग्रीवा बांधितां
॥ ५५ ॥ बोटीं बोटीं सुया रोवून । पाषाणें घृषण
करिती चूर्ण । हस्तपायीं आणून । पाषाणबेडी
घालिती ॥ ५६ ॥ सहस्र वर्षें नलगे अंत । ऐशिया
नरकीं बुडवीत । एक येवोनि पाडिती दांत । पाश
घालिती ग्रीवेसी ॥ ५७ ॥ आपुलीं विष्ठामूत्र । बळेंच
भक्षविती यमदूत । सवेंच अंगाचे तुकडे पाडीत ।
दोष अमित जाणोनियां ॥ ५८ ॥ श्याम-शबल श्वान
लावून । चरचरां टाकिती फाडून । एक शिरास्थी
काढिती ओढून । एक मांस उकरिती ॥ ५९ ॥
लोहार्गळा उष्ण तीव्र । पृष्ठीं हृदयीं करिती मार ।
उखळीं घालोनि सत्वर । लोहतप्तमुसळें चेंचिती ।

॥ ६० ॥ तीक्ष्ण औषधींचे रस आणिती । नासिकद्वारें आंत ओतिती । सर्वांचि वृश्चिककूपीं टाकिती । बहुत विपत्ती भोगिल्या ॥ ६१ ॥ ज्यांचें विष परम दुर्धर । ऐसे अंगास डसविती विखार । अग्निशिखा लावोनि सत्वर । हें शरीर भाजिलें ॥६२॥ अंतरिक्ष असिधारे बैसवून । पायीं बांधिती जड पाषाण । सर्वांचि पर्वतावरी नेऊन । ढकलूनि देती निर्दयपणें ॥ ६३ ॥ आंतडीं काढून निश्चितीं । ज्याचीं त्याजकडोन भक्षविती । ऊर्ध्व नेवोनि टांगिती । आपटिती क्रोधभरें ॥ ६४ ॥ लोहकंटकीं उभें करून । करिती इंगळांचें आंथरूण । मस्तकीं घालूनियां पाषाण । फोडोनि टाकिती मस्तक ॥ ६५ ॥ लोहचणक करूनि तप्त । खा

खा म्हणोनि दूत मारीत। ओष्ठ धरोनि फाडीत। तप्त सळया नाकीं खोंविती ॥ ६६ ॥ उफराटें टांगून। ग्रीवेसी बांधोनि थोर पाषाण। रीस व्याघ्रादिक आणोन। विदारिती त्यांहातीं ॥ ६७ ॥ गजपदाखालीं चूर्ण। कराविती तप्तनीरप्राशन। अष्टांगें कर्वतून। वेगळालीं टाकिती ॥ ६८ ॥ भयानक भूतें भेडसाविती। लिंग छेदूनि खा म्हणती। सांधे ठायीं ठायीं मोडिती। तीक्ष्णशस्त्रेंकरूनियां ॥ ६९ ॥ भूमींत रोवोनियां शरीर। करिती बहुत शरमार। सवेंचि शूळ परम तीव्र। त्यावरी पालथे घालिती ॥ ७० ॥ वरी मारिती मुसळघायें। मग पाषाण बांधोनि लवलाहें। नरकवापींत टाकिती पाहें। अंत न लागे।

उतरतां ॥ ७१ ॥ कांचा शिसें यांचा रस करून बळेंचि करविती प्राशन । तेथें जात नाहीं कदा प्राण । यातना दारुण भोगितां ॥ ७२ ॥ ऐशा तीन सहस्र वर्षैंपर्यंत । नरकयातना भोगिल्या बहुत । त्यावरी मज ढकलोनि देत । व्याघ्रजन्म पावलों ॥ ७३ ॥ दुसरे जन्मीं झालों अजगर । तिसरे जन्मीं वृक भयंकर । चौथे जन्मीं सूकर । सरडा झालों पांचवा ॥ ७४ ॥ सहावे जन्मीं सारमेय सबळ । सातवे जन्मीं शृगाल । आठव्यानें गवय विशाळ । गुरुवर्या मी झालों ॥ ७५ ॥ नववे जन्मीं मर्कट प्रसिद्ध । दहावे जन्मीं झालों गर्दभ निषिद्ध । त्यावरी नकुळ मग वायस विविध । तेरावे जन्मीं

बक झालों ॥ ७६ ॥ चौदावे जन्मा वनकुक्कुट । त्यावरी गीध झालों पापिष्ठ । मग मार्जारयोनी दुष्ट । मंडूक त्यावरी जाण पां ॥ ७७ ॥ अठरावे जन्मीं झालों कूर्म । त्यावरी मत्स्य झालों दुर्गम । सर्वेचि पावलों मूषकजन्म । उलूक त्यावरी झालों मी ॥ ७८ ॥ बाविसावे जन्मीं वनद्विरद । त्यावरी उष्ट्रजन्म प्रसिद्ध । मग दुरात्मा निषाद । आतां राक्षस जन्मलों ॥ ७९ ॥ सहस्रजन्मींचें ज्ञान । झालें स्वामी मज पूर्ण । तव दर्शनाच्या प्रतापेंकरून । पावन झालों स्वामिया ॥ ८० ॥ गंगास्नानें जळे पाप । अत्रिनंदन हरी ताप । सुरतरु दैन्य अमूप । हरीत दर्शनेंकरूनियां ॥ ८१ ॥ पाप ताप आणि दैन्य

संतसमागमें जाय जळून । यावरी वामदेव योगींद्र वचन । बोलता झाला तेधवां ॥ ८२ ॥ एक विप्र होता महाअमंगळ । शूद्रस्त्रियेसीं रतला बहुत काळ । तिच्या भ्रतारें साधूनि वेळ । जिवें मारिलें द्विजातें ॥ ८३ ॥ ग्रामाबाहेर टाकिलें प्रेत । कोणी संस्कार न करीत । तो यमदूतीं नेला मारीत । जाच बहुत भोगीतसे ॥ ८४ ॥ इकडे शिवसदन उत्तम । त्यापुढें पडिलें असे भस्म । महाशिवरात्रिदिवशीं सप्रेम । भक्त पूजना बैसले ॥८५॥ त्या भस्मांत श्वान सवेग । येऊनि बैसलें पाहे शिवलिंग । भस्मचर्चित त्याचें अंग । जात मग त्वरेनें ॥ ८६ ॥ पडिलें होतें विप्रप्रेत । त्यावरी गेलें अकस्मात । कृपापाश भस्म लागत ।

पापरहित झाला ता ॥ ८७ ॥ ...
काढिला । शिवदूतीं विमानीं वाहिला । कैलासासी
जावोनि राहिला । संहारला पापसमूह ॥ ८८ ॥ ऐसें
हें पवित्र शिवभूषण । त्याचें न वर्णवे महिमान ।
राक्षस पुसे कर जोडून । भस्ममहिमा सांगा कैसा
॥८९॥ भस्म कोणतें उत्तम । शिवभक्तीं लावावें कैसा
नेम । यावरी वामदेव उत्तम । चरित्र सांगे शिवाचें
॥ ९० ॥ मंदरगिरी परम पवित्र । उंच योजनें अकरा
सहस्र । त्यावरी एकदां त्रिनेत्र । देवांसहित पातला
॥९१॥ यक्षगण गंधर्व किन्नर । चारण पिशाच गुह्यक
समग्र । देव उपदेव पवित्र । महेशा वेष्टून बैसले ॥९२॥
मरुद्गण पितृगण समस्त । एकादश रुद्र द्वादशादित्य ।

अष्ट वसु अष्ट भैरव सत्य। अष्ट दिक्पाळ पातले॥९३॥ अठ्यायशीं सहस्र ऋषीश्वर। साठ सहस्र वालखिल्य ब्रह्मपुत्र। पाताळनाग पृथ्वीचे नृपवर। शंकरा वेष्टित बैसले॥ ९४॥ विष्णु विधि पुरंदर। शिवध्यान पाहती समग्र। भूतांचे मेळे अपार। मंदराचळीं मिळाले॥ ९५॥ सिंधुरवदन वीरभद्रकुमार। साठ कोटि गण समग्र। पुढें विराजे नंदिकेश्वर। दुसरा मांदार शुभ्र दिसे॥ ९६॥ तेथें आले सनत्कुमार। साष्टांग करूनि नमस्कार। स्तवन करूनि अपार। विभूतिधारणविधि पुसती॥ ९७॥ यावरी बोले जाश्वनीळ। विभूति जाणा तेचि निर्मळ। शुद्ध करूनि गोमयगोळ। मृत्तिकाकणविरहित॥ ९८॥ ते वाळवूनि उत्तम। मग

करावें त्याचें भस्म । शुद्ध विभूति भज [illegible] । शिवगायत्रीनें मंत्रिजे ॥ ९९ ॥ आधीं अंगुष्ठें लाविजे ऊर्ध्व । मग मस्तकाभोंवतें वेष्टिजे शुद्ध । तर्जनी न लाविजे निषिद्ध । कनिष्ठिका वेगळी करावी ॥ १०० ॥ दों बोटांनीं लाविजे भाळीं । अंगुष्ठें मध्यरेखा तेजागळी । ऐसें त्रिपुंड्रधारण चंद्रमौळी । सनत्कुमारां सांगत ॥ १ ॥ तर्जनी न लावितां सर्वांगीं विभूती । त्रिबोटीं लाविजे निश्चितीं । येणें महत्पापें भस्म होती । शिवभूषणप्रसादें ॥ २ ॥ अगम्यागमन सुरापान । ब्रह्महत्या गोहत्या अभक्ष्यभक्षण । महत्पापांचे पर्वत जाण । भस्मचर्चनें भस्म होती ॥ ३ ॥ ऐसा भस्माचा महिमा वामदेव । ब्रह्मराक्षसा सांगे सर्व ।

विमान आलें अपूर्व । दिव्यरूप असुर झाला ॥ ४ ॥
कैलासाप्रती जाऊन । राहिला शिवरूप होऊन ।
वामदेव पृथ्वीपर्यटन । स्वेच्छें करीत चालिला ॥ ५ ॥
सत्संगाचा महिमा थोर । वामदेवसंगें तरला असुर ।
भस्मलेपनें भालनेत्र । सदा सुप्रसन्न भक्तांसी ॥ ६ ॥
मंत्र तीर्थ द्विज देव । गुरु यज्ञ ज्योतिषी औषधी
सर्व । येथें जैसा धरिती भाव । सिद्धि तैसी तयांसी
॥ ७ ॥ पांचाळदेशीं नृपनाथ । नाम जयाचें सिंहकेत ।
जैसा शक्रनंदन कीं तृतीय सुत । पृथादेवीचा
पुरुषार्थी ॥ ८ ॥ मृगयेस गेला तो भूपाळ । मागें
चालत धुरंधर दळ । शबरांचेही मेळ । बहुसाल
निघती तयासवें ॥ ९ ॥ वनोवनीं हिंडतां भूपाळक ।

शबर एक परम भाविक । भग्न शिवालय एक । ...
त्यांत निषाद तो ॥११०॥ उन्मळोनि पडलें दिव्य लिंग ।
पंचसूत्री रमणीय अभंग । सिंहकेतरायातें सवेग ।
दाविता झाला तेधवां ॥११॥ राजा म्हणे लिंग चांगलें ।
परी पाहिजे भावें पूजिलें । उगेंचि देवार्चन मांडिलें ।
दंभेंकरूनि लौकिकीं ॥ १२ ॥ लौकिकीं मिरवावया
थोरपण । प्रतिमा ठेविल्या सोज्ज्वळ करून । जेवीं
कासारें मांडिलें दुकान । प्रतिमाविक्रय करावया
॥ १३ ॥ ब्राह्मणवेष घेवोनि शुद्ध । यात्रेंत हिंडती
जैसे मैंद । कीं मार्गघ्न वाटेंत साधुसिद्ध । वेष धरूनि
बैसले ॥१४॥ काळनेमी साधुवेष धरून । वाटेंत बैसला
करावया विघ्न । एवं भावेंवीण देवतार्चन । व्यर्थ कंठ

क ॥ १५ ॥ शबरासी म्हणे नृपसत्तम । तुज
लिंग सांपडलें उत्तम । निषाद म्हणे पूजनक्रम । कैसा
आहे सांग पां ॥ १६ ॥ विनोदें बोले नृपवर । पूजेचे
आहेत बहुत प्रकार । परी चिताभस्म पवित्र ।
नित्य नूतन आणावें ॥ १७ ॥ चिताभस्मावीण ।
नैवेद्य करूं नये समर्पण । हेंचि मुख्य वर्म जाण ।
शैवलक्षण निष्ठेचें ॥ १८ ॥ नृपवचन मानूनि यथार्थ ।
शबर लिंग घरा आणीत । शबरीस सांगे वृत्तान्त ।
हर्षभरित ते झाली ॥ १९ ॥ सुमुहूर्तें शिवलिंग
स्थापून । दोघें पूजिती एकनिष्ठेंकरून । चिताभस्म
नित्य नूतन । आणिती मेळवून साक्षेपें ॥ १२० ॥
एकार्ती होतांचि सुंदरी । नैवेद्या आणील झटकरी ।

उभयतां जोडल्या करीं । शिवस्तवन [illegible] ॥ २१ ॥
ऐसें नित्य करितां पूजन । लोटले कित्येक दिन । त्यांची निष्ठा पहावया पूर्ण । केलें नवल पंच-वदनें ॥ २२ ॥ ऐसें एकदां घडोनि आलें । चिताभस्म कोठें न मिळे । शबरें बहुत शोधिलें । अपार क्रमिलें भूमंडळ ॥ २३ ॥ परतोनि सदनासी येत । शबरीस सांगे वृत्तान्त । तेही झाली चिंताक्रांत । म्हणे पूजन केवीं होय ॥ २४ ॥ केलें शिवपूजन उत्तम । परी न मिळतां चिताभस्म । तो शबर भक्तराज परम । नैवेद्य शिवासी अर्पीना ॥ २५ ॥ शिवदीक्षा परम [illegible] पाहे उमारमण । शबरी म्हणे [illegible]लागून । मी आपुलें भस्म करितें आतां ॥ २६ ॥ [illegible] बैसोन लांवोनि घेतें आतां अग्नि[illegible]

दांभिक ॥ १५ ॥ शबरासी म्हणे नृपसत्तम । तुझें
लिंग सांपडलें उत्तम । निषाद म्हणे पूजनक्रम । कैसा
आहे सांग पां ॥ १६ ॥ विनोदें बोले नृपवर । पूजेचे
आहेत बहुत प्रकार । परी चिताभस्म पवित्र ।
नित्य नूतन आणावें ॥ १७ ॥ चिताभस्मावीण ।
नैवेद्य करूं नये समर्पण । हेंचि मुख्य वर्म जाण ।
शैवलक्षण निष्ठेचें ॥ १८ ॥ नृपवचन मानूनि यथार्थ ।
शबर लिंग घरा आणीत । शबरीस सांगे वृत्तान्त ।
हर्षभरित ते झाली ॥ १९ ॥ सुमुहूर्तें शिवलिंग
स्थापून । दोघें पूजिती एकनिष्ठेंकरून । चिताभस्म
नित्य नूतन । आणिती मेळवून साक्षेपें ॥ १२० ॥
एकांतीं होतांचि सुंदरी । नैवेद्या आणीत झडकरी ।

उभयतां जोडल्या करां । शिवस्त[illegible] ॥ २१ ॥
ऐसें नित्य करितां पूजन । लोटले कित्येक दिन । त्यांची निष्ठा पहावया पूर्ण । केलें नवल पंचवदनें ॥ २२ ॥ ऐसें एकदां घडोनि आलें । चिताभस्म कोठें न मिळे । शबरें बहुत शोधिलें । अपार क्रमिलें भूमंडळ ॥ २३ ॥ परतोनि सदनासी येत । शबरीस सांगे वृत्तान्त । तेही झाली चिंताक्रांत । म्हणे पूजन केवीं होय ॥ २४ ॥ केलें शिवपूजन उत्तम । परी न मिळतां चिताभस्म । तो शबर भक्तराज परम । नैवेद्य शिवासी अर्पीना ॥ २५ ॥ शिवदीक्षा परम हरि[illegible] पाहे उमारमण । शबरी म्हणे काठण [illegible] आपुलें भस्म करितें आतां ॥ २६ ॥ [illegible]लागून । मी लावोनि घेतें आतां अग्न । कंकंठ [illegible]कसदनीं बैसोन

...ांगपूजन करावें ॥ २७ ॥ ...
चिताभस्म चर्चून । ...बरी । शिवध्यान स्मरण करी ।
अग्नि लावोनि झडकरी । भस्म करी कलेवर ॥ २८ ॥
शबर घेवोनि तें भस्म । चर्ची सदाशिवासी सप्रेम ।
परी नैवेद्य आणावया उत्तम । दुसरें कोणी
नसेचि ॥ २९ ॥ भोळा चक्रवर्ती उदार । तारावया
धैर्य पाहे शंकर । आसन घालोनि शबर । परम
सादर शिवार्चनीं ॥ १३० ॥ शबरी उत्तम पाक
करून । नित्य येत नैवेद्य घेवोन । शबर एकाग्र
करोन । पूर्वाभ्यासें बोलावीत ॥ ३१ ॥ एकाग्र
होतांचि सदाशिवा । त्रुटी न वाजतां नैवेद्य दावावा ।
विलंब होतां महादेवा । क्षोभ अत्यंत पैं होय ॥ ३२ ॥
सर्व अन्याय क्षमा करी शंकर । ...

उशार । क्षाभान जाता श्राशकर । उशार अनुमान
सोसेना ॥ ३३ ॥ शबर आनंदमय शिवार्चनीं । स्त्रियेनें शरीर जाळिलें हें नाठवे मनीं । म्हणे ललने नैवेद्य आणीं । तंव पाठीसीं उभी घेवोनियां ॥ ३४ ॥ रंभा उर्वशी मेनका सुंदरी । त्यांहूनि दिव्यरूप झाली शबरी । चतुर्विध नैवेद्य करीं । देत पतीच्या तेधवां ॥३५॥ नैवेद्य अर्पूनि शबर । पूजा झाली षोडशोपचार । दोघें जोडोनियां कर । स्तवन करिती शिवाचें ॥३६॥ जय जय अनंतब्रह्मांडनायका । जय जय शिव मायाचक्रचालका । दुर्जनदमना मदनांतका । भव-हारका भवानीपते ॥ ३७ ॥ पूजन झालें संपूर्ण । शबर पाहे स्त्री विलोकून । अलंकारमंडित सद्गुण । आपणही शिवरूप जाहला ॥ ३८ ॥ एक नीळकंठ

वेगळा करून । शिवभक्त शिवसमान । तंव आलें दिव्य विमान । वाद्यें अपार वाजती ॥ ३९ ॥ येत दिव्यसुमनांचे परिमळ । आश्चर्य करी सिंहकेत नृपाळ । विमानीं बैसवूनि तत्काळ । शिवपद पावलीं दोघेंही ॥ १४० ॥ राव म्हणे विनोदेंकरून । म्यां सांगितलें चिताभस्मपूजन । परी धन्य शबराचें निर्वाण । उद्धरोनि गेला कैलासा ॥ ४१ ॥ धन्य ते शबरी कामिनी । देह समर्पिला शिवार्चनीं । एवं एकनिष्ठा देखिल्यावांचोनी । पिनाकपाणी प्रसन्न नव्हे ॥ ४२ ॥ सिंहकेतासी लागला तोचि छंद । सर्वदा शिवभजनाचा वेध । शिवलीलामृत प्रसिद्ध । श्रवण करी सर्वदा ॥४३॥ शिवरात्रि प्रदोष सोमवार । व्रतें

सत्पात्रीं ॥ ४४ ॥ ऐसे कारिता शिवभजन । शिवरूप होवोन । शिवपदीं राहिला जावोन । धन्य भजन निष्ठेचें ॥४५॥ शिवलीलामृतमंडपीं सुरवाडली । चढत जात श्रीधरवाग्वल्ली । अहळपहळ पसरली । ब्रह्मानंदेंकरूनियां ॥ ४६ ॥ ते छाया सघन अत्यंत । तेथें बैसोत शिवभक्त । प्रेमद्राक्षफळें पक्क बहुत । सदा सेवोत आदरें ॥ ४७ ॥ श्रीधरवरदा ब्रह्मानंदा । मृडानीहृदयाब्जमिलिंदा । कैवल्यपददायका अभेदा । लीला अगाध बोलवीं पुढें ॥ ४८ ॥ शिवलीलामृत ग्रंथ प्रचंड । स्कंदपुराण ब्रह्मोत्तरखंड । परिसोत सज्जन अखंड । नवमाध्याय गोड हा ॥ १४९ ॥

॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥

अध्याय दहावा
शारदा
नैध्रुव ऋषि
शिष्य

श्रीगणेशाय नमः ॥ कामगजविदारकपंचानना । क्रोध-
जलदविध्वंसप्रभंजना । मदतमहारका चंडकिरणा ।
चंद्रशेखरा वृषभध्वजा ॥ १ ॥ मत्सरदुर्धरविपिन-
दहना । दंभनगच्छेदका सहस्रनयना । अहंकारअंध-
कासुरमर्दना । धर्मवर्धना भालनेत्रा ॥ २ ॥ आनंद-
कैलासनगविहारा । निगमागमवंद्या सुहास्यवक्त्रा ।
दक्षमखदलना आनंदसमुद्रा । ब्रह्मानंदा दयानिधे
॥३॥ नवमाध्यायाचे अंतीं । उद्धरिला शबर सिंहकेत-
नृपती । यावरी सूत शौनकादिकांप्रती । नैमिषारण्यीं
सांगत ॥ ४ ॥ आनर्तदेशीं वास्तव्य करीत । एक
द्विज नामें देवरथ । वेदाध्ययनी शास्त्ररत । पंडित
आणि वंशज होय ॥ ५ ॥ त्याची [illegible] नयखाणी ।

शारदानामें कमलनयनी । जिचें रूप्या दर्शनी । जन होती तटस्थ ॥ ६ ॥ तंव ते झाली द्वादशवर्षी । पित्यानें लग्न करूनि संभ्रमेंसीं । पद्मनाभद्विजासी । देता झाला विधियुक्त ॥ ७ ॥ तोही परम अधीत ब्राह्मण । सभाग्य आणि वेदसंपन्न । जयाची विद्या पाहोन । राजे होती तटस्थ ॥ ८ ॥ लग्नसोहळा जाहलियावरी । कांहीं दिवस होता श्वशुरघरीं । सायंकाळीं नदीतीरीं । संध्यावंदनासी तो गेला ॥ ९ ॥ परतोन येतां अंधार । पायास झोंबला दुर्धर विखार । तेथेंच पडिलें कलेवर । नगरांत हांक जाहली ॥ १० ॥ मातापितासमवेत । शारदा धांवोनि आली तेथ । गतप्राण देखोनि प्राणनाथ । शरीर घालीत धरणीवरी ॥ ११ ॥ म्हणे

विद्याधनाच सतेज । आजि बुडाले [illegible]
वोस पडली सेज । बोलों गुज कोणासीं ॥१२॥ माझें
बुडालें भांडार । सर्परूपें वरी पडला तस्कर । दग्ध
झालीं आभरणें समग्र । म्हणोनि टाकी तोडोनियां
॥ १३ ॥ देखोनि शारदेची करुणा । अश्रु आले
जनांचिया नयनां । म्हणती अहा पशुपते भाल-
लोचना । हे आतां करील काय ॥ १४ ॥ मग त्या
विप्राचें करूनि दहन । माता पिता बंधु आप्तजन ।
शारदेसी संगें घेऊन । सदनाप्रती गेले ते ॥ १५ ॥
कित्येक दिवस जाहलियावरी । घरचीं कार्यास गेलीं
बाहेरी । शारदा एकली मंदिरीं । तंव एक अपूर्व
वर्तलें ॥१६॥ नैध्रुव नामें ऋषीश्वर । वृद्ध तपस्वी गेले

नेत्र । शिष्य हातीं धरोनि पवित्र । सदना आला शारदेच्या ॥१७॥ शारदा आसन देऊनि सत्वर । पूजन करोनि करी नमस्कार । नैध्रुव म्हणे सौभाग्य वाढो अपार । हो तुज पुत्र वेदवक्ता ॥ १८॥ विप्रास न दिसे केवळ अंध । अमोघ बदला आशीर्वाद । हांसोनि शारदा करी खेद । शोक करी दुःखभरें ॥ १९ ॥ म्हणे हें अघटित घडे केवीं पूर्ण । सांगितलें पूर्ववर्तमान । नैध्रुव म्हणे माझें वचन । असत्य नोहे कल्पांतीं ॥२०॥ माझे जिव्हेबाहेर आलें । तें माघारें न सरे कदाकाळें । माझें तपानुष्ठान वेगळें । अघटित तेंचि घडवीन ॥ २१ ॥ घरींचीं बाहेरूनि आलीं त्वरित । माता पिता बंधु समस्त । सकळ कळला वृत्तान्त । [illegible]

विपरीत कैसा घडे ॥ २२ ॥ ऋषीचा आशीर्वाद
अमोघ पवित्र । क्षणें रंकाचा करी सहस्रनेत्र ।
शापें न लगतां क्षणमात्र । कुळासहित संहारीत
॥ २३ ॥ शापबळेंचि विशेष । सर्प केला राजा
नहुष । यादवकुळ निःशेष । भस्म झालें ब्रह्मशापें
॥ २४ ॥ ब्राह्मणीं क्षोभोनि निर्धारीं । शक्राची संपत्ति
घातली सागरीं । ब्रह्मशापें मुरारी । अंबऋषीचे
जन्म घेत ॥ २५ ॥ विधि-हरि-हर चित्तीं । ब्रह्मशापाचें
भय वाहती । विप्रशापें राव परीक्षिती । भस्म
झाला क्षणार्धें ॥२६॥ जमदग्नीचा क्रोध परम । चौघे
पुत्र केले भस्म । स्त्रिया असतां पांडुराजसत्तम ।
भोग नाहीं सर्वदा ॥ २७ ॥ विप्रशापाची नवलगती ।

साठ सहस्र सागर जळती । कुबेरपुत्र वृक्ष होती । नारदशापेंकरोनियां ॥ २८ ॥ कृष्णासहित यादवकुळ । ब्रह्मशापें भस्म झालें सकळ । दंडकाऐसा नृपाळ । क्षणमात्रें दग्ध केला ॥ २९ ॥ ब्रह्मशाप परम दृढ । नृगराज केला सरड । धराधरशत्रु बळ प्रचंड । सहस्र भगें त्या अंगीं ॥ ३० ॥ क्षयरोगी केला अत्रिनंदन । मेदिनीवसनाचें केलें आचमन । शाप देवोनि सूर्यनंदन । दासीपुत्र केला पैं ॥ ३१ ॥ पाषाणाचे करिती देव । रंकाचेही करिती राव । मंत्राक्षता टाकितां नवपल्लव । कोरड्या काष्ठा फुटले कीं ॥ ३२ ॥ ब्राह्मण थोर त्रिजगतीं । हें ब्रह्मांड मोडोनि पुन्हां घडती । यावरी नैध्रव तियेप्रती ।

बोलता झाला तें ऐका ॥ ३३ ॥ म्हणे ऐकें शारदे यथार्थ । तूं धरीं उमामहेशव्रत । षडक्षर मंत्र विधियुक्त । नित्य जप करावा ॥ ३४ ॥ म्हणे या व्रताचें फळ होय पूर्ण । तंववरी मी येथेंचि राहीन । मग त्याच्या अंगणांत मठ करून । राहता झाला नैध्रुव तो ॥ ३५ ॥ म्हणे व्रताचा आरंभ प्रेमेंसीं । करावा जाण चैत्रमासीं । अथवा मार्गशीर्षेंसीं । शुद्धपक्षीं करावा ॥ ३६ ॥ पाहोनि सुमुहूर्त सोमवार । अष्टमी चतुर्दशी परिकर । पूजावा उमामहेश्वर । एक संवत्सर नेमेंसीं ॥ ३७ ॥ गुरुवचन शारदा ऐकोन । तैसेंचि करी न पडे न्यून । नैध्रुवगुरूपासून । षडक्षर मंत्र घेतला ॥ ३८ ॥ दिव्य शिवमंदिर करून । वरी दिघलें शुभ्रवितान ।

चारी स्तंभ शोभायमान। नानाफळें शोभलाती ॥३९॥
अष्टगंधें सुवाससुमनें। भूमि शोधूनि रंगमाळा
आस्तरणें। षोडशवर्ण यंत्रकरणें। अष्टदळें तयामाजी
॥ ४० ॥ तयामाजी चतुर्दळ। त्यावरी घालोनि
तांदुळ। वरी घट स्थापोनि अढळ। शोभा बहुत
आणिजे ॥ ४१ ॥ उमा-महेश प्रतिमा दोन्ही। स्थापिजे
सुवर्णाच्या करोनी। मग एकनिष्ठा धरूनी। षोडशो-
पचारीं पूजिजे ॥ ४२ ॥ यथासांग ब्राह्मणसंतर्पण।
सुवासिनी पूजिजे प्रीतीकरून। षड्रस चतुर्विध अन्न।
द्यावें भोजन तृप्तीवरी ॥ ४३ ॥ पुराणश्रवण कीर्तन।
येणेंच करावें जागरण। गुरुवचनीं विश्वास पूर्ण।
धरूनि वर्तणें सर्वदा ॥ ४४ ॥ कुंदेंदुवर्ण केवळ।

कर्पूरगौर पयःफेनधवल । ज्योतिर्मय शुभ्र तेजाळ । रजतवर्ण निर्मळ जो ॥ ४५ ॥ सूर्यकोटिसम तेज विराजत । शुभ्र आभरणीं भूषित । जगदानंदकंद गुणातीत । स्वर्धुनी विराजत मस्तकीं ॥ ४६ ॥ शुभ्र जटामुकुटमंडित । सर्प मणियुक्त विराजत । किशोरचंद्र भाळीं मिरवत । भस्मचर्चित शुभ्र दिसे ॥ ४७ ॥ उन्मीलित भाललोचन । केयूरांगद शुभ्र वीरकंकण । मुंडमाळा शोभायमान । दिसती लोचन सूर्येंदुवत ॥ ४८ ॥ दिव्य गरुडपाचूहूनि वरिष्ठ । विराजमान दिसे नीलकंठ । दशभुज आयुधें सघट । झळकती प्रळयचपळेऐसीं ॥ ४९ ॥ खट्वांग त्रिशूळ कपाल डमरू । अंकुश पाश घंटा नागधरू । पिनाक

पाशुपत कमल तेजाकारू । शुभ्रवर्ण आयुधें ॥ ५० ॥
शुभ्र तेजस्वी शार्दूलचर्मवसन । शुभ्र स्फटिकवर्ण
गजाजिन । मणिमय शुभ्र सिंहासन । नाना रत्नें
विराजत ॥ ५१ ॥ कैलासगिरी शुभ्रवर्ण । वरी मंडप
शुभ्र सहस्रयोजन । स्तंभविरहित सहस्रकिरण ।
गगनीं जेवीं प्रकाशे पैं ॥ ५२ ॥ ऐरावताहूनि विशाळ
शुभ्र । पुढें शोभे नंदिकेश्वर । मणिमय कुंडलें सुंदर ।
शेष तक्षक झळकती ॥ ५३ ॥ ब्रह्मानंदसुख मुरोन ।
ओतिलें शिवस्वरूप सगुण । आतां भवानीचें ध्यान ।
शारदा ध्यानीं आणीत ॥ ५४ ॥ बाला तन्वंगी सुंदर ।
विराजमान चंद्रशेखर । चतुर्भुज पाशांकुशधर ।
गदापद्मयुक्त जे ॥ ५५ ॥ सुरतरुसुमनमाळायुक्त ।

मल्लिका-बकुळ-कमळीं विराजित । इभमुक्तावतंस
डोलत । शोभा अद्भुत कोण वर्णी ॥ ५६ ॥ हरिमध्या
भुजंगवेणी । जलजवदना आकर्णनयनी । द्वादशा-
दित्यशोभा जघनीं । कांची वरी झळकतसे ॥ ५७ ॥
मागें स्त्रिया वर्णिल्या बहुत । निःसीमरूप-
लक्षणयुक्त । ओंवाळूनि टाकाव्या समस्त ।
जिच्या पादांगुष्ठावरूनी ॥ ५८ ॥ कोटिमन्मथ-
शोभा साजिरी । त्रिभुवनजननी त्रिपुरसुंदरी ।
ब्रह्मांड फोडोनियां वरी । अंगींचा सुवास धांवत
॥ ५९ ॥ पदमुद्रा जेथें उमटती । तेथें आरक्त कमळें
उगवती । द्विजपंक्तीचा रंग पडतां क्षितीं । खडे
होती दिव्यमणी ॥ ६० ॥ या ब्रह्मांडमंडपांत देख ।

ऐसें स्वरूप नाहीं आणिक। शशि मित्र द्विमुख। जिच्या तेजें शोभती ॥ ६१ ॥ विधि-शक्रादि बाळें अज्ञान। स्नेहें निजगर्भीं करी पाळण। समस्त त्रिभुवनलावण्य। ओतिलें स्वरूप देवीचें ॥ ६२ ॥ विशाळ ताटंकें प्रभाघन। ओतिलीं शशिमित्रतेज गाळून। गंडस्थळीं प्रभा पूर्ण। पडली झळके अत्यंत ॥ ६३ ॥ बिंबाधर अतिरक्त। नासिकींचें वरी डोलतां मुक्त। प्रवाळचि केवळ भासत। तेज अमित न वर्णवे ॥ ६४ ॥ नेत्रांजनप्रभा पडली मुक्ताशिरीं। तों गुंजेऐसें दिसे क्षणभरी। जगन्माता हास्य करी। तों रंग दिसे शुभ्र मागुती ॥ ६५ ॥ ओळीनें बैसल्या हंसपंक्ती। तैसे द्विज हांसतां झळकती। मुक्त

शुभ्रवर्ण मागुती । हैमवतीचे झळकती ॥ ६६ ॥
दंतपंक्ती शुभ्र अत्यंत । अधरप्रभेनें आरक्त भासत ।
डाळिंबबीज पक्व शोभत । क्षणैक तैसे दीसती ॥६७॥
कंठींचे मुक्ताहार संपूर्ण । दिसती इंद्रनीळासमान ।
श्यामलांगप्रभा देदीप्यमान । मुक्तांमाजी बिंबली
॥ ६८ ॥ कमंडलु तेजस्वी सुंदर । तेवीं विश्वजननीचे
पयोधर । कुमार आणि इभवक्त्र । ज्यांतील अमृत
प्राशिती ॥ ६९ ॥ प्रळयचपळा गाळोनि समग्र ।
रंगविलें वाटे देवीचें अंबर । मुक्तलग कंचुकी प्रभाकर ।
बाहुभूषणें झळकती ॥ ७० ॥ इंद्रनीलकीलवर्णी ।
लीलावेषधारिणी । भक्तानुग्रहकारिणी । प्रळयरूपिणी
आदिमाता ॥ ७१ ॥ आदिपुरुषाची ज्ञानकळा । घडी

मोडी ब्रह्मांडमाळा । जिचें स्वरूप पाहतां डोळां । जाश्वनीळा धणी न पुरे ॥ ७२ ॥ कृत्तिकापुंज झळके गगनीं । तैसे जलजघोंस डोलती कर्णीं । अरुणसंध्यारागा उणें आणी । कुंकुमरेखा आरक्तपणें ॥७३॥ विश्वप्रळयीं शिव सगुणपण । टाकोनि होतां तत्काळ निर्गुण । परी तिचें सौभाग्य गहन । ताटंककुंकुममहिमा हा ॥ ७४ ॥ दोन वेळां वरिलें कर्पूरगौरा । भवानीनें लाविला कपाळीं बिजवरा । तांबूलरेखांकित वदनचंद्रा । अपार कवि वर्णिती ॥७५॥ प्रयागीं त्रिवेणी जैसी । अंबेची वेणी शोभे तैसी । कृष्णवर्ण कुरळ निश्चयेंसीं । आदित्यनंदिनी होय ते ॥७६॥ शुभ्र हार गुंफिला दिव्यसुमनीं । तेचि ब्रह्मांडावरूनि स्वर्धुनी ।

माजी आरक्तपुष्पें दिसती नयनीं । पद्मजनादिना
गुप्त ते ॥ ७७ ॥ मूद-राखडी मच्छकच्छादि अलंकार ।
हे प्रयागीं तळपती जळचर । केशाग्रीं गुच्छ विशाळ
थोर । सागराकार शोभती ॥७८॥ काय ब्रह्मांडें गुंफिलीं
सकळ । तेचि डोलत मोहनमाळ । जीव शिव दोन्ही
स्तन तेजाळ । आवरोनि धरिले दोन पक्षी ॥ ७९ ॥
अक्षय सौभाग्य नव्हे खंडन । म्हणून वज्रचूडेमंडित
कर जाण । दशांगुळीं मुद्रिका बंधु जनार्दन ।
दशावतार नटलासे ॥८०॥ पायीं नेपुरें पैंजण । गर्जतां
शिव समाधि विसरून । पाहे मुखचंद्र सावधान ।
नेत्रचकोरेंकरूनियां ॥ ८१ ॥ भक्त जे कां एकनिष्ठ ।
पायीं दोल्हारे जोडवीं अनुवट । ऐसें स्वरूप वरिष्ठ ।

शारदा ध्यात ब्रह्मानंदें ॥ ८२ ॥ ऐसें एक संवत्सर-
पर्यंत । आचरली उमामहेश्वरव्रत । नैध्रुव उद्यापन
करवीत । यथाविधिप्रमाण ॥८३॥ अकरा शतें दंपत्य ।
वस्त्र-अलंकार-दक्षिणायुक्त । पूजोनि शारदा हर्ष-
भरित । तंव रवि अस्त पावला ॥ ८४ ॥ जप ध्यान
कीर्तन करीत । शारदा गुरूजवळी बैसत । अर्धयामिनी
झालिया अकस्मात । भवानी तेथें प्रकटली ॥ ८५ ॥
असंभाव्य तेज देखोनी । नैध्रुवासी नेत्र आले तेचि
क्षणीं । नैध्रुव शारदा लागती चरणीं । प्रेमभावें-
करूनियां ॥ ८६ ॥ देवीचें करिती स्तवन । उभे
ठाकती कर जोडून । परी त्या दोघांवांचून । आणिक
कोणी न देखती ॥ ८७ ॥ जय जय भवानी जगदंबे ।

मूळप्रकृति प्रणवस्वयंभे । ब्रह्मानंदपददायने सर्वा-
रंभे । चिद्विलासिनी तूं माये ॥८८॥ धराधरेंद्रनंदिनी ।
सौभाग्यसरिते हेरंबजननी । भक्तहृदयारविंद-
चिन्मयखाणी । वेदपुराणीं वंद्य तूं ॥८९॥ तुझिये कृपें
निश्चितीं । गर्भांधासी नेत्र येती । मागें सांडून
पवनगती । पांगुळ धांवती कृपें तुझ्या ॥ ९० ॥ मुके
होतील वाचाळ । मूर्ख पंडित होती तत्काळ । रत्नें
होती सिकताहरळ । गारा होती चिंतामणी ॥ ९१ ॥
भवभयहारके भवानी । भक्तपालके मनोल्हासिनी ।
वेदमाते द्विजजनरंजनी । वेधले ध्यानीं ब्रह्मादिक
॥ ९२ ॥ त्रिपुरसुंदरी त्रिभुवनजननी । दोषत्रयहारके
त्रितापशमनी । त्रिकाळ जे सादर तव ध्यानीं ।

त्रिदेहविरहित ते ॥ ९३ ॥ शिवमानससरोवर-मराळिके । जय जय विज्ञानचंपककलिके । सकळ ऐश्वर्यकल्याणदायके । सर्वव्यापके मृडानी ॥ ९४ ॥ ऐसें ऐकतां सुप्रसन्न । देवी म्हणे माग वरदान । नैध्रुवें वृत्तांत मुळींहून । शारदेचा सांगितला ॥ ९५ ॥ मम मुखांतून वचन आलें । तें अंबे पाहिजे सत्य केलें । तुवां जरी मनीं धरिलें । तरी काय एक न करिसी ॥ ९६ ॥ यावरी शिवजाया बोले वचना । हे शारदा पूर्वी शुभानना । द्रविडदेशीं विप्रकन्या । नाम भामिनी इयेचें ॥९७॥ इच्या भ्रतारासी स्त्रिया दोघी-जणी । ही धाकुटी प्रिया मृदुभाषिणी । इणें वर वश करोनी । वडील कामिनी बिघडविली ॥ ९८ ॥ कोजारीं

एक जार होता। तो इसे बहुत दिवस जपत असता।
एकान्त पाहोनि इच्या हाता । धरिता झाला दुर्बुद्धी
॥ ९९ ॥ इणें नेत्र करोनि आरक्त । झिडकारिला तो
जार पतित । मग तो होवोनि खेदयुक्त । गृहासी
गेला दुरात्मा ॥ १०० ॥ इचें त्यास लागलें ध्यान।
सुरतआलिंगन आठवून । इच्या ध्यासेंकरून । तो
जार मृत्यु पावला ॥ १ ॥ ईस विधवा हो म्हणून।
इच्या सवतीनें शापिलें दारुण । मग तीही पावली
मरण। इच्या दुःखेंकरूनियां ॥ २ ॥ मग हेही काळें
मृत्यु पावली। तेचि शारदा हे जन्मली । पूर्वीच्या
जारें ईस वरिली । ये जन्मीं जाण निर्धारें ॥ ३ ॥
तोचि पद्मनाभ ब्राह्मण । गेला इसीं दावा साधून।

इचा पूर्वजन्मींचा भ्रतार जाण । द्रविडदेशीं आहे आतां ॥ ४ ॥ तीनशेंसाठ योजन । येथोनि दूर आहे तो ब्राह्मण । स्त्रीहीन इचें स्वरूप आठवून । तळमळीत सर्वदा ॥५॥ तो ईस स्वप्नामध्यें नित्य येवोन । भोग देईल प्रीतीकरून । जागृतीहूनि विशेष जाण । सुख होईल इयेतें ॥६॥ ऐसे लोटतां बहुत दिवस । पुत्र एक होईल शारदेस । शारदानंदन नाम तयास । लोकीं विख्यात जाण पां ॥७॥ ईस नित्यभोगीं होईल जो हरिख । तैसाच विप्र पावेल सुख । स्वप्नानंदें विशेष देख । तृप्ति होईल निर्धारें ॥ ८ ॥ ऐसें तयासी सांगोन । अंबा पावली अंतर्धान । त्यावरी शारदा नित्य स्वप्न । देखती झाली तैसेंचि ॥ ९ ॥ तंव

ती झाली गरोदर । जन निंदा करिती समग्र । घरा भावे सासू श्वशुर । आप्त सोयरे सर्व आले ॥ ११० ॥ देवीचें करणें अघटित । खदखदां जन हांसत । म्हणती हें केवीं घडे विपरीत । अंबा ईस भेटली कधीं ॥ ११ ॥ एक म्हणती कर्ण नासिक छेदून । बाहेर घाला खरारोहण करून । तों आकाशवाणी बोले गर्जोन । सत्य गर्भ शारदेचा ॥ १२ ॥ जन परम अमंगल । म्हणती हे कापट्यवाणी सकळ । त्यांत एक वृद्ध होता पुण्यशीळ । वदता झाला तें ऐका. ॥१३॥ ईश्वरी मायेचें अगम्य चरित्र । अघटित घडवी निर्धार । स्तंभेंवीण धरिलें अंबर । कुंभिनी तरे जळावरी ॥ १४ ॥ ग्रहगण भगणें विधु मित्र । यांस

आहे कोणाचा आधार। सर्वदेहीं व्यापक परमेश्वर। परी शोधितां ठायीं न पडे ॥१५॥ परस्परें पंचभूतांसी वैर। तीं एकरूपें चालती कौतुक थोर। जननीगर्भी जीव समग्र। राक्षितो कैसा पहा हो ॥ १६ ॥ काय एक न करी जगन्नाथ। राजा पूर्वी यूपकेत। त्याचें जळीं पडलें रेत। तें जळ प्राशीत वेश्या एक ॥ १७ ॥ तितुकेनि झाली ते गर्भिणी। पुत्र प्रसवली उत्तमगुणी। विभांडकाचें रेत जळीं पडोनी। तें जळ हरिणी प्राशित ॥ १८ ॥ तोचि झाला ऋषिशृंगी। तेणें ख्याती केली दशरथयागीं। सौराष्ट्रराजा स्पर्शतां करें मृगी। दिव्य पुत्र प्रसवली ॥ १९ ॥ सत्यवती मत्स्यगर्भसंभूत। तो मत्स्य राजपुत्र होत। महिषासुर दैत्य। महिषीगर्भी जन्मला ॥ १२० ॥ कित्येक ऋषि

करुणावंत । वचनमात्र [illegible]
जन्मत । रोहिणीपोटीं कैसा पां ॥ २१ ॥ सांबाचे
पोटीं मुसळ झालें । तें कोणीं कैसें घातलें ।
कुंतीपोटीं पांडव जन्मले। पांच देवांसमागमें ॥ २२ ॥
ऐसें बोलती वृद्धजन। तरी निंदा करिती दुर्जन। मागुती
देववाणी झाली पूर्ण । ऐका वचन मूर्ख हो ॥ २३ ॥
शारदेस कोणी असत्य म्हणती। तरी जिव्हा चिरोनि
किडे पडती । ऐसें ऐकतां सात्त्विक सुमती । सत्य
सत्य म्हणती त्रिवाचा ॥ २४ ॥ कित्येक दुर्जन पुन्हां
बोलत। हें सर्वही कापट्य असत्य। तों जिव्हा चिरोनि
अकस्मात । किडे गळों लागले ॥ २५ ॥ हें देखोनि
सर्व जन । शारदेसी घालिती लोटांगण । म्हणती
माते तूं सत्य पूर्ण । जानकी-रेणुकेसारखी ॥ २६ ॥

मग तीस पुत्र झाला सतेज । लोक म्हणती
शारदात्मज । वाढत जैसा द्विजराज । शुद्धद्वितीये-
पासूनी ॥ २७॥ उपनयन झालिया पूर्ण । आठवे वर्षीं
वेदाध्ययन । चारी वेद षट्शास्त्रें जाण । मुखोद्गत
पुराणें ॥ २८ ॥ नवग्रहांत जैसा वासरमणी । तेवीं
पंडितांत अग्रगणी । जेणें अनुष्ठानें पिनाकपाणी ।
प्रसन्न केला सर्वस्वें ॥२९॥ यावरी शारदा पुत्रसमवेत ।
लक्षूनि शिवरात्रिव्रत अद्भुत । गोकर्णक्षेत्राप्रति
जात । यात्रा बहुत मिळाली ॥ १३० ॥ तों द्राविड-
देशींचा ब्राह्मण । तोही आला यात्रेलागून । परस्परें
पाहून । कष्टी होती अंतरीं ॥ ३१ ॥ परस्परां कळली
खूण । पूर्वीं देवी बोलिली वचन । उमामहेश्वरव्रताचें
पुण्य । अर्ध देईं पतीसी ॥ ३२ ॥ पुत्र देईं त्याचा

त्यास । तूं त्यापासीं राहे चार मास । [illegible]
करीं निःशेष । शिवपदासी पावसी ॥ ३३ ॥ मग
शिवरात्रियात्रा करून । भ्रताराती केलें नमन ।
म्हणे हा द्या आपुला नंदन । म्हणोनि करीं दीधला
॥ ३४ ॥ उमामहेश्वरव्रत । त्याचें अर्धपुण्य देत । मग
शारदा सवें जात । द्रविडदेशाप्रती तेव्हां ॥ ३५ ॥
शारदा व्रतस्थ पूर्ण । दुरून पतीचें घे दर्शन ।
विख्यात झाला शारदानंदन । महापंडित पृथ्वीवरी
॥ ३६ ॥ तप आचरला अपार । मातृपितृभजनीं
सादर । माता भवानी पिता शंकर । हेचि भावना
तयाची ॥ ३७ ॥ जो न करी जनकजननींचें भजन ।
धिक् त्याचें तप ज्ञान । धिक् विद्या धिक् थोरपण ।
धिक् भाग्य तयाचें ॥ ३८ ॥ घरीं सांठवी स्त्रियेचें

गोत । आणि मायबापां शिणवीत । अन्न नेदी
बाहेर घालीत । शब्दबाणें हृदय भेदी ॥ ३९ ॥
तो जरी पढला षट्शास्त्र । परी अनामिकाहूनि
अपवित्र । तयाचें न पहावें वक्त्र । विटाळ
कदा न व्हावा ॥ १४० ॥ यद्यपि झाला स्पर्श
जाण । तरी करावें सचैल स्नान । महादोषी तो
कृतघ्न । यम दारुण गांजीत ॥ ४१ ॥ यावरी
शारदेचा भ्रतार । महातपस्वी योगीश्वर । शरीर
ठेवोनि परत्र । पावला तो शिवपदा ॥ ४२ ॥
शारदाही चिंतूनि मदनदहन । करी विधियुक्त
सहगमन । पतिसमवेत कैलासभुवन । पावोनि सुखें
राहिली ॥ ४३ ॥ [illegible]

दिव्य रसायन । भवरो [illegible]
आरोग्य होऊन शिव होती ॥ ४४ ॥ जे मृत्यूनें
कवळिले सहज । त्यांसी नावडे हा रसराज ।
ज्यांचीं सुकृतें तेजःपुंज । तेचि अधिकारी येथींचे
॥ ४५ ॥ ब्रह्मानंदें श्रीधर । श्रोतयां विनवी जोडोनि
कर । शिवलीलामृत निर्जर । तुम्ही सेवा आदरें
॥ ४६ ॥ पुढील अध्यायीं सुरस कथा । पावन होय
श्रोता वक्ता । मृडानीसहित शिव तत्त्वतां । पाठी
राखी सर्वार्थी ॥ ४७ ॥ शिवलीलामृत ग्रंथ प्रचंड ।
स्कंदपुराण ब्रह्मोत्तरखंड । परिसोत सज्जन अखंड ।
दशमाध्याय गोड हा ॥ १४८ ॥ * *

॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥

अध्याय अकरावा
पराशर
राजपुत्र
प्रधानपुत्र
भद्रसेनराजा
प्रधान

श्रीगणेशाय नमः ॥ धन्य धन्य ति[illegible]
शिवभजनीं परायण । सदा शिवलीलामृत श्रवण ।
अर्चन सदा शिवाचें ॥१॥ सूत म्हणे शौनकादिकांप्रती ।
जे रुद्राक्षधारण भस्म चर्चिती । त्यांच्या पुण्यास
नाहीं मिती । त्रिजगतीं तेचि धन्य ॥ २ ॥ जो सहस्र
रुद्राक्ष करी धारण । त्यासी वंदिती शक्रादि सुरगण ।
तो शंकरचि त्याचें दर्शन । घेतां तरती जीव बहु
॥ ३ ॥ अथवा षोडश षोडश दंडीं जाण । बांधावे
रुद्राक्ष सुलक्षण । शिखेमाजीं एक बांधावा पूर्ण ।
शिवस्वरूप म्हणवुनी ॥४॥ त्यावरोनि करितां स्नान ।
तरी त्रिवेणीस्नान केल्यासमान । असो द्वादश द्वादश
मनगटीं पूर्ण । रुद्राक्ष बांधिजे आदरें ॥ ५ ॥ कंठीं

बांधावे बत्तीस । मस्तकाभोंवते चोवीस । सहा सहा कर्णीं पुण्य विशेष । बांधितां निर्दोष सर्वदा ॥ ६ ॥ अष्टोत्तरशतमाळा । सर्वदा असावी गळां । एकमुखी रुद्राक्ष आगळा । पूजितां भाग्य विशेष ॥ ७ ॥ पंचमुख षण्मुख अष्टमुख । चतुर्दशमुख लक्ष्मीकारक । सकळ मंत्र सुफळ देख । रुद्राक्षजप नित्य करितां ॥ ८ ॥ नित्य रुद्राक्षपूजन । तरी केलें जाणिजे शिवार्चन । रुद्राक्षमहिमा परम पावन । इतिहास ऐका येविषयीं ॥ ९ ॥ काश्मीरदेशींचा नृप पावन । नामाभिधान भद्रसेन । विवेकसंपन्न प्रधान । परम चतुर पंडित ॥ १० ॥ प्रजा दायाद भूसुर । धन्य म्हणती तोचि राजेश्वर । [illegible]

साचार । अमात्य थोर तोचि पै ॥ ११ ॥ सुंदर पतिव्रता मृदुभाषिणी । पूर्वदत्तें ऐसी लाधिजे कामिनी । सुत सभाग्य विद्वान गुणी । विशेष सुकृतें पाविजे ॥ १२ ॥ गुरु कृपावंत सर्वज्ञ थोर । शिष्य प्रज्ञावंत गुरुभक्त उदार । वक्ता क्षमाशील शास्त्रज्ञ सुरस फार । विशेष सुकृतें लाहिजे ॥ १३ ॥ श्रोता सप्रेम चतुर सावधान । यजमान साक्षेपी उदार पूर्ण । काया आरोग्य सुंदर कुलीन । पूर्वसुकृतें प्राप्त होय ॥ १४ ॥ असो तो भद्रसेन आणि प्रधान । बहुत करितां अनुष्ठान । दोघांसी झाले नंदन । शिवभक्त उपजतांचि ॥ १५ ॥ राजपुत्र नाम सुधर्म । प्रधानात्मज तारक नाम । दोघे शिवभक्त निःसीम ।

सावधान शिवध्यानीं ॥ १६ ॥ बाळें होऊनि सदा प्रेमळ । अनुराग चित्तीं वैराग्यशीळ । लौकिकसंगें ध्रुव अमंगळ । त्यांची संगती नावडे त्यां ॥ १७ ॥ पंचवर्षी दोघे कुमर । लेवविती वस्त्रें अलंकार । गजमुक्तमाळा मनोहर । नानाप्रकारें लेवविती ॥ १८ ॥ तंव ते बाळ दोघे जण । सर्वालंकारउपाधी टाकून । करिती रुद्राक्षधारण । भस्म चर्चिती सर्वांगीं ॥ १९ ॥ आवडे सर्वदा एकान्त । श्रवण करिती शिवलीलामृत । बोलती शिवनामावळी सत्य । पाहणें शिवपूजा सर्वदा ॥ २० ॥ आश्चर्य करिती राव प्रधान । यांस कां नावडे वस्त्रभूषण । करिती रुद्राक्षभस्मधारण । सदा स्मरण शिवाचें ॥ २१ ॥ विभूति प्रसोनि रुद्राक्ष

काढिती । मागुती वस्त्रंभूषणें लेवविती । ते सर्वांच
ब्राह्मणांसी अर्पिती । घेती मागुती शिवदीक्षा ॥२२॥
शिक्षा करितां बहुत । परी ते न सांडिती आपुलें
व्रत । राव प्रधान चिंताग्रस्त । म्हणती करावें काय
आतां ॥ २३ ॥ तों उगवला सुकृतमित्र । घरासी
आला पराशर । सवें वेष्टित ऋषींचे भार । अपर सूर्य
तेजस्वी ॥ २४ ॥ जो कृष्णद्वैपायनाचा जनिता ।
त्रिकाळज्ञानी प्रतिसृष्टिकर्ता । जो वसिष्ठाचा नातू
तत्त्वतां । राक्षससत्र जेणें केलें ॥ २५ ॥ जेवीं मनुष्यें
वागती अपार । तैसेच पूर्वीं होते रजनीचर । ते
पितृकैवारें समग्र । जाळिले सत्र करूनियां ॥ २६ ॥
जनमेजयें सर्पसत्र केलें । तें आस्तिकें मध्येंच

राहविलें। पराशरासी पुलस्तीनें प्रार्थिलें। मग वांचले रावणादिक ॥ २७ ॥ विरंचीस दटावूनि क्षणमात्रें। प्रतिसृष्टि केली विश्वामित्रें। तेवीं पितृकैवारें पराशरें। वादी जर्जर पैं केले ॥२८॥ ते सांगावी समूळ कथा। तरी विस्तर होईल ग्रंथा। यालागीं ध्वनितार्थ बोलिलों आतां। कळलें पाहिजे निर्धारें ॥ २९ ॥ ऐसा महाराज पराशर। ज्याचा नातू होय शुकयोगींद्र। तो भद्रसेनाचा कुळगुरु निर्धार। घरा आला जाणोनि ॥ ३० ॥ राव प्रधान सामोरे धांवती। साष्टांग नमूनि घरासी आणिती। षोडशोपचारीं पूजिती। भाव चित्तीं विशेष ॥ ३१ ॥ समस्तां वस्त्रें भूषणें देऊन। राव विनवी कर जोडून।

म्हणे दोघे कुमर रात्रंदिन। ध्यान करितां शिवाच ॥ ३२ ॥ नावडती वस्त्रें अलंकार। रुद्राक्ष-भस्मांवरी सदा भर। वैराग्यशील अणुमात्र। भाषण न करिती कोणासीं ॥ ३३ ॥ इंद्रियभोगावरी नाहीं भर। नावडे राजविलास अणुमात्र। गजवाजियानीं समग्र। आरूढावें आवडेना ॥ ३४ ॥ पुढें हे कैसें राज्य करिती। हें आम्हांसी गूढ पडिलें चित्तीं। मग ते दोघे कुमर आणोनि गुरुप्रती। दाखविले भद्रसेनें ॥ ३५ ॥ गुरूनें पाहिले दृष्टीसीं। जैसे मित्र आणि शशी। तैसे तेजस्वी उपमा तयांसी। नाहीं कोठें शोधितां ॥ ३६ ॥ यावरी बोले शक्तिसुत। म्हणे हे कां झाले शिवभक्त। यांची पूर्वकथा

समस्त । एक तुज सांगतों ॥ ३७ ॥ पूर्वीं काश्मीर-
देशांत उत्तम । महापट्टण नंदिग्राम । तेथील
वारांगना मनोरम । महानंदा नाम तियेचें ॥ ३८ ॥
त्या ग्रामींचा तोचि भूप । पृथ्वीमाजी निःसीम
स्वरूप । ललिताकृती पाहोनि कंदर्प । तन्मय
होवोनि नृत्य करी ॥ ३९ ॥ जैसा उगवला पूर्णचन्द्र ।
तैसें तिजवरी विराजे छत्र । रत्नखचित यानें अपार ।
भाग्या पार नाहीं तिच्या ॥ ४० ॥ रत्नमय दंडयुक्त ।
चामरें जीवरी सदा ढळत । मणिमय पादुका रत्न-
खचित । चरणीं जिच्या सर्वदा ॥ ४१ ॥ विचित्र वसनें
दिव्य सुवास । हिरण्मय रत्नपर्यंक राजस ।
चंद्ररश्मिसम प्रकाश । शय्या जिची अभिनव ॥४२॥

दिव्याभरणीं संयुक्त । अंगीं सुगंध विराजित । गो-महिषीखिल्लारें बहुत । वाजी गज घरीं बहुवस ॥ ४३ ॥ दास दासी अपार । घरीं माता सभाग्य सहोदर । जिचें गायन ऐकतां किन्नर । तटस्थ होती कोकिळा ॥ ४४ ॥ जिच्या नृत्याचें कौशल्य देखोन । सकळ नृप डोलविती मान । तिचा भोगकाम इच्छून । भूप सभाग्य येती घरा ॥ ४५ ॥ वेश्या असोनि पतिव्रता । नेमिला जो पुरुष तत्त्वतां । त्याचा दिवस न सरतां । इंद्रासही वश्य नव्हे ॥ ४६ ॥ परम शिवभक्त विख्यात । दानशीळ उदार बहुत । सोमवार प्रदोषव्रत । शिवरात्र करी नेमेंसीं ॥ ४७ ॥ अन्नछत्र सदा चालवीत । नित्य लक्षत्रिदळें शिव पूजीत ।

ब्राह्मणहस्तें अद्भुत । अभिषेक करवी शिवासी ॥४८॥ याचक मनीं जें जें इच्छीत । तें तें महानंदा पुरवीत । कोटि लिंगें करवीत । श्रावणमासीं अत्यादरें ॥ ४९ ॥ ऐक भद्रसेना सावधान । कुक्कुट मर्कट पाळिले प्रीतीकरून । त्यांच्या गळां रुद्राक्ष बांधोन । नाचूं शिकविलें कौतुकें ॥ ५० ॥ आपुलें जें कां नृत्यागार । तेथें शिवलिंग स्थापिलें सुंदर । कुक्कुट मर्कट त्यासमोर । तेथेंचि बांधी प्रीतीनें ॥ ५१ ॥ करी शिवलीलापुराणश्रवण । तेही ऐकती दोघेजण । सवेंचि महानंदा करी गायन । नृत्य करी शिवापुढें ॥ ५२ ॥ महानंदा त्यांसी सोडून । नृत्य करवी कौतुकेंकरून । त्यांच्या गळां कपाळीं जाण । विभूति

चर्ची स्वहस्तें ॥ ५३ ॥ एवं तिच्या संगतीकरून । त्यांसही घडतसे शिवभजन । असो तिचें सत्त्व पहावयालागोन । सदाशिव पातला ॥ ५४ ॥ सौदागराचा वेष धरिला । महानंदेच्या सदना आला । त्याचें स्वरूप देखोनि ते अबला । तन्मय झाली तेधवां ॥ ५५ ॥ पूजा करोनि स्वहस्तकीं । त्यास बैसाविलें रत्नमंचकीं । तों पृथ्वीमोलाचें हस्तकीं । कंकण त्याच्या देखिलें ॥ ५६ ॥ देखतां गेली तन्मय होऊन । म्हणे स्वर्गींची वस्तु वाटे पूर्ण । विश्वकर्म्यानें निर्मिली जाण । मानवी कर्तृत्व हें नव्हे ॥ ५७ ॥ सौदागरें तें काढून । तिच्या हस्तकीं घातलें कंकण । येरी होवोनि आनंदघन । नेम करी तयासीं ॥ ५८ ॥ पृथ्वीचें मोल

हें कंकण । मीही बत्तीसलक्षणी पद्मिण । तीन दिवस संपूर्ण । दासी तुमची झालें मी ॥ ५९ ॥ तयासी तें मानलें । सवेंचि त्यानें दिव्यलिंग काढिलें । सूर्यप्रभेहून आगळें । तेज वर्णिलें नवजाय ॥ ६० ॥ लिंग देखोनि ते वेळीं । महानंदा तन्मय झाली । म्हणे जय जय चंद्रमौळी । म्हणोनि वंदी लिंगातें ॥ ६१ ॥ म्हणे या लिंगाच्या प्रभेवरूनी । कोटि कंकणें टाकावीं ओंवाळूनी । सौदागर म्हणे महानंदेलागुनी । लिंग ठेवीं जतन हें ॥ ६२ ॥ म्हणे या लिंगापाशीं माझा प्राण । भंगलें कीं गेलें दग्ध होऊन । तरी मी अग्निप्रवेश करीन । महाकठिण व्रत माझें ॥ ६३ ॥ येरीनें अवश्य म्हणोन । ठेविलें नृत्यागारीं

नेऊन । मग दोघें करिती शयन । रत्नखचित मंचकीं ॥ ६४ ॥ तिचें कैसें आहे सत्त्व । धैर्य पाहे सदाशिव । भक्त तारावया अभिनव । कौतुकचरित्र दाखवी ॥ ६५ ॥ त्याच्या आज्ञेंकरून । नृत्यशाळेस लागला अग्न । जन धांवों लागले चहूंकडोन । एकचि हांक जाहली ॥ ६६ ॥ तीस सावध करी मदनारी । म्हणे अग्नि लागला ऊठ लवकरी । येरी उठली घाबरी । तंव वातात्मज चेतला ॥ ६७ ॥ तैशामाजी उडी घालून । कंठपाश त्यांचे काढून । कुक्कुट मर्कट दिधले सोडून । गेले पळोन वनाप्रती ॥ ६८ ॥ नृत्यशाळा भस्म झाली समग्र । मग शांत झाला सप्तकर । यावरी पुसे सौदागर । महानंदेप्रती तेधवां

॥ ६९ ॥ माझें दिव्यलिंग आहे कीं जतन । महानंदा धांवरी ऐकोन । वक्षःस्थळ घेत बडवून । म्हणे दिव्यलिंग दग्ध जाहलें ॥ ७० ॥ सौदागर बोले वचन । नेमाचा आजि दुसरा दिन । मी आपुला देतों प्राण । लिंगाकारणें तुजवरी ॥ ७१ ॥ मग त्रिचरण चेतविला । आकाशपंथें जाती ज्वाला । सौदागर सिद्ध झाला । समीप आला कुंडाच्या ॥ ७२ ॥ अति लाघवी उमारंग । जो भक्तजनभवभंग । उडी घातली सवेग । ॐ नमः शिवाय म्हणवुनी ॥ ७३ ॥ ऐसें देखतां महानंदा । बोलाविलें सर्व ब्रह्मवृंदा । लुटाविली सर्व संपदा । कोशसमवेत सर्वही ॥ ७४ ॥ अश्वशाळा गजशाळा संपूर्ण । सर्वसंपत्तिसहित करी गृहदान ।

महानंदेनें स्नान करून । भस्म अंगीं चर्चिलें ॥ ७५ ॥
रुद्राक्ष सर्वांगीं लेऊन । हृदयीं चिंतिलें शिवध्यान ।
हर हर शिव म्हणून । उडी निःशंक घातली ॥ ७६ ॥
सूर्यबिंब निघे उदयाचळीं । तैसा प्रकटला कपाळ-
मौळी । दशभुज पंचवदन चंद्रमौळी । संकटीं पाळी
भक्तांतें ॥ ७७ ॥ माथां जटांचा भार । तृतीयनेत्रीं
वैश्वानर । शिरीं झुळझुळ वाहे नीर । अभयंकर
महाजोगी ॥ ७८ ॥ चंद्रकळा तयाचे शिरीं । नीळकंठ
खट्वांगधारी । भस्म चर्चिलें शरीरीं । गजचर्म
पांघुरला ॥ ७९ ॥ नेसलासे व्याघ्रांबर । गळां
मनुष्यमुंडांचे हार । सर्वांगीं वेष्टित फणिवर ।
दशभुजा मिरवती ॥ ८० ॥ वरचेवरी कंदुक

झेलीत । तेवीं दहा भुजा पसरोनि अकस्मात । महानंदेस झेलूनि धरीत । हृदयकमळीं परमात्मा ॥ ८१ ॥ म्हणे जाहलों मी सुप्रसन्न । महानंदे माग वरदान । ती म्हणे हें नगर उद्धरून । विमानीं बैसवीं दयाळा ॥ ८२ ॥ माताबंधूंसमवेत । महानंदा विमानीं बैसत । दिव्यरूप पावोनि त्वरित । नगरासमवेत चालिली ॥ ८३ ॥ पावलीं सकळ शिवपदीं । जेथें नाहीं आधिव्याधी । क्षुधातृषाविरहित त्रिशुद्धी । भेदबुद्धि कैंची तेथें ॥८४॥ नाहीं काम-क्रोध-द्वंद्व-दुःख । मद मत्सर नाहीं निःशंक । जेथींचें गोड उदक । अमृताहून कोटिगुणें ॥ ८५ ॥ जेथें सुरतरूंचीं वनें अपारें । सुरभींचीं बहुत खिल्लारें । चिंतामणींचीं

धवलागारें । भक्तांकारणें निर्मिलीं ॥८६॥ जय
वोसणातां बोलती शिवदास । तें तें प्राप्त होय तयांस ।
शिवपद सर्वदा अविनाश । महानंदा तेथें पावली
॥८७॥ हे कथा परम सुरस । पराशर सांगे
भद्रसेनास । म्हणे हे कुमर दोघे निःशेष । कुक्कुट
मर्कट पूर्वींचे ॥८८॥ कंठीं रुद्राक्षधारण । भाळीं
विभूति चर्चून । त्याच पूर्वपुण्येंकरून । सुधर्म तारक
उपजले ॥८९॥ हे पुढें राज्य करितील निर्दोष ।
बत्तीसलक्षणी डोळस । शिवभजनीं लावितील
बहुतांस । उद्धरतील तुम्हांतें ॥९०॥ अमात्यसहित
भद्रसेन । गुरूसी घाली लोटांगण । म्हणे इतुकेनी
मी धन्य । सुपुत्र उदरीं जन्मले ॥९१॥ भद्रसेन

बोलत पुढती । हे राज्य किती वर्षें करिती । आयुष्य-
प्रमाण किती । सांगा यथार्थ गुरुवर्या ॥ ९२ ॥ बहुत
करितां नवस । येवढाच पुत्र आम्हांस । परम
प्रियकर राजस । प्राणांहून आवडे बहु ॥ ९३ ॥
तुमच्या आगमनेंकरून । स्वामी मज समाधान ।
तरी या पुत्राचें आयुष्यप्रमाण । सांगा स्वामी मज
तत्त्वतां ॥ ९४ ॥ ऋषि म्हणे मी सत्य बोलेन देख ।
परी तुम्हांसी ऐकतां वाटेल दुःख । हे सभा सकळिक ।
दुःखार्णवीं पडेल पैं ॥ ९५ ॥ प्रत्ययसदृश बोलावें
वचन । नातरी आंगास येतें मूर्खपण । तुम्हां वाटेल
विषाहून । विशेष कठिण ते गोष्टी ॥ ९६ ॥ भद्रसेन
म्हणे सत्य वचन । बोलावया न करावा अनमान । तरी

तुझ्या पुत्रासी बारा वर्षें पूर्ण । झालीं असती जाण पां ॥ ९७ ॥ आजपासोनि सातवे दिवशीं । मृत्यु पावेल या समयासी । राव ऐकतां धरणीसी । मूर्च्छा येऊनि पडियेला ॥ ९८ ॥ अमात्यसहित त्या स्थानीं । दुःखाग्नींत गेले आहाळोनी । अंतःपुरीं सकळ कामिनी । आकांत करिती आक्रोशें ॥९९॥ करूनियां हाहाकार । वक्षःस्थळ पिटी नृपवर । मग रायासी पराशर । सावध करोनी गोष्ट सांगे ॥१००॥ नृपश्रेष्ठा न सोडीं धीर । ऐक एक सांगतों विचार । जैं पंचभूतें नव्हतीं समग्र । शशि-मित्र नव्हते तैं ॥ १ ॥ नव्हता मायामय विकार । केवळ ब्रह्ममय साचार । तेथें झालें स्फुरण जागर । अहंब्रह्म म्हणोनियां ॥२॥ ते ध्वनि

माया सत्य । तेथोनि जाहलें महत्तत्त्व । मग त्रिविध अहंकार होत । शिवइच्छेंकरूनियां ॥ ३ ॥ सत्त्वांशें निर्मिला पीतवसनं । रजांशें सृष्टिकर्ता द्रुहिण । तमांशें रुद्र परिपूर्ण । सर्गस्थित्यंत करविता ॥ ४ ॥ विधीस म्हणे सृष्टि रचीं पूर्ण । येरू म्हणे मज नाहीं ज्ञान । मग शिवें तयालागून । चारी वेद उपदेशिले ॥ ५ ॥ चहूं वेदांचें सार पूर्ण । तो हा रुद्राध्याय परम पावन । त्याहूनि विशेष गुह्यज्ञान । भुवनत्रयीं असेना ॥ ६ ॥ बहुत करीं हा जतन । त्याहूनि आणिक थोर नाहीं साधन । हा रुद्राध्याय शिवरूप म्हणून । श्रीशंकर स्वयें बोले ॥ ७ ॥ जे रुद्राध्याय एकती पढती । त्यांच्या दर्शनें जीव उद्धरती । मग कमलो-

ध्रुव एकांतीं। सप्तपुत्रां सांगे रुद्र हा ॥ ८ ॥ मग
सांप्रदायें ऋषीपासोन। भूतळीं आला अध्याय
जाण। थोर जप तप ज्ञान। त्याहूनि अन्य नसेचि
॥ ९ ॥ जो हा अध्याय जपे संपूर्ण। त्याचेनि दर्शनें
तीर्थें पावन। स्वर्गींचे देव दर्शन । त्याचें घेऊं
इच्छिती ॥ ११० ॥ जप तप शिवार्चन। याहूनि थोर
नाहीं जाण। रुद्रमहिमा अगाध पूर्ण। किती म्हणोनि
वर्णावा ॥ ११ ॥ रुद्रमहिमा वाढला फार। ओस
पडिलें भानुपुत्रनगर। पाश सोडोनि यमकिंकर। रिते
हिंडों लागले ॥ १२ ॥ मग यमें विधीलागीं पुसोन।
अभक्तिकृत्या निर्मिली दारुण। तिणें कुतर्कवादी
भेदी लक्षून। त्यांच्या हृदयीं संचरली ॥ १३ ॥

त्यांसी मत्सर बाढविला विशेष। वाटे करावा शिवद्वेष। तेणें ते जावोनि यमपुरीस। महानरकीं पडले सदा ॥ १४ ॥ यम सांगे दूतांप्रती। शिवद्वेषी जे पापमती। ते अल्पायुषी होती। नाना रीतीं जाचणी करा ॥ १५ ॥ शिव थोर विष्णु लहान। हरि विशेष हर गौण। ऐसें म्हणती जे त्यांलागून। आणोनि नरकीं घालावें ॥ १६ ॥ रुद्राध्याय नावडे ज्यांसी। कुंभीपाकीं घालावें त्यांसी। रुद्रानुष्ठानें आयुष्यासी। वृद्धि होय निर्धारें ॥ १७ ॥ याकारितां भद्रसेना अवधारीं। अयुत रुद्रावर्तनें करीं। शिवावरी अभि-षेकधार धरीं। मृत्यु दूरी होय साच ॥ १८ ॥ अथवा शत घट स्थापून। दिव्य वृक्षांचे पल्लव आणून। रुद्रें

उदक अभिमंत्रून । अभिषेचन पुत्रा करा ॥ १९ ॥
नित्य दहा सहस्र आवर्तनें पूर्ण । क्षोणीपाळा करीं
सप्तदिन । रायें धरिले दृढ चरण । सद्गद होवोनि
बोलत ॥ १२० ॥ सकलऋषिरत्नमंडित पदक । स्वामी
तूं त्यांत मुख्य नायक । काळ मृत्यु भय शोक ।
गुरु रक्षी त्यांपासुनी ॥ २१ ॥ तरी त्वां आचार्यत्व
करावें पूर्ण । तुजसवें जे आहेत ब्राह्मण । आणीक
सांगसी ते बोलावून । आतांचि आणितों आरंभीं
॥२२॥मग सहस्र विप्र बोलावून । ज्यांची रुद्रानुष्ठानीं
भक्ति पूर्ण । न्यासध्यानयुक्त पढून । गुरूपासून जे
आले ॥ २३ ॥ परदारा आणि परधन । ज्यांस वमना-
हूनि नीच पूर्ण । विरक्त सुशील गेलिया प्राण ।

दुष्टप्रतिग्रह न घेती ॥ २४ जे शापानुग्रहसमर्थ । सामर्थ्यें चालों न देती मित्ररथ । किंवा साक्षात उमानाथ । पुढें आणोनि उभा करिती ॥ २५ ॥ ऐसे लक्षणयुक्त ब्राह्मण । बैसला व्यासपिता घेऊन । सहस्र घट मांडून । अभिमंत्रोनि स्थापिले ॥ २६ ॥ स्वर्धुनीचें सलिल भरलें पूर्ण । त्यांत आम्रपल्लव घालून । रुद्रघोषें गर्जिन्नले ब्राह्मण । अनुष्ठान दिव्य मांडिलें ॥ २७ ॥ शास्त्रसंख्या झाले दिवस । सातवे दिवशीं माध्यान्हीं आला चंडांश । मृत्युसमय येतां धरणीस । बाळ मूर्च्छित पडियेला ॥ २८ ॥ एक मुहूर्त निचेष्टित । चलनवलन राहिलें समस्त । परम घाबरला नृपनाथ । गुरु देत नाभीकारा ॥ २९ ॥ रुद्रोदक

वर्तमान । वर्तलें तेंचि सांगत ॥१३०॥ एक काळपुरुष
भयानक थोर । ऊर्ध्वजटा कपाळीं शेंदूर । विक्राळ
दाढा भयंकर । नेत्र खादिरांगारासारिखे ॥ ३१ ॥ तो
मज घेऊनि जात असतां । चौघे पुरुष धांवोनि आले
तत्त्वतां । पंचवदन दशभुज त्यांची साम्यता ।
कमळभवांडीं दुजी नसे ॥३२॥ ते तेजें जैसे गभस्ती ।
दिगंततम संहारिती । भस्म अंगीं व्याघ्रांबर दिसती ।
दशहस्तीं आयुधें ॥ ३३ ॥ ते महाराज येऊन । मज
सोडविलें तोडोनि बंधन । त्या काळपुरुषासी धरून ।
करीत ताडण गेले ते ॥ ३४ ॥ ऐसें पुत्रमुखींचें ऐकतां
उत्तर । भद्रसेन करी जयजयकार । ब्राह्मणांसी

घाली नमस्कार । आनंदाश्रु नेत्रीं आले ॥ ३५ ॥ अंगीं
रोमांच दाटले । मग विप्रचरणीं गडबडां लोळे ।
शिवनाम गर्जत तये वेळे । देव सुमनें वर्षती ॥ ३६ ॥
अनेक वाद्यांचे गजर । डंका गर्जे अवघ्यांत थोर ।
मुखद्वयाचीं महासुस्वर । मृदंगवाद्यें गर्जती ॥ ३७ ॥
अनेक वाद्यांचे गजर । शिवलीला गाती अपार ।
शृंगें भृंगें काहाळ थोर । सनया अपार वाजती ॥३८॥
चंद्रानना घडकती भेरी । नाद न माये नभोदरीं ।
असो भद्रसेन यावरी । विधियुक्त होम करीतसे
॥ ३९ ॥ षड्रस अन्नें शोभिवंत । अलंकार दिव्य वस्त्रें
देत । अमोलिक वस्तु अद्भुत । आणोनि अर्पी
ब्राह्मणांसी ॥ ४० ॥ दक्षिणेलागीं भांडारें । मुक्त

केलीं राजेंद्रें। म्हणे आवडे तितुकें भरा एकसर।
मागें पुढें पाहूं नका ॥ ४१ ॥ सर्व याचक केले तृप्त।
पुरे पुरे हेचि ऐकिली मात। धनभार झाला बहुत।
म्हणोनि सांडिती ठायीं ठायीं ॥ ४२ ॥ ब्राह्मण देती
मंत्राक्षता। विजय कल्याण हो तुझिया सुता। ऐसा
अति आनंद होत असतां। तों अद्भुत वर्तलें ॥ ४३ ॥
वसंत येत सुगंधवनीं। कीं काशीक्षेत्रावरी स्वर्धुनी।
कीं श्वेतोत्पलें मृडानी-। रमणालिंग अर्चिजे ॥ ४४ ॥
कीं निर्दैवास सांपडे चिंतामणी। क्षुधितापुढें
क्षीराब्धी ये धांवुनी। तैसा कमलोद्भवनंदन ते क्षणीं।
नारदमुनि पातला ॥ ४५ ॥ वाल्मीक सत्यवतीनंदन।
औत्तानपादी कयाधुहृदयरत्न। हे शिष्य ज्याचे

त्रिभुवनीं जाण । वंद्य जे कां सर्वांतें ॥ ४६ ॥ जो
चतुःषष्टिकळाप्रवीण निर्मळ । चतुर्दशविद्या करतला-
मळ । ज्याचें स्वरूप पाहतां केवळ । नारायण दुसरा
कीं ॥ ४७ ॥ हें कमलभवांड मोडोनी । पुनः सृष्टि
करणार मागुतेनी । अन्याय विलोकितां नयनीं । दंडें
ताडील शक्रादिकां ॥ ४८ ॥ तो नारद देखोनि तेच
क्षणीं । कुंडांतूनि मूर्तिमंत तिघे अग्नि । दक्षिणाग्नि
गार्हपत्य आहवनी । उभे ठाकले देखतां ॥ ४९ ॥
पराशरादि सकळ ब्राह्मण । प्रधानासहित भद्रसेन ।
धांवोनि धरिती चरण । ब्रह्मानंदें उचंबळले ॥ १५० ॥
दिव्य गंध दिव्य सुमनीं । षोडशोपचारें पूजिला
नारदमुनी । राव उभा ठाके कर जोडोनी । म्हणे

स्वामी अतींद्रियद्रष्टा तूं ॥ ५१ ॥ त्रिभुवना गमन तुझें सर्व । कांहीं देखिलें सांग अपूर्व । नारद म्हणे मार्गीं येतां शिव- । दूत चौघे देखिले ॥ ५२ ॥ दश- भुज पंचवदन । तिंहीं मृत्यु नेला बांधोन । तुझ्या पुत्राचें चुकलें मरण । रुद्रानुष्ठानें धन्य केलें ॥ ५३ ॥ तव पुत्ररक्षणार्थ ते वेळां । शिवें वीरभद्र मुख्य पाठ- विला । मज देखतां मृत्यूस घुसूं लागला । शिवसुत ऐका तें ॥ ५४ ॥ तूं कोणाच्या आज्ञेंकरून । आणीत होतासी भद्रसेननंदन । त्यास दहा सहस्र वर्षें पूर्ण । आयुष्य असे निश्चयें ॥ ५५ ॥ तो सार्वभौम होईल तत्त्वतां । रुद्रमहिमा तुज ठाऊक असतां । शिव- मर्यादा उल्लंघूनि तत्त्वतां । कैसा आणीत होतासी

॥५६॥ मग चित्रगुप्ता पुसे सूर्यनंदन । पत्रिका पाहिली वाचून । तंव द्वादशवर्षी मृत्युचिन्ह । गंडांतर थोर होतें ॥ ५७ ॥ तें महत्पुण्यें निरसूनि सहज । दहा सहस्र वर्षें करावें राज्य । मग तो सूर्यनंदन महाराज । स्वापराधें कष्टी बहू ॥५८॥ मग उभा ठाकून कृतांत । कर जोडूनि स्तवन करीत । हे अपर्णाधव हिमनग-जामात । अपराध न कळतां घडला हा ॥ ५९ ॥ ऐसें नारदें सांगतां ते क्षणीं । रायें पायांवर घातली लोळणी । आणिक सहस्र रुद्र करूनी । महोत्साह करीतसे ॥ १६० ॥ शतरुद्र करितां निःशेष । शतायुषी होय तो पुरुष । हा अध्याय पढतां निर्दोष । तो शिवरूप याच देहीं ॥६१॥ तो येथेंचि झाला मुक्त । त्याच्या तीर्थें

तरती बहुत । असो यावरी ब्रह्मसुत । अंतपार
पावला ॥ ६२ ॥ आनंदमय शक्तिनंदन । रायें शतपद्म
धन देऊन । तोषविला गुरु संपूर्ण । ऋषींसहित जाता
झाला ॥ ६३ ॥ हें भद्रसेनआख्यान जे पढती । त्यांस
होय आयुष्य संतती । त्यांसी काळ न बाधे अंतीं ।
वंदोनि नेती शिवपदा ॥ ६४ ॥ दशशत कपिलादान ।
ऐकतां पढतां घडे पुण्य । केलें असेल अभक्ष्यभक्षण ।
सुरापान ब्रह्महत्या ॥ ६५ ॥ एवं महापापपर्वत
तत्त्वतां । भस्म होती श्रवण करितां । हा अध्याय
त्रिकाळ वाचितां । गंडांतरें दूर होती ॥ ६६ ॥ यावरी
कलियुगीं निःशेष । शिवकीर्तनाचा महिमा विशेष ।
आयुष्यहीन लोकांस । अनुष्ठान हेंचि निर्धारें ॥ ६७ ॥

मग तो राव भद्रसेन। सुधर्म पुत्रास राज्य देऊन। युवराज्य तारकालागून। देता झाला ते काळीं ॥ ६८ ॥ मग प्रधानासमवेत राव जाणा। जाता झाला तपोवना। शिवअनुष्ठान रुद्रध्याना। करितां महारुद्र तोषला ॥ ६९ ॥ विमानीं बैसवूनि त्वरित। राव प्रधान नेले मिरवीत। विधिलोक वैकुंठीं वास बहुत। स्वेच्छेंकरूनि राहिले ॥ १७० ॥ शेवटीं शिवपदासी पावून। राहिले शिवरूप होऊन। हा अकरावा अध्याय जाण। स्वरूप एकादश रुद्रांचें ॥ ७१ ॥ हा अध्याय करितां श्रवण। एकादश रुद्रां समाधान। कीं हा कल्पद्रुम संपूर्ण। इच्छिलें फल देणार ॥ ७२ ॥ मृत्युंजयजप रुद्रानुष्ठान। त्यास न बाधी ग्रहपीडा

विघ्न । पिशाचबाधा रोग दारुण । न बाधीच सर्वथाहि।
॥ ७३ ॥ येथें जो मानील अविश्वास । तो होईल
अल्पायुषी तामस । हें निंदी तो चांडाळ निःशेष ।
त्याचा विटाळ न व्हावा ॥ ७४ ॥ त्यास प्रसवोनि
वांझ झाली माता । त्याची संगती न धरावी तत्त्वतां ।
त्यासीं संभाषण करितां । महापातक जाणिजे ॥७५॥
ते आपल्या गृहास न आणावे । आपण त्यांच्या
सदनास न जावें । ते त्यजावे जीवेंभावें । जेवीं
सुशीळ हिंसकगृह ॥ ७६ ॥ जो प्रत्यक्ष भक्षितो विष ।
जे मूर्ख बैसती त्याचे पंक्तीस । त्यांसी मृत्यु आला या
गोष्टीस । संदेह कांहीं असेना ॥ ७७ ॥ असो सर्व-
भावें निश्चित । अखंड पहावें शिवलीलामृत । हें न

घडे जरी त्वरित । हा अध्याय तरी वाचावा ॥ ७८ ॥ या अध्यायाचें करितां अनुष्ठान । तयासी नित्य रुद्र केल्याचें पुण्य । त्याचे घरीं अनुदिन । ब्रह्मानंद प्रकटेल ॥७९॥ अपर्णाहृदयाब्जमिलिंद । श्रीधरस्वामी तो ब्रह्मानंद । जो जगदानंदमूळकंद । अभंग न विटे कालत्रयीं ॥ १८० ॥ शिवलीलामृत ग्रंथ प्रचंड । स्कंदपुराण ब्रह्मोत्तरखंड । परिसोत सज्जन अखंड । एकादशाध्याय गोड हा ॥ १८१ ॥ ❀ ❀

॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥

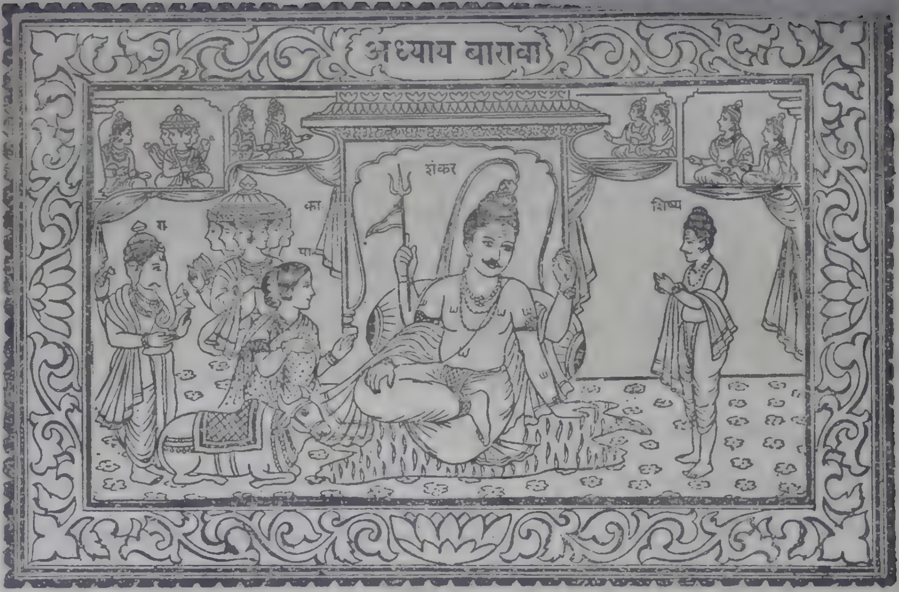
अध्याय बारावा
शंकर
शिष्य
का
पा
ग

श्रीगणेशाय नमः ॥ ब्राह्मण क्षत्रिय वैश्य शूद्रवर्ण ।
ब्रह्मचारी गृहस्थ वानप्रस्थ पूर्ण । स्त्री बाल वृद्ध
तरुण । सर्वीं शिवकीर्तन करावें ॥ १ ॥ शिवस्मरण
नावडे अणुमात्र । तो अंत्यजाहूनि अपवित्र । तो
लेइला वस्त्रें अलंकार । जेवीं प्रेत शृंगारिलें ॥ २ ॥
तेणें भाक्षिलें जें अन्न । जैसें पशु भाक्षिती यथेष्ट तृण ।
जैसे मयूराअंगीं नयन । तैसेच नेत्र तयाचे ॥ ३ ॥
वल्मीकछिद्रवत कर्ण । द्रुमशाखावत हस्त चरण ।
त्याची जननी व्यर्थ जाण । विऊनि वांझ जाहली ॥४॥
जो शिवभजनावीण । तो जावो समुद्रांत बुडोन ।
अथवा भस्म करो वडवाग्न । कां सर्प डंखो तयासी
॥ ५ ॥ तरी श्रवणीं धरावी

लिक्का गुळासी न सोडी । अध तुट परी न काढी ।
मुख तेथूनि सर्वदा ॥ ६ ॥ कीं चुकला बहुत दिवस
सुत । तेवढाच पोटीं प्रीतिवंत । त्याची शुभवार्ता
ऐकतां अकस्मात । धांवती मातापिता जेवीं ॥ ७ ॥
अमृताहूनि वाड । गोष्टी लागती कर्णास गोड ।
तैसें कथाश्रवणीं ज्याचें न पुरे कोड । सर्व
टाकोनि जाइजे ॥ ८ ॥ गांवास गेला प्राणनाथ ।
प्रिया पतिव्रता वाट पहात । तों पत्र आलें अकस्मात ।
धांवे श्रवण करावया ॥ ९ ॥ निर्धनासी सांपडे धन ।
कीं जन्मांधासी आले नयन । कीं तृषेनें जातां प्राण ।
जीवन शीतळ मिळालें ॥ १० ॥ ऐसें ऐकावया
कथा पुराण । धांवावें सर्व काम टाकून । चिंता निद्रा

दूर करून। श्रवणीं सादर बैसावें ॥ ११ ॥ वक्ता पंडित चातुर्यखाणी। नमावा तो सद्गुरु म्हणोनी। कीं हा शंकरचि मानूनी। धरिजे पूजनीं आदर ॥१२॥ सुरभीच्या स्तनांतूनि अवधारा। सुटती जैशा सुधारसधारा। तैसा वक्ता वदतां शिवचरित्रा। कर्णद्वारें प्राशिजे ॥१३॥ वक्ता श्रेष्ठ मानावा अत्यंत। न पुसावें भलतें पाखंड मत। नसते कुतर्क घेवोनि चित्त। न शिणवावें सर्वथा ॥ १४ ॥ न कळे तरी पुसावें आदरें। सांगेल तें श्रवण करावें सादरें। उगेंच छळितां पामरें। तरी ते पिशाचजन्म पावती ॥ १५ ॥ वक्त्यासी छळितां अवधारा। तरी दोष घडे त्या नरा। पुराणिकासमानें नमस्कारा।

न करावे समस्त कामासी ॥ १६ ॥
कथाश्रवण । उगाच गर्वें जाय उठोन । तरी तो अल्पायुषी जाण । संसारीं आपदा बहु भोगी ॥ १७ ॥ कुटिल खळ पापी धूर्त । तो मुख्य श्रोता न करावा यथार्थ । दुग्ध पितां सर्वांगीं पुष्ट होत । परी नवज्वरिता विषवत तें ॥ १८ ॥ तैसा श्रवणीं बैसोन । कुतर्क घेवोनि करी कथाखंडन । त्याचें व्यर्थ गेलें श्रवण । नरकासी कारण पुढें केलें ॥ १९ ॥ कथेंत न बोलावें इतर । मन करावें एकाग्र । कथेची फलश्रुती साचार । तरीच पावती बैसतां ॥ २० ॥ वस्त्रें अलंकार दक्षिणासहित । वक्ता पूजावा प्रीतीं अत्यंत । धन देतां कोश बहुत । भरे आपुला निर्धारें ॥ २१ ॥

रत्नें देतां बहुत । नेत्र होती प्रकाशवंत । अलंकारें प्रतिष्ठा अत्यंत । श्रोतयांची वाढतसे ॥ २२ ॥ एवं पूजितां षोडशोपचार । तेणें तुष्टमान होय उमावर । जे जे पदार्थ अर्पावे साचार । त्यांचे कोटिगुणें प्राप्त होती ॥ २३ ॥ त्यासी कदा नाहीं दारिद्र । शेवटीं स्वपदा नेईल भालचंद्र । कथेसी येतां पाउलें टाकी निर्धार । पापसंहार पदोपदीं ॥ २४ ॥ मस्तकीं उष्णीष घालूनि ऐकती । तरी जन्मांतरीं बाळपक्षी होती । म्हणाल उष्णीष काढितां न ये सभेप्रती । तरी मुख्य पल्लव सोडावा ॥ २५ ॥ जे विडा घेवोनि ऐकती । तरी यमकिंकर त्यांसी जाचिती । नाना यातना भोगविती । मूळ व्यासवचन प्रमाण हें ॥ २६ ॥ एक बैसती उगेच

श्रवणीं । निद्रा मोडावीं बहुत प्रकारकरूनी । अंतर सद्गद नेत्रीं यावें पाणी । मग निद्रा कैंची स्पर्शेल ॥२७॥ वरी जीवन काय व्यर्थ लावून । जैसें एकांतीं द्रव्य आपुलें पूर्ण । तेथें घडतां जागरण । निद्रा न ये प्राणियां ॥ २८ ॥ निद्रा लागली दारुण । तरी उभें ठाकावें कर जोडून । निद्रा न ये तो उपाय करून । मुख्य श्रवण करावें ॥ २९ ॥ वक्त्याहूनि उंच आसन तत्त्वतां । तेथें न बैसावें धरूनि अहंता । हें न मानिती ते काग तत्त्वतां । जगपुरीष भक्षिती ॥ ३० ॥ जे बैसती वीरासन घालून । ते होती वृक्ष अर्जुन । पाय पसरिती त्यांस सूर्यनंदन । शुष्ककाष्ठें झोडी बळें ॥३१॥ जे सांगतांही न ऐकती । बळेंच जेठा घालूनि बैसती ।

त्यांसी यमदूत बांधोनि नेती । नेऊन टाकिती
नरककुंडीं ॥३२॥ जो श्रवणीं निजे दाटून । तो उपजे
अजगर होऊन । बैसे नमस्कार केलियावांचून ।
वंशवृक्ष होय तो ॥ ३३ ॥ कथेंत बोले भलत्या गोष्टी ।
तो मंडूक होय सदा वटवटी । हर्षें टाळिया न वाजवी
हटी । होय कष्टी संसारीं ॥ ३४ ॥ जे शिवकीर्तन
हेळसिती । ते शतजन्मीं सारमेय होती । दुरुत्तरें
बोलती निश्चितीं । जन्मा येती सरडाच्या ॥ ३५ ॥
जे श्रवणीं न होती सादर । ते अन्य जन्मीं होती
सूकर । जे उच्छेदिती शिवचरित्र । ते वृकयोनी
पावती ॥ ३६ ॥ वक्त्यासी देतां आसन । शिवसन्निध
बैसे जावोन । वक्त्यें देतां अन्न । पाप होय नयाचें ॥३७॥

करितां कथापुराण श्रवण । [illegible] पूर्ण । यदर्थीं कथा सुगम जाण । जेणें अनुताप उपजे मनीं ॥ ३८ ॥ दक्षिणेकडे ग्राम एक अमंगळ । त्याचें नांव मुळींच बाष्कळ । सर्वधर्मविवर्जित केवळ । स्त्री-पुरुष जारकर्मी ॥ ३९ ॥ धर्म नाहींच अणुमात्र । अनाचारी परम अपवित्र । जप-तप विवर्जित अग्निहोत्र । वेद-शास्त्र कैंचें तेथें ॥ ४० ॥ वेद आणि शास्त्र । हे विप्राचे उभय नेत्र । एक नाहीं तरी साचार । एकाक्ष तयासी बोलिजे ॥ ४१ ॥ वेदशास्त्र उभयहीन । तो केवळ अंधचि जाण । असो त्या नगरींचे लोक संपूर्ण । सर्व लक्षणीं अपवित्र ॥ ४२ ॥ तस्कर चाहाड आणि जार । मद्यपी मार्गघ्न दुराचार । मातापितयांचा

द्रोह करणार । एवं सर्वदोषयुक्त जे ॥ ४३ ॥ त्या
ग्रामींचा एक विप्र । नाम तयाचें विदुर । वेश्येसीं रत
अहोरात्र । कामकर्दमीं लोळत ॥ ४४ ॥ त्याची स्त्री
बहुला नाम । तीही जारिणी अपवित्र परम ।
एके जारासीं असतां सकाम । भ्रतारें जपोनि
धरियेली ॥ ४५ ॥ जार पळाला सत्वर । तीस
भ्रतारें दिधला मार । यथेष्ट लत्तामुष्टिप्रहार ।
देतां बोले काय ते ॥ ४६ ॥ म्हणे तूं झालासी
जार । मीही तेंचि करितें निरंतर । मग बोले
विप्र विदुर । तुवां द्रव्य अपार मिळविलें ॥ ४७ ॥
तें द्रव्य दे मजलागून । मी देईन वारांगनेसी
नेऊन । ती म्हणे मी [illegible]

[illegible] ॥ ४८ ॥ [illegible]
घेत । घरची सर्व संपत्ति नेत । ते वारांगनेसी देत । तेही समर्पी जारातें ॥ ४९ ॥ ऐसीं दोघेंही पापें आचरत । तों विदुर विप्र पावला मृत्य । यमदूतीं नेला मारीत । बहुत जाचिती तयातें ॥ ५० ॥ कुंभीपाकादि परम दुःख । भोगूनियां तो हतमूर्ख । मग विंध्याचळाच्या दरींत देख । भयानक पिशाच्च जाहला ॥ ५१ ॥ आळेपिळे आंगासी देत । हिंडे क्षुधातृषापीडित । रक्तवर्ण आंग त्याचें समस्त । जेंवी शेंदूर चर्चिला ॥ ५२ ॥ वृक्षासी घेत टांगून । सवेंचि हांक देत फिरे वन । रक्तपित्ती भरोन । सर्वांग त्याचें नासलें ॥ ५३ ॥ कंटकवन परम दुर्धर । न मिळे

कदा फलमूलआहार । आपुल्या पापाचे भोग
समग्र । भोगी विदुर विप्र तो ॥ ५४ ॥ इकडे बहुला
धवरहित । [illegible] होता तियेसी सुत । तो कोणापासोनि
झाला त्वरित । तें स्मरण नाहीं तियेसी ॥ ५५ ॥ तंव
आलें शिवरात्रिपर्व । गोकर्णयात्रेस चालिले सर्व ।
नाना वाद्यें वाजती अभिनव । ध्वजा पताका
मिरवती ॥ ५६ ॥ शिवनामें गर्जती दास । वारंवार
करिती घोष । कैंचा उरेल पापलेश । सर्वदा निर्दोष
सर्व जन ॥ ५७ ॥ त्यांच्या संगतीं बहुला निघत ।
सवें घेवोनि धाकटा सुत । गोकर्णक्षेत्र देखिलें
पुण्यवंत । झाले पुनीत सर्व जन ॥ ५८ ॥ बहुलेनें
स्नान करून । घेतलें महाबळेश्वराचें दर्शन । पुराण-

श्रवणीं बैसला येऊन । तो निरूपण निवारी ॥ [illegible] ॥
जी वनिता जारीण । तीस यमदूत नेती धरोन ।
लोहपरिघ तप्त करून । स्मरगृहामाजी घालिती ॥६०॥
ऐसें बहुला ऐकोनी । भयभीत झाली तेच क्षणीं ।
अनुताप अंगीं भरोनी । रडों लागली अट्टहासें ॥ ६१ ॥
मग पुराणिकासी समस्त । आपुला सांगे वृत्तान्त ।
झाले जे जे पापाचे पर्वत । ते निजमुखें उच्चारी ॥ ६२ ॥
अंतकाळीं यमकिंकर । ताडण करतील मज अपार ।
ते वेळीं मज कोण सोडविणार । दुःख अपार सोसूं किती ॥ ६३ ॥ स्वामी माझें कांपतें शरीर ।
काय करूं सांगा विचार । गळां पाश घालूनि यमकिंकर । करिती मार तप्तशस्त्रें ॥ ६४ ॥ नानापरी

विटंबिती । असिपत्रवनीं हिंडविती । उफराटें बांधोनि टांगिती । नरककुंडीं अधोमुख ॥ ६५ ॥ ताम्रभूमि तापवून । त्यावरी लोळविती नेऊन । तीक्ष्ण शस्त्रें आणोन । पोटामाजी खोंविती ॥ ६६ ॥ तीक्ष्ण धूम्र करून । वरी टांगिती नेऊन । भूमींत मज रोंवून । तप्तशरें मार करिती ॥ ६७ ॥ तप्तशूळावरी घालिती । पायीं चंडशिळा बांधिती । महानरकीं बुडविती । सोडवी कोण तेथुनी ॥ ६८ ॥ बहुलेसी गोड न लागे अन्न । दुःखें रडे रात्रंदिन । म्हणे मी कोणास जाऊं शरण । आश्रय धरूं कोणाचा ॥ ६९ ॥ कोणत्या नरकीं पडेन जाऊन । मग त्या ब्राह्मणाचे

अनन्य भा ॥ ७० ॥ [illegible]
बहुलेप्रती सत्वर । शिवलीलामृत सुरस फार ।
श्रवण करवी शिवद्वारीं ॥ ७१ ॥ मग तिणें सर्व ग्रंथ ।
गुरुमुखें ऐकिले प्रेमयुक्त । श्रवण भक्ति अवघ्यांत । श्रेष्ठ
ऐसें जाणिजे ॥ ७२ ॥ सत्संगें होय निःसंग । निःसंगें
निर्मोह सहज मग । निर्मोहत्वें निश्चित उद्वेग । कैंचा
मग तयासी ॥ ७३ ॥ बहुला झाली परम पवित्र ।
शिवनाम जपे अहोरात्र । दोष न उरे तिळमात्र ।
शुचिर्भूत सर्वदा ॥ ७४ ॥ तव्याचा जाय बुरसा ।
मग तो सहजचि होय आरसा । कीं लोह लागतां
परिसा । चामीकर सहजचि ॥ ७५ ॥ कीं अग्नींत
काष्ठ पडलें । मग तें सहजचि अग्निमय झालें ।

गंगेसी वोहळ मिळाले । गंगाजळ सहजचि ॥ ७६ ॥
जप करितां पाप जाय निःशेष । ज्ञानाहूनि ध्यान
विशेष । श्रवणाहूनि मननास । सतेजता सहजचि
॥ ७७ ॥ मननाहूनि निजध्यास । त्याहूनि साक्षात्कार
समरस । मग तो शिवरूप निर्दोष । संशय नाहीं
सर्वथा ॥ ७८ ॥ बहुला निर्दोष होऊन । श्रवणें झाली
सर्वपावन । जिन्हेनें करूं लागली शिवकीर्तन । मग
कैंचें बंधन तियेसी ॥ ७९ ॥ श्रवणें थोर थोर पावन
होत । श्रवणें याच जन्मीं मुक्त । नलगे तीर्थाटन
श्रम बहुत । श्रवणें सार्थक सर्वही ॥ ८० ॥ ज्यासी न
मिळे सत्समागम श्रवण । त्यानें करूं जावें तीर्थाटन ।
नलगे अष्टांगयोगसाधन । [illegible]

॥ ८१ ॥ योग याग व्रत साधन। नलगे कांहीच करावे जाण। नवविधा भक्ति पूर्ण। श्रवणेंचि होता येतसे ॥ ८२ ॥ चारी वर्ण चारी आश्रम। श्रवणेंचि पावन परम। असो बहुलेसी संतसमागम। सर्वांहूनि थोर वाटे ॥ ८३ ॥ गुरूची सेवा अखंड करी। त्यावरी राहिली गोकर्णक्षेत्रीं। जटावल्कलअजिनधारी। तीर्थी करी नित्य स्नान ॥ ८४ ॥ सर्वांगीं भस्मलेपन। करी पुण्यरुद्राक्षधारण। सर्व आप्त सोडोनियां जाण। गुरुसेवा केली तिणें ॥ ८५ ॥ नित्य गोकर्णलिंगाचें दर्शन। गोकर्णक्षेत्र पुण्यपावन। तेथींचा महिमा विशेष पूर्ण। तृतीयाध्यायीं वर्णिला ॥ ८६ ॥ ख्याति-कीर्तिपुष्टिवर्धन। बहुलेनें तिन्ही देह जाळून। तेंचि

भस्म अंगीं चर्चून । झाली पावन शिवरूपी ॥ ८७ ॥ शंकरें विमान धाडिलें ते काळीं । बहुला शिवपदाप्रती नेली । एवढी पापीण उद्धारिली । चतुर्दश लोक नवल करिती ॥ ८८ ॥ सदाशिवापुढें जाऊन । बहुलेनें केलें बहुत स्तवन । मग अंबेची स्तुति करितां पावन । झाली प्रसन्न हिमनगकन्या ॥ ८९ ॥ म्हणे इच्छित वर माग त्वरित । येरी म्हणे पति पडला अधोगतींत । कोठें आहे नकळे निश्चित । पावन करोनि आणीं येथें ॥९०॥ मग ते त्रिजगज्जननी । अंतरीं पाहे विचारूनी । तो विंध्याचळीं पिशाच होऊनी । रडत हिंडे पापिष्ठ ॥ ९१ ॥ मग बहुलेसी म्हणे भवानी । जाईं सवें तुंबर घेऊनी । पतीस आणीं विंध्याद्रीहुनी । श्रवण करवीं

शिवकथा ॥९२॥ मग गेली विंध्याचळा । तंव पिशाच्च नग्न देखिला । धरोनि वृक्षासी बांधिला । तुंबरें बळेंकरोनियां ॥ ९३ ॥ मग वल्लकी काढून । सप्तस्वर मेळवून । आरंभिलें शिवकीर्तन । ऐकतां पशुपक्षी उद्धरती ॥९४॥ शिवकीर्तनरसराज । तुंबरें मात्रा देतां सतेज । सावध झाला विदुर द्विज । म्हणे मज सोडा आतां ॥९५॥ मग सोडितांचि धांवोन । धरिले तुंबराचे चरण । म्हणे स्वामी धन्य धन्य । केलें पावन पापियातें ॥ ९६ ॥ स्त्रियेसी म्हणे धन्य तूं साचार । केला माझा आजि उद्धार । मग तुंबरें शिवपंचाक्षर । त्यासी मंत्र उपदेशिला ॥ ९७ ॥ त्याचा करितां जप । तंव विमान आलें सतेजरूप । विदुर झाला दिव्यरूप ।

स्त्रीसहित विमानीं बैसला ॥ ९८ ॥ आणिलीं
शिवापासीं मिरवीत। दोघेंही शिवचरणीं लागत।
लवण जळीं विरत। तैसीं मिळत शिवरूपीं ॥ ९९ ॥
जळीं विराली जळगार। नभीं नाद विरे सत्वर।
तैसीं बहुला आणि विदुर। शिवस्वरूप जाहलीं
॥ १०० ॥ ज्योति मिळाली कर्पूरीं। गंगा सामावली
सागरीं। ब्रह्मस्वरूपीं निर्धारीं। विरालीं ऐक्य
होऊनियां ॥ १ ॥ शिवमंत्र शिवकथाश्रवण।
शिवदीक्षा रुद्राक्षधारण।.भस्मलेपनें उद्धरोन। गेलीं
किती संख्या नाहीं ॥ २ ॥ भस्मांतूनि निघाला
भस्मासुर। शिवद्रोही परम पामर। त्याचा कैसा
केला उद्धार। तें चरित्र सांग कैसें ॥ ३ ॥ हे

शिवपुराणीं कथा सुरस । श्रोतीं एकावा सावकाश ।
कैलासीं असतां महेश । प्रदोषकाळीं एकदां ॥ ४ ॥
भस्म स्वकरीं घेऊन । आंगीं चर्ची उमारमण । तंव
एक खडा लागला तो शिवें जाण । भूमीवरी ठेविला
॥ ५ ॥ नवल शिवाचें चरित्र । तेथेंचि उत्पन्न झाला
असुर । नाम ठेविलें भस्मासुर । उभा सदा कर
जोडुनी ॥ ६ ॥ म्हणे वृषभध्वजा सदाशिवा । मज
कांहीं सांगिजे सेवा । शंभु म्हणे मज नित्य येधवां ।
चिताभस्म आणोनि देइंजे ॥ ७ ॥ नित्य नूतन आणीं
भस्म । हीच सेवा करीं उत्तम । ऐसी आज्ञा होतां
परम । भस्मासुर संतोषला ॥ ८ ॥ कर्मभूमीस नित्य
येवोन । वसुंधरा शोधी संपूर्ण । जो शिवभक्तपरायण ।

कदा फलमूलआहार । आपुल्या पापाचे भोग
समग्र । भोगी विदुर विप्र तो ॥ ५४ ॥ इकडे बहुला
धवरहित । एक होता तियेसी सुत । तो कोणापासोनि
झाला त्वरित । तें स्मरण नाहीं तियेसी ॥ ५५ ॥ तंव
आलें शिवरात्रिपर्व । गोकर्णयात्रेस चालिले सर्व ।
नाना वाद्यें वाजती अभिनव । ध्वजा पताका
मिरवती ॥ ५६ ॥ शिवनामें गर्जती दास । वारंवार
करिती घोष । कैंचा उरेल पापलेश । सर्वदा निर्दोष
सर्व जन ॥ ५७ ॥ त्यांच्या संगतीं बहुला निघत ।
सवें घेवोनि धाकटा सुत । गोकर्णक्षेत्र देखिलें
पुण्यवंत । झाले पुनीत सर्व जन ॥ ५८ ॥ बहुलेनें
स्नान करून । घेतलें महाबळेश्वराचें दर्शन । प्रयाग-

श्रवणा बसला येऊन । तो निरूपण ...
जी वनिता जारीण । तीस यमदूत नेती धरोन ।
लोहपरिघ तप्त करून । स्मरगृहामाजी घालिती ॥६०॥
ऐसें बहुला ऐकोनी । भयभीत झाली तेच क्षणीं ।
अनुताप अंगीं भरोनी । रडों लागली अट्टहासें ॥६१॥
मग पुराणिकासी समस्त । आपुला सांगे वृत्तान्त ।
झाले जे जे पापाचे पर्वत । ते निजमुखें उच्चारी ॥६२॥
अंतकाळीं यमकिंकर । ताडण करतील मज अपार ।
ते वेळीं मज कोण सोडविणार । दुःख अपार सोसूं किती ॥६३॥ स्वामी माझें कांपतें शरीर ।
काय करूं सांगा विचार । गळां पाश घालूनि यमकिंकर । करिती मार तप्तशस्त्रें ॥६४॥ नानापरी

विटंबिती । असिपत्रवनीं हिंडविती । उफराटें बांधोनि टांगिती । नरककुंडीं अधोमुख ॥ ६५ ॥ ताम्रभूमि तापवून । त्यावरी लोळविती नेऊन । तीक्ष्ण शस्त्रें आणोन । पोटामाजी खोंविती ॥ ६६ ॥ तीक्ष्ण धूम्र करून । वरी टांगिती नेऊन । भूमींत मज रोंवून । तप्तशरें मार करिती ॥ ६७ ॥ तप्तशूळावरी घालिती । पायीं चंडशिळा बांधिती । महानरकीं बुडविती । सोडवी कोण तेथुनी ॥ ६८ ॥ बहुलेसी गोड न लागे अन्न । दुःखें रडे रात्रंदिन । म्हणे मी कोणास जाऊं शरण । आश्रय धरूं कोणाचा ॥ ६९ ॥ कोण्या नरकीं पडेन जाऊन । मग त्या ब्राह्मणाचे

अनन्य मी ॥ ७० ॥ मग गुरु [illegible]
बहुलेप्रती सत्वर । शिवलीलामृत सुरस फार ।
श्रवण करवी शिवद्वारीं ॥ ७१ ॥ मग तिणें सर्व ग्रंथ ।
गुरुमुखें ऐकिले प्रेमयुक्त । श्रवण भक्ति अवघ्यांत । श्रेष्ठ
ऐसें जाणिजे ॥ ७२ ॥ सत्संगें होय निःसंग । निःसंगें
निर्मोह सहज मग । निर्मोहत्वें निश्चित उद्वेग । कैंचा
मग तयासी ॥ ७३ ॥ बहुला झाली परम पवित्र ।
शिवनाम जपे अहोरात्र । दोष न उरे तिळमात्र ।
शुचिर्भूत सर्वदा ॥ ७४ ॥ तव्याचा जाय बुरसा ।
मग तो सहजचि होय आरसा । कीं लोह लागतां
परिसा । चामीकर सहजचि ॥ ७५ ॥ कीं अग्नींत
काष्ठ पडलें । मग तें सहजचि अग्निमय झालें ।

गंगेसी वोहळ मिळाले । गंगाजळ सहजचि ॥ ७६ ॥ जप करितां पाप जाय निःशेष । ज्ञानाहूनि ध्यान विशेष । श्रवणाहूनि मननास । सतेजता सहजचि ॥ ७७ ॥ मननाहूनि निजध्यास । त्याहूनि साक्षात्कार समरस । मग तो शिवरूप निर्दोष । संशय नाहीं सर्वथा ॥ ७८ ॥ बहुला निर्दोष होऊन । श्रवणें झाली सर्वपावन । जिव्हेनें करूं लागली शिवकीर्तन । मग कैचें बंधन तियेसी ॥ ७९ ॥ श्रवणें थोर थोर पावन होत । श्रवणें याच जन्मीं मुक्त । नलगे तीर्थाटन श्रम बहुत । श्रवणें सार्थक सर्वही ॥ ८० ॥ ज्यासी न मिळे सत्समागम श्रवण । त्यानें करूं जावें तीर्थाटन । नलगे अष्टांगयोगसाधन ।

॥ ८१ ॥ योग याग व्रत साधन। नलगे काहीच करावे
जाण। नवविधा भक्ति पूर्ण। श्रवणेंचि होता येतसे
॥ ८२ ॥ चारी वर्ण चारी आश्रम। श्रवणेंचि पावन
परम। असो बहुलेसी संतसमागम। सर्वांहूनि थोर
वाटे ॥ ८३ ॥ गुरूची सेवा अखंड करी। त्यावरी
राहिली गोकर्णक्षेत्रीं। जटावल्कलअजिनधारी। तीर्थी
करी नित्य स्नान ॥ ८४ ॥ सर्वांगीं भस्मलेपन। करी
पुण्यरुद्राक्षधारण। सर्व आप्त सोडोनियां जाण।
गुरुसेवा केली तिणें ॥ ८५ ॥ नित्य गोकर्णलिंगाचें
दर्शन। गोकर्णक्षेत्र पुण्यपावन। तेथींचा महिमा
विशेष पूर्ण। तृतीयाध्यायीं वर्णिला ॥ ८६ ॥ ख्याति-
कीर्तिपुष्टिवर्धन। बहुलेनें तिन्ही देह जाळून। तेंचि

भस्म अंगीं चर्चून । झाली पावन शिवरूपी ॥ ८७ ॥
शंकरें विमान धाडिलें ते काळीं । बहुला शिवपदाप्रती
नेली । एवढी पापीण उद्धरिली । चतुर्दश लोक नवल
करिती ॥ ८८ ॥ सदाशिवापुढें जाऊन । बहुलेनें केलें
बहुत स्तवन । मग अंबेची स्तुति करितां पावन । झाली
प्रसन्न हिमनगकन्या ॥ ८९ ॥ म्हणे इच्छित वर माग
त्वरित । येरी म्हणे पति पडला अधोगतींत । कोठें
आहे नकळे निश्चित । पावन करोनि आणीं येथें ॥९०॥
मग ते त्रिजगज्जननी । अंतरीं पाहे विचारूनी । तो
विंध्याचळीं पिशाच होऊनी । रडत हिंडे पापिष्ठ
॥ ९१ ॥ मग बहुलेसी म्हणे भवानी । जाईं सवें तुंबर
घेऊनी । पतीस आणीं विंध्याद्रीहुनी । श्रवण करवीं

शिवकथा ॥९२॥ मग गेली विंध्याचळा । तव [illegible] नग्न देखिला । धरोनि वृक्षासी बांधिला । तुंबरें बळेंकरोनियां ॥ ९३ ॥ मग वल्लकी काढून । सप्तस्वर मेळवून । आरंभिलें शिवकीर्तन । ऐकतां पशुपक्षी उद्धरती ॥९४॥ शिवकीर्तनरसराज । तुंबरें मात्रा देतां सतेज । सावध झाला विदुर द्विज । म्हणे मज सोडा आतां ॥९५॥ मग सोडितांचि धांवोन । धरिले तुंबराचे चरण । म्हणे स्वामी धन्य धन्य । केलें पावन पापियातें ॥ ९६ ॥ स्त्रियेसी म्हणे धन्य तूं साचार । केला माझा आजि उद्धार । मग तुंबरें शिवपंचाक्षर । त्यासी मंत्र उपदेशिला ॥ ९७ ॥ त्याचा करितां जप । तंव विमान आलें सतेजरूप । विदुर झाला दिव्यरूप ।

स्त्रीसहित विमानीं बैसला ॥ ९८ ॥ आणिलीं शिवापासीं मिरवीत । दोघेंही शिवचरणीं लागत । लवण जळीं विरत । तैसीं मिळत शिवरूपीं ॥ ९९ ॥ जळीं विराली जळगार । नभीं नाद विरे सत्वर । तैसीं बहुला आणि विदुर । शिवस्वरूप जाहलीं ॥ १०० ॥ ज्योति मिळाली कर्पूरीं । गंगा सामावली सागरीं । ब्रह्मस्वरूपीं निर्धारीं । विरालीं ऐक्य होऊनियां ॥ १ ॥ शिवमंत्र शिवकथाश्रवण । शिवदीक्षा रुद्राक्षधारण । भस्मलेपनें उद्धरोन । गेलीं किती संख्या नाहीं ॥ २ ॥ भस्मांतूनि निघाला भस्मासुर । शिवद्रोही परम पामर । त्याचा कैसा केला उद्धार । तें चरित्र सांग कैसें ॥ ३ ॥

शिवपुराणीं कथा सुरस । श्रोतीं ऐकावी सावकाश ।
कैलासीं असतां महेश । प्रदोषकाळीं एकदां ॥ ४ ॥
भस्म स्वकरीं घेऊन । आंगीं चर्ची उमारमण । तंव
एक खडा लागला तो शिवें जाण । भूमीवरी ठेविला
॥ ५ ॥ नवल शिवाचें चरित्र । तेथेंचि उत्पन्न झाला
असुर । नाम ठेविलें भस्मासुर । उभा सदा कर
जोडुनी ॥ ६ ॥ म्हणे वृषभध्वजा सदाशिवा । मज
कांहीं सांगिजे सेवा । शंभु म्हणे मज नित्य येधवां ।
चिताभस्म आणोनि देइंजे ॥ ७ ॥ नित्य नूतन आणीं
भस्म । हीच सेवा करीं उत्तम । ऐसी आज्ञा होतां
परम । भस्मासुर संतोषला ॥ ८ ॥ कर्मभूमीस नित्य
येवोन । वसुंधरा शोधी संपूर्ण । जो शिवभक्तपरायण ।

लिंगार्चन घडलें ज्यासी ॥ ९ ॥ शिवरात्रि सोमवार प्रदोष । सदा ऐके शिवकीर्तन सुरस । त्याचेंच भस्म भवानीश । अंगिकारी आदरें ॥ ११० ॥ जे कां भक्त अभेद प्रेमळ । त्यांच्या मुंडांची करी माळ । स्मशानीं वैराग्य वाढे प्रबळ । म्हणोनि दयाळ राहे तेथें ॥ ११ ॥ लोक स्मशानाहूनि घरा येती । वैराग्य जाय विषयीं जडे प्रीती । म्हणोनि उमावल्लभें वस्ती । केली महास्मशानीं ॥ १२ ॥ पंचभूतें तत्त्वांसहित । पिंडब्रह्मांड जाळोनि समस्त । सर्व निरसूनि जें उरत । स्वात्मसुख भस्म तेंचि ॥ १३ ॥ तेंचि ब्रह्मानंदसुख सोज्ज्वळ । तें भस्म चर्ची दयाळ । तो अमूर्तमूर्त कृपाळ । षड्विकाररहित जो ॥ १४ ॥

अस्ति जायते वर्धते विपरिणमते । अपक्षी [illegible]
षड्विकार समस्त । शिव परब्रह्म शाश्वत । विकार-
रहित निर्विकार जो ॥ १५ ॥ जो षड्गुणैश्वर्यसंपन्न ।
यश श्री कीर्ति विज्ञान । औदार्य वैराग्य संपूर्ण ।
ऐसें कोठें असेना ॥ १६ ॥ आणिक षट्चिन्हीं मंडित ।
तीं ऐका सर्वज्ञ पंडित । कर्तृत्व नियंतृत्व भोक्तृत्व ।
विभुत्व साक्षित्व सर्वज्ञत्व पैं ॥ १७ ॥ या चिन्हीं
मंडित शुद्ध । शंकर परिपूर्ण ब्रह्मानंद । मायाचक्र-
चालक शुद्ध । त्रिविधभेदरहित जो ॥ १८ ॥
भक्तरक्षणार्थ सगुण । शंभु झाला चैतन्यघन । तेणें
भस्मासुर निर्मून । धाडिला भस्म आणावया ॥ १९ ॥
ऐसें नित्य आणितां चिताभस्म । असुर मातला मदें

परम । गो-ब्राह्मण देखे मनुष्य उत्तम । म्हणे संहारूनियां टाकूं हे ॥१२०॥ हे संहारूनियां सकळ । असुरराज्य करावें सबळ । जाऊनियां निर्जरमंडळ । शक्र कमलोद्भव जिंकावे ॥ २१ ॥ विष्णु आणि धूर्जटी । हेही संहारावे शेवटीं । त्रिभुवन जिंकिल्या-पाठीं । मीच इंद्र होईन ॥ २२ ॥ ऐसी मनीं बांधोनि गांठी । कैलासा गेला तो कपटी । म्हणे ऐकतोसी धूर्जटी । भस्म सृष्टीं न मिळे कोठें ॥ २३ ॥ चार लक्ष मनुष्ययोनी पाहें । नित्य सवालक्ष घडामोड होये । शोधिली सर्व अवनी हे । परी भस्म शुद्ध न मिळेचि ॥ २४ ॥ ऐसी कपटभक्ति दावी परम । म्हणे माझा टळतो नित्यनेम । तुज अर्पिं

एक वर्म सुगम असे ॥ २५ ॥ म्हणे हरा पचवदना । विरूपाक्षा त्रिपुरच्छेदना । उमावल्लभा नागभूषणा । वरप्रदान दे मातें ॥ २६ ॥ मज देईं एक वर । ज्याच्या माथां ठेवीन कर । तो भस्म व्हावा निर्धार । कार्य फार साधे येणें ॥ २७ ॥ म्हणोनि लोटांगण घालीत । इतुकें माझें चालवीं व्रत । निष्कपट शिव भोळानाथ । वर द्यावया सिद्ध झाला ॥ २८ ॥ मग बोले हिमनगराजकुमारी । हा नष्ट परम दुराचारी । यासी वर देतां धरित्री । भस्म करील निर्धारें ॥ २९ ॥ महाशब्द करावयाची हौस । तों पातला फाल्गुन मास । आधींच वाटपाड्या चोरास । निरोप दिधला भूभुजें ॥१३०॥ आधींच जार-

कर्मीं रत। त्यासी प्रभुत्व दिधलें स्त्रीराज्यांत। कीं मद्यपियासी दावीत। सिंदीवन साक्षेपें ॥ ३१ ॥ मर्कटासी मद्यपान। त्यांत झालें वृश्चिकदंशन। त्याहीवरी भूत संचरलें दारुण। मग अन्योन्य वर्ते जेवीं ॥ ३२ ॥ यालागीं हा तामसी असुर। यास न द्यावा कदापि वर। षडास्य गजास्य वीरभद्र। नंदिकेश्वर हेंचि सांगे ॥ ३३ ॥ परम भोळा शंकर। म्हणे आमुचें लेंकरूं भस्मासुर। यास द्यावा अगत्य वर। तो अन्यत्र राहाटी न करीच ॥ ३४ ॥ म्हणे बाळका तुज दिधला वर। ऐसें ऐकतांचि असुर। उडे नाचे आनंद थोर। त्रिभुवनामाजी न समाये ॥ ३५ ॥ मृत्युलोकासी आला सत्वर। मग करीत चालिला

संहार। संत भक्त गो विप्र। शोधूनि भस्म करीतसे
॥ ३६ ॥ मस्तकीं हस्त ठेवितां तत्काळ। भस्म होय
नलगे वेळ। ऋषिचक्र शोधूनि सकळ। भस्म करी
एकदांचि ॥ ३७ ॥ छप्पन्न देश शोधीत। चमूसहित
भूभुज समस्त। भस्म करी क्षणांत। थोर अनर्थ
वोढवला ॥ ३८ ॥ कुटुंबांसहित ब्राह्मण। गिरिविवरीं
बैसती लपोन। पृथ्वी उद्वस संपूर्ण। बाहेर कोणी न
फिरेचि ॥ ३९ ॥ जैसा श्येनपक्षी अकस्मात। पक्षी
धरोनि संहारीत। तैसा अंतरिक्ष येवोनि त्वरित।
मस्तकीं हस्तस्पर्श करी ॥ १४० ॥ महायोद्धा रणपंडित।
समरीं जिंकी कृतांत। परी भस्मासुरापुढें बलहत।
कांहींच न चले युक्ति त्या ॥ ४१ ॥ जैसा पाखांडी

खळ तत्त्वतां । तो नावरे बहुतां पंडितां । तैसी त्या असुरापुढें पाहतां । न चले युक्ति कवणाची ॥ ४२ ॥ असुर करितो नित्य संहार । शिवासी न कळे समाचार । भस्म नेऊनि दे सत्वर । महानम्र होय तेथें ॥४३॥ सर्वेंचि ये मृत्युलोका । मनीं धरिला ऐसा आवांका । त्रिदशांसहित शचीनायका । भस्म करावें यावरी ॥ ४४ ॥ मग कमलोद्भव कमलावर । शेवटीं भस्म करावा गंगाधर । उमा त्रिभुवनांत सुंदर । हिरोनि घ्यावी वृद्धाची ॥ ४५ ॥ पृथ्वी पडली उद्वस । मिळाल्या प्रजा ऋषी आसमास । सर्वांचें भय पावलें मानस । पुरुहूतास शरण आले ॥ ४६ ॥ मग मघवा सकळांसहित । पद्मजाप्रती गाऱ्हाणें सांगत । तो

म्हणे क्षीराब्धिजामात । त्यास सांगूं चला आता ॥४७॥ अक्षज नाम इंद्रियज्ञान । तें ज्यानें केलें आधीं दमन । म्हणोनि अधोक्षज नाम त्यालागून । अतींद्रियद्रष्टा तो ॥४८॥ ऐसा जो अधोक्षज । जवळी केला वैकुंठराज । गार्‍हाणें सांगती प्रजा द्विज । भस्मासुराचें समस्त ॥ ४९ ॥ मग समस्तांसहित नारायण । शिवाजवळी सांगे वर्तमान । भस्मासुरें जाळून । भस्म केलें सर्वही ॥ १५० ॥ उरलों आम्ही समस्त । इतुक्यांचाही करील अंत । सदाशिवा तुझाही प्रांत । बरा न दिसे आम्हांतें ॥ ५१ ॥ हैमवती करीं जतन । ऐकोनि हांसला भाललोचन । म्हणे भस्मासुरास मरण । जवळी आलें यावरी ॥ ५२ ॥

तुम्हीं जावें स्वस्थाना सत्वर। ऐसें बोले जों कर्पूर-
गौर। तों अकस्मात आला असुर। भस्म घेऊन
तेधवां ॥५३॥ आपुलें गाऱ्हाणें आणिलें येथ। मिळाले
ते देखिले समस्त। असुर मान तुकावीत। सरड्याऐसी
तयांवरी ॥५४॥ म्हणे जे जे आले येथ। उद्यां भस्म
करीन समस्त। मग क्रोधें बोले उमानाथ।
भस्मासुरासी तेधवां ॥ ५५ ॥ अरे तूं अधम असुर।
केला पृथ्वीचा संहार। तुज आम्हीं दिधला वर।
परिणाम त्याचा बरा केला ॥ ५६ ॥ असुर क्रोधें बोले
ते समयीं। तुझी सुंदर दारा मज देईं। नातरी तव
मस्तकीं लवलाहीं। हस्त आतांचि ठेवितों ॥ ५७ ॥
भवानी उठोन गेली सदनांत। असुर ग्रीवा तुकावीत।

शिवाच्या माथां ठेवोनि हस्त । तुज नेईन क्षणार्ध ॥ ५८ ॥ शिवमस्तकीं ठेवावया कर । वेगें धांविन्नला भस्मासुर । प्रजा आणि ऋषीश्वर । पळूं लागले दश-दिशा ॥ ५९ ॥ जो भक्तजनभवभंग । मायालाघवी उमारंग । पळता झाला सवेग । घोरांदर वन घेतलें ॥ १६० ॥ पाठीं लागला भस्मासुर । म्हणे जोगड्या उभा धरीं धीर । आजि तुझा करीन संहार । रक्षा लावीन अंगासी ॥ ६१ ॥ वेदशास्त्रां न कळे पार । मायाचक्रचालक अगोचर । त्यास पामर भस्मासुर । धरीन म्हणे निजबळें ॥ ६२ ॥ जो ब्रह्मादिक देवांचें ध्यान । सनकादिकांचें देवतार्चन । त्यासी भस्मासुर आपण । धरीन म्हणे पुरुषार्थें ॥६३॥

त्यास वाटे धरीन मी आतां । दिसे जवळी परी नाटोपे सर्वथा । ऐसा कोटि वर्षें धांवतां । न लगे हाता सर्वेश्वर ॥ ६४ ॥ उणे पुरे शब्द बोलत । शब्दां नातुडे गिरिजाकांत । तर्क कुतर्क करितां बहुत । हांक फोडितां नातुडे ॥ ६५ ॥ वेदशास्त्रांचा तर्क चांचरे । घोकितां शास्त्रज्ञ झाले म्हातारे । सकळ विद्या घेतां एकसरें । मदनांतक नाटोपे ॥ ६६ ॥ जे प्रेमळ शुद्ध भाविक । त्यांचा विकला कैलासनायक । उमेसहित त्यांचे घरीं देख । वास करी सर्वदा ॥ ६७ ॥ तप यज्ञ विद्या धन । या बळें धरूं म्हणती ते मूर्ख पूर्ण । कल्पकोटि जन्ममरण । फिरतां गणित न होय ॥ ६८ ॥ असो अहंकारें भस्मासुर । धांवतां नाटोपे

शंकर । इकडे भवानी इंद्रावर । पंचु ...
तेव्हां ॥ ६९ ॥ म्हणे कमलोद्भवजनका कमलनयना ।
कमलनाभा मुरमर्दना । कमलधारका कमलशयना ।
कमलाभरणा कमलाप्रिया ॥१७०॥ जगद्वंद्या जगद्व्यापका ।
जनजराजन्ममोचका । जनार्दना अगरक्षका ।
जगदुद्धारा जलाब्धिशयना ॥७१॥ ऐसें ऐकतां माधव ।
मोहिनीरूप धरूनि अभिनव । शिवमनरंजन केशव ।
आहवा आला असुरातें ॥७२॥ शिव न्यग्रोध होऊनि
देव । दुरून पाहता झाला कौतुक । मोहिनी देखतां
असुर निःशंक । भुलोनि गेला तेधवां ॥ ७३ ॥ विमानीं
पाहती समस्त देव । म्हणती हें कैंचें रूप अभिनव ।
अष्टनायिकांचें वैभव । चरणांगुष्ठीं न तुळेचि ॥ ७४ ॥

नृत्य करीत मोहिनी । असुर तन्मय झाला देखोनी ।
म्हणे ललने तुजवरूनी । कमला अपर्णा ओंवाळिजे
॥ ७५ ॥ तुझें देखतां वदन । वाटे ओंवाळूनि सांडावा
प्राण । तुवां नयनकटाक्षबाणेंकरून । मनमृग माझा
विंधिला ॥ ७६ ॥ तुझें पदकमळ जेथें उमटलें । तेथें
सुवास घ्यावया वसंत लोळे । तुवां पसरोनि
शृंगारजाळें । आकळिलें चित्तमीना ॥ ७७ ॥ मज
माळ घालीं सत्वर । तुझें दास्य करीन निरंतर ।
मायावेषधारी मुरहर । हास्यवदनें बोलतसे ॥ ७८ ॥
म्हणे मी तुज वरीन त्वरित । पैल तो न्यग्रोधतरु
दिसत । माझें त्यांत आहे आराध्य दैवत । नवस
तेथें केला म्यां ॥ ७९ ॥ लग्नाआधीं पतीसहित । तेथें

तेथेंचि ठेवावा ॥ १८० ॥ मी जे दावीन हावभाव । तूंही तैसेच दावीं सर्व । तेथें अणुमात्र उणें पडतां देव । क्षोभेल मग तुजवरी ॥ ८१ ॥ महाखडतर माझें दैवत । सकळ ब्रह्मांड जाळील क्षणांत । असुर तियेसी अवश्य म्हणत । सांगसी तैसा वर्तेन मी ॥ ८२ ॥ ऐसा भुलवून तयासी । आणिला तो वटच्छायेसी । मग नमूनि दैवतासी । आरंभी नृत्य मोहिनी ॥ ८३ ॥ मोहिनी नृत्य करीत । अष्टनायिका तटस्थ पाहत । किन्नर गंधर्व तेथ । गायन ऐकतां भुलले ॥ ८४ ॥ देव सर्व षट्पद होऊनी । सुवासा तिच्या वेधूनी । गुप्तरूपें गुंजारव करिती वनीं । परी ते

कामिनी कोणा नेणवे ॥ ८५ ॥ तिचें सुस्वर ऐकतां गायन । विधिकुरंग गेला भुलोन । कुंभिनी सोडून करावया श्रवण । कद्रुतनय येऊं पाहे ॥ ८६ ॥ मोहिनी जेथें ठेवी हस्त । असुरही तैसेंच करीत । आपुले मस्तकीं ठेवीत । आत्मकर मोहिनी ॥ ८७ ॥ मग असुरेंही आपुले शिरीं हात । ठेवितां भस्म झाला तेथ । मोहिनीरूप त्यागूनि भगवंत । चतुर्भुज जाहला ॥ ८८ ॥ वटरूप सोडोनि देख । प्रकट झाला तेथें मदनांतक । हरिहर भेटले झाले एक । देव वर्षती सुमनमाळा ॥ ८९ ॥ मोहिनीरूप जेव्हां धरिलें । पाहोनि शिवाचें वीर्य द्रवलें । भूमीवर पडतां अष्टभाग झाले । अष्टभैरव अवतार ते ॥ ९० ॥

असितांग रुरु चंड क्रोध । [illegible]
प्रसिद्ध । संहारभैरव आठवा सुसिद्ध । अंशावतार
शिवाचे ॥ ९१ ॥ भस्मासुर वधिला हे मात । प्रकटतां
त्रैलोक्य आनंदभरित । हस्त धरोनि रमाउमानाथ ।
येते झाले कैलासा ॥ ९२ ॥ अंबिका तत्काळ
प्रकटोन । करी हरिहरांतें वंदन । दोनी मूर्ती बैसवून ।
करी पूजन हैमवती ॥९३॥ हरिहर नारायण नागभूषण ।
शिव सीतावल्लभ नाम सगुण । पंचवदन पन्नग-
शयन । कर्पूरगौर कमलोद्भवपिता ॥९४॥ पिनाकपाणी
पीतांबरधर । नीलकंठ नीरदवर्णशरीर । वृंदारकपति
वृंदावनवासी मधुहर । गोवाहन हर गोविंद ॥ ९५ ॥
चंद्रशेखर शंखचक्रधर । विश्वनाथ विश्वंभर ।

कपालनेत्र कमनीयगात्र । लीला विचित्र दोघांची
॥ ९६ ॥ मुरहर मायामलहर । व्यालभूषण मोहहर्ता
श्रीधर । अंधकमर्दन अघबकहर । असुरमर्दन दोघेही
॥ ९७ ॥ सिद्धेश्वर सिंधुजावर । निःसंसार निरहंकार ।
नगतनयावर नंदकिशोर । ईशान ईश्वर इंदिरापती
॥ ९८ ॥ क्षीरवर्णतनु क्षीराब्धिशयन । एक ब्रह्मादि-
वंद्य एक ब्रह्मानंद पूर्ण । त्या दोघांसी पूजोन ।
आनंदमय जगदंबा ॥ ९९ ॥ आतां श्रोते सावधान ।
पुढें सुरस कथा अमृताहून । वीरभद्रजन्म शिवपार्वती-
लग्न । आणि षडाननजन्म असे ॥२००॥ शिवलीलामृत
ग्रंथ सिंहस्थ । गौतम-स्वर्धुनी भेटों येत । या अध्यायीं

सिंहस्थीं भाविक जन । प्रथमगीतामी कारिती ...
अर्धजीवनीं बुडी देवोन । अघमर्षणीं निमग्न जे ॥ २॥
श्रीधरस्वामी ब्रह्मानंद । सुखावला तेथेंचि प्रसिद्ध ।
जेथें नाहीं भेदाभेद । अक्षय अभंग सर्वदा ॥ ३ ॥
शिवलीलामृत ग्रंथ प्रचंड । स्कंदपुराण ब्रह्मोत्तरखंड ।
परिसोत सज्जन अखंड । द्वादशाध्याय गोड हा ॥ २०४ ॥

॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु ॥

अध्याय तेरावा
कार्तिकस्वामी
तारकासुर

श्रीगणेशाय नमः ॥ जो सद्गुरु
हृदयाब्जामिलिंद । स्मरारि गजास्यजनक प्रसिद्ध ।
चरणारविंद नमूं त्याचे ॥ १ ॥ स्कंदपुराणीं सूत ।
शौनकादिकांप्रती सांगत । त्रेतायुगीं अद्भुत । कथा
एक वर्तली ॥ २ ॥ दक्षप्रजापती पवित्र । आरंभिता
झाला महासत्र । निंदोनि स्वामी त्रिनेत्र । सर्व निर्जर
बोलाविले ॥ ३ ॥ जगदात्मा सदाशिव । जयासी
वंदिती पद्मज रमाधव । आम्नाय आणि वासव ।
स्तविती ज्यासी सर्वदा ॥ ४ ॥ शिवमहिमा नेणोनि
अद्भुत । दिवसनिशीं दक्ष निंदीत । नरमुंडमाळा
अपवित्र बहुत । गळां घालीत कैसा हा ॥ ५ ॥ करी
ओलें गजचर्म प्रावरण । न कंटाळे दुर्गंधीनें मन ।

भिक्षा मागे नरकपाळ घेऊन । वसे स्मशानीं
सर्वदा ॥ ६ ॥ चिताभस्म अंगीं चर्चिलें । विखार
ठायीं ठायीं वेष्टिले । भ्रष्ट तितुकें अंगिकारिलें । सवें
पाळे भूतांचे ॥ ७ ॥ अभद्र तितुकें अंगिकारिलें ।
यासी कोण म्हणतील भलें । ज्यासी जें योग्य नाहीं
बोलिलें । तें दिलें घेणें सर्वस्वें ॥ ८ ॥ यासी देव
म्हणेल कोण । क्रोधें संतप्त अनुदिन । तृतीयनेत्रीं
प्रळयाग्न । वाटे त्रिभुवन जाळील ॥ ९ ॥ मस्तकीं
वाहे सदा पाणी । नाचत जाऊन निजकीर्तनीं ।
भक्त देखतां नयनीं । बैसे देवोनि अवघेंचि ॥ १० ॥
दैत्यांसी देवोनियां वर । येणेंचि माजविलें अपार ।

कैलासालागून । शिवें नाहीं दिधलें अभ्युत्थान ।
तेणें दुःखें क्षोभला ॥ १२ ॥ ऐसा दक्ष शिवासी
निंदी । यज्ञीं न पूजी विभाग नेदी । पुरली
आयुष्याची अवधी । तरीच हे बुद्धि उपजली ॥ १३ ॥
शिवभजन न करी जो पतित । त्यावरी विघ्नें पडती
असंख्यात । याग जप तप दान व्यर्थ । उमानाथ
नावडे जया ॥ १४ ॥ जेणें निंदिला शिव दयाळ ।
परम निर्दय तो दुर्जन खळ । मनुष्यांमाजीं तो
चांडाळ । त्याचा विटाळ न व्हावा ॥ १५ ॥ असो
दक्षकन्या दाक्षायणी । कैलासीं वाट पाहे भवानी ।
म्हणे याग मांडिला पितृसदनीं । मज बोलावूं न ये

क्षां ॥ १६ ॥ अपर्णा म्हणे त्रिनेत्रा । मी जाईन पित्याच्या सत्रा । तेणें सर्व कन्या पंचवक्त्रा । सन्मानेंसीं बोलाविल्या ॥ १७ ॥ मज विसरला काय म्हणोन । तरी मी तेथवरी जाईन । यावरी बोले भाललोचन । मृडानीप्रती तेधवां ॥ १८ ॥ म्हणे मृगलोचने ऐक गौरी । पद्मजजनकसहोदरी । लावण्यामृतसरिते अवधारीं । कदाही तेथें न जावें ॥ १९ ॥ तव पिता निंदक कुटिल । मम द्वेषी दुर्जन खल । तूं जातांचि तात्काल । अपमानील शुभानने ॥ २० ॥ ज्याचिया अंतरीं नाहीं प्रीती । त्याचें वदन न पहावें कल्पांतीं । ऐसें त्र्यंबक बोले अंबिकेप्रती । तों

लागून । न पहावा कदाहि [illegible]
आरूढोन । दाक्षायणी चालिली ॥ २२ ॥ सवें घेतले
भूतगण । मनोवेगें पातली दक्षसदन । तंव मंडप
शोभायमान । ऋषीं सुरवरीं भरलासे ॥ २३ ॥
आपुलाल्या पूज्यस्थानीं । देव बैसविले सन्मानें-
करूनी । एक सदाशिव वेगळा करूनी । पूजिले ऋषि
सुरवर ॥ २४ ॥ जैसा उडुगणांत मिरवे अत्रिसुत ।
तैसा दक्ष मध्यें विराजत । शिवद्वेषी परम अभक्त ।
कुंडीं टाकीत अवदानें ॥ २५ ॥ भवानी जवळी आली
ते वेळे । देखोनि सुरवर आनंदले । परी दक्षाचे धुरें
डोळे भरले । कन्येकडे न पाहेचि ॥ २६ ॥ नंदीवरूनि
उतरोनी । पितयासमीप आली भवानी । दक्ष मुख

मुरडोनी । घाली ग्रंथी भ्रूमंडळा ॥ २७ ॥ जगन्माता गुणनिधान । न्याहाळूनि पाहे पितृवदन । म्हणे धुरें भरले नयन । म्हणोनि न पाहे मजकडे ॥ २८ ॥ सकळ भगिनींचा सन्मान बहुत । दाक्षायणी तेव्हां देखत । जननीकडे विलोकीत । तेही न पाहे तियेतें ॥ २९ ॥ मनांत दक्ष भावीत । ईस कोणें बोलाविलें येथ । कन्या आणि जामात । हष्टीं मज नावडती ॥३०॥ आदिमाया प्रणवरूपिणी । अनंतब्रह्मांडांची स्वामिनी । तिचा अपमान देखोनी । भ्याले सकळ सुरवर ॥३१॥ म्हणती दक्ष भुलला यथार्थ । हे ब्रह्मांड जाळील निमिषांत । अपमान देखोनि उमा तेथ । क्रोधें संतप्त जाहली ॥ ३२ ॥

कंपित भोगींद्र ॥ ३३ ॥ वैकुंठ कैलास डळमळी ।
कमलभवांडीं हांक वाजली । कृतांत कांपे चळचळी ।
म्हणे बुडाली सृष्टि आतां ॥ ३४ ॥ हांक देवोनि
शिवगण । गेले शिवापाशीं धांवोन । सांगती सर्व
वर्तमान । जें जें जाहलें दक्षगृहीं ॥ ३५ ॥ एकतां
क्षोभला उमाकांत । जेवीं महाप्रळयींचा कृतांत । हांक
देवोनि अद्भुत । जटा आपटीत आवेशें ॥ ३६ ॥ तों
अकस्मात वीरभद्र । प्रकटला तेथें प्रलयरुद्र । वाटे
प्रलयाग्नि आणि द्वादश मित्र । एकत्र होवोनि
प्रकटले ॥ ३७ ॥ वाटे त्याचिया तेजांत । चंद्र सूर्य
बुचकळ्या देत । आकाश असे आसुडत । सडा

होत नक्षत्रांचा ॥ ३८ ॥ कुंभिनी बुडाली देख ।
चतुर्दश लोकीं गाजली हांक । दक्षगृहीं बलाहक ।
रक्तवर्षाव करीतसे ॥ ३९ ॥ अवचित उकलली क्षिती ।
दिवसा दिवाभीतें बोभाती । दक्षअंगींची सर्व शक्ती ।
निघोनि गेली तेधवां ॥४०॥ इकडे वीरभद्र शिवस्तवन ।
करोनि निघाला क्रोधायमान । एकवीस पद्में दळ
घेऊन । मनोवेगें धांविन्नला ॥ ४१ ॥ साठ कोटी गण
घेऊन । मागून धांविन्नला अपर्णाजीवन । पुढें शिवपुत्र
धांवोन । ख्याती केली दक्षयागीं ॥ ४२ ॥ वारणचक्र
असंभाव्य । त्यावरी एकला लोटे कंठीरव । कीं
विनायकें घेतली धांव । अपार अही पाहोनी ॥ ४३ ॥
आला देखोनि वीरभद्र ।

अवदानें सांडोनि सत्वर। ऋत्विज पळाले [illegible]
॥ ४४ ॥ आक्रांतला त्रिलोक। प्रळयकाळींचा पावक।
दुमदुमिला ब्रह्मांडगोळक। शक्रादि देव कांपती
॥ ४५ ॥ एक मळमूत्र भयें विसर्जिती। धोत्रें गळालीं
नेणती क्षितीं। कुक्कुटरूपें रोहिणीपती। पळता
झाला तेधवां ॥ ४६ ॥ शिखी होवोनियां शिखी।
पळता झाला एकाएकीं। यम आपुलें स्वरूप झांकी।
बकवेष घेवोनियां ॥ ४७ ॥ नैर्ऋत्यपती होय काक।
शशक होय रसनायक। कपोत होवोनियां अर्क।
पळता झाला तेधवां ॥ ४८ ॥ कीर होवोनि वृत्रारी।
पळतां भय वाटे अंतरीं। नाना पक्षिरूपें झडकरी।
नवग्रह पळाले ॥ ४९ ॥ मिंधियावरी वीज पडत।

दक्षावरी तेवीं अकस्मात । महावीर शिवसुत ।
वीरभद्र पातला ॥ ५० ॥ षड्बाहु वीर देदीप्यमान ।
असिलता खेटक धनुष्य बाण । त्रिशूळ डमरु शोभा-
यमान । सायुध ऐसा प्रकटला ॥ ५१ ॥ पूषाचे पाडिले
दांत । भगदेवाचे नेत्र फोडीत । खाड मिशा उपडीत ।
ऋत्विजांच्या तेधवां ॥ ५२ ॥ चरणीं धरूनि आप-
टिले । बहुतांचे चरण मोडिले । कितीकांचे प्राण गेले ।
वीरभद्र देखतां ॥ ५३ ॥ मागूनि पातला शंकर । तेणें
दक्षपृतना मारिली सत्वर । कुंडमंडप समग्र ।
विध्वंसूनि जाळिला ॥ ५४ ॥ देखोनियां विरूपाक्ष ।
भयभीत झाला दक्ष । पद्मज आणि सहस्राक्ष । पूर्वींच
तेथूनि पळाले ॥ ५५ ॥ वीरभद्र म्हणे ज्ञानमस्त्री दक्षा ।

त्वां निंदिलें कैसें विरूपाक्षी। तुज [illegible]
शिवद्वेषिया पाहें पां ॥ ५६ ॥ विद्युत्प्राय असिलता
तीव्र। ऊर्ध्वहस्तें महावीर। छेदिता झाला दक्षशिर।
प्रळय थोर जाहला ॥ ५७ ॥ दक्षशिर गगनीं उसळलें।
वीरभद्रें पायांतळीं रगडिलें। मग उमाधवापाशीं
ते वेळे। देव पातले चहूंकडोनी ॥ ५८ ॥ सकळ
सुरांसहित कमळासन। करीत उमावल्लभाचें स्तवन।
म्हणे वृषभध्वजा कृपा करून। दक्षालागीं ऊठवीं
॥ ५९ ॥ संतोषोनि कर्पूरगौर। म्हणे आणोनि लावा
दक्षाचें शिर। परी तें नेदी वीरभद्र। पायांतळीं
रगडिलें ॥ ६० ॥ म्हणे शिवद्वेषी दुराचार। त्याचा
करीन ऐसा संहार। जो शिवनाम न घे अपवित्र।

जिव्हा छेदीन तयाची ॥ ६१ ॥ जो न करी शिवार्चन । त्याचे हस्तचरण छेदीन । जो न पाहे शिवस्थान । त्याचे नयन फोडीन मी ॥ ६२ ॥ विष्णु थोर शिव लहान । हर विशेष विष्णु सान । ऐसें म्हणे जो खळ दुर्जन । संहारीन तयातें ॥ ६३ ॥ सर्वथा नेदीं मी दक्षशिर । काय कारितील विधि-हरि-हर । मग मेषशिर सत्वर । दक्षालागीं लाविलें ॥ ६४ ॥ सजीव करोनियां दक्ष । तीर्थाटणा गेला विरूपाक्ष । द्वादश वर्षें निरपेक्ष । सेवीत वनें उपवनें ॥ ६५ ॥ महास्मशान जें आनंदवन । तेथें शंकर राहिला येऊन । मग सहस्र वर्षें संपूर्ण । तपासनीं बैसला ॥ ६६ ॥ पुढें हिमाचळाचे उदरीं ।

शिवआराधना नित्य करी । हिमाचळा सदा ॥ ६७ ॥
हिमनगाची स्त्री मेनका । तीस पुत्र झाला मैनाक-
पर्वत देखा । पार्वती कन्या जगदंबिका । आदिमाया
अवतरली ॥ ६८ ॥ ब्रह्मांडमंडपामाझारी । जिची
प्रतिमा नाहीं दुसरी । कमलजन्मा वृत्रारी । त्यांसही
तुळी करवेना ॥ ६९ ॥ तिचें स्वरूप पाहावया । येती
सुर भूसुर मिळोनियां । जिचें स्वरूप वर्णावया ।
सहस्रवदना शक्ति नव्हे ॥ ७० ॥ मृग मीन कल्हार
खंजन । कुरवंडी करावे नेत्रांवरून । अष्टनायिकांचें
सौंदर्य पूर्ण । चरणांगुष्ठीं न तुळे जिच्या ॥७१॥ आकर्ण
नेत्र निर्मळ मुखाब्ज । देखोनि लज्जित होय द्विजराज ।
कंठीरव देखोनि जिचा माज । मुख न दावी मनुष्यां

॥ ७२ ॥ परम सुकुमार घनश्यामवर्णी । ओतिली
इंद्रनीळ गाळूनी । दंततेज पडतां मेदिनी । पाषाण
महामणी पैं होती ॥ ७३ ॥ आदिमाया प्रणवरूपिणी ।
ते झाली हिमनगनंदिनी । अनंतशक्तींची स्वामिणी ।
वेदपुराणीं वंद्य जे ॥ ७४ ॥ कोट्यनुकोटी मीनकेतन ।
सांडणी करावी नखांवरून । आंगींचा सुवास संपूर्ण ।
ब्रह्मांड फोडोनि वरी जाय ॥ ७५ ॥ ब्रह्मादि देव
मुळींहुनी । गर्भी पाळी बाळें तीन्ही । बोलतां प्रकाश
पडे सदनीं । निराळवर्णी कोमलांगी ॥ ७६ ॥ सहज
बोलतां क्षितीं । वाटे रत्नराशी विखुरती । पदमुद्रा
जेथें उमटती । कमळें उठती दिव्य तेथें ॥ ७७ ॥ त्या
सुवासासी वेधोनि वसंत । भोंवता गडबडां लोळत ।

केवळ कनकलता अद्भुत। कलासाहून [illegible]
नंदीसहित त्रिपुरारी। येवोनि हिमाचळीं तप करी।
शिवदर्शना झडकरी। हिमनग येता जाहला ॥ ७९ ॥
घालोनियां लोटांगण। करीत जेव्हां बहुत स्तवन।
यावरी पार्वती येऊन। करीत भजन शिवाचें ॥ ८० ॥
साठी सहस्र लावण्यखाणी। सवें सखिया जैशा
पद्मिणी। तयांसहित गजास्यजननी। सेवा करी
शिवाची ॥ ८१ ॥ द्वारीं सुरभीपुत्र रक्षण। ध्यानस्थ
सदा पंचवदन। लाविले पंचदश लोचन। सदा
निमग्न स्वरूपीं ॥ ८२ ॥ तारकासुराचे पुत्र तिघेजण।
तारकाक्ष विद्युन्माली कमललोचन। तिंहीं घोर तप
आचरोन। उमारमण अर्चिला ॥ ८३ ॥ सहस्रदळ

कमळेंकरून । त्रिवर्ग पूजिती त्रिनयन । सहस्रांत एक न्यून । कमळ झालें एकदां ॥८४॥ तिघेही काढूनि नेत्रकमळें । शिवार्चन करिते झाले । मागुती एक न्यून आलें । मग स्वशिरकमळें अर्पिलीं ॥ ८५ ॥ प्रसन्न होवोनि त्रिनेत्र । तिघे उठविले तारकपुत्र । तिघांसी दिधले अपेक्षित वर । झाले अनिवार त्रिभुवनीं ॥ ८६ ॥ तिघांसी चतुर्मुख प्रसन्न होउनी । त्रिपुरें दिधलीं अंतरिक्षगमनी । दिव्य सहस्र वर्षें पाहतां शोधोनी । निमिषार्धें एक होती ॥ ८७ ॥ इतुक्यांत जो धनुर्धर । मारील लक्ष्य साधूनि शर । त्रिपुरांसहित संहार । तुमचा करील निर्धारें ॥ ८८ ॥ यावरी त्या तिघां जणीं । त्रिभुवन त्रासिलें बळेंकरूनी ।

देव पळविले स्वस्थानाहूनी । पीडिला धरणा बहु ...
॥८९॥ मग देव ऋषि सकळ मिळोन । वैकुंठपतीस गेले
शरण । गरुडध्वज सर्वांस घेऊन । शिवापाशीं पातला
॥९०॥ करितां अद्भुत स्तवन । परम संतोषला पंचवदन ।
म्हणे मी झालों प्रसन्न । मागा वरदान अपेक्षित ॥९१॥
म्हणती त्रिपुरें पीडिलें बहुत । देव ऋषि झाले
पदच्युत । शिव म्हणे पाहिजे रथ । त्रिपुरमर्दना-
कारणें ॥ ९२ ॥ तंव देव बोलती समस्त । आम्ही
सजोनि देतों दिव्यरथ । मग कुंभिनी स्यंदन होत ।
चक्रें निश्चित शशि-मित्र ॥ ९३ ॥ मंदरागिरी अक्ष
होत । स्तंभ झाले चारी पुरुषार्थ । चारी वेद तुरंग
बळिवंत । मूर्तिमंत पैं झाले ॥ ९४ ॥ सारथी विधि

होत सत्वर । लाविले शास्त्रांचे वाग्दोर । पुराणें तटबंद साचार । उपपुराणें खिळे बहू ॥९५॥ कनकाद्रि धनुष्य थोर । धनुर्ज्या होत भोगींद्र । वैकुंठींचा सुकुमार । झाला शर तेजस्वी ॥९६॥ रथीं चढतां उमानाथ । रसातळीं चालिला रथ । कोणासी न उपडे निश्चित । मग नंदी काढीत शृंगानें ॥९७॥ मग मांडिला एक चरण । दुजा नंदीवरी ठेवून । अपार युद्ध करून । त्रिपुरदळें संहारिलीं ॥९८॥ होतां युद्धाचें घनचक्र । वीरभद्रें संहारिले असुर । परी अमृतकुंडें समग्र । दैत्यांकडे असती पैं ॥९९॥ अमृत शिंपितां अमित । सजीव होती सर्वांचि दैत्य । शिवें मेघास्त्र घालूनि समस्त । अमृतकुंडें बुडविलीं ॥१००॥

अंतराळीं त्रिपुरें भ्रमती । लक्ष्य साधा मृडानीपती । दिव्य सहस्र वर्षें झालीं येचि रीतीं । न लवती पातीं [illegible] ॥ १ ॥ अंगीं लोटला घर्मपूर । ते हे भीमरथी [illegible] थोर । नेत्रींचे जलबिंदु पडतां अपार । रुद्राक्ष तेथें जाहले ॥ २ ॥ दैत्यस्त्रिया पतिव्रता थोर । तेणें असुरांसी जय अपार । मग बौद्धरूपें श्रीकरधर । दैत्यस्त्रियांत प्रवेशला ॥ ३ ॥ वेदबाह्य अपवित्र । प्रकट केलें चार्वाक शास्त्र । पतिव्रताधर्म मोडोनि समग्र । व्यभिचारकर्में करविलीं ॥ ४ ॥ तेणें दैत्यांस झालें अकल्याण । तंव इकडे शिवें लक्ष्य साधून । धनुष्यीं योजिला विष्णुबाण । पाशुपतास्त्र स्थापुनी ॥ ५ ॥ उगवले सहस्र मार्तंड । तैसें अस्त्र चालिलें

प्रचंड । कीं उभारिला काळदंड । संहारावया विश्वातें ॥ ६ ॥ कीं प्रळयाग्नीची शिखा सबळ । कीं कृतांताची जिव्हा तेजाळ । कीं ते प्रळयमेघांतील । मुख्य चपळा निवडिली ॥ ७ ॥ कीं सप्तकोटिमंत्रतेज पाहीं । एकवटलें त्या अस्त्राठायीं । देव दैत्य भयभीत हृदयीं । म्हणती कल्पांत मांडिला ॥ ८ ॥ न्याससहित जपोनि मंत्र । सोडोनि दिधलें दिव्यास्त्र । नवखंड धरणी आणि अंबर । तडाडलें ते काळीं ॥ ९ ॥ सहस्र विजा कडकडती । तैसी धांविन्नली अस्त्र-शक्ती । भयें व्यापिला सरितापती । आंग टाकूं पाहती दिग्गज ॥ ११० ॥ देव विमानें पळविती । गिरिकंदरीं असुर दडती । एक मूर्च्छना येवोनि

पडती । उठती ना मागुते ॥ ११ ॥ त्या अस्त्रें
लागतां क्षण । त्रिपुरें टाकिलीं जाळून । त्यांत तृतीय
नेत्रींचा प्रलयाग्न । साह्य झाला तयातें ॥ १२ ॥
तिन्ही ग्राम सेनेसहित । त्रिपुरें भस्म झालीं तेथ ।
देव शिवस्तवन करीत । चरण धरीत सप्रेमें ॥ १३ ॥
त्यावरी त्रिपुरपिता तारकासुर । तेणें प्रलय मांडिला
थोर । देव पळविले समग्र । चंद्र सूर्य धरूनि नेले
॥ १४ ॥ भागीरथी आदि गंगा पवित्र । धरूनि नेत
तारकासुर । देवांगना समग्र । दासी करोनि ठेविल्या
॥ १५ ॥ ब्रह्मा विष्णु शचीवर । करिती एकांतीं
विचार । म्हणती शिव-उमा करावीं एकत्र । होईल
पुत्र षण्मुख ॥ १६ ॥ त्याचे हस्तें मरेल तारकासुर ।

मग बोलावूनि पंचशर। म्हणती तुवां जावोनि सत्वर। शिवपार्वतीऐक्य करीं ॥ १७ ॥ हिमाचळीं तप करी व्योमकेश । मन्मथा तूं भुलवीं तयास । मग रतीसहित कुसुमेश । शिवाजवळी पातला ॥ १८ ॥ पार्वतीच्या स्वरूपांत। रती तेव्हां प्रवेशत। वसंतें वन समस्त। शृंगारिलें तेधवां ॥ १९ ॥ शिवाच्या मानसीं सतेज । प्रवेशला शफरीध्वज । पांखरें करिती बहु गजबज। शिवध्यान विक्षेपिती ॥१२०॥ ते पक्षी हांकावया नंदिकेश्वर। गेला होता तेव्हां दूर। तों पार्वती होवोनि कामातुर। पाठीसीं उभी मन्मथाच्या ॥२१॥ शिवें उघडिले नयन। तों पुढें देखिला मीनकेतन। म्हणे माझ्या तपासी केलें विघ्न। मग भाललोचन

उघाडिला ॥ २२ ॥ निघाला [illegible]
केला कुसुमशर । फाल्गुन पौर्णिमा साचार । काम
जाळिला ते दिनीं ॥ २३ ॥ शिवदूत भूतगण । महा-
शब्दें हांक देऊन । स्मरगृह शब्द उच्चारून । नानापरी
उपहासिती ॥ २४ ॥ शिवाची आज्ञा तैंपासून ।
फाल्गुनमासीं हुताशनी करून । जो हें व्रत न पाळी
पूर्ण । अवदसा जाण त्या बाधी ॥ २५ ॥ ऐसा संहा-
रूनि पंचशर । विचार करूनि पंचवक्त्र । तत्काळ
उठोनि कर्पूरगौर । गेला कैलाससदनासी ॥ २६ ॥
रती शोक करी बहुत । मग समाधान करी निर्जर-
नाथ । म्हणे कृष्णावतारीं तुझा कांत । रुक्मिणीउदरीं
अवतरेल ॥ २७ ॥ कमलासनें कन्येसी भोगितां ।

कंदर्पास शाप दिधला होता। कीं शिवदृष्टीनें तत्त्वतां। भस्म होशील कामा तूं ॥ २८ ॥ असो इकडे हिमनगकुमारी। शिवप्राप्तीलागीं तप करी। सप्तऋषि प्रार्थिती त्रिपुरारी। वरीं कन्या हिमनगाची ॥ २९ ॥ पार्वती तप करी जे वनीं। शिव तेथें गेला बटुवेष धरोनी। गायनाच्या छंदेंकरूनी। पुसे भवानीप्रति तेव्हां ॥ १३० ॥ कासया तप करिसी येथ। येरी म्हणे जो कैलासनाथ। पति व्हावा एतदर्थ। आचरें तप येथें मी ॥ ३१ ॥ बटु बोले ते अवसरीं। तूं तंव हिमनगराजकुमारी। शंकर केवळ भिकारी। महाक्रोधी दारुण ॥ ३२ ॥ ओलें गजचर्म प्रावरण। शार्दूलचर्म

संभावते ॥ ३३ ॥ तरी विष्णु विरंचि [illegible]
वरीं तूं ऐक वचन । तुज योग्य पंचवदन । वर नव्हे
सर्वथा ॥ ३४ ॥ ऐकतां क्षोभली जगन्माता । म्हणे
शिवनिंदका होय परता । वदन न दाखवीं मागुता ।
परम खळा द्वेषिया ॥३५॥ शिवनिंदक जो दुराचार ।
त्याचा विटाळ न व्हावा साचार । तुज शिक्षा करीन
निर्धार । विप्र म्हणोनि राहिलें ॥ ३६ ॥ देखोनि
दुर्गेचा निर्धार । स्वरूप प्रकट करी कर्पूरगौर ।
पार्वतीनें करूनि जयजयकार । चरण दृढ धरियेले
॥ ३७ ॥ शिव म्हणे ते समयीं । प्रसन्न झालों माग
लवलाहीं । अंबिका म्हणे ठाव देईं । अर्धांगीं तुझ्या
जगदात्मया ॥ ३८ ॥ अवश्य म्हणोनि त्रिपुरारी ।

कैलासासी गेला ते अवसरीं । पितृसदना मृडकरी । गेली तेधवां जगदंबा ॥ ३९ ॥ मग सप्तऋषि ते वेळे । शिवें हिमाचळा पाठविले । हिमनगें ते आदरें पूजिले । षोडशोपचारेंकरूनियां ॥ १४० ॥ अरुंधतीनें येऊन । भवानी पाहिली अवलोकून । म्हणे शिव आणि भवानी पूर्ण । जोडा होय निर्धारें ॥ ४१ ॥ मन्मथ संवत्सर चैत्रमासीं । लग्न नेमिलें शुद्ध अष्टमीसी । निश्चय करूनि सप्तऋषी । स्वस्थानासी पातले ॥ ४२ ॥ कधीं होईल शिव-गौरीलग्न । इच्छिती ब्रह्मेंद्रादि सहस्रनयन । तारकासुराचा तो प्राण । शिवपुत्र घेईल कधीं ॥ ४३ ॥ इकडे नंदीस पाठवूनि ते वेळे । सर्व देव शिवें बोलाविले ।

पाळे। पाकशासन पातला ॥ ४४ ॥ [illegible]
इंदिरावर। सावित्रीसहित चतुर्वक्त्र। अठ्यायशीं
सहस्र ऋषीश्वर। शिष्यांसहित निघाले ॥ ४५ ॥
सिद्ध चारण गुह्यक। पितृगण मरुद्गण वसुअष्टक।
एकादशरुद्र द्वादशार्क। यक्षनायक पातला ॥ ४६ ॥
आपुलाल्या वाहनीं बैसोन। लोकपाल निघाले संपूर्ण।
नवग्रह अष्टनायिका आदिकरून। किन्नर गंधर्व सर्वही
॥ ४७ ॥ एवं सर्वांसहित शंकर। हिमाचलासी आला
सत्वर। नगेंद्र येवोनि समोर। पूजोनि नेत सकळांतें
॥ ४८ ॥ दशसहस्र योजनें मंडप। उभविला ज्याचें
तेज अमूप। सुवर्णसदनें देदीप्य। जानवशासी
दीधलीं ॥ ४९ ॥ शिवस्वरूप पाहतां समस्त। वऱ्हाडी

होत विस्मित एक। म्हणती वृद्ध बहुत। पुराणपुरुष अनादि ॥ १५० ॥ हा आहे केवळ निर्गुण। नवरी स्वरूपें अति सगुण। असो देवकप्रतिष्ठा करून। मूळ आला हिमाद्री ॥५१॥ आद्यंत अवघें साहित्य। कमलोद्भव स्वयें करीत। नवनिधि अष्ट महासिद्धी राबत। न्यून तेथें नसे कांहीं ॥ ५२ ॥ असो नवरा मिरवीत। नेला आपुल्या मंडपांत। मधुपर्कादि पूजाविधि समस्त। हिमाचल करीतसे ॥ ५३ ॥ लग्न-घटिका आली जवळी। तंव ते शृंगारसरोवरमराळी। बाहेर आणिली हिमनगबाळी। उभी केली पटाआड ॥ ५४ ॥ लग्नघटिका पाहे दिनपती। मंगळाष्टकें म्हणे बृहस्पती। ॐ...

म्हणतसे ॥ ५५ ॥ असो यथाविधि [illegible]
पाणिग्रहण। होमासी करिती प्रदक्षिण। शिव-शक्ति
तेधवां ॥ ५६ ॥ इतुकें याज्ञिक झालें सर्वही। परी
नोवरी कोणीं देखिली नाहीं। प्रदक्षिणा करितां ते
समर्थी। पदनख देखिलें विधीनें ॥५७॥ कामें व्यापिला
सूर्यजामात। पटपटां वीर्यबिंदु पडत। साठी सहस्र
वालखिल्य तेथ। जन्मले क्षण न लागतां ॥ ५८ ॥
अन्याय देखोनि थोर। मदनांतक कोपला अनिवार।
ब्रह्याचें पांचवें शिर। छेदूनि टाकिलें तेधवां ॥ ५९ ॥
झाला एकचि हाहाकार। त्यावरी वैकुंठींचा सुकुमार।
समाधान करी अपार। चतुर्वक्त्र नाम तैंपासुनी
॥ १६० ॥ असो यथाविधि सोहळे। चारी दिवस

संपूर्ण झाले। सकल देव गौरविले । वस्त्रालंकारीं हिमनगें ॥ ६१ ॥ सवें पार्वती घेऊनी। कैलासा आला शूलपाणी । यावरी सर्व देव मिळोनी। प्रार्थिते झाले विश्वनाथा ॥ ६२ ॥ खुंटली विश्वाची उत्पत्ती। मन्मथ उठवीं उमापती । मग तो मीनध्वज पुढती । अनंग करोनि जीवविला ॥ ६३ ॥ अंधकपुत्र तारकासुर। तेणें पळविले देव समग्र। शिवासी होईल कधीं पुत्र। देव समग्र वांछिती ॥ ६४ ॥ चारी युगेंपर्यंत। शिव उमा एकांतीं रमत। परी नोहे वीर्यपात। नव्हे सुत याकारितां ॥ ६५ ॥ तों तारकासुरें केला आक्रांत । स्वर्ग जाळिले समस्त । देवललना धरूनि नेत। दासी वाहत पैं केल्या ॥ ६६ ॥ [illegible]

तेथ तीं दोघें एकांतीं रमतां । देव ऋषी बाहेर तिष्ठती ।
प्रवेश कोणा नव्हेचि ॥ ६७ ॥ मग अग्नि आंत
पाठविला । अतीतवेष तेणें धरिला । जो तृतीयनेत्रीं
शिवाच्या राहिला । देवीं पाठविला मित्र म्हणोनि
॥ ६८ ॥ हांक फोडोनि भिक्षा मागत । शिव पार्वतीस
आज्ञापीत । माझें वीर्य धरोनि अद्भुत । भिक्षा देईं
अतीतातें ॥६९॥ मग अमोघ वीर्य धरून । अग्नीस देत
अंबिका आणोन । सांडलें जेथें वीर्य जाण । रेतकूप
झाला तो ॥ १७० ॥ तोचि पारा परम चंचळ । न धरवे
कोणा हातीं तेजाळ । असो कृशानूनें वीर्य तत्काळ ।
प्राशन केलें तेधवां ॥ ७१ ॥ अग्नि झाला गरोदर ।
परम लज्जित हिंडे कांतार । तों साही कृत्तिका परम

सुंदर । ऋषिपत्न्या देखिल्या ॥ ७२ ॥ त्या गंगेंत स्नान करूनी । तापत बैसल्या साही जणी । तंव अग्नीनें गर्भ काढुनी । पोटांत घातला साहींच्या ॥ ७३ ॥ साही जणी झाल्या गर्भिणी । परम आश्चर्य करिती मनीं । मग लज्जेनें गर्भ काढुनी । साही जणींनीं त्यागिला ॥ ७४ ॥ साहींचें रक्त एक झालें । दिव्य शरीर तत्काळ घडलें । सहा मुखें हस्त शोभले । द्वादश सरळ तेजस्वी ॥ ७५ ॥ कार्तिकमासीं कृत्तिकायोगीं । कुमार जन्मला महायोगी । मयूरवाहन भस्म अंगीं । उपासीत शिवातें ॥ ७६ ॥ शिवें निजपुत्र जाणोनी । नेवोनि लाविला अपणास्तनीं । मग बोलें मृडानी । बाळक पालन करी आवडें ॥ ७७ ॥

देवांसी सांगे वैश्वानर। शिवासी झाला स्कंद पुत्र। ऐकतां देव समग्र। तारकावरी चालिले ॥ ७८ ॥ सेना जयाची बाहत्तर अक्षौहिणी। त्याचें नगर वेढिती सुधापानी। पृतनेसहित तेच क्षणीं। तारकासुर बाहेर निघे ॥ ७९ ॥ इंद्रें स्वामिकार्तिकापासीं जाऊन। सेनापतित्व दिधलें संपूर्ण। दिव्य रथीं बैसवून। अभिषेकिला कुमार ॥ १८० ॥ इकडे तारकासुर सुधापानी। युद्ध करिती सोटधरणी। देव त्रासिले दैत्यांनीं। आले पळोनि कुमाराकडे ॥ ८१ ॥ स्कंदापुढें कर जोडून। देव करिती अपार स्तवन। रक्षीं तारकासुरापासून। शिवनंदन तोषला ॥ ८२ ॥ देवांचा वृत्तांत जाणोनि सकळ। कुमारें धरिलें रूप विशाळ।

तों तारकासुर धांविन्नला प्रबळ। शिवकुमार लक्षूनी ॥ ८३ ॥ तेहतीस कोटी सुरवर। उभे स्वामीचे पाठीं भार। तारकाआंगीं बळ अपार। दशसहस्र कुंजरांचें ॥ ८४ ॥ तारकासुर अनिवार। वर्षे सायकांचे संभार। स्वामीचे पाठीसीं सुर। लपती सत्वर जाऊनि ॥८५॥ लक्षूनियां पाकशासन। तारकें शक्ति दिधली सोडून। प्रळयचपळेस मागें टाकून। मनोवेगें चालिली ॥८६॥ भयभीत शक्र होऊन। करी हरिस्मरण कर जोडोन। म्हणे हे इंदिरामानसरंजन। निवारीं येवोनि शक्ति हे ॥ ८७ ॥ ब्रह्मानंदा विश्वव्यापका। दशावतारचरित्र-चालका। मधु-मुर-नरकांतका। निवारीं प्रळयशक्ति हे ॥ ८८ ॥ वैकुंठींहूनि योगमाया। हरीनें धाडिली

लवलाह्या । तिणें ते शक्ति परतोनियां । एकीकडे पाडिली ॥ ८९ ॥ यावरी तारकें बाणांचे पूर । स्वामीवरी सोडिले अपार । मुख पसरोनि शिवकुमार । तितुके गिळिता जाह्ला ॥ १९० ॥ नाना शस्त्रें अस्त्रशक्ती । तारकें सोडिल्या अनिवारगती । तितुक्या गिळिल्या सहजस्थितीं । शास्त्रसंख्यावदनानें ॥९१॥ कल्पांतरुद्रासमान । भयानक दिसे मयूरवाहन । तारकें ब्रह्मास्त्र दिधलें सोडून । तेंही गिळी अवलीळें ॥ ९२ ॥ जितुके शस्त्रमंत्र निर्वाण । तितुके प्रेरीतसे चहूंकडून । प्रळयकाळासम शिवनंदन । गिळी क्षण न लागतां ॥ ९३ ॥ मग निःशस्त्र तारकासुर । स्यंदनाहूनि उतरला सत्वर । स्वामीवरी धांवे अनिवार ।

सौदामिनीसारिखा ॥ ९४ ॥ ऐसें देखोनि षडानन । कृतांताऐसी हांक देऊन । रथाखालीं उतरून । मल्लयुद्ध आरंभिलें ॥ ९५ ॥ सप्तदिनपर्यंत । युद्ध झालें परम अद्भुत । तारकासुर अत्यंत । जर्जर केला आपटोनी ॥९६॥ पायीं धरोनि अवलीला । चक्राकार भोवंडिला । मग धरणीवरी आपटिला । चूर्ण झाला मृद्धटवत ॥ ९७ ॥ निघोनि गेला प्राण । दुंदुभी वाजवी शचीरमण । पुष्पें वर्षिती सुरगण । कर जोडोनि स्तुती करिती ॥ ९८ ॥ मारिला जेव्हां तारकासुर । तेव्हां सात वर्षांचा शिवकुमार । मग सेनापतित्व समग्र । इंद्रें त्यासी दीधलें ॥ ९९ ॥ तारकासुराचें नगर । इंद्रें लुटिलें समग्र । देवस्त्रिया सोडविल्या सत्वर । सर्व

देव मुक्त झाले ॥ २०० ॥ लागला तेव्हां जयवाद्यांचा घोष। कुमार गेला वाराणसीस। नमूनि शिवमृडानींस। सुख अपार दीधलें ॥ १ ॥ मग झालें मौंजीबंधन। सर्व तीर्थें करी षडानन। मग कपाटीं बैसला जाऊन। अनुष्ठान करी सुखें ॥ २ ॥ षडाननास भवानी म्हणत। ब्रह्मचर्य केलें आजपर्यंत। आतां स्त्री करूनि यथार्थ। गृहस्थाश्रम करीं कीं ॥ ३ ॥ षडानन म्हणे अंबेप्रती। सांग स्त्रिया कैशा असती। म्यां देखिल्या नाहीं निश्चितीं। कैसी आकृति सांगें मज ॥ ४ ॥ अपर्णा म्हणे सुकुमारा। मज-सारिख्या स्त्रिया सर्वत्रा। ऐकतां हांसें आलें कुमारा। काय उत्तर बोलत ॥५॥ तुजसारिख्या स्त्रिया जरी। तुजसमान मज निर्धारीं। तुझ्या वचनासी मातुश्री।

अंतर पडों नेदीं मी ॥६॥ ऐसें कुमार बोलोन।
महाकपाटांत जाय पळोन। मग ते जगन्माता आपण।
धरूं धांविन्नली तयातें ॥७॥ नाटोपे कुमार ते क्षणीं।
अंबा दुःखें पडे धरणीं। जे त्रिभुवनपतीची राणी।
वेदपुराणीं वंद्य जे ॥८॥ अरे तूं कुमारा दावीं
वदना। आला माझ्या स्तनासी पान्हा। कोणासी
पाजूं षडानना। निजवदना दाखवीं ॥९॥ घेईं तुझें
दूध लोणी। म्हणोनि कुमार वमी ते क्षणीं। बोले
तेव्हां शापवाणी। क्रोधेंकरूनि कुमार तो ॥२१०॥
माझे दर्शना जी स्त्री येईल। ती सप्तजन्म विधवा
होईल। स्वामिदर्शना पुरुष येईल। कार्तिकमासीं
कृत्तिकायोगीं॥ ११ ॥ तो सप्तजन्म सभाग्य। होईल
धनाढ्य वेदपारग। अनामिक हो अथवा मातंग।

दर्शनें लाभ समानाचि ॥ १२ ॥ स्वामीस ऋषि विनविती समस्त । भवानी तुजलागीं तळमळत । भेटोनि येईं त्वरित । वाराणसीस जाऊनी ॥ १३ ॥ मग स्वामी आनंदवना जाऊनी । आनंदविलीं शिव-भवानी । उभयतांचें समाधान करोनी । मागुती गेला पूर्वस्थळा ॥ १४ ॥ स्कंदपुराणीं कथा सूत । शौनकादिकांप्रती सांगत । ऐकतां विघ्नें समस्त । क्षणमात्रें दग्ध होती ॥ १५ ॥ अपर्णाहृदयाब्ज-मिलिंदा । श्रीधरवरदा ब्रह्मानंदा । पूर्णब्रह्मा अनादि-सिद्धा । आनंदकंदा जगद्गुरु ॥ १६ ॥ शिवलीलामृत ग्रंथ प्रचंड । स्कंदपुराण ब्रह्मोत्तरखंड । परिसोत सज्जन अखंड । त्रयोदशाध्याय गोड हा ॥ २१७ ॥

॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥

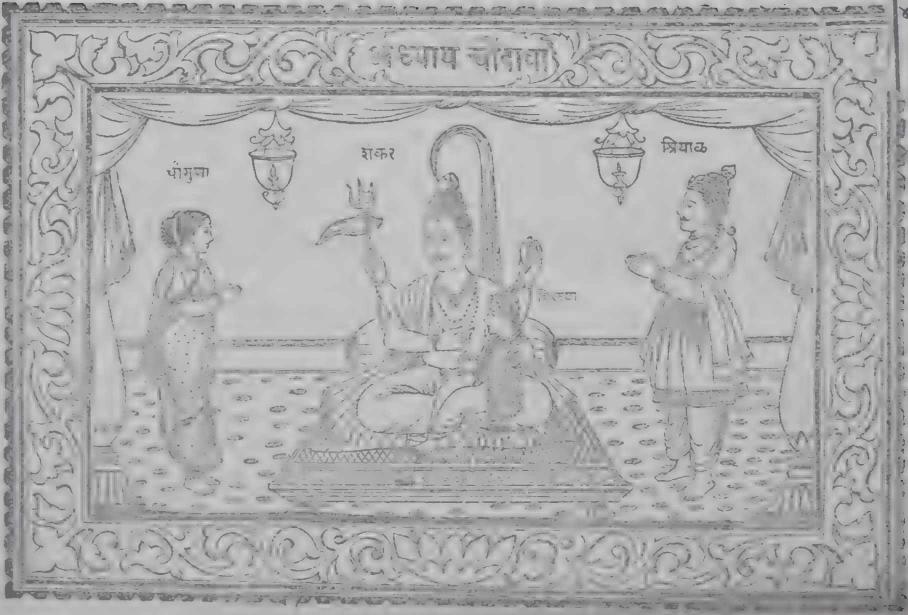
अध्याय चौदावा
चांगुणा
शंकर
श्रियाळ

श्रीगणेशाय नमः ॥ भस्मासुरहरणा भाललोचना । भार्गववरदा भस्मलेपना। भक्तवत्सला भवभयहरणा। भेदातीता भूताधिपते ॥ १ ॥ भवानीवरा भक्त-तारका । भोगिभूषणा भूतपालका । भाविकरक्षका भवभयहारका। भक्तरक्षका भवशोषणा ॥२॥ त्रितापशमना त्रिदोषहारका । त्रिगुणातीता त्रिपुरांतका । त्रिभुवनजनका त्र्यंबका। त्रयीरक्षका त्रिकांडवेद्या ॥३॥ तुझ्या कृपाबळें समस्त । त्रयोदश अध्यायपर्यंत । कथिलें शिवलीलामृत । आतां कळसाध्याय चौदावा ॥ ४ ॥ तेराव्या अध्यायीं शिवगौरीलग्न । सांगितलें स्वामिकार्तिकाचें जनन। यावरी शौनकादिकांलागून । सूत सांगे नैमिषारण्यीं ॥५॥ सिंहावलोकनें तत्त्वतां ।

परिसा गजास्य-षडास्यांची कथा । दोघेही धाकुटे असतां । जगदंबा खेळवी प्रीतीनें ॥ ६ ॥ गजतुंडा ओसंगा घेऊन । विश्वजननी देत स्तनपान । शुंडा-दंडेंकरून । दुग्ध ओढीत गजास्य ॥ ७ ॥ अंबेच्या पृष्ठीवरी प्रीतीं । शुंडा फिरवीत गणपती । शुंडेंत पय सांठवूनि षण्मुखाप्रती । बोलतसे तेधवां ॥ ८ ॥ म्हणे हें घेईं कां अमृत । ब्रह्मादिकां जें अप्राप्त । स्कंद बोले क्रोधयुक्त । उच्छिष्ट तुझें न घें मी ॥९॥ षडानन म्हणे चराचरजननी । लंबनासिक मजलागुनी । उच्छिष्ट दुग्ध देतो पाहें लोचनीं । सांग मृडानी कांहीं यातें ॥ १० ॥ शुंडेस धरूनियां खालें । पाडूं काय ये वेळे । माते याचें नासिक विशाळ आगळें । कां हो ऐसें केलें

तुवां ॥११॥ इंद्र चंद्र मित्र निर्जर । मूत प्रसवला
मनोहर । परी हा लंबनासिक कर्ण थोर । दंत एक
बाहेर दिसतसे ॥ १२ ॥ ऐसा कां प्रसवलीस बाळ ।
ऐकतां हांसे पयःफेनधवल । धराधरेंद्रनंदिनी वेल्हाळ ।
तिसीही हास्य नाटोपे ॥१३॥ स्कंद म्हणे जननी पाहीं ।
यास उतरीं मज स्तनपान देई । मग जगदंबेनें लव-
लाहीं । विघ्नेशा खालीं बैसविलें ॥ १४ ॥ षण्मुख
आडवा घेवोनी । स्तन जों घाली त्याच्या वदनीं ।
पांचही मुखें आक्रंदोनी । रडों लागलीं तेधवां ॥ १५ ॥
तें देखोनि गणनाथ । पोट धरोनि गदगदां हांसत ।
म्हणे अंबे तुझा हा कैसा सुत । हांक फोडीत आक्रोशें
॥ १६ ॥ एक स्तन घातला याचे वदनीं । आणीक पांच

आणिसी कोठूनी । ऐसें ऐकतां पिनाकपाणी । काय हांसोनि बोलत ॥१७॥ काय म्हणतो गजवदन । ऐसा कां प्रसवलीस नंदन । यावरी अपर्णा सुहास्यवदन । प्रतिउत्तर देतसे ॥ १८ ॥ म्हणे हा तुम्हांसारिखा झाला नंदन । तुम्ही पंचमुख हा षण्मुख पूर्ण । ऐकतां हांसला त्रिनयन । पुत्र पाहोन सुखावे ॥ १९ ॥ यावरी षण्मुख आणि गणपती । लीलाकौतुकें दोघे क्रीडती । विनोदें कलह करिती । अंतरीं प्रीति अखंड ॥ २० ॥ दोघेही रडतां ऐकोनी । धांवोनि आली जगत्त्रयजननी । वक्रतुंडासी हृदयीं धरोनी । म्हणे बाळा काय झालें ॥ २१ ॥ तंव तो म्हणे स्कंदें येऊन । अंबे धरिले माझे कर्ण । बोलिला एक कठिण वचन ।

तुझे नयन स्नान कार ॥ २२॥ [illegible]
अग्निसंभूताप्रती बोले वचन । गजाननासी कठिण
भाषण। ऐसें कैसें बोलिलासी ॥२३॥ स्कंद म्हणे तर्जनी
उचलोन । येणें मोजिले माझे द्वादश नयन । यावरी
हैमवती हांसोन । एकदंताप्रती बोलत ॥२४॥ म्हणे हें
तुवां अनुचित केलें। कुमाराचे नयन कां मोजिले।
यावरी नागानन बोले। ऐकमाते अन्याय याचा ॥२५॥
माझी शुंडा लंबायमान। येणें मोजिली चवंगे घालून।
अन्याय हा थोर त्रिभुवनाहून । करीं ताडण अंबे
यासी ॥ २६ ॥ यावरी स्वामी कार्तिक बोलत । अंबे
येणें माझे मोजिले हस्त । यावरी करिमुख बोलत ।
मैनाकभगिनी ऐक पां ॥ २७ ॥ याचा अन्याय एक

सांगेन । ऐकतां तूं यासी करिसील ताडण । नगात्मजा आणि त्रिलोचन । सावधान होऊन ऐकती ॥ २८ ॥ इभमुख म्हणे भेडसावून । मज बोलिला हा न साहवे वचन । तुझें पोट कां थोर पूर्ण । मोदक बहू भक्षिले ॥ २९ ॥ ऐसें ऐकतां मृडानी । दोघांसी हृदयीं धरी प्रीतिकरूनी । दोघांसी प्रिय वस्तु देऊनी । समजाविलें तेधवां ॥ ३० ॥ यावरी मदनांतक पाहें । सिंहासनीं बैसला आनंदमय । जगदंबा मुखाकडे पाहे । हास्यवदन करूनियां ॥ ३१ ॥ यावरी विरूपाक्ष बोलत । कां हो हास्य आलें अकस्मात । यावरी त्रैलोक्यमाता म्हणत । नवल एक दिसतसे ॥ ३२ ॥ तुमच्या जटामुकुटांत । ललनाकृति काय दिसत ।

तुमची करणी अद्भुत । पद्मज-[illegible]
कैलासपति म्हणे इभगमने । हरिमध्ये मृगशावक-
नयने । मस्तकीं जळ धरिलें वरानने । बिंबाधरे
पिकस्वरे ॥ ३४ ॥ यावरी चातुर्यसरोवरमराळी ।
हेरंबजननी म्हणे कपाळमाळी । जळांतरीं स्त्रीचें वदन
ये वेळीं । दिसतें मज भालनेत्रा ॥ ३५ ॥ यावरी बोले
कैलासराज । विद्रुमाधरे मुख नव्हे तें वारिज । शोभा-
यमान सतेज । टवटवीत दिसतसे ॥ ३६ ॥ यावरी
सजलजलदवर्णा । स्कंदमाता म्हणे पंचदशनयना ।
नीलकेशा व्याघ्रचर्मवसना । कृष्णवर्ण दिसताती ॥३७॥
यावरी बोले पंचवदन । कमळीं मिलिंद घे सुगंध
बैसोन । नसतेंच पुससी छंद घेवोन । रमारमण-

सहोदरी॥३८॥ यावरी बोले भुजंगत्रिवेणी । कमळास भोंवया कां खट्वांगपाणी । तुमच्या मायेची विचित्र करणी । आम्नायश्रुती नेणती ॥ ३९ ॥ यावरी बोले हिमनगजामात । भ्रुकुट्या नव्हे पाहें त्वरित । सलिल-लहरी तळपत । दृष्टी तरळली तुझी कां हो ॥ ४० ॥ यावरी सकळ प्रमदांची स्वामिनी । बोले कंबुकंठी कमंडलुस्तनी । म्हणे कैरवास नेत्र पिनाकपाणी । कां हो दिसती आकर्ण ते ॥ ४१ ॥ यावरी शफरी-ध्वजदहन बोलत । कमळाभोंवतें नीर बहुत । नेत्र नव्हेत मीन तळपत । हंसगमने निरखीं बरें ॥ ४२ ॥ जे अनंतगुणपरिपूर्ण वेल्हाळ । त्रिपुरहरसुंदरी बोले प्रेमळ । म्हणे

दिसतो का ॥ ४३ ॥ यावरी [illegible]
वसुधाधरनंदिनी । ते स्तन नव्हती दोन्ही । विलोकूनि पाहें बरें ॥४४॥ गंगाऱ्हदाचे दोन्ही तीरीं । चक्रवाकें बैसलीं साजिरीं । दुर्गा म्हणे मदनारी । बहुत साहित्य पुरवीतसां ॥४५॥ एकाचें अनेक करून । दाखविलें हें त्रिभुवन । तुमचे मौनेंच धरावे चरण । बोलतां अप्रमाण न म्हणावें ॥ ४६ ॥ मग मांडूनियां सारीपाट । खेळती दाक्षायणी-नीळकंठ । ज्यांचे खेळ ऐकतां वरिष्ठ । भक्त होती त्रिजगीं ॥ ४७ ॥ दोघें खेळतां आनंदघन । तों आला कमलोद्भवनंदन । ब्रह्मवीणा वाजवून । करी स्तवन अपार ॥ ४८ ॥ मग क्षण एक स्वस्थ होऊनी । खेळ विलोकी नारदमुनी । म्हणे पण

केल्याधांचुनी। रंग न ये खेळातें ॥ ४९ ॥ दोघांसी मानलें तें बहुत। मग पण करूनियां खेळत। जिंकील त्यासी एक वस्त। आपुली द्यावी निर्धार हा ॥ ५० ॥ तों प्रथम डाव तेच क्षणीं। जिंकिती झाली मेनकानंदिनी। व्याघ्रांबर घेतलें हिरोनी। नारदमुनि हांसतसे ॥ ५१ ॥ दुजाही डाव जिंकितां भवानी। घेतलें गजचर्म हिरोनी। एकामागें एक तेच क्षणीं। दहाही आयुधें घेतलीं ॥ ५२ ॥ जो तो डाव जिंकी भवानी। सर्व भूषणें घेतलीं हिरोनी। शेवटीं कौपीनही सांडोनी। शंकर झाला दिगंबर ॥ ५३ ॥ सुरभीपुत्र जिंकिला। तोही देवीनें आपुला

शिवासी ॥ ५४ ॥
करून । गेला तुझा महिमा पूर्ण । सृष्टि अवघी मायाधीन । तूं निर्गुण निर्विकार ॥५५॥ चराचर आहे मायाधीन । तुज इणें दिधलें सगुणपण । येरवीं तूं अव्यक्त पूर्ण । तुज कोण पुसत होतें ॥ ५६ ॥ एवं तूं मायाधीन झालासी पूर्ण । आतां भक्तांसी कैसें दाविसी वदन । ऐसें ऐकतां भाललोचन । गेला रुसून घोर वना ॥ ५७ ॥ इतुकें कृत्य करून । गेला तेथून ब्रह्मनंदन । शंकरें सर्वसंग टाकून । निरंजनीं वास केला ॥५८॥ शोधितां न पडे कोणासी ठायीं । योगी ध्याती सर्वदा हृदयीं । न कळे मूळाग्र कोठें कांहीं । जाति कुळ नसेचि ॥ ५९ ॥ नामरूपगुणातीत । गोत्रवर्ण-

आश्रमविरहित । चहूं देहांसीं अतीत । कोणा अंत न कळेचि ॥ ६० ॥ असो जगदंबा सख्या घेवोनियां । वनासी चालिली शोधावया । गिरिकंदरीं मठ गुहा शोधूनियां । भागली बहुत जगदंबा ॥ ६१ ॥ सर्वही तीर्थें शोधिलीं सवेग । बहुतांसी पुसिला त्याचा मार्ग । जो शोधितां अष्टांगयोग । योगियां ठायीं पडेना ॥ ६२ ॥ पंचाग्निसाधन धूम्रपान । जटाधारी नग्न मौन । एकीं सदा झांकिले नयन । एक गगन विलोकिती ॥ ६३ ॥ एक उभेचि निरंतर । घेती वायूचा आहार । त्यांसही पुसतां श्रीशंकर । कोठें आहे न बोलती ॥ ६४ ॥ एक करिती सदा यज्ञ । एक करिती हिंसा बलिदान । परी

एक वादविवाद निगुती। करितां बहुत भागले ॥६६॥ एक सांगती पुराण । एक नाचती उड्या घेऊन । लोकांस सांगती उपदेशज्ञान । परी उमारमण दुरावला ॥६७॥ एक नाशिती कुश मृत्तिका उदक। म्हणती आम्ही इतुकेनि पावन देख। त्यांसही पुसतां कैलासनायक। न पडे ठायीं तत्त्वतां ॥ ६८ ॥ जे आदिमाया विश्वजननी । अनंतशक्तींची स्वामिनी। ते श्रमली नाना साधनीं। इतरांची कहाणी काय तेथें ॥ ६९ ॥ ठायीं पडावया शिवस्वरूप । क्षीराब्धिजापति करी तप। मघवा द्रुहिण करिती साक्षेप । निशिदिनीं याचलागीं ॥ ७० ॥ ऋग्वेद स्थापित कर्म । यजुर्वेद

बोले ज्ञान निःसीम । उपासनामार्ग उत्तम । अथर्वण स्थापीतसे ॥७१॥ सामवेद सांगे गायन । न्यायशास्त्रीं भेद गहन । म्हणती ईश्वर समर्थ जीव सान । त्याचें पद न पावती ते ॥७२॥ मीमांसक स्थापिती कर्ममार्ग । सांख्य प्रकृति-पुरुषविभाग । पातंजली सांगती योग । शब्दविभाग व्याकरणी ॥ ७३ ॥ सर्व निरसूनि उरलें उत्तम । वेदांती म्हणती तेंचि ब्रह्म । तो शिव ब्रह्मानंद परम । वेदशास्त्रां अगम्य जो ॥ ७४ ॥ त्या शिवाचें नाम घेवोनी । जगदंबा बाहे घोर वनीं । सकळ अभिमान टाकूनी । वल्लभा मी शरण तूतें ॥ ७५ ॥ सकल तत्त्वें शोधितां साचार । शेवटीं होय साक्षा-

झांकिले असती पंचदश नयन । देवी म्हणे श्वशुरगृहीं येऊन । रहिवास केला असे ॥ ७७ ॥ अपर्णा मनीं विचारी । याच रूपें जवळी जाऊं जरी । तरी मजवरी ये अवसरीं । क्रोधायमान होईल ॥७८॥ मग भिल्लीचा वेष धरून । मयूरपिच्छांचें केलें वसन । अनुपम वेष धरून । मुरहरभगिनी चालिली ॥७९॥ अनंत कमळ-भवांडमाळा । त्रिभुवनसुंदरी गुंफी हेळा । तिनें स्मरहर मोहिला । नृत्यगायनेंकरूनियां ॥ ८० ॥ अनंत शक्ती भोंवत्या विराजती । विमानीं अष्टनायिका तन्मय होती । किन्नर गंधर्व आश्चर्य करिती । गायनरीती ऐकूनियां ॥ ८१ ॥ वैरभाव वनचरें विसरती । आहार

त्यजिला तन्मय होती । नद्यांचे जलप्रवाह खुंटती । पक्षी विसरती देहभाव ॥ ८२ ॥ निश्चळ झाला पवन । विधुकुरंग गेला वेधोन । कुंभिनीभार सांडून। फणिपति वरी येऊं पाहे ॥ ८३ ॥ आंगींचा सुटला दिव्य आमोद । देव पाहती होवोनि षट्पद । नृत्य करितां भाव विविध । दावी नाना प्रकारींचे ॥ ८४ ॥ शीतलत्व दाहकत्व सांडोन । वाटे ताटंक झाले विधु-चंडकिरण । देवललना म्हणती ओंवाळून । इजवरून जावें समस्तीं ॥ ८५ ॥ आदिजननीचें अपार लाघव । नेणती शक्रादि कमलोद्भव । दिव्य हिरेखाणींचें वैभव । दंततेजें झांकिलें ॥८६॥ दंतपंक्तींचा झळकतां रंग । खडे ते हिरे

[illegible] ॥ ८७ ॥ [illegible]
कमळें तेथें उगवत । जेथींच्या परागास वेधोनि वसंत ।
प्रदक्षिणा करी प्रीतीनें ॥ ८८ ॥ अनंतविद्युल्लताकल्लोळ ।
तैसें स्वरूपतेज निर्मळ । नेत्र उघडोनि जाश्वनीळ ।
पाहता झाला तेधवां ॥ ८९ ॥ पायीं पैंजण नूपुरें
रुणझुणती । त्यांत क्षुद्रघंटा रसाळ गर्जती । करींचीं
कंकणें झणत्कारती । नृत्यगतीसरसींच ॥ ९० ॥
भ्रूलताचाप चढवूनी । कामशत्रु विंधिला नयनकटाक्ष-
बाणीं । मनकुरंग पाडिला धरणीं । सुरवरां करणी
न कळेचि ॥ ९१ ॥ दिव्य स्वरूप विलोकितां पूर्ण ।
पंचबाणें व्यापिला पंचवदन । तप ध्यान विसरून ।
वृत्तांत पुसे तियेतें ॥ ९२ ॥ म्हणे तूं नारी कोठील

कोण । कामानळ शांतवीं वर्षोनि घन । ऐसें स्वरूप-
लावण्य । त्रिभुवनीं ऐसें तुजें नाहीं ॥ ९३ ॥ तुझा
वदनइंदु विलोकून । चकोर झाले माझे नयन ।
आतां वरीं मजलागून । तुजआधीन मी झालों ॥९४॥
यावरी बोले भिल्लिणी । उमेऐसी ललना टाकूनी ।
कां बैसलासी घोर वनीं । कैलासभुवन त्यजोनियां
॥९५॥ मी तों परनारी निश्चित । न वरीं न घडे
कदा सुरत । तुवां मन जिंकिलें नाहीं यथार्थ । तरी
तपस्वी कैसा तूं ॥ ९६ ॥ यावरी बोले पिनाकपाणी ।
मी दुर्गवरी आलों रुसोनी । तिचें मुख न पाहें
परतोनी । नांव स्वप्नीं न घेंचि ॥ ९७ ॥ यावरी
भिल्लिणी बोलत ।

त्रिभुवन जाळील क्षणांत । अनुमान [illegible]
॥ ९८ ॥ यावरी बोले जगन्नाथ । ती बहुकाळाची
कठिण अत्यंत । दक्षयागीं उडी घालीत । क्रोध
अद्भुत तियेचा ॥ ९९ ॥ पुढें गेली पर्वताचे पोटीं ।
मागुती तिसी वरीं मी धूर्जटी । परी ती कौटाळीण
मोठी । अतिकपटी मी जाणें ॥ १०० ॥ भिल्लीण
म्हणे ऐकिलें कानीं । तूं कपटी आहेस तिजहुनी ।
शिरीं ठेविली स्वर्धुनी । भोळी भवानी अत्यंत ॥ १ ॥
दुर्गेऐसी पट्टराणी । टाकूनि कां हिंडसी वनीं । परललना
देखोनि नयनीं । गळां येवोनि पडों पाहसी ॥ २ ॥
मागुती बोले कैलासनाथ । क्षणांत सृष्टी घडामोड
करीत । शुंभ-निशुंभादि दैत्य । युद्ध करून मर्दिले

तिणें ॥३॥ ती तरी येथें आली धांवोन । उदंड प्रार्थना
केली पूर्ण । तरी मी नव जाय परतोन । कैलासासी
निश्चयें ॥ ४ ॥ तिसीं मी न करीं संभाषण । तूंचि
वरीं मी झालों तुजआधीन । जिकडे नेसील तिकडे
येईन । वचनाधीन तुझ्या मी ॥ ५ ॥ यावरी बोले
गोरटी । भवानी बैसली तुझ्या पाठीं । दोन वेळां
हारिला धूर्जटी । तिची गति हे केली ॥ ६ ॥ मग
माझा पाड काय तुज । केव्हां टाकोनि जाशील न
कळे मज । द्यूतीं पण खेळतां सहज । तुवें त्यांचि
हारविलें ॥ ७ ॥ न बोलेचि मदनदहन । भिल्लिणी
मागुती करी नृत्यगायन । मग उठिला पंचदशनयन ।

[illegible] बोले त्रिपुरहर । [illegible]
भाक घेई पैं माझी ॥ ९ ॥ तूं मज माळ घालीं
येऊन । मी न जाय तुज टाकून । मग जगदंबा बोले
हांसोन । यावें भुवना माझिया ॥ ११० ॥ मग
तुमची होईन कामिनी । अवश्य बोले खट्वांगपाणी ।
मदनांतक वेधोनी । कैलासासी नेला तेधवां ॥ ११ ॥
सिंहासनीं बैसवून । षोडशोपचारें केलें पूजन ।
देवीनें दृढ धरिले चरण । कंठीं माळ घातली ॥ १२ ॥
देवी आपुलें स्वरूप प्रकट करी । तटस्थ पाहे त्रिपुरारी ।
मग हांसती परस्परीं । एकमेकां पाहोनी ॥ १३ ॥
शिव म्हणे धन्य भवानी । त्वांचि आणिलें मज
समजावया[illegible] । सूत [illegible]कादिकांलागोनी । कथा

सांगे [illegible] ॥ १४ ॥ [illegible] घेवोनि ब्रह्मसुत । शिवाजवळी आला अकस्मात । म्हणे हे विश्वंभर विश्वनाथ । तुझे भक्त देखिले बहु ॥ १५ ॥ परी कांतिनगरीं श्रियाळ । धीर गंभीर उदार सुशीळ । कीर्तीनें भरलें दिग्मंडळ । सात्त्विक केवळ क्षमावंत ॥ १६ ॥ तेणें घातलें अन्नसत्र । झालीं वर्षें दहासहस्र । इच्छाभोजन दान पवित्र । अतीतांप्रती देतसे ॥ १७॥ अवनीवरी जे अगम्य वस्त । भोजनीं मागीतली अकस्मात । ती प्रयत्नें आणोनि पुरवीत । शिवभक्त थोर तो ॥ १८ ॥ ऐसें नारद सांगतां वर्तमान । त्याच्या गृहाप्रती पंचवदन । कुश्चळ अतीतवेष धरून । येता झाला ते समयीं ॥ १९ ॥ [illegible]

येऊन । परम कोपा जवा दावाम । दुष्टपण ...
कठीण । रूपही संपूर्ण कुश्चळचि ॥ १२० ॥ म्हणे
मज देईं इच्छाभोजन । नातरी जातों सत्त्व घेवोन ।
श्रियाळ चांगुणा येवोन । पाय धरिती सद्भावें ॥२१॥
आणोनि बैसविला आसनीं । त्याचीं क्रोधवचनें
सोसुनी । षोडशोपचारें पूजा करोनी । कर जोडोनि
ठाकती पुढें ॥ २२ ॥ मागा स्वामी इच्छाभोजन ।
येरू म्हणे नरमांस देईं आणोन । तूं चोर आणिसी
धरून । त्याचें मांस न घें मी ॥ २३ ॥ धरूनि माझा
उद्देश । विकत आणिसील मनुष्य । तें न घें मी
निःशेष । सत्य सत्य त्रिवाचा ॥ २४ ॥ चांगुणा म्हणे
कर जोडून [illegible] आंतुलें मांस देतें करीं भोजन ।

श्रियाळ म्हणे मानेल पूर्ण । मागें मांस देतों मी ॥ २५ ॥ येरू म्हणे तुम्हां पाहि...रत्वतां । परी सर्व याचकांचे माता पिता । तुम्हां दोघांसी भक्षितां । अन्नसत्र खंडेल ॥ २६ ॥ तरी तुमचा एकुलता एक लेंह्याळ । पांच वर्षांचा चिलया बाळ । बत्तीसलक्षणी वेल्हाळ । तो मज देई भोजना ॥ २७ ॥ ऐसें ऐकतां वचन । मायामोहजाळ दूर करून । म्हणती अवश्य जा घेवोन । मग सदाशिव बोलत ॥ २८ ॥ मी काय आहें वृक व्याघ्र रीस । भक्षूं तव पुत्राचें मांस । उबग न मानूनि विशेष । पचवूनि घालीं मज आतां ॥२९॥ मायामोह धरून । कोणी करील जरी रुदन । तरी मी जाईन उठोन । सत्त्व घेवोन तुमचें ॥ १३० ॥

अवश्य म्हणोनि पतिव्रता
निजसुता । म्हणे बाळा चिलया गुणवंता । खेळावया
कोठें गेलासी ॥ ३१ ॥ तुजलागीं खोळंबला अतीत ।
बाळा माझ्या येईं धांवत । ऐसें ऐकतां अकस्मात ।
बाळ आला धांवोनी ॥३२॥ अतीतासी करूनि नमन ।
मातापितयांचे धरी चरण । माता म्हणे तुझें पिशित-
दान । अतीत मागतो राजसा ॥ ३३ ॥ बाळ बोले
स्नेहेंकरून । हा देह म्यां केला शिवार्पण ।
अतीत होतां तृप्त पूर्ण । उमारमण संतोषेल
॥ ३४ ॥ ऐसें ऐकतां झडकरी । बाळ घेतला
कडियेवरी । पाकशाळेभीतरीं । घेऊनि गेली वधावया
॥ ३५ ॥ चिलयासी चुंबन देऊन । हृदयीं धरिला

प्रीतीकरून । बाळ म्हणे पुढती येईन । तुझ्या उदरा जननीये ॥ ३६ ॥ मायाजाळ सर्व सोडून । मन केलें वज्राहूनि कठिण । चिलयाचें शिर छेदून । काढिलें मांस आंगींचें ॥ ३७ ॥ आपणांसी पुत्र नाहीं म्हणोनियां । शिरकमळ ठेविलें पहावया । शरीराचा पाक करूनियां । उठवी भोजना अतीतातें ॥ ३८ ॥ अतींद्रियद्रष्टा श्रीशंकर । अनंतब्रह्मांडींचा समाचार । सर्व ठावुकें सूत्रधार । कळलें शिर ठेविलें तें ॥ ३९ ॥ उठोनि चालिला तात्काळ । धांवती चांगुणा श्रियाळ । येरू म्हणे कळलें सकळ । शिरकमळ ठेविलें ॥१४०॥ सर्व गात्रांत शिर प्रधान । तेंचि कैसें ठेविलें वंचून । तंव तीं दोघें धरिती चरण ।

॥ ४१ ॥ क्षोभ न धरावा अंतरी । [illegible]
जरी । तरी सर्वज्ञा तूं क्षमा करीं । सत्त्व आमुचें
राखावें ॥ ४२ ॥ मग बैसला आसनीं येऊन । म्हणे
शिर येई बाहेर घेऊन । उखळांत घालून कंडण ।
मजदेखतां करीं आतां ॥ ४३ ॥ अश्रु आलिया तुझ्या
नयनीं । कीं कष्टी झालिया अंतःकरणीं । तरी पुत्र
गेला सत्त्वास हानी । करून जाईन तुमच्या ॥ ४४ ॥
अवश्य म्हणे नृपललना । शिर आणोनि करी
कंडणा । सत्त्व पाहे कैलासराणा । अंतरीं सद्गद
होऊनी ॥ ४५ ॥ निजसत्त्वाचें उखळ । धरिलें धैर्याचें
करीं मुसळ । कांडीत बैसली वेल्हाळ । निर्धार अचळ
धरूनियां ॥ ४६ ॥ अतीत म्हणे परम मंगळ । गीत

गाय रसिक सुढाळ । रवंती करितां पयःफेनधवल ।
दुराबेल जाण पां ॥ ४७ ॥ ते सद्भावसरोवरविला-
सिनी । कोमलहृदय नृपकामिनी । कीं निश्चळ गंगा
भरली । जात मर्यादा धरूनियां ॥ ४८ ॥ तिचें पाहतां
निजवदन । काळवंडला रोहिणीरमण । मृगशावाक्षी
गुणनिधान । उपमा नाहीं स्वरूपातें ॥ ४९ ॥ म्हणे
कोमळांगा बाळा सुकुमारा । सुलक्षणा सुशीला नृप-
किशोरा । सुहास्यवक्त्रा राजीवनेत्रा । येवोनि उदरा
धन्य केलें ॥५०॥ तूं सुकुमार गुणवंता । माझे निष्ठुर
घाव लागती माथां । तुजवीण परदेशीं आतां । दुबळी
भणंग झालें मी ॥ ५१ ॥ कुचकमंडलीं अतिसुंदरा ।

अन्नोत जेवोनि अवधारीं । जाऊं दे राजद्वाराबाहेरी । देह त्यागीन ये अवसरीं । यावरी धीर न धरवे पैं ॥ ५३ ॥ कैलासपंथ लक्षून । सखया एकला जातोसी मज टाकून । तुझे संगती मी येईन । उभा राहें क्षणभरी ॥५४॥ तूं मोक्षद्वीपाचें केणें भरून । जासी कैलासराजपेठ लक्षून । तुझे संगतीं मी उद्धरेन । मज टाकूनि जाऊं नको ॥ ५५ ॥ उदकाविण जैसा मीन । तैसी मी तान्हया तुजवीण । माझें हृदय निर्दय कठिण । लोकांत वदन केवीं दावूं ॥५६॥ तुझी माउली मी म्हणतां । लाज वाटे रे गुणवंता । तुवां आपुली सार्थकता । करूनि गेलासी शिवपदा ॥ ५७ ॥ हें

त्रिभुवन शोधितां सकळ। तुजऐसा न दिसे बाळ। मग तें पचवूनि तात्काळ। उठा म्हणे अतीतातें ॥५८॥ अतीत म्हणे अवनीपती। उठा तुम्ही यजमान माझे पंक्ती। ऐसें ऐकतां श्रियाळनृपती। झाला चित्तीं संकोचित ॥ ५९ ॥ चांगुणा म्हणे नृपनाथा। सत्त्व राखावें सत्वर आतां। विन्मुख जाऊं न द्यावें अतीता। मनीं चिंता न धरावी ॥ १६० ॥ नवमास वाहिला म्यां उदरांत। तुम्हांस जड नव्हे चौप्रहरांत। पोटींचा पोटीं घालितां सुत। चिंता काय नृपश्रेष्ठा ॥ ६१ ॥ राव बैसला पंक्तीसी। ताट वाढोनि आणिलें वेगेंसीं। अतीत म्हणे चांगुणेसी। तूंही येईं सवेग ॥ ६२ ॥ अवश्य म्हणोनि [illegible]

सर्वथा ॥ ६३ ॥ निपुत्रिकाचें न पाहावें वदन । मग तेथें कोण घेईल अन्न । दीपेंवीण शून्य सदन । पुत्रावीण तेवीं तुम्ही ॥ ६४ ॥ नासिकेवांचोनि वदन । कीं वृक्ष जैसा फळावीण । कीं बुबुळांवीण जैसे नयन । शून्य सदन तुमचें तेवीं ॥६५॥ तंव तीं दोघें बोलती सद्गदित । एक होता तो अर्पिला सुत । चांगुणा म्हणे गेलें सत्त्व । अतीत विन्मुख जाईल आतां ॥ ६६ ॥ एक बाळ तो दिधला भोजनासी । आतां महाराजा सत्त्व किती पाहसी । ऐसें बोलतां चांगुणेसी । अद्भुत गहिंवर दाटला ॥ ६७ ॥ म्हणे सत्त्वही बुडालें सकळ । वृथा गेलें माझें बाळ । मग कंठ मोकळा करूनि ते स्नेहाळ ।

हांक फोडी चांगुणा ॥ ६८ ॥ नयनीं चालिल्या प्रेमाश्रु-
धारा । म्हणे अहा शिव कर्पूरगौरा । दीर्घस्वरें बाहे
उमावरा । पाव सत्वरीं या आकांतीं ॥ ६९ ॥ अहा
झालें वंशखंडन । न देखों पुढती पुत्रवदन । ऐसें ऐकतां
अतीताचे नयन । स्रवों लागले प्रेमभरें ॥ १७० ॥
बाहेर फुटली मात । वळसा थोर होत नगरांत । लोक
दुःखें वक्षःस्थळ पिटीत । राजकिशोर आठवूनी ॥७१॥
विमानीं दाटले सुरवर । म्हणती धन्य पतिव्रता
सत्त्वधीर । ईस प्रसन्न होवोनि श्रीशंकर । काय देईल
तें न कळेचि ॥ ७२ ॥ अतीत म्हणे चांगुणेसी । जें
प्रिय असेल तुझे मानसीं । तें मजपाशीं माग सद्गुणराशी ।
यावरी सती काय बोले ॥७३॥ मज [illegible]

लोक । हा धुवोनि काढीं कलंक । ऐसें एकता कैलास- नायक । बोलावीं म्हणे पुत्रासी ॥ ७४ ॥ सत्य मानूनि अतीतवचना । दीर्घ हांका फोडीत चांगुणा । म्हणे चिलया गुणनिधाना । येईं स्नेहाळा धांवोनि ॥ ७५ ॥ अतीत तुजवीण न घे ग्रास । कोठें गुंतलासी खेळावयास । माझें तान्हें तूं पाडस । सत्त्व राखें येवोनियां ॥ ७६ ॥ तूं न येसी जरी धांवोन । तरी माझा जाऊं पाहे प्राण । दशदिशा विलोकून । चांगुणा पाहे तेधवां ॥ ७७ ॥ मागुती हांक फोडी वेल्हाळ । तों जैसें उगवे मित्रमंडळ । तैसा धांवताचि आला बाळ । पाहे श्रियाळ स्नेहभरें ॥ ७८ ॥ अतीतस्वरूप टाकून । शिव प्रकटला निजरूप पूर्ण । दशहस्त

पंचवदन। दीनोद्धारण जगद्गुरु ॥ ७९ ॥ चिलया शिवें हृदयीं धरिला। निजअंकावरी बैसविला। श्रियाळ चांगुणा ते वेळां। पायांवरी लोळती ॥१८०॥ सुरवर सुमनें वर्षती अपार। दुंदुभीनादें कोंदलें अंबर। आनंदमय झालें नगर। धांवती लोक पाहावया ॥८१॥ शिवें आणविलें दिव्य विमान। श्रियाळ चांगुणा दिव्य-रूप होऊन। चिलयासी सिंहासनीं स्थापून। छत्र धरिलें तयावरी ॥ ८२ ॥ सचिवांस निरवोनि राज्यभार। विमानीं बैसलीं सत्वर। निजपदीं जगदुद्धार। श्रीशंकर स्थापी तयां ॥ ८३ ॥ कांतिनगरीं सौख्य अगाध। त्रिभु-वनीं न माये आनंद। श्रीधरस्वामी तो ब्रह्मानंद। अभंग न विटे कालत्रयीं ॥ ८४ ॥ शिवलीलामृत ग्रंथ। झाला

चतुर्दश अध्यायपर्यंत। चौदा भुवनांचे सार […]
चौदा अध्याय निर्मिले ॥ ८५ ॥ कीं चौदा विद्यांचें
सार। कीं चौदा गांठींचा अनंत परिकर। कीं चौदा
पदें निरंतर। गयावर्जन घडे हें ॥ ८६ ॥ कीं चतुर्दश
रत्नांचा प्रकाश। येथेंचि झाला एकरस। कीं चौदा
चक्रें निःशेष। प्रिय चौदाही लोकांतें ॥ ८७ ॥ कीं
चौदा कांडें वेद। कीं चौदा कोहळीं द्रव्य प्रसिद्ध।
कीं चौदा कोठड्या शुद्ध। शिवमंदिर निर्मिलें ॥ ८८ ॥
श्रवण पठण लेखन। निदिध्यास अनुमोदन। परम
प्रीतीं करितां ग्रंथरक्षण। फळ समान सर्वांसी ॥ ८९ ॥
इतुक्यांसही शिव होऊनि माउली। करील निजांगाची
साउली। आयुरारोग्य ऐश्वर्य सकळी। ग्रंथश्रवणें

प्राप्त होय ॥ १९० ॥ आधि व्याधि जाय निरसोन । वंध्याही पावे पुत्रसंतान । ग्रामा गेला बहुत दिन । पिता बंधु भेटेल ॥ ९१ ॥ घरीं संपत्ति दाटे बहुत । ऋणमोचन होय त्वरित । शत्रुक्षय यथार्थ । दक्षिणमुखें वाचितां ॥९२॥ शत आवर्तनें करितां भक्तियुक्त । पोटीं होय शिवभक्त सुत । ज्याच्या घरीं असेल हा ग्रंथ । पिशाच भूत न रिघे तेथें ॥९३॥ त्रिमास करितां नित्य आवर्तन । सर्व संकटें जाती निरसोन । भावें प्रचीत पाहावी वाचोन । नाहीं कारण अभाविकाचें ॥ ९४ ॥ सोमवारीं ग्रंथपूजन । अथवा प्रदोषकाळ शिवरात्रि लक्षून । शुचिर्भूत होवोनि करावें शयन । स्वप्नीं प्रकटोनि शिव सांगे ॥ ९५ ॥ जें जें पाहेल

संकट। तें तें निवारील नीलकंठ। चौदा अध्यायांत्र
फळ वरिष्ठ। वेगळालें लिहिलें असे ॥१६॥ प्रथमाध्यायीं
मंगलाचरण। दाशार्हरायाचें आख्यान। कलावतीनें
पति उद्धरिला पूर्ण। हेंचि कथन निर्धारें ॥ १७ ॥
द्वितीयाध्यायीं निरूपण। शिवरात्रि कर्मविपाककथन।
तिसऱ्यांत गौतमें कथा सांगोन। कल्पाषपाद
उद्धरिला ॥ १८ ॥ चौथ्यांत महाकाळलिंगार्चन।
गोपबाळ गेला उद्धरून। पांचव्यांत उमेनें पुत्र
पाळून। राज्यीं स्थापिला शिवप्रसादें ॥ १९ ॥
सहावा अध्याय अतिरसिक। सीमंतिनीआख्यान
पुण्यकारक। सातवा आठवा सुरस कौतुक।
भद्रायुरायाचें कथन पैं ॥ २०० ॥ नवमांत वामदेवाचें

आख्यान सुरस। दुर्जय राजा झाला राक्षस। जन्म-
दुःखें कथिलीं बहुवस। अतिसुरस अध्याय तो ॥१॥
दहाव्यांत शारदाआख्यान। अकराव्यांत रुद्राक्ष-
महिमा पूर्ण। महानंदा गेली उद्धरोन। भद्रसेनराव
तरला ॥ २ ॥ बाराव्यांत विदुर-बहुलाउद्धार। विष्णूनें
मर्दिला भस्मासुर। तेराव्या अध्यायांत समग्र। शिव-
गौरीविवाह पैं ॥ ३ ॥ चौदाव्यांत शिव-अपर्णाविनोद।
गौरी भिल्लिणी झाली प्रसिद्ध। पुढें श्रियाळचरित्र
अगाध। चौदावा अध्याय संपूर्ण हा ॥ ४ ॥ श्रीधर-
स्वामी ब्रह्मानंद। आनंदसांप्रदाय परम अगाध।
क्षीरसागरीं गोविंद। आधीं उपदेशी कमलोद्भवा ॥५॥
तेथूनि अत्रिऋषी प्रसिद्ध। पुढें पूर्णब्रह्म दत्तात्रेय

अगाध । त्यापासूनि सदानंद । रामानंद यती [illegible]
॥६॥ तेथोनि अमलानंद गंभीर । मग ब्रह्मानंद उदार ।
त्यावरी कल्याणीं राहाणार । सहजानंद यतींद्र पैं ॥७॥
तेथूनि पूर्णानंद यती शुद्ध । त्यापासाव पितामह
दत्तानंद । पिता तोचि सद्गुरु प्रसिद्ध । ब्रह्मानंद
यतींद्र जो ॥८॥ पंढरीहूनि चारी योजनें दूरी । नैर्ऋत्य-
कोणीं नाझरें नगरी । तेथील देशलेखक निर्धारीं ।
पूर्वाश्रमीं ब्रह्मानंद ॥ ९ ॥ पुढें पंढरीसी येऊन । केलें
तेथें संन्यासग्रहण । तेथेंचि समाधिस्थ होऊन । अक्षय
वस्ती केली पैं ॥ २१० ॥ तो ब्रह्मानंद माझा पिता ।
सावित्री नामें माझी माता । वंदूनि त्या उभयतां ।
शिवलीलामृतग्रंथ संपविला ॥ ११ ॥ शाके सोळाशें

चाळीस । विलंबीनाम संवत्सरास । शुद्धपौर्णिमा फाल्गुन मास । रविवारीं ग्रंथ संपविला ॥१२॥ ब्रह्मकमंडलूच्या तीरीं । द्वादशमती नाम नगरी । आद्यंत ग्रंथ निर्धारीं । तेथेंचि झाला जाणिजे ॥ १३ ॥ शिवलीलामृतग्रंथ आद्यंत । चतुर्दश अध्यायपर्यंत । जयजय शंकर उमानाथ । तुजप्रीत्यर्थ हो कां सदा ॥१४॥ अपर्णाजीवना कर्पूरगौरा । ब्रह्मानंदा जगदुद्धारा । श्रीधरहृदयाब्जभ्रमरा । अक्षय अभंग दयानिधे ॥१५॥ शिवलीलामृतग्रंथ प्रचंड । स्कंदपुराण ब्रह्मोत्तरखंड । सदा परिसोत सज्जन अखंड । चतुर्दशाध्याय गोड हा ॥ २१६ ॥ ओंव्या एकंदर संख्या ॥ २४८३ ॥

॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥

अध्याय पंधरावा
शंकर
श्रीधर

श्रीगणेशाय नमः ॥ जयजय श्रीगंगाधरा। त्रिशूळपाणी पंचवक्त्रा। अर्धनारीनटेश्वरा। श्रीशंकरा नीलकंठा ॥१॥ भस्मोद्धूलना त्रिनयना। कर्पूरगौरा नागभूषणा। गजास्यजनका गौरीरमणा। भक्तवत्सला दयानिधे ॥ २ ॥ तूं आदिमध्यांतरहित। अज अव्यय मायातीत। विश्वव्यापक विश्वनाथ। विश्वंभर जगद्गुरो ॥ ३ ॥ तूं नामगुणातीत असून। स्वेच्छें मायेसी आश्रयून। नानारूप नानाभिधान। क्रीडार्थ होसी सर्वेशा ॥ ४ ॥ सत्त्व रज तम हें गुणत्रय। तूंचि नटलासी निःसंशय। स्थिर-चरात्मक भूतमय। त्वद्रूपचि आहे बा ॥५॥ तूं

प्रस्तुत पंधरावा अध्याय श्रीशिवलीलामृतकार श्रीधरस्वामीकृत नाहीं. त्यांतील वर्णनही पुराणबाह्य आहे. म्हणून भक्तिपूर्वक श्रीशिवलीलामृतपारायण करतांना पारायणामध्यें वरील फक्त चौदा अध्यायांचाच समावेश करणें योग्य होईल.

ब्रह्मांडा आदिकारण। विश्वसूत्र तव आधीन। जैसें
हालविसी स्वेच्छेंकरून। तैसें संपूर्ण नाचत ॥ ६ ॥
तुझिया इच्छेवांचुनी। कांहींच नोहे जीवांचेनी। ऐसें
जाणोनि अंतःकरणीं। तुज शरण रिघती जे ॥७॥ तयां
भक्तांसी तूं शंकर। पूर्णकाम करोनि साचार।
भवाब्धींतूनि नेऊनि पार। स्वपदीं स्थिर स्थापिसी ॥८॥
ऐसा तुझा अद्भुत महिमा। नकळे त्याची कवणा सीमा।
म्हणोनि केवळ परब्रह्मा। शरण आलों असें पां ॥९॥
तरी दयाब्धे मज पामरा। न्यावें भवाब्धिपैलपारा।
तुजवांचुनी कोण दातारा। अनाथासी उद्धरील ॥१०॥
असें [illegible] विनवणी। आधीं पुरवीं मनाची
धणी। त्वद्गुणे [illegible] वाणी। कीजे ऐसी असे जी
[illegible]॥ तुझिया कृपें शिवलीलामृत। चौदा अध्याय

र्मिले [illegible]ाथार्थ । वेदव्यासें [illegible]पुराणांत । ब्रह्मोत्तर-
[illegible] केले ॥ १२ ॥ परी माझ्या [illegible]राची तृप्ती ।
[illegible] शुरती । म्हणोनि आणिक हृदयीं
स्फूर्ता । देऊनि [illegible]था वर्णवीं पां ॥ १३ ॥ तूं शंकर
होतां प्रसन्न । हाता येतें सर्व त्रिभुवन । महाराज तूं
भक्तांलागून । वरप्रदानें तोषविसी ॥ १४ ॥ तुज
श्रीशंकरासमान । वरदाना शक्त नसे कोण । तुझें
देखोनि उदारपण । ब्रह्मा-विष्णुही लाजती ॥ १५ ॥
काय वर्णावी उदारता । प्रत्यक्ष आपुली सुंदर कांता ।
देऊनियां रावणभक्ता । आत्मलिंग वोपिलेंसी ॥ १६ ॥
तेवींच दैत्येंद्र त्रिपुर । तारक आणि भस्मासुर । इत्यादि
स्वभक्तांलागीं अपार । अनिवार वर दिल्हेसी ॥१७॥ तूं
अत्यंत भोळा भगवान । कपटेंही करितां तव सेवन ।

देऊनि इच्छित वरदान । आनंदविसीं सवका ॥१८॥
असो ऐका श्रोते सर्व । ऐसा करितां म्यां शिवस्तव ।
हृदयीं प्रकटोनि दयार्णव । स्फूर्ति देत उत्तम ॥ १९ ॥
अरे या कलियुगामाझारी । पाखंडी मातोनि पृथ्वी-
वरी । श्रुति स्मृति पुराणोक्त सारीं । कर्मं बुडविते
जाहले ॥ २० ॥ जैनमत तें आगळें । सर्व भूमंडळीं
पसरलें । तेणेंयोगें वर्ण सगळे । भुलोनि गेले साचार
॥ २१ ॥ तें देखोनि म्यां सत्वर । तन्मतखंडनालागीं
भूवर । शंकरनामें अति सुंदर । जो अवतार धरियेला
तत्पर ॥२२॥ हें सकळ [illegible] चरित्र । आधुनिकांसी न कळे
पवित्र । तरि तें प्राकृत भाषें विचित्र । वर्णन करीं
श्रीधरा ॥२३॥ ऐसी शिवें केली प्रेरणा । म्हणोनि पुरा-

गार्थविवरणा । एकीकडे ठेवूनि जाणा । जगद्गुरुचरित्र वर्णितों ॥२४॥ तरी सर्व तुम्ही श्रोते संत । सावध रहा हो श्रवणार्थ । जगद्गुरुकथा ऐकतां समस्त । पापपर्वत भंगती ॥ २५ ॥ कल्पारंभीं कमळासनें । परब्रह्माच्या आज्ञेनें । जी महदादिकांच्या योगानें । ही सर्व सृष्टी रचियेली ॥ २६ ॥ इयेच्या कल्याणालागून । सर्व-मार्गदर्शक पूर्ण । ऋग्यजुः-साम-अथर्वण । हे चार वेद जाहले ॥ २७ ॥ परी त्या वेदांचे अर्थराशी । स्पष्ट न होत सर्वांसी । म्हणोनि परमात्म्याच्या मानसीं । कृपासमुद्र उचंबळला ॥ २८ ॥ मग तो स्पष्ट व्हावया-लागुनी । पाणिन्यादि रूपें अवतरोनी । व्याकरणादि षट्शास्त्रें क्षणीं । करिता जाहला परमात्मा ॥ २९ ॥

आणि मन्वादिक स्मृती । करिता झाला तो विख्यात ।
तदभ्यासें सर्व जगतीं । श्रुत्यर्थ जाणूं लागले ॥ ३० ॥
पुढें कलियुग होतां प्राप्त । भूमंडळीं मानव समस्त ।
अल्पायु मंदमती अत्यंत । ऐसे जाण होतील ॥ ३१ ॥
आणि श्रुति स्मृति शास्त्रें केवळ । गगनापरी अत्यंत
विशाळ । म्हणोनि त्यांचा मानवां सकळ । अभ्यास
नोहे कदापि ॥३२॥ तेणें ते सर्व अति अज्ञानी । आणि
सन्मार्गभ्रष्ट होऊनी । जन्ममरणादि तीव्र दुःखांनीं ।
तडफडतील निश्चयें ॥३३॥ ऐसें पूर्वीं नारायणें । जाणुनी
मग दयार्द्रपणें । कलिजनांच्या उद्धाराकारणें । व्यासा-
वतार धरियेला ॥ ३४ ॥ आणि त्या व्यासरूपें चांग ।
चारी वेदांचे करूनि विभाग । वेदार्थदर्शक ऐसें सवेग ।

... ॥ ४६ ॥ अग्निमाजीं हवन करूनी । काढिलें [illegible] कुंडांतूनी । याचकजनाची इच्छा [illegible] । तृप्त करी सर्वदा ॥४७॥ जैसा पूर्वी रावणसुत । महा[illegible]राक्रमी इंद्रजित । हवन करोनि अश्वां[illegible] । रथ काढिला जाहला ॥ ४८ ॥ [illegible] तो [illegible]मि[illegible] अय्या । अग्नींत हवन करूनियां । त्यांतूनि पीतांबरादिक वस्तुत्रया । काढीतसे यथेच्छ ॥४९॥ विद्या पाहतां अति प्रबळ । हुंकारें सूर्यासी उभा करील । अत्यद्भुत सामर्थ्य केवळ । सांगतां वाचे न वदवे ॥ ५० ॥ शास्त्री पुराणिक पंडित । अय्याचा मानिती धाक बहुत । वादविवाद करितां समस्त । खंडित होत तत्क्षणीं ॥ ५१ ॥ [illegible]

जिंकी तयांचेनी । कोणा न टिकता सभास्थानी । सुखा गवसणी घालीत ॥५२॥ मोठे मोठे पंडित सगळे । वादविवाद करितां थकले । सकळ सृष्टीतें जिंकिलें । आपुल्या शास्त्रीं अय्यानें ॥५३॥ श्रुतिस्मृत्युक्त सद्धर्ममार्ग । अधर्म ऐसें दावूनि सवेग । आपुलीं शास्त्रें सर्वत्र सांग । स्थापना केली दुष्टानें ॥ ५४ ॥ आणि चारी वर्ण अठरा याती । यांच्या मती भ्र[illegible]नि [illegible] अती । ग्रामदेवतें आपुल्या हातीं । आपुल्या शास्त्रें [illegible]पिलीं ॥ ५५ ॥ पूर्वशास्त्रें [illegible] एकीकडे । जैनें स्व[illegible] केलें उ[illegible]डे । तया अय्याच्या सामर्थ्यापुढें । [illegible]विष्ट [illegible] ॥ ५६ ॥ आणि आमुचा धर्म नाहीं उत्तम । [illegible]र्तती कीं जैनधर्म बहु सुगम । ऐसें

म्हणोनि सर्वकाळ ॥५६॥ ऐसें अंतरीं खिन्न जाहले
॥५७॥ ऐसें काहीं कुडांत पुराणें सोज्ज्वळ । यांसी
होती तेथील । चारी वर्ण अठरा याती
सकळ । चालवूं लागले जैनधर्म ॥५८॥ अहो
त्या मंडनमिश्रालागून । असे सरस्वती सुप्रसन्न ।
म्हणोनि त्याच्या जिव्हाग्रीं बैसोन । बोलिल्या वचना
सत्य करी ॥५९॥ आणि सदा होऊन अंकित । तया
अयाच्या घरीं राबत । मद्यपान करूनि सतत ।
अनाचार वाढवी तो ॥६०॥ नित्य प्रातःकाळीं उठोन ।
मद्याचा एक घट मांडून । तेणें सरस्वतीची पूजा
करून । नैवेद्य अर्पी मद्याचा ॥६१॥ ऐसा तो अया
त्रिकाळ जाणा ।

म्हणोनि मद्यपानें ।

आचार ना विचार । कर्मभ्रष्ट पाखंडी थोर । आपुला शास्त्रधर्म साचार । सर्व स्थळीं स्थापीतसे ॥ ६३ ॥ सर्व जनांसी शिष्य करून । स्वयें तयांचा गुरु होऊन । श्रुतिस्मृत्युक्त धर्म संपूर्ण । आचरों नेदी कवणासी ॥ ६४ ॥ ऐसा अनर्थ करितां फार । भूमीसी होऊनि अति भार । रात्रंदिवस ती अनिवार । दुःखाश्रु टाकूं लागली ॥ ६५ ॥ देव ब्राह्मण साधुसंत । दुःखें पोळती अहोरात्र । कांहीं काळें हें वृत्त समस्त । श्रुत जाहलें शंकरासी ॥६६॥ तेव्हां तो शंकर पिनाकपाणी । अत्यंत कोपाविष्ट होऊनी । म्हणे सर्व कर्ममार्ग बुडवुनी । वर्तता कीं जैनधर्में ॥ ६७ ॥ सकळही

भूमंडळावर । जैनधर्माचा झाला कीं प्रसार । तरी
आतां मी अवतरोनि शंकर । जैनधर्मा उच्छेदितों ॥६८॥
ऐसें कोपें बोलोनि शिव । जो अनाथनाथ कृपार्णव ।
पुराणपुरुष महादेव । भाललोचन जगदात्मा ॥ ६९ ॥
जो अनंतब्रह्मांडनायक । भस्मासुरवरदायक ।
त्रिशूळपाणी मदनांतक । चंद्रशेखर उमापती ॥ ७० ॥
तेणें तात्काळ मेदिनीवर । उत्तरदेशीं निर्मळ क्षेत्र ।
तेथें विप्रकुळामाजीं सत्वर । घेतला अवतार नररूपें
॥ ७१ ॥ तेव्हां समुद्रवसनेलागून । परमानंद झाला
संपूर्ण । दशदिशांतरें प्रसन्न । देव संपूर्ण हर्षले ॥७२॥
मंद सुगंध शीतळ । वाहूं लागला तो अनिळ । वापी

ऐसा शुभ चिन्ह अपार । होऊं लागला पृथ्वीवर ।
मुनि जाणूनि समाचार । निर्मळ क्षेत्रीं पातले ॥७४॥
आणि जाऊनियां विप्रसदनीं । बालजातक वर्तवूनी ।
शंकराचार्य ऐसें तत्क्षणीं । नाम ठेविते जाहले ॥७५॥
आतां ह्या नामासी काय कारण । तरी ' शं ' म्हणजे
सुकल्याण । ' कृञ् ' धातूचा अर्थ करण । आणि
' आचार्य ' म्हणजे सद्गुरु ॥७६॥ ऐसा हा तीन
शब्दांचा अर्थ । आणि हा सदुपदेशें यथार्थ । सर्व
लोकांचें कल्याण सतत । करणार असे निश्चयें ॥७७॥
अथवा संकर छेदावया । अवतरला असे म्हणोनियां ।
शंकराचार्य ऐसें तया । नाम ठेविते जाहले ॥७८॥ असो
ऐसा तो कर्पूरगौर । वैदिकमार्ग स्थापावया सत्वर ।

'शंकराचार्य' नामें भूवर । निर्मळक्षेत्रीं अवतरला ॥७९॥ पुढें झालें उपनयन । सकळ विद्या अभ्यासून । अल्पवयांतचि संन्यासग्रहण । करिता झाला मातृ-आज्ञें ॥ ८० ॥ मग सवें घेऊनि शिष्यमंडळी । तीर्थ-यात्रार्थ भूमंडळीं । फिरतां जैनमताची आगळी । प्रवृत्ति देखिली सर्वत्र ॥ ८१ ॥ देशोदेशींचे निखिल-जन । शंकराचार्याचा करीत अपमान । सकळ जनांचें लागलें ध्यान । जैनशास्त्राकडे पां ॥ ८२ ॥ असो ऐसें फिरतां मेदिनीसी । आचार्य पातले कोल्हापुरासी । मग शिष्यांसहित एके दिवसीं । ग्रामांत चालिले भिक्षार्थ ॥ ८३ ॥ घरोघरीं भिक्षा मागत । येऊनि कासारांच्या आळींत । तयांजवळी

भिक्षा मागत । तो हांसू लागले जन ते ... ...
म्हणती भिक्षा कैंची येथ । कांचरस आहे कढईत ।
पाहिजे तरी हा समस्त । भिक्षेलागीं समर्पितों ॥८५॥
तैं स्वामी म्हणती कासारांप्रती । तुमची आहे
जैनयाती । तरी अन्य भिक्षा न घेऊं निश्चिती ।
कांचरसाचि आम्हां द्या ॥८६॥ ऐसें तयांप्रती सांगुनी ।
स्वामी म्हणती शिष्यांलागुनी । तुम्ही स्वहस्तांच्या
ओंजळी करूनी । कांचरस प्राशिजे ॥ ८७ ॥ ऐसें
स्वामींचें ऐकूनि वचन । भिवोनि सकळ शिष्यजन ।
म्हणती वांचलों तरी यासमान । बहुत गुरु संपादूं
॥ ८८ ॥ हा प्रत्यक्ष तप्त कांचरस । स्पर्शतां मृत्यु
येईल आम्हांस । ज्याचें त्याणेंचि द्यावें विष ।

आम्हां न लगे सेवा ही ॥ ८९ ॥ ऐसें बालून शिष्यजन । पळूं लागले सर्व तेथून । मग स्वामी स्वयें ओंजळ करून । म्हणती ओता कांचरस ॥९०॥ अहो पूर्वीं समुद्रमंथनकाळीं । कालकूटविष ज्वाळा-माळी । प्रकटला येऊनि तयाजवळी । स्वयें प्राशिता झाला जो ॥९१॥ तोचि तो शंकराचार्य भगवान । तयासी काय कांचरस कठिण । कल्पांतींच्या कृशानूलागून । गिळील जाण क्षणार्धें ॥ ९२ ॥ असो मग ते दुष्ट कासार । तो तप्त कांचरस प्रखर । आचार्यांच्या ओंजळीं सत्वर । ओतिते झाले भिक्षेसी ॥९३॥ जया रसाचा बिंदु तत्त्वतां । भूमीवरी पडला

अत्यंत ॥ ९४ ॥ परी ता जगद्गुरु [illegible] । [illegible]
शीतळ मधुर जीवन । प्यावें तैसें त्या रसा तत्क्षण ।
प्राशिता झाला साचार ॥ ९५ ॥ ऐसें तयाचें पाहूनि
साहस । कासारांचें दचकलें मानस । म्हणती हा पैं
पुराणपुरुष । धर्मस्थापनार्थ अवतरला ॥ ९६ ॥ अहो
पहातां ज्या रसाप्रती । आमुचे नेत्र गरगरां फिरती ।
तो रस प्याला स्वयें निगुती । धन्य मूर्ति शंकराचार्य
॥९७॥ ऐसें सर्व कासारीं बोलून । घट्ट धरिले स्वामींचे
चरण । मग शंकराचार्य तेथून । जैनग्रामासी पातले
॥ ९८ ॥ आणि स्वकीय शिष्यमुखेंसीं । निरोपिलें
मंडनमिश्रासी । कीं तुम्हीं भेटूनि आम्हांसी । शास्त्र-
विवाद कीजिये ॥ ९९ ॥ वादीं स्वमतशास्त्रवैभवें ।

आम्हांलागीं त्वां जिंकावें। अथवा आम्हीं पराभवावें। सद्धर्मशास्त्रें तुम्हांसी ॥ १०० ॥ ऐसा शंकराचार्यांचा निरोप। ऐकूनि तो महागर्वकूप। मंडनमिश्र आगळें अमूप। बोलता झाला अभिमानें ॥ १ ॥ अरे आजपर्यंत बहु पंडित। वादार्थ आले मी मी म्हणत। परी ते म्यां जिंकिले समस्त। आमुच्या जैनशास्त्रेंसीं ॥ २ ॥ आतां हा येऊनि संन्यासी। सांगोन पाठवितो आम्हांसी। तरी मी आजी जिंकीन यासी। सरस्वतीचे प्रसादें ॥ ३ ॥ ऐसें गर्वें बोलत वचन। सरस्वतीचें करूनि ध्यान। तो मंडनमिश्र जगद्गुरू-लागून। जाऊनि भेटला तात्काळ ॥ ४ ॥ ते दोघही तेजस्वी महापुरुष। केवळ जैसे चंद्र-चंडांशु। दोघांचेही

पराक्रम विशेष । समसमान [illegible]
बोलती एकमेकांसीं । सभा करावी आजिचे दिवसीं ।
वेदशास्त्राची स्वमुखेंसीं । चर्चा व्हावी साविस्तर ॥६॥
पूर्वपक्ष उत्तरपक्ष करोन । अर्थ विवरावा संपूर्ण ।
ज्यासी अर्थ न होय पूर्ण । तयाचें शास्त्र मिथ्या
पैं ॥७॥ आणि जो पराजय पावेल । तद्धर्म विध्वंसूनि
सकळ । ग्रंथही तयाचे तात्काळ । बुडवूनियां टाकावे
॥८॥ ऐसे दोघेही प्रतिज्ञा बोलुनी । बैसले मध्यें
पडदा लावुनी । सर्व जातींचे लोक तत्क्षणीं । सभे-
लागुनी पातले ॥९॥ तों मंडनमिश्रें पडद्याआंत ।
शंकराचार्यांसी नकळत । मद्यघट ठेवूनि तयांत ।
सरस्वती स्थापूनि पूजिली ॥१०॥ तैं त्या मद्याच्या

घटांतूनी । सरस्वती बोले अट्टयालागुनी । आतां मी
शंकराचार्यांसी म्हणीं । शास्त्रमतें विध्वंसितें ॥ ११ ॥
तूं माझ्या मागें बैसून । चमत्कार पाहें संपूर्ण । मी
तुज आहें सुप्रसन्न । वचन सत्य करीन तुझें ॥ १२ ॥
ऐसिये प्रकारें सुंदर । सरस्वतीचा ऐकूनि वर । तो
महापंडित मंडनामिश्र । समाधान पावला ॥ १३ ॥ मग
पडद्याआंतून । शंकराचार्यांसी बोले वचन । कोणता
वेद आरंभून । अर्थ करूं सांग पां ॥ १४ ॥ तें शंकरा-
चार्य बोलत । चारी वेद करीं समाप्त । जें जें मी पुसेन
यथार्थ । तें तें मजसी सांगावें ॥ १५ ॥ ठायीं ठायींचे
अर्थ पुसेन । त्यांचें करावें समाधान । न सांगतां
पदवीपासून । भ्रष्ट करीन क्षणमात्रें ॥ १६ ॥ मग त्याच

आचार्यभाषिता । मान्य करून ता तरवता । सर
स्वतीसी म्हणे हे माता । बोलें आतां सत्वरी ॥१७॥
तैं श्रीशंकराचार्यांप्रती । बोलूं लागली सरस्वती । परी
शंकराचार्यांच्या चित्तीं । जैन बोलतो ऐसेंच ॥१८॥
म्हणोनि आचार्य बोलले । अथवा ऋग्वेद आरंभीं
ये वेळे । तंव सरस्वतीनें मुख काढिलें । घटांतूनि
बाहेरी ॥१९॥ प्रथम ऋग्वेद ऋचांसहित । सरस्वती
चालली बोलत । ठायीं ठायीं आचार्य पुसत । अर्थकूटें
तेथवां ॥१२०॥ परी ज्याच्या मुखापासून । चारी वेद
झाले उत्पन्न । त्या ब्रह्मयाचें तें कन्यारत्न । न अड-
खळे कोठेंचि ॥२१॥ शंकराचार्य जें जें पुसत । त्याचें
तत्क्षणीं ती उत्तर देत । असो ऐसा ऋग्वेद समस्त ।

समाप्त जाणा जाहला ॥२२॥ परी सरस्वती म्हणते
वेद। हा आचार्यां नेणोनि भेद। आतां बोलें रे
यजुर्वेद। ऐसें अय्यासी सांगीतलें ॥२३॥ तें स्वामींचें
ऐकूनि भाषित। सरस्वती पड्याआंत। यजुर्वेदालागीं
त्वरित। आरंभिती जाहली ॥२४॥ अस्खलित शब्द
उमटती। शंकराचार्य अर्थ पुसती। परी कुशलत्वें
ती सरस्वती। करी समाधान तत्काळ ॥ २५ ॥
आचार्यांचा न चाले उपाव। कोठेंच न होय पाडाव।
मग अंतरीं एक उपाय। ऐसा त्यांनीं योजिला ॥२६॥
पूर्वीं ऋग्वेद जाहला। आतां यजुर्वेद असे चालला।
तरी यासी ऋग्वेदांतील भला। पुनरपि प्रश्न कीजिये
॥२७॥ ऐसा करूनियां निश्चय। अय्यासी बोलती

आचार्य । अरे तूं सांप्रत निःसंशय । यजुर्वेद बोलतोसी ॥ २८ ॥ परी ऋग्वेदामाजी देख । शंका राहिली असे एक । ती ऋचा बोलूनि सम्यक । अर्थ सांगें पुनरपि ॥२९॥ ऐशा स्वामींच्या प्रश्नाला । ऐकून स्तब्धली ब्रह्मबाळा । पूर्वी ऋग्वेद सर्व म्हणितला । परी तिसी त्याचा आठव नसे ॥ १३० ॥ अहो सरस्वतीचा ऐसा मार्ग । कीं वेद शास्त्र पुराणें सांग । आरंभापासोनि स्पष्ट सवेग । संपूर्णही म्हणे पां ॥ ३१ ॥ परी पुढें पुढें म्हणत असतां । मध्येंच पुशिलें पूर्वोक्त अर्था । तरी तियेसी पूर्वोक्त सर्वथा । स्मरत नसे कांहींच ॥३२॥ म्हणोनि अंतरीं गडबडोन । स्तब्ध होतसे तत्क्षण । हें तियेचें वर्म कठिण । ठावुकें

नसे कोणासी ॥ ३३ ॥ परी शंकराचार्य चतुर । अंतरीं करीत विचार । ऐसे वेद सार्थ साचार । ब्रह्मांडीं कोण बोलणार ॥ ३४ ॥ ब्रह्मा आणि सरस्वती । हीं मात्र बोलतील निश्चिती । या दोघांवांचूनि जगतीं । नसे कोणी समर्थ ॥ ३५ ॥ ह्या अय्याच्या बापाचेनें । ऐसें नोहे वेद बोलणें । मग ह्या क्षुल्लक पामराचेनें । कोठोनियां बोलवेल ॥ ३६ ॥ तरी येथें कांहीं तरी । कपट आहे निर्धारीं । ऐसें जाणोनियां अंतरीं । अय्यालागीं बोलत ॥३७॥ अरे आतां उगा राहिलासी । मम प्रश्नासी कां नोत्तरिसी । तों तो अय्या गडबडोनि मानसीं । म्हणे अनर्थ ओढवला ॥ ३८ ॥ दोन चार वेळां स्वामींनीं । प्रश्निलें असे अय्यालागुनी ।

परी तो अत्यंत भय पावोनां । काहीच वाणी बोलेना ॥ ३९ ॥ मग शंकराचार्य उठोन । पाहाती पडदा उघडोन । तों तेथें मद्यघटांतून । मुख बाहेर आलें असे ॥ १४० ॥ तें पहातां ही सरस्वती होय । ऐसा अंतरीं करूनि निश्चय । तैं जगद्गुरु शंकराचार्य । कोपें संतप्त जाहले ॥ ४१ ॥ मग सकळ पडदे फाडून । शिरीं घातला दंड दारुण । तेणें तो मद्यघट फुटोन । चूर्ण तत्क्षण जाहला ॥ ४२ ॥ आणि म्हणती हे दुराचारिणी । जैनालागीं प्रसन्न होऊनी । वेदशास्त्रचर्चा रात्रंदिनीं । चांडाळिणी करितेस ॥ ४३ ॥ तुझें न पहावें जारिणी मुख । ज्याच्या पोटीं जन्मलीस देख । त्या ब्रह्मयासीच तूं निःशंक । अंगभोग देसी निर्लज्जे

॥४४॥ ऐसी तूं महापापिणी । ह्या जैनासी वश होऊनी । जैनशास्त्रें स्थापावयालागुनी । सर्वदा रत झालीस ॥ ४५ ॥ ह्या दुष्ट पाखांडमनासी । आश्रय देऊनि अहर्निशीं । अठरा याती चार वर्णांसी । एकंकार केलास ॥ ४६ ॥ जैनी झाले लोक समग्र । हा तूंचि केलासी वर्णसंकर । वेद शास्त्रें पुराणें परिकर । एकीकडे राहिलीं ॥ ४७ ॥ या जैनाचीं शास्त्रें संपूर्ण । तुवां त्यांचा धरोनि अभिमान । जैनमत प्रकटवून । लोकां पाखंडीं घातलेंस ॥४८॥ तुझ्या आश्रयें ह्या दुष्टें स्वमतें । पृथ्वीवरील ग्रामदैवतें । स्थापूनियां स्वकीय हस्तें । भ्रष्ट केलीं सर्वही ॥ ४९ ॥ ऐसा तुझ्यायोगें सगळा । अत्यनर्थ वाढवला । तो म्यां कैसाची

ऐकियला। म्हणोनि घतला अवतार ॥ ५० ॥ तू अनाचार केलासी अत्यंत। तरी सदा राहें नीच-मुखांत। अंत्यजादिकांच्या गृहीं सतत। वास होवो मम शापें ॥५१॥ ऐसे रीती सरस्वतीप्रती। शंकर-स्वामी शाप देती। मग ती कोपोनि सरस्वती। स्वामींप्रती बोलत ॥५२॥ तूं तों धर्म स्थापावयासी। साक्षात् शंकर अवतरलासी। तरी तुझा देह कीकट-देशीं। पडेल जाण मद्वचनें ॥५३॥ ऐसें स्वामींसी शापून। सरस्वती गुप्त झाली तत्क्षण। मग स्वामींचे धरूनि चरण। मंडनमिश्र लोळत ॥५४॥ परी शंकरा-चार्यीं तत्क्षणीं। जैनशास्त्रांच्या मोटा बांधुनी। अति अगाध समुद्रजीवनीं। नेऊनियां बुडविल्या ॥ ५५ ॥

त्यांतूनि एक अमरकोश । सर्वोपयोगी असे विशेष । म्हणोनि त्या मात्र ग्रंथास । शंकराचार्यीं राखिलें ॥५६॥ असो ऐसें जैनशास्त्रांसी । विध्वंसूनियां क्षणार्धेसीं । मग जवळ पाचारूनि जनांसी । स्वामी तयांसीं बोलत ॥५७॥ अहो हीं ग्रामदैवतें समस्त । आहेत खरीं जैनस्थापित । परी त्यांतें तुम्हीं सतत । भजत जावें स्वधर्मे ॥५८॥ जैनें स्थापिलीं म्हणोनी । संशय कांहीं न धरावा मनीं । आपुला धर्म आपणालागुनी । देवापाशीं काय असे ॥ ५९ ॥ ऐसें स्वामी सकळ लोकां । सांगती तेव्हां अवघा देखा । स्वामीचरणीं स्वकीय मस्तका । ठेवूनियां विनवीत ॥ १६० ॥ म्हणे स्वामी जैनमत संपूर्ण । तुम्हीं टाकिलें उच्छेदून । परी

कृपें जैनाचें अभिधान । किंचित् तरी रक्षावें ॥ ६१ ॥ ऐसी एकतां दीनवाणी । कृपा उपजोनि स्वामींच्या मनीं । ग्रामदैवतांच्या सन्निधानीं । जैनाचा धोंडा स्थापिला ॥ ६२ ॥ जेथें जेथें ग्रामदैवत । तेथें जैनाचा धोंडा वसत । ग्रामदेवतांसंगें त्याप्रत । प्रतिदिनीं पूजिती ॥ ६३ ॥ असो मग स्वामी तेजोराशी । आज्ञापिती सकळ जनांसी । कीं आपुल्या जातिधर्मैंसीं । पूर्वीप्रमाणें वर्तावें ॥ ६४ ॥ जरी अधर्मैं वर्तेल कोणी । तरी दंडीन ऐसें बोलुनी । वेदशास्त्र पुराणें तत्क्षणीं । प्रकट केलीं साचार ॥ ६५ ॥ मग सकळही ब्राह्मण । करूं लागले वेदशास्त्राध्ययन । आणि अन्य जनही संपूर्ण । वर्तूं लागले स्वधर्मैं ॥ ६६ ॥ ऐसें शंकराचार्यें

दयाळें । आपुल्या उत्तम बुद्धिबळें । जैनाचें पाखंडमत
आगळें । विध्वंसिलें सर्वही ॥ ६७ ॥ श्रुतिस्मृत्युक्त
धर्म परिकर । सर्वत्र स्थापिला पृथ्वीवर । तेवींच अद्वै-
ताचा साचार । मार्ग सर्वांसी दाविला ॥ ६८ ॥ एवं
महाराज शंकर । भक्तवत्सल कर्पूरगौर । अवतरोनियां
भूमीवर । भूभार हरिता जाहला ॥ ६९ ॥ अहो शंक-
राची लीला अगाध । जो भक्तवत्सल स्वानंदकंद ।
सेवकां तारूनियां विशद । निजपदासी नेतसे ॥१७०॥
काय वर्णावें त्याचें चरित । जे दीन अनाथ सद्भक्त ।
शिव पंचाक्षरी षडक्षरी जपत । तयां तारीत
प्रसादें ॥ ७१ ॥ दाशार्ह राव आणि कलावती । बहुला
विदुर पापमती । तींही शिवपंचाक्षरें निगुती । अक्षय

गती पावलीं ॥ ७२ ॥ शबर केवळ निषाद । शिवकृप तरला हें प्रसिद्ध । भस्म होऊनियां तद्भार्या शुद्ध । पुनरपि देहें प्रकटली ॥ ७३ ॥ श्रीशिवयोगियानें । सुमति-भद्रायूकारणें । शिवकवचाच्या उपदेशानें । पावन केलें साचार ॥ ७४ ॥ मैत्रेयीच्या उपदेशें-करूनी । शिवव्रत आचरतां सीमंतिनी । यमुनेंत पति बुडाला असोनी । आला वांचोनी शिवकृपें ॥ ७५ ॥ पराशर ऋषीनें आपण । रुद्राभिषेकेंकरून । राजपुत्राचा मृत्यु टाळून । तयासी राज्यीं स्थापिलें ॥७६॥ ऐसे शिवकवच रुद्र । षडक्षरी पंचाक्षरी इत्यादि मंत्र । सर्वोद्धारक आहेत पवित्र । परी अभक्तां काय ते ॥ ७७ ॥ जरी गर्गमुनीसारिखे सद्गुरु । दाशार्ह-

रायापरी शिष्य थोरू । भाविक असतील तरी उद्धारू । होईल जाण निश्चयें ॥७८॥ जरी भद्रायूसम शिष्यजन । शिवयोगियापरी गुरु सुजाण । तरी प्रत्यक्ष शिव प्रकटोन । नेईल शिष्या कैलासीं ॥ ७९ ॥ कलियुगामाजीं गुरु महंत । एक अडक्यासी तीन मिळत । परी सद्गुरूसम अत्यद्भुत । सामर्थ्य तेथें कैंचें पां ॥१८०॥ द्रव्याची इच्छा धरूनि मनीं । केवळ शिष्यजनांसी भोंदुनी । मंत्रतंत्र फुंकोनि कानीं । व्यर्थ साधना लाविती ॥ ८१ ॥ शिष्यही अभाविक दुर्जन । गुरूचें पहाती सदा न्यून । म्हणोनि दोघां नरक दारुण । प्राप्त होय शेवटीं ॥ ८२ ॥ आतांचे गुरुशिष्य सकाळिक । केवळ द्रव्याचे गिऱ्हाईक ।

दाशार्हादिकांपरी नों एक । शिष्य न दिसे कलियुगीं ॥ ८३ ॥ सद्गुरु नों शिष्यांच्या धना । नरकासमान मानिती जाणा । सच्छिष्यही तनु-मन-धना । अर्पितात गुरुपायीं ॥ ८४ ॥ म्हणोनि तरले ते दाशार्हादिक । नातरी तेच मंत्र सकळिक । परी हे आतांचे जन मूर्ख । द्रव्यलोभें भुलले पैं ॥ ८५ ॥ अहो कृतयुगामाजी पाहतां । अस्थिगत प्राण होता । जेव्हां अस्थी पडती सर्वथा । तेव्हां प्राण जातसे ॥८६॥ म्हणोनि तोंपर्यंत साधन । करीत बैसती अरण्यीं जाऊन । त्रेतायुगीं ते चर्मगत प्राण । चर्म झडतां मृत्यु होय ॥८७॥ द्वापारीं प्राण नाडीगत । नाडी सुकती तों वांचत । ऐसें पूर्वीं आयुष्य बहुत । होतें सकळ मानवां ॥ ८८ ॥ आणि

लक्ष अयुत सहस्र वर्षें। ऐसीं तेव्हां होतीं आयुष्यें। म्हणोनि सकळ बहुत वर्षें। अनुष्ठानें आचरत ॥८९॥ आणि ऐसें तप करीत। कीं जेणें अंगीं वारुळें वाढत। मग प्रसन्न होऊनि भगवंत। आपुल्या नेत पदासी ॥९०॥ आतां तों अन्नमय प्राण। अन्नाविण सत्वर मरण। आणि आयुष्य तेंही अपूर्ण। नोहे साधन कांहींच ॥९१॥ देहाचा नाहीं भरंवसा। कोण दिवस येईल कैसा। म्हणोनि साक्षात् जगदीशा। अंतरीं दया उद्भवली ॥ ९२ ॥ आणि औट घटिकांत पूर्ण। परमेश्वरप्राप्ती होऊन। मोक्षासी जावें उद्धरोन। ऐसा मार्ग काढिला ॥९३॥ तो मार्ग म्हणाल कवण। तरी सद्गुरूसी जावें शरण। घ्यावीण मोक्षलाभालागून।

इतर साधन नसेचि ॥ ९४ ॥ आतां सद्गुरु तो कैसा असावा । सदा आनंद तन्मनीं वसावा । वामदेव गर्ग शुक्र किंवा । पराशरापरी साचा ॥ ९५ ॥ शिष्यही असावे भाविक । गुरूचि मानावा ईश्वर एक । ऐसें घडतां हे सकळिक । जन तरतील कलियुगीं ॥ ९६ ॥ श्रीधर म्हणे श्रोतयांसी । ज्या मंत्रीं तरले महाऋषी । तेचि हे मंत्र तुम्हांसी । प्रकाशित केले पां ॥ ९७ ॥ ज्या मंत्रें भद्रायु तरला । जेणें दाशार्हराव उद्धरला । आणि जो मंत्र सुमति राणीला । शिवयोगियें दिधला असे ॥ ९८ ॥ ज्या मंत्रें बहुला उद्धरली । विदुर पावला शिवपदकमळीं । आणि भ्रतारासहित तरली । सीमंतिनी ज्या मंत्रें ॥ ९९ ॥ तेचि षडक्षर पंचाक्षरी रुद्र ।

मृत्युंजय शिवकवच पवित्र। इत्यादि सकळही मंत्र। या ग्रंथांत कथियेले ॥२००॥ परी श्रोते तुम्ही म्हणाल जरी। तेचि मंत्र असतां निर्धारीं। तिंहीं सांप्रत पूर्वींच्या परी। कां न उद्धरती जन हे ॥ १ ॥ तरी जपकर्त्याचें मन। शुद्ध असेल तरी तत्क्षण। पूर्वीं-प्रमाणें तयासी गुण। येईल जाण निश्चयें ॥२॥ यालागीं विशुद्ध भावेंसीं। जपावें या शिवमंत्रांसी। आणि सर्वांनीही अहर्निशीं। शिवलीलामृतासी ऐकिजे ॥३॥ आपुल्या प्रपंचालागुनी। सावध जैसे निशिदिनीं। तैसे जरी शिवस्मरणीं। तरी मग उणें कायसें ॥ ४ ॥ कलियुगींच्या जनाकारणें। शंकराचार्य ह्या अभिधानें। अवतार घेऊनियां शिवानें। जैनमत

बुडविलें ॥ ५ ॥ ऐसा सद्धर्मप्रतिपालक । जो शंभु
अपर्णानायक । तयाचें स्मरण करितां सकळिक ।
भवभय निरसे पैं ॥६॥ आपुल्या कार्यांत रात्रंदिन ।
गुंतले असती जे कां जन । ते अभागी आयुष्य
सरोन । पावती निधन अकस्मात ॥ ७ ॥ जे कित्येक
प्रपंचीं गुंतले । शिवध्यान करूं विसरले । जन्मासी
आले तैसेचि गेले । ते जन्मले मेले सारखेच ॥ ८ ॥
जे जन्मोनि कांहीं करीत नाहीं । ते शेवटीं जावोनि
यमाचे गेहीं । तेथें पडोनि नरकडोहीं । अनेक भोग
भोगिती ॥९॥ आणि पुनरपि नाना योनींत । जन्मोनि
अनंत दुःखें भोगीत । एवं संसृतीच्या आवर्तांत ।
बुचकळत सर्वदा ॥२१०॥ म्हणोनि सांगतों सर्वांलागुन ।

शिवचरणीं भाव धरोन। करितां शिवलीलामृतपान। जन्म-मरण खंडेल ॥ ११ ॥ शिवस्मरणकर्त्या जनांसी। शिव नेतो मोक्षपदासी। ब्राह्मणादि सर्व जातींसी। शिवस्मरण तारक ॥ १२ ॥ परी ब्राह्मण आपुल्या कर्मांत। बैसती बहुत ग्रंथ घोकीत। आणि प्रपंचीं होऊनि रत। शिवस्मरण विसरले ॥ १३ ॥ आणि क्षत्रिय ते संपूर्ण। नाना शस्त्रें सांभाळून। सदा युद्ध इच्छिती म्हणोन। शिवस्मरण विसरले ॥ १४ ॥ वैश्य ते आपुल्या व्यवहारेंसीं। द्रव्याची दुणाई इच्छूनि मानसीं। तागडी धरिती अहर्निशीं। शिवस्मरण मग कैंचें ॥ १५ ॥ कुणब्यासी नाहीं घरदार। नित्य नूतन संसार। भूमिसेवा करिती निरंतर। मग

शिवस्मरण कैंचें तयां ॥१६॥ सोनार सुनार कासार। करीत आपुले व्यवहार। प्रपंचीं गुंतले निरंतर। मग शिवस्मरण कोठूनी ॥१७॥ ऐसा सकळही याती। आपापल्या व्यवहारीं गुंतती। जन्ममरणांच्या आवृत्ती। न सुटती साचार ॥१८॥ पुनः पुनः जन्म-मरणें। चौऱ्यायशीं लक्ष योनी भोगणें। परी तयांच्या परिहाराकारणें। शिवनामामृत समर्थ ॥१९॥ यालागीं शिवलीलामृत ग्रंथ। पापीजनोद्धारक निश्चित। यातें जे श्रवण पठण करीत। ते जन होत शिवरूपी ॥ २२० ॥ एक मंडळामाझारी। म्हणजे चेचाळीस दिनाभीतरीं। सदा शिवमूर्ति ध्याऊनि अंतरीं। सात आवर्तनें करिती जे ॥२१॥ तयां श्रीगौरीरमण।

प्रत्यक्ष देऊनियां दर्शन । सकळ कामना करितो पूर्ण । ऐसा महिमा ग्रंथाचा ॥ २२ ॥ श्रावणमासीं सोमवारीं । एकएक आवर्तन जो करी । श्रीशंकर तयाचे घरीं । वास करितो सर्वदा ॥ २३ ॥ श्रीशंकर झालिया प्रसन्न । जगीं तयासी काय न्यून । जैसी कामधेनू मिळतां संपूर्ण । मनोरथ पूर्ण होतात ॥२४॥ जरी पाहिजे शंभूची कृपा । तरी हा आहे मार्ग सोपा । करीत पंचाक्षरादि मंत्रजपा । शिवलीलामृत वाचावें ॥ २५ ॥ शनिप्रदोषीं शिवरात्रिदिनीं । तीं आवर्तनें करितां तत्क्षणीं । सर्व बंधमुक्त होऊनी । इच्छिला पदार्थ लाधतो ॥२६॥ आतां शंकेल श्रोत्यांचें मन । श्रीशिवमंत्राच्या जपेंकरून । जैसीं दाशा-

हींच्या अंगांतून । पापें निघालीं काकरूपें ॥ २७ ॥
तेवीं पंचाक्षरीमंत्राचा जप । आम्ही करीत असतां
अमूप । काकरूपें आमुचें पाप । गेलें कां न दिसे
पैं ॥ २८ ॥ तरी श्रोतेजन हो ऐका । ऐसी अंतरीं न
धरा शंका । स्कंदपुराणीं व्यासें जें कां । लिहिलें तेंचि
हें कथिलेंसे ॥ २९ ॥ यालागीं हें असत्य म्हणतां ।
जिव्हेसी कीटक पडतील तत्त्वतां । दाशार्हापरी भावें
वर्ततां । पापें भस्म होतील ॥ २३० ॥ चौदा अध्यायां-
भीतरीं । जे मंत्र कथिले ऋषीश्वरीं । तिहीं निष्पाप
होऊनि सत्वरीं । बहुत जन उद्धरले ॥ ३१ ॥ शिवकवचें
भद्रायुबाळ । शिवमंत्रें शारदा निर्मळ । राजपुत्राचा
आलेला काळ । रुद्रावर्तनें परतला ॥ ३२ ॥ शबरस्त्री

भस्म झाली । परी ती नैवेद्यार्पणाच्या वेळीं । अन्नपात्र घेऊनि पतीजवळी । उभी राहिली पूर्ववत ॥ ३३ ॥ बहुला ती केवळ पातकी । पश्चात्तापें गेली स्वर्गलोकीं । विदुरभ्रतार होता नरकीं । तोही तेथें आणविला ॥ ३४ ॥ वामदेवें ब्रह्मराक्षसास । गौतमें कल्माष-पादरायास । श्रीशिवें श्रियाळ-चांगुणेस । आणि चिलयास उद्धरिलें ॥ ३५ ॥ दाशार्हराव आणि कलावती । शिवमंत्रें पावली मुक्ती । व्याध तरला अरण्यपंथीं । कीर्तनश्रवणमात्रेंच ॥ ३६ ॥ गोरक्षक बाळ अज्ञान । तोही तरला शिवमंत्रेंकरून । मंत्रांत मंत्र श्रेष्ठ हे दोन । पंचाक्षरी आणि षडक्षरी ॥ ३७ ॥ शिवकवच महामंत्रासहित । मृत्युंजय भस्ममंत्र

विख्यात । रुद्रावतन चिताभस्मपूत । आणि शिव-
दर्शन उत्तम ॥ ३८॥ ह्यांचीं माहात्म्यें संपूर्ण । चवदा
अध्यायांत वर्णून। ह्या पंधराव्या अध्यायीं आख्यान।
जगद्गुरूचें कथियेलें ॥ ३९ ॥ स्कंदाप्रती शंकर सांगत।
जे ह्या मंत्रासी मुखें बोलत। तयां मी प्रत्यक्ष उमानाथ।
दर्शन देतों प्रीतीनें ॥ २४० ॥ जो शिवलीलेसी पठण
करी । तयासी प्रसन्न गिरिकुमारी । आणि मीही
तयासी अहोरात्रीं । न विसंबें निश्चयें ॥ ४१ ॥ एसें
श्रीगिरिजानाथ । कथिते जाहले स्कंदाप्रत । म्हणोनि
मीही तैसेंचि येथ । वर्णियेलें असे पां ॥ ४२ ॥ मी
आपल्या पदरींचें कांहीं । उगाच वर्णन केलें नाहीं ।
श्रोतेजनीं हृदयाठायीं । विकल्प कांहीं न धरावा ॥४३॥

शिवलीलेचे चवदा अध्याय। हा पंधरावा कोठील काय। ऐसा मनीं विकल्प होय। तरी सांगतों ऐकिजे ॥४४॥ ज्या शिवें भक्त तारिले अपार। आणि ज्याचा शिवलीलामृत ग्रंथ पवित्र। त्यानेंच या कलियुगीं अवतार। धर्मस्थापनार्थ घेतला ॥ ४५ ॥ शिवमाहिमा अगाध। सकळही कीजे प्रसिद्ध। म्हणोनि पंधरावा अध्याय शुद्ध। शिवाज्ञेनें वर्णिला ॥४६॥ पूर्व-युगीं जी लीला वर्तली। ती चवदा अध्यायीं वर्णिली। कलियुगीं श्रीचंद्रमौळी। शंकराचार्य अवतरले ॥४७॥ तेंचि सविस्तर कथन। या पंधराव्यांत केलें पूर्ण। श्रोतीं श्रवणार्थ रात्रंदिन। सादर असावें साचार ॥४८॥ हे पंधरा अध्याय संपूर्ण। [illegible]

अथवा सात पारायण । अत्यादरें करावा ॥ ४९ ॥ मद्य मांस भक्षून । न करावें ग्रंथपठण । कीं स्नान केल्यावांचून । पारायण न करावें ॥ २५० ॥ रजस्वलेच्या श्रवणीं । न पडावा हा मंत्राशिरोमणी । कीं अभक्ष्य-भक्ष्य भक्षूनी । शिवों नये या ग्रंथा ॥५१॥ आणि जो दुष्ट दुर्जन । अविश्वासू निंदक महान । तयाच्या श्रवणीं जाण । न घालावा सर्वथा ॥ ५२ ॥ रजस्वला स्त्रियां-समान । दुर्जन-निंदकांचें मन । केवळ अशुद्ध असतें म्हणोन । ग्रंथश्रवणा योग्य नव्हे ॥५३॥ ह्या ग्रंथाच्या पठणेंकरून । इच्छिलें सर्व प्राप्त होऊन । गंडांतरें रोग मृत्यु पाप ऋण । दरिद्र संकटें निरसती ॥ ५४ ॥ अष्ट-कुष्ठादि रोग निरसती । शृंखळादि बंधनें तुटती । आयु-

षयवर्धन धनसंपत्ती । अखंडित होय पां ॥५५॥ आणि
तुष्टि पुष्टि सायुज्यसदन । पठणमात्रें लाधतें पूर्ण ।
याच्या नित्यपारायणासमान । पुण्य नाहीं दूसरें
॥ ५६ ॥ पंधरा अध्याय ग्रंथ सकळ । जरी नित्य नेमें
न वाचवेल । तरी बेचाळीस ओंव्या सोज्ज्वळ ।
भक्तिभावें वाचाव्या ॥ ५७ ॥ नित्य प्रभातीं स्नान
करून । बेचाळीस ओंव्या वाचितां पूर्ण । सर्व
शिवलीलामृत पठण । केल्याचें पुण्य येईल ॥ ५८ ॥
शिवलीलामृत ग्रंथ विशेष । पंधरा अध्याय बहुत
सुरस । त्यांतील निवडोनि सारांश । बेचाळीस
ओंव्या काढिल्या ॥ ५९ ॥ आतां बेचाळीस ओंव्या
कोणत्या । तरी सांगतों एकाव्या त्या । श्रवणमात्रें
सकळ श्रोत्यां । स्वर्गप्राप्ती निश्चयें ॥ ६० ॥

(नित्यपाठाच्या बेचाळीस ओंव्या प्रारंभ)

ॐनमोजी शिवा अपरिमिता । आदि अनादि मायातीता । पूर्ण ब्रह्मानंद शाश्वता । हेरंबताता जगद्गुरु ॥ ६१ ॥ ज्योतिर्मयस्वरूपा पुराणपुरुषा । अनादिसिद्धा आनंदवनविलासा । मायाचक्रचालका अविनाशा । अनंतवेषा जगत्पते ॥ ६२ ॥ जयजय विरूपाक्षा पंचवदना । कर्माध्यक्षा शुद्धचैतन्या । मनोजदमना मनमोहना । कर्ममोचका विश्वंभरा ॥ ६३ ॥ जेथें सर्वदा शिवस्मरण । तेथें भुक्ति मुक्ति आनंद कल्याण । नाना संकटें विघ्नें दारुण । न बाधती काल-त्रयीं ॥ ६४ ॥ संकेतें अथवा हास्यें करून । भलत्या मिषें घडो शिवस्मरण । न कळतां परिस लोहालागुन ।

प्रगटतां सुवर्ण करीतसे ॥ ६५ ॥ न कळत प्राशितां
अमृत । अमर काया होत यथार्थ । औषध नेणतां
भक्षीत । परी रोग हरे तत्काळ ॥ ६६ ॥ जयजय मंगल-
धामा । निजजनतारक आत्मारामा । चराचरफलांकित
कल्पद्रुमा । नामा अनामा अतीता ॥ ६७ ॥ हिमाचल-
सुतामनरंजना । स्कंदजनका शफरीध्वजदहना ।
ब्रह्मानंदा भाललोचना । भवभंजना महेश्वरा ॥ ६८ ॥
हे शिवा वामदेवा अघोरा । तत्पुरुषा ईशाना ईश्वरा ।
अर्धनारीनटेश्वरा । गिरिजारंगा गिरीशा ॥ ६९ ॥
धराधरेंद्रमानससरोवरीं । तूं शुद्ध मराळ क्रीडसी
निर्धारीं । तव अपार गुणांसी परोपरी । सर्वदा
वर्णिती आम्नाय ॥ २७० ॥ न कळे तमें आदिमध्या-

वसान । आपणाचि सर्वकर्ता कारण । कोठें प्रकटसी याचें अनुमान । ठायीं न पडे ब्रह्मादिकां ॥ ७१ ॥ जाणोनि भक्तांचें मानस । तेथेंचि प्रकटसी जगन्निवास । सर्वकाळ भक्तकार्यास । स्वांगें उडी घालिसी ॥ ७२ ॥ सदाशिव हीं अक्षरें चारी । सदा उच्चारी ज्याची वैखरी । तो परम पावन संसारीं । होऊनि तारी इतरांतें ॥ ७३ ॥ बहुत शास्त्रवक्ते नर । प्रायश्चित्तांचे करितां विचार । परी शिवनाम एक पवित्र । सर्व प्रायश्चित्तां आगळें ॥ ७४ ॥ नामाचा महिमा अद्भुत । त्यावरी प्रदोषव्रत आचरत । त्यांसी सर्व सिद्धि प्राप्त होत । सत्य सत्य त्रिवाचा ॥७५॥ जय-जयाजी पंचवदना । महापापद्रुमनिकृंतना । मद-

मत्सरकाननदहना । निरंजना भवहारका ॥ ७६ ॥
हिमाद्रिजामाता गंगाधरा । सुहास्यवदना कर्पूरगौरा ।
पद्मनाभमनरंजना त्रिनेत्रा । त्रिदोषशमना त्रिभु-
वनेशा ॥ ७७ ॥ नीलग्रीवा अहिभूषणा । नंदीवहना
अंधकमर्दना । दक्षप्रजापतिमखभंजना । दानव-
दमना दयानिधे ॥ ७८ ॥ जय जय किशोरचंद्र-
शेखरा । उर्वीधरेंद्रनंदिनीवरा । त्रिपुरमर्दना कैलास-
विहारा । तुझ्या लीला विचित्र ॥७९॥ कोटिभानुतेजा
अपरिमिता । विश्वव्यापका विश्वनाथा । समाधि-
प्रिया भूतादिनाथा । मूर्तामूर्ता त्रयीमूर्ते ॥ २८० ॥
परमानंदा परमपवित्रा । परात्परा पंचदशनेत्रा ।
पशुपते पयःफेनगात्रा । परममंगला परब्रह्मा ॥ ८१ ॥

जय जय श्रीब्रह्मानंदमूर्ती । तूं वंद्य भोळा चक्रवर्ती । शिवयोगिरूपें भद्रायूप्रती । अगाध नीति कथिलीस ॥ ८२ ॥ जयजय भस्मोद्धूलितांगा । योगिध्येया भक्तभवभंगा । सकळजनआराध्य-लिंगा । नेईं वेगीं तुजपाशीं ॥ ८३ ॥ जेथें नाहीं शिवाचें नाम । तो धिक् ग्राम धिक् आश्रम । धिक् गृह पुर उत्तम । आणि दानधर्मा धिक्कार ॥८४॥ जेथें शिवनामाचा उच्चार । तेथें कैंचा जन्ममृत्यु-संसार । ज्यांसी शिवशिव छंद निरंतर । त्यांहीं जिंकिलें कळिकाळा ॥८५॥ जयाची शिवनामीं भक्ती । तयाचीं पापें सर्व जळती । आणि चुके पुनरावृत्ती । तो केवळ शिवरूप ॥ ८६ ॥ जैसें प्राणियांचें चित्त ।

विषयीं गुंते अहोरात्र । तैसें शिवनामीं जरी लागत । तरी मग बंधन कैंचें ॥८७॥ कामगजविदारक पंचानना । क्रोधजलदप्रभंजना । लोभांधकारचंडकिरणा । धर्मवर्धना दशभुजा ॥८८॥ मत्सराविपिनकृशाना । दंभनगभेदका सहस्रनयना । लोभमहासागरशोषणा । अगस्त्यमहामुनिवर्या ॥ ८९ ॥ आनंदकैलासविहारा । निगमागमवंद्या दीनोद्धारा । रुंडमालांकितशरीरा । ब्रह्मानंदा दयानिधे ॥२९०॥ धन्य धन्य तेचि जन । जे शिवभजनीं परायण । सदा शिवलीलामृत पठण । किंवा श्रवण करिती पैं ॥९१॥ सूत सांगे शौनकादिकांप्रती । जे भस्म रुद्राक्ष धारण करिती । त्यांच्या पुण्यासी नाहीं गणती । त्रिजगतीं धन्य ते ॥ ९२ ॥ जे करिती

रुद्राक्ष धारण । त्यांसी वंदिती शक्र द्रुहिण । केवळ त्यांचें घेतां दर्शन । तरती जन तत्काळ ॥ ९३ ॥ ब्राह्मणादि चार वर्ण । ब्रह्मचर्यादि आश्रमी संपूर्ण । स्त्री बाल वृद्ध आणि तरुण । यांहीं शिवकीर्तन करावें ॥९४॥ शिवकीर्तन नावडे अणुमात्र । ते अत्यंत जाणूनि अपवित्र । लेइले नाना वस्त्रालंकार । तरी ते केवळ प्रेतचि ॥ ९५ ॥ जरी भक्षिती मिष्टान्न । तरी ते केवळ पशूसमान । मयूरांगींचे व्यर्थ नयन । तैसे नेत्र त्यांचे ॥ ९६ ॥ शिव शिव म्हणतां वाचे । मूळ न राहे पापाचें । ऐसें माहात्म्य शंकराचें । निगमागम वर्णिती ॥ ९७ ॥ जो जगदात्मा सदाशिव । ज्यासी वंदिती कमलोद्भव । गजास्य इंद्र माधव । आणि

नारदादि योगींद्र ॥ ९८ ॥ जो जगद्गुरु ब्रह्मानंद । अपर्णाहृदयाब्जमिलिंद । शुद्ध चैतन्य जगदादिकंद । विश्वंभर दयाब्धी ॥ ९९ ॥ जो पंचमुख पंचदशनयन । भार्गववरद भक्तजीवन । अघोर भस्मासुरमर्दन । भेदातीत भूतपती ॥३००॥ तो तूं स्वजनभद्रकारका । संकटीं रक्षिसी भोळे भाविकां । ऐसी कीर्ति अलोलिका । गाजतसे ब्रह्मांडीं ॥ १ ॥ म्हणोनि भावें तुजलागून । शरण रिघालों असें मी दीन । तरी या संकटांतून । काढूनि पूर्ण संरक्षीं ॥ २ ॥

(नित्यपाठाच्या बेचाळीस ओंव्या समाप्त)

ब्रह्मानंद म्हणे श्रीधर । ह्या बेचाळीस ओंव्या समग्र । शिवलीलामृताचें होय सार । श्रोतीं निरंतर परि-

साव्या ॥ ३ ॥ सकळ शिवलीलामृताच । आणि ह्या बेचाळीस ओंव्यांचें । श्रवण पठण केल्याचें । फळ असे समान ॥ ४ ॥ जेवीं इक्षुरस गाळुनी । शर्करा काढिजे त्यांतुनी । तेवींच हें शिवलीलेतुनी । सार काढिलें सज्जनार्थ ॥ ५ ॥ कोणी व्यवहारीं गुंतत । म्हणोनि वाचवेना सर्व ग्रंथ । कित्येक ते आळस करीत । ग्रंथ विस्तृत म्हणोनियां ॥ ६ ॥ हें जाणोनियां अंतरांत । शंकरआज्ञें नित्यपठनार्थ । श्रीशिवलीलेच्या सारभूत । ऐशा ह्या ओंव्या रचियेल्या ॥ ७ ॥ भोळा चक्रवर्ती उदार । भक्तवत्सल कर्पूरगौर । तारावया जन समग्र । नाना उपाय करीतसे ॥ ८ ॥ तो दीन-जनांचा कनवाळू । नाना रीतीं करीत सांभाळू । परी

हे दुर्जन कृतघ्न केवळू । मुखें नामही न घेती पां ॥९॥
शिवनाम मुखीं असावें म्हणोन । साधुसंत करिती
यत्न । परी हे सर्व अतिमूर्ख जन । प्रपंचीं गुंतोन
पडताती ॥ ३१० ॥ तरणिउदयापासून । अस्तमाना-
पर्यंत अनुदिन । निंदावाद मुखांतून । परी शिवनाम
न येचि ॥ ११ ॥ यालागीं सज्जनालागुनी । विनविनों
उभय हस्त जोडूनी । शिवलीलामृतपठणेंकरूनी ।
मोक्ष जोडूनि घेइंजे ॥१२॥ नित्य समस्त नोहे पठण ।
तरी बेचाळीस ओंव्या संपूर्ण । वाचितां शुद्धभावें-
करून । मनोरथ पूर्ण होतील ॥१३॥ पंचाक्षरी षडक्षरी
मृत्युंजय । इत्यादि मंत्र जपतां दिव्य । काशीविश्वे-
श्वराचें दर्शन भव्य । घेतलें ऐसें होतसे ॥१४॥ श्रीत्रिश्वे-

श्वराच्या मुखांतील । हे मंत्र आहेत सकळ । म्हणोन तो जाश्वनीळ । प्रत्यक्ष होय जपकर्त्यां ॥ १५ ॥ आतां शेवटीं मी श्रीधर । श्रोतयांप्रती जोडुनी कर । विनंती करितों ही सादर । अंतरामाजी ठेवावी ॥१६॥ पंचाक्षरी षडक्षरी रुद्र । शिवकवच मृत्युंजयादि मंत्र । शिवलीलामृतामाजी पवित्र । आहेत जाणा निर्धारें ॥१७॥ यालागीं हा उत्तम ग्रंथ । कदापि न द्यावा दुर्जनाप्रत । तथापि देणार तरी निश्चित । इतुकें गुह्य राखावें ॥१८॥ हा पंधरावा अध्याय संपूर्ण । आणि मंत्र न द्यावे निंदकालागून । एवढें श्रीधर हस्त जोडून । श्रोतयांप्रती मागत ॥१९॥ हा शिवलीलामृत ग्रंथ । श्रीमत्स्कंदपुराणांतर्गत । ब्रह्मोत्तरखंडींचा अर्थ । असे यथार्थ

सर्वही ॥ ३२० ॥ स्कंदपुराणीं व्यासनारायणें । जैसें कथिलें संस्कृत भाषेनें । आणि नैमिषारण्यीं सूतानें । जैसें ऋषींसी कथिलें पैं ॥ २१ ॥ तैसें हें प्राकृत भाषेंत समस्त । पंधरा अध्याय शिवलीलामृत । रचिलें येणें श्रीविश्वनाथ । असो प्रीत सर्वदा ॥ २२ ॥ जैसें शंकरें कर्णीं कथिलें । तैसें पत्रीं असे लिहिलें । न्यूनाधिक यद्यपि जाहलें । तरी दोष नसे मजवरी ॥ २३ ॥ जय जय शिवा कर्पूरगौरा । ब्रह्मानंदा जगदुद्धारा । श्रीधरहृदयारविंदभ्रमरा । अक्षय अभंगा दयानिधे ॥ २४ ॥ शिवलीलामृत ग्रंथ प्रचंड । रसभरित जेवीं इक्षुदंड । संत सज्जन परिसोत अखंड । पंचदशाध्याय गोड हा ॥ ३२५ ॥

शिवलीलामृतसार (अभंग छंद)

दाशार्हाची जडे प्रीति । नेम सांगे त्याची सती ॥
स्पर्श करी जळे अंग । तेव्हां सोडी तिचा संग ॥
कलावती म्हणे भूपा । शिवमंत्र जपीं सोपा ॥
नाम घेतां दोष जळे । काकरूपें पाप पळे ॥ १ ॥
पूजनाचा करी त्याग । त्याच दोषें झाला मृग ॥
भजनासी रंभा त्यागी । कामें हिरण्यासी भोगी ॥
दर्शनासी रंभा त्यागी । शिवशापें झाली मृगी ॥
मृग करी जलपान । दुष्ट व्याध ओढी बाण ॥
मनीं नसे जरी भाव । मुखीं म्हणे सदाशिव ॥
मनीं भाव नसे जरी । बेल पडे शिवावरी ॥
मिषें घडे उपोषण । आलें शिवाचें विमान ॥

शिवरात्रिव्रत घडे । मिषें त्याचें पाप झडे ॥ २ ॥
शिव पूजी दशानन । त्यासी देई आत्मधन ॥
लिंग रावणानें नेलें । विप्राहातीं त्यानें दिलें ॥
गाई राखी विष्णु देव । त्याचा कुणा नसे ठाव ॥
मूत्र लागे रावणासी । हांक मारी देव त्यासी ॥
लिंग ठेवी गजानन । दैत्य धांवे धरी कान ॥
गाय गुप्त झाली जेथें । भद्रकाळी वसे तेथें ॥
मित्रसह वना गेला । राक्षसाचा वध केला ॥
बंधु त्याचा वैर धरी । गुप्तरूपें राहे घरीं ॥
पितृतिथी सूपशास्त्री । नरमांस वाढी पात्रीं ॥
कोपें गुरु शापी त्याला । राक्षसाच्या योनीं गेला ॥
वनीं मारी विप्र खाई । ब्रह्महत्या जडे पायीं ॥

शाप सरे, घरीं येई । भूत त्याचेमागें जाई ॥
तीर्थ केलें तप केलें । भूत त्याचें नाहीं गेलें ॥
मार्ग पुसे गौतमासी । गोकर्णाचा सांगे त्यासी ॥
तेथें पूजी भूप भोला । भूत गेलें मुक्त झाला ॥ ३ ॥
शिवभक्त चंद्रसेन । दिव्य मणी त्याचें धन ॥
शत्रु मागे त्यासीं मणी । तोचि दंग तुझे गुणीं ॥
गोपबाळ पूजा पाही । मृत्तिकाच तुला वाही ॥
तुझे रंगीं झाला दंग । माय करी पूजाभंग ॥
बाळ रडे कष्टी झाला । शंभू तयापुढें आला ॥
शिवभक्ता कैंची भीती । शत्रु त्याचे मित्र होती ॥
देह पडे शिवापुढें । कैलासींचा मार्ग चढे ॥
विमर्शन कुमुद्वती । दोघें शिवापाशीं जाती ॥ ४ ॥

पूजा सोडी सत्यरथ । तेणें दोषें झाला मृत ॥
वनीं मरे त्याची पत्नी । शत्रु राज्य घे हिरोनी ॥
धर्मगुप्त वनीं पडे । उमा त्यासी घेई कडे ॥
धन मिळे नदीतीरीं । अंशुमती तया वरी ॥
तिचा पुत्र शुचिव्रत । गुरु सांगे शिवव्रत ॥
शिवव्रतें आलें बळ । त्याचा शत्रु काढी पळ ॥ ५ ॥
सीमंतिनी महासती । चित्रांगद तिचा पती ॥
खेळूं गेला यमुनेंत । नौका बुडाली पाण्यांत ॥
देई दान म्हणे नागा । पृथ्वीवरी जाऊं दे गा ॥
नागें दिलें त्यासी बळ । येतां शत्रु काढी पळ ॥
तिनें केलें शिवव्रत । पति भेटला त्वरित ॥
राज्य करी बहु दिन । शिवपदीं होय लीन ॥ ६ ॥

महासती सीमंतिनी । बोल तिचा खरा जनां ॥
राजा करी तिची थट्टा । त्यासी लागे आतां बट्टा ॥
नारीवेष सोमवंत । धरी गेला गुणवंत ॥
भावें पूजी जोडप्यासी । तेच गुण आले त्यांसी ॥
हात टेंकी भूपा देवी । बोल तिचा खरा ठेवी ॥
विप्र रते पिंगलेशीं । शिवें दिली मुक्ति त्यांसी ॥
सुमतीच्या पोटीं आला । राजा भद्रायु तो झाला ॥
फोड होती त्यासी नाना । आक्रंदूनी रडे वना ॥
वज्रबाहू सोडी बाला । पद्माकर कामीं आला ॥
शिवयोगी भेटी आला । आत्मधन देई त्याला ॥ ७ ॥
सीमंतिनी प्रसवली । कीर्तिमाली जन्मा आली ॥
पिंगलेची होय भेटी । तीच आली तिचे पोटीं ॥

भद्रायूची राणी झाली । भक्तिसुधारस प्याली ॥
बंदीं नेला वज्रबाहू । सुत आला बळ बहू ॥
पिता सोडी राज्य, करी । शिवव्रत फळ धरी ॥
वनीं नेलीं राजाराणी । सत्त्व पाहे शूलपाणी ॥
व्याघ्र तोचि विप्र झाला । नारीदेह त्यानें नेला ॥
विप्रदोषीं होती कष्ट । नृप घेई अग्निकाष्ठ ॥
देव झाला तया तुष्ट । पाप झालें त्याचें नष्ट ॥
त्याची राणी त्यास दिली। शिवभक्ति फळा आली ॥८॥
पाप बहु दुर्जयाचें । योनीं जाय राक्षसाचे ॥
वामदेवभेटी त्याला । भस्म लागे मुक्त झाला ॥
सिंहकेन नेम सांगे । चिताभस्म करी अंगें ॥
सती शबराची आली । शिवापदें [illegible] ॥

सिंहकेत मुक्त झाला । तोही शिवापाशी गेला ॥ ९ ॥
पति मरे शारदेचा । वर असे नैध्रुवाचा ॥
पूजी उमा–महेशांसी । देवी उभी तयापाशीं ॥
स्वप्नीं देई पति भोग । हाचि असे तुम्हा योग ॥
निज पुत्र देई देवी । जीभ झडे दोष ठेवी ॥ १० ॥
महानंदा करी नेम । शिवावरी तिचें प्रेम ॥
भस्म कुक्कुट-मर्कटांसी । कंठीं घाली रुद्राक्षासी ॥
घर तिचें अग्निमग्न । शिवलिंग झालें भग्न ॥
चिता पेटे उडी घाली । शिव प्रकटुनी झेली ॥
मर्कटासी जन्म आला । नृपकुळीं सुत झाला ॥
राजपुत्र नेई काळ । शिवदूत सोडी बाळ ॥ ११ ॥
मना जाय गोकर्णासी । मुक्ति मिळे बहुलेसी ॥

नाम गाईलें तुंबरें । पति बहुलेचा तरे ॥
दानवाचें कपटी मन । शिवापाशीं मागे दान ॥
माजे ऐसा भस्मासुर । जग झालें चिंतातुर ॥
हात ठेवी जग जळे । शंभु तोही पुढें पळे ॥
हातीं येतां ऐसा वर । मागें धांवे भस्मासुर ॥
तेथें देखे स्त्री सुंदर । दैत्य नाचे जैसा खर ॥
विष्णु ठेवी शिरीं कर । भस्म झाला भस्मासुर ॥
रूप पाही मन चळे । वीर्य शंकराचें गळे ॥
अवतार भैरवाचे । आठ झाले शंकराचे ॥ १२ ॥
उडी घाली माय कुंडीं । दक्षा लागे मेषमुंडी ॥
उमा माया उपेक्षिली । शिक्षा तुवां त्यासी दिली ॥
भवानीचा मानभंग । करी दक्षयज्ञभंग ॥

वीरभद्र पाठावला । दक्षमख जिरविला ॥
भवानीसीं लावी लग्न । भक्तकाजीं सदा मग्न ॥
भवानीचे पाही पाद । शिव करी शिरच्छेद ॥
ब्रह्मा वीर्य गाळी जेथें । वालखिल्य होय तेथें ॥
अग्नि प्राशी शिवरेत । त्यासी होई दिव्य सुत ॥
दैत्य मारी गाजे रण । युद्ध करी षडानन ॥
शंभु मारी त्रिपुरासी । सुत मारी तारकासी ॥
लग्न करीं म्हणे माय । माता गमे करूं काय ॥
ओकी तेथें दूध लोणी । स्त्रियां दिली शापवाणी ॥१३॥
सारीपाट खेळे शिव । गौरीसवें, गेला डाव ॥
देव झाला दिगंबर । तप करी सर्वेश्वर ॥
भिल्ली झाली पुन्हां आणी । कैलासासी शूलपाणी ॥
भक्ति महा चांगुणेची । तैसी असे श्रियाळाची ॥

चिलया बाळ तयां पुत्र । चालविलें अन्नसत्र ॥
सत्त्व पहावया आला । रोगीरूप धरी भोला ॥
शिजवूनी घालीं बाळ । ऐसी पुरवीं माझी आळ ॥
सत्त्व राखी बाळ मारी । जिता करी त्रिपुरारी ॥
भक्त गाती शिवलीला । शंभु तारी त्यांसी भोला ॥१४॥

रामचंद्र कठाळे

कलीयुगीं बौद्ध जैन । झाले वेदधर्महीन ॥
त्यांसी जिंकावें वादांत । मन स्थापावें अद्वैत ॥
म्हणोनियां अवतार । धरी आचार्य शंकर ॥
वाद मंडनमिश्रासीं । करुनी विडंबिलें त्यासी ॥
श्रुतिधर्माचा उद्धार । केला वाङ्मयसंसार ॥
मठस्थापना करून । यति पावला निर्वाण ॥ १५ ॥

॥ शिवस्तुति ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ कैलासराणा शिव चंद्रमौळी । फणींद्र माथां मुकुटीं झळाळी ॥ कारुण्यसिंधू भवदुःखहारी । तुजवीण शंभो मज कोण तारी ॥ १ ॥ रवींदु दावानल पूर्ण भाळीं । स्वतेज नेत्रीं तिमिरौघ जाळी ॥ ब्रह्मांडधीशा मदनांतकारी । तुज० ॥ २ ॥ जटा विभूती उटि चंदनाची । कपालमाला प्रित गौतमीची ॥ पंचानना विश्वनिवांतकारी । तुज० ॥ ३ ॥ वैराग्ययोगी शिव शूळपाणी । सदा समाधी निजबोधवाणी ॥ उमानिवासा त्रिपुरांतकारी । तुज० ॥ ४ ॥ उदार मेरू पति शैलजेचा । श्रीविश्वनाथ म्हणती सुरांचा ॥ दयानिधी जो गजचर्मधारी । तुज० ॥ ५ ॥ ब्रह्मादि वंदी अमरादिनाथ । भुजंगमाला धरि सोमकांत ॥ गंगा शिरीं दोष महा विदारी । तुज० ॥ ६ ॥ कर्पूरगौरी गिरिजा विराजे । हळाहळें कंठ निळाचि साजे ॥ दारिद्र्यदुःखें स्मरणें निवारी । तुज० ॥ ७ ॥ स्मशानक्रीडा करितां सुखावे । तो देवचूडामणि कोण आहे ॥ उदासमूर्ती जटाभस्मधारी ।

तुज० ॥ ८ ॥ भूतादिनाथ अरि अंतकाचा । तो स्वामि माझा
ध्वज शांभवाचा ॥ राजा महेश बहुबाहुधारी । तुज० ॥ ९ ॥ नंदी
हराचा हर नंदिकेश । श्रीविश्वनाथ म्हणती सुरेश ॥ सदाशिव
व्यापक तापहारी । तुज० ॥ १० ॥ भयानक भीम विकाळ नग्न ।
लीलाविनोदें करि काम भस्म ॥ तो रुद्र विश्वंभर दक्ष मारी ।
तुज० ॥ ११ ॥ इच्छा हराची जग हें विशाळ । पाळी रची तो
करि ब्रह्मगोळ ॥ उमापती भैरव विघ्नहारी । तुज० ॥ १२ ॥
भागीरथीतीर सदा पवित्र । जेथें असे तारक ब्रह्ममंत्र ॥ विश्वेश
विश्वंभर त्रिनेत्रधारी । तुज० ॥ १३ ॥ प्रयाग वेणी सकळा
हराच्या । पदारविंदीं वहाती हरीच्या ॥ मंदाकिनी मंगल मोक्षकारी ।
तुज० ॥ १४ ॥ कीर्ती हराची स्तुति बोलवेना । कैवल्यदाता
मनुजां कळेना ॥ एकाग्रनाथ विष अंगिकारी । तुज० ॥ १५ ॥
सर्वांतरीं व्यापक जो नियंता । तो प्राणलिंगाजवळी महंता ॥ अंकीं
उमा ते गिरिरूपधारी । तुज० ॥ १६ ॥ सदा तपस्वी असे
कामधेनू । सदा सतेज शशि कोटिभानू ॥ गौरीपती जो

भस्मधारी। तुज० ॥ १७ ॥ कर्पूरगौर स्मरल्या विसावा। चिंता हरा जो भजकां सदैवा ॥ अंतीं स्वहीत सुचना विचारी। तुज० ॥ १८ ॥ विरामकाळीं विकळ शरीर। उदास चित्तीं न धरीच धीर ॥ चिंतामणी चिंतनें चित्तहारी। तुज० ॥ १९ ॥ सुखावसानें सकळें सुखाचीं। दुःखावसानें टळती जगाचीं ॥ देहावसानें धरणी थरारी। तुज० ॥ २० ॥ अनुहातशब्द गगनीं न माय। त्याचेनि नादें भव शून्य होय ॥ कथा निजांगें करुणा कुमारी। तुज० ॥ २१ ॥ शांति स्वलीला वदनीं विलासे। ब्रह्मांडगोळीं असुनी न दीसे ॥ भिल्ली भवानी शिव ब्रह्मचारी। तुज० ॥ २२ ॥ पीतांबरें मंडित नाभि ज्याची। शोभा जडीत वरि किंकिणीची ॥ श्रीदेवदत्त दुरितांतकारी। तुज० ॥ २३ ॥ जिवाशिवांची जडली समाधी। विटला प्रपंच तुटली उपाधी ॥ शुद्धस्वरें गर्जति वेद चारी। तुज० ॥ २४ ॥ निधानकुंभ भरला अभंग। पहा निजांगें शिव ज्योतिर्लिंग ॥ गंभीर धीर सुर चक्रधारी। तुज० ॥ २५ ॥ मंदार बिल्वें वकुलें सुवासी। माला पवित्र वहा शंकरासी ॥ काशीपुरीं भैरव

विश्व तारी । तुज० ॥ २६ ॥ जाईजुई चंपक पुष्पजाती । शोभे गळां मालतिमाळ हातीं ॥ प्रतापसूर्य शरचापधारी । तुज० ॥ २७ ॥ अलक्ष्यमुद्रा श्रवणीं प्रकाशे । संपूर्ण शोभा वदनीं विकासे ॥ नेईं स्वपंथ भवपल्लतीरीं । तुज० ॥ २८ ॥ नागाननामा सकळां जिव्हाळा । मना जपें रे शिवमंत्रमाळा ॥ पंचाक्षरी ध्यान गुहाविहारी । तुज० ॥ २९ ॥ एकांति ये रे गुरुराजस्वामी । चैतन्यरूपीं शिव सौख्यनामीं । शिणलों दयाळा बहुसाल भारी । तुजवीण शंभो मज कोण तारी ॥ ३० ॥

शास्त्राभ्यास नको श्रुती पढुं नको तीर्थासि जाऊं नको ।
योगाभ्यास नको व्रतें मख नको तीव्रें तपें तीं नको ॥
काळाचें भय मानसीं धरुं नको दुष्टासि शंकूं नको ।
ज्याचीया स्मरणें पतीत तरतो तो शंभु सोडूं नको ॥ ३१ ॥

॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥

॥ आरती ॥

लवथवती विक्राळा ब्रह्मांडीं माळा । विषें कंठ काळा त्रिनेत्रीं ज्वाळा ॥ लावण्यसुंदर मस्तकीं बाळा । तेथुनियां जळ निर्मळ वाहे झुळझुळां ॥ १ ॥ जय देव जय देव जय श्रीशंकरा । आरती ओंवाळूं तुज कर्पुरगौरा ॥ ध्रु० ॥ कर्पुरगौरा भोळा नयनीं विशाळा । अर्धांगीं पार्वती सुमनांच्या माळा ॥ विभुतीचें उधळण शितिकंठ नीळा । ऐसा शंकर शोभे उमा वेल्हाळा ॥ जय० ॥ २ ॥ देवीं दैत्यीं सागरमंथन पैं केलें । त्यामाजीं अवचित हालाहल सांपडलें ॥ तें त्वां असुरपणें प्राशन केलें । नीलकंठ नाम प्रसिद्ध झालें ॥ जय० ॥ ३ ॥ व्याघ्रांबरफणिवरधर सुंदर मदनारी । पंचानन मनमोहन मुनिजनसुखकारी ॥ शतकोटीचें बीज वाचे उच्चारी । रघुकुलतिलक रामदासा अंतरीं ॥ जय देव जय देव० ॥ ४ ॥

★ मुद्रक : ज. दि. देसाई : राष्ट्रवैभव प्रेस : मुंबई ४ ★

पंचमावृत्ति

॥ श्रीशिवलीलामृत ॥

मूल्य दोन रुपये : रेशमी २॥ रुपये

२८ ऑक्टोबर १९६३

★ प्रकाशक : ग. का. रायकर : झावबाची वाडी : मुंबई २ ★

Cultural Foundation (R.) * Konkani
Mangaluru

౯౩౪౦
[illegible]

नित्योपयोगी धार्मिक प्रकाशनें

श्री शिव स्तुति

तिरंगी मुखपृष्ठ : मूल्य १२ न.पै.

जयहिंद
प्रकाशन
ठाकुरद्वार मुंबई २

श्रीगणपत[illegible]	२५ नवे पैसे
शुभं क[illegible]म्	२० नवे पैसे
श्री शिव[illegible]म्	१२ नवे पैसे
पाळणेसंग्रह	[illegible] नवे पैसे
[illegible]लाष्टके	२० [illegible] पैसे
[illegible]देवाचे [illegible]	२० नवे पैसे
मंगळा[illegible]र	[illegible]० नवे पैसे
कहाण्या संग्रह	५० नवे पैसे
वटसावित्री	५० नवे पैसे

मुखपृष्ठ [illegible] हिंद प्रिंटिंग वर्क्स, मुंबई ४ मूल्य २ रुपये